

Marcelli Palingenii Stellati Poetæ Doctissimi

Zodiacus Vitæ

by: Palingenius, Marcellus

Hamburg, Göttingen; 1736

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright.

Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept there Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact:

Niedersaechsische Staats- und Universitaetsbibliothek

Digitalisierungszentrum

37070 Goettingen

Germany

Email: gdz@www.sub.uni-goettingen.de

3A

77

122
DD93 A 33077

Sammlung deutscher Drucke
1450 bis 1912

Erworben mit Mitteln der
Volkswagen-Stiftung

ab

Palmgreni Zootaxa

SUB Göttingen
201 625 474

7

DD93 A 33077

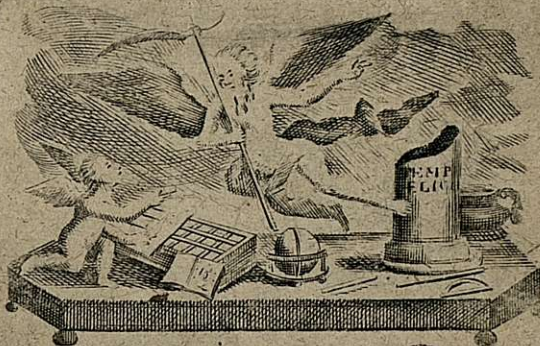

MARCELLI PALINGENII
STELLATI POETÆ
ZODIACVS VITÆ.

MARCELLI PALINGENII
STELLATI
POETÆ DOCTISSIMI
ZODIACUS VITÆ,
DE
VITA, STUDIO, AC MORIBUS
HOMINUM OPTIME
INSTITUENDIS
LIBRI XII.
EDITIO NOVA
DIU DESIDERATA
ET MULTIS IN LOCIS DENUO EMENDATA.

J. Schmidtius.
HAMBURGI,
Apud THEOD. CHRISTOPH. FELGINERI
VIDUAM.
ANNO MDCCXXXVI.

1993A 33077

NIEDERS.
STAATS-U. UNIV.-
BIBLIOTHEK
GÜTTINGEN

D. E L S A L I N O
CARTER,

MEDICO ROTTERODAMENSI,

HANC NOVAM

MARCELLI PALINGENII

POETÆ DOCTISSIMI

EDITIONEM

Dedicat

ISAACUS van RUYNEN.

AD

*ILLUSTRISSIMUM, OMNIQUE LAUDE
DIGNISSIMUM*

FERRARIÆ DUCEM
H E R C U L E M
SECUNDUM,

MARCELLI PALINGENII

STELLATI

PRÆFATIO.

Confverunt scriptores, tum anti-
qui tum recentiores, Illustrissi-
me atque Invictissime Dux HER-
CULES, Estensis Familiæ summum decus,
splendor, & gloria, postquam libros su-
os, imò liberos, quos ingenio suo veluti
pepererunt, ad calcem perduxêre, illis-
que ultimam manum imposuêre, Virum
quempiam amplissima dignitate ac pote-
state conspicuum quærere, cui suos labo-
res, libros, opera & monumenta dedi-
cent, nuncupent, atque commendent,
ut

EPISTOLA.

ut ejus favore ac patrocinio muniti , pestilentissima invidorum spicula , criticorumque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicomœdia contingere plerumque solet, ut ignavi homines voluptatibus addicti , eos contemnant quos virtute præstare vident. Divina tamen providentia fieri semper solet, ut in tanto humanæ vitæ errore , aliquis Princeps reperiatur , qui virtutem diligat , suoque patrocinio tueatur : ne studiosis viris præsidium desit , & locus ad quem confugere valeant. Cæterum , ut antiquos Reges atque Imperatores silentio præteream , qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt, Tu unus es tempestate nostra , Dux Excellentissime, cui Deus talem tribuit mentem , ut nil pulchrius , nil honestius , nil divinius virtute ipsa existimes : ideoque virtutem habentibus præstò esse consuevisti. Minime mirum igitur videri debet , si ad Celsitudinem Tuam confugi , librosque meos Tibi dedicare constitui. Nam

EPISTOLA.

quem alium patronum in tota Italia invenire possem, cui musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora! Quid mihi cum principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illum volo, qui per se possit curvum discernere recto: cui non ausint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cum Te esse omnes prædicent, Dux Illustrissime, audacter ad Te profectus sum: eo maximè quod Antonius Musa Erasavolus, Vir singulari doctrina integritateque conspicuus, quæ excellentiam tuam fidelissime colit, mihi de Te spem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatemque tuam mirificè apud me commendavit. Cujus verbis tantum habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum, cui titulus est ZODIACUS VITÆ, in duodecim libros digestum, multosque

E P I S T O L A.

tosquo per annos elaboratum , Celsitudini tuæ donamus , dicamus , nuncupamus : ut apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quamquam longè pretiosiore munere dignus es , tamen hoc exiguum nostrum accipere tua Celsitudo ne dedignetur : magisque donantis animum , quam donum ipsum aspicere velit. Spero tamen fore , si opus hoc tuis auspiciis semel in lucem eruperit , ut apud viros bonos ac verè doctos laudem haud spernendam sit habiturum , præsertim apud posteros. Quandoquidem posteritas ipsa sollet absque invidia judicare , juxta illud : Pascitur in vivis livor , post fata quiescit. Nonne sua etiam sæcula Mæonidem risere ? Accipe igitur , Dux Illustrissime , exiguum pauperis clientis munus : tuoque favore , quasi Palladis ægide , ab invidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur quod à nostra religione aliquantum dissentire videatur , mihi

EPISTOLA.

minimè imputandum censeo. Nam
 dum aliquando de rebus Philosophicis
 loquor, diversorum Philosophorum opi-
 niones refero, præsertim Platoniorum.
 Quæ si falsæ sunt & erroribus nec pau-
 cis, nec levibus involutæ, equidem
 non ego, sed ipsi reprehendi debent:
 cum mea sit intentio, à Catholica fide
 nunquam declinare: Nequaquam igitur
 existimandum est, me harum opinionum
 defensionem aut seriæ assertionem mordicus
 velle inhærere, nam clarè profiteor, &
 omnibus hæc lectionis testatum esse vo-
 lo, me in omnibus, quæ hoc in opere
 scripsi, Orthodoxæ & Catholicæ Eccle-
 siæ iudicio submittere, ejusque censu-
 ram, ut virum Christianum decet, li-
 benter accipere. Vale Princeps Optime,
 Dii Te nobis diutissimè servant.

THO-

THOMAS SCAURANUS
AD LECTOREM.

Prælia grandiloquò scribunt mavortia versu,
Pugnacesque solent tollere ad astra viros,
Aut mæstos referunt alternò carmine casus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis
Multi atque egregii vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graji quælibet ora soli.
Hæc via jam cunctis nota est, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat ubique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare severas
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quisque jocos sequitur, seria quisque fugit.
Quàm facile est chartas nugis implere canoris,
Quam facile in calamum fabula blanda venit?
Aulonios inter vates Lucretius unus,
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, nec non utiliora canit.
De diis, deque anima ostendit quid credere sit
fas,
Dum sequitur nostræ religionis iter.

Car-

AD LECTOREM.

Carmine complexus, Phœbo Musisque secundis,

Quæ intra se, & quæ extra maximus orbis
habet.

Vive igitur felix, Vates dignissime, donec
Suspendet mundi pondera uterque polus.

Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,

Et tua laus nullo est interitura die.

Candide Lector habes divinum carmen, in
illo

Invenies animi grata alimenta tui.

Quæ sunt summa bona, & quo pacto ducere
vitam

Conveniat, præsens hoc tibi pandit opus.

Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera, per quæ

Te poteris summo conciliare Jovi:

Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:

Denique te doctum, te facit esse bonum.

Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum

Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.

Majoremque ut sol mundum, sic iste minorem
rem

Illustrat, vegetat, ornat, alitque liber.

Quem quicumque Deo charus cupit esse, tenebit

Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

MAR-

❧   ○   ❧

MARCELLI PALINGENII
Stellati Poëtæ
ZODIACVS VITÆ.

Reperiuntur, Lector honorate, quæ Poeta hic, temporis conditionisque vitio commisit, nec cum literarum sacrarum fonte concordant, qualia sunt de invocandis angelis, de animarum Metempsychosi, aliaque pauca, sed lubuit edere auctorem, uti ipse elaboravit carmen, cum Lector hæc talia sua sponte observare possit.

LIBER PRIMUS. *1. Mens.*

Synopsis LIBRI I.

Hoc libro, qui (ut ipse versu ultimo innuit) præludii loco præmittitur, post brevem apostrophem ad Apollinem, Musas, Ferrariæque Ducem, propositum suum exponit author; scribendi nempe multa diversa, tam quæ ad scientias & artes, quam ad mores pertinent; adeo ut quicquam inde boni valeant haurire legentes; vanitatem aliorum scriptorum explodens. Propositaque quæstione, utrum doctum an bonum esse præstet; probitatem doctrinæ præfert.

A R I E S.

Mens mea nescio quo jamdudum impulsâ furore
Ardet lauriferos Parnassi invisere colles,
Ruraque Castaliæ Musis celebrata canoris:

A

Cir.

- Cirrha placet, semperque virens nemus, ô ego quantas
 Effugiam tenebras! video surgentis Eoos 5
 Luciferi radios, paulatim albescere cœlo.
 Livor abi, & stygio procul hinc te absconde profundo.
 Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamvis
 Sit via, non metuit virtus invicta laborem.
 Phœbe pater, vatumque decus, da noscere calles 10
 Ambiguos: avidumque reple ambrosia Aganippe:
 10 Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
 Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo.
 Non ego, quod veniam novus ignotusque sacerdos,
 Gratus ero fortasse minus: si numine dextro 15
 Excipies, blandoque sinu. Tu tollis ab imo,
 Nobilitasque viros: sine te mortale peribit
 Ingenium, vox raucescet, nil dulce sonabit
 Vana chelys: quod si fueris mihi dexter, adibo
 Sidera, spectabitque altos mens enthea divos. 20
 Sis igitur mihi, quæso, favens, Latoë tuumque
 Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem
 Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
 Limina vestra adii, si non contagia cæcæ
 20 Luxuriæ juvenem potuere avertere vestro 25
 A cultu, nec me vicit vesana libido,
 Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
 Vixisse hic videar, pereamque in funere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos;
 Tu vero Dux, Herculeo qui nomine gaudes, 30
 Ausonios inter procères celeberrime nostro
 Tempore, Estensis certissima gloria gentis,
 Quem Parnassiacis Pallas nutrit in antris,
 Et sacro a teneris aluerunt lacte Camænæ,
 30 Unde sibi sperant decus immortale futurum, 35
 Cirrhæasque iterum per te revirescere lauros:

Quan-

- Quamquam obstat Mavors, atque invidus in sua querit
 Promissis, aliisque modis, te ducere castra,
 Castra ubi perpetuos merearis victor honores,
 Et tua lauriferis decorentur signa triumphis, 40
 Adsis, & placido vultu dignare poetam
 Adspicere, insolitas intentatasque volentem
 Ire vias, vatum quas non ulla orbita signat
 Haectenus, & timido optatum largire favorem.
 10 Sic tua te incolumem videat Ferraria semper, 45
 Donec post longæ felicia tempora vitæ,
 Decedens terris, ad cœli sidera migres.
 Illa dies olim veniet (modo stamina nobis
 Longa trahat Lachesis) quum te & tua facta canemus
 Uberius, nomenque tuum Gangetica tellus, 50
 Et Tartessiaci resonabunt littora ponti :
 Ibit Hyperboreas passim tua fama per urbes,
 Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
 Tunc ego majori Musarum percitus æstro,
 20 Omnibus ostendam quanto tenearis amore 55
 Justitiæ, sit quanta tibi pietasque fidesque,
 Quantum consilio valeas, & fortibus armis :
 Quam sis munificus, quam clemens : denique per me
 Ingenium moresque tuos mirabitur orbis.
 At nunc ista, tibi quæ tradimus, accipe læto 60
 Interea vultu, præsentibus annue coëptis.
 Scribere fert animus multa & diversa, nec uno
 Gurgite versari semper : quo stamina ducent
 Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus undas,
 30 Ardua nunc ponti, nun littora tuta petemus, 65
 Et quamquam interdum fretus ratione, latentes
 Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam,
 Præcipue tamen illa sequar, quæcunque videntur
 Propèsse, ac sanctos mortalibus addere mores,

- Heu penitus (liceat verum mihi dicere) nostro 70
 Extinctos ævo: quo non obscœnius ullum
 Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunque nocentes
 Langventi valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
 10 Materies, quam quæ tractat de moribus, ulla est. 75
 Hæc hominem reddit sanum, ingenioque valentem,
 Sit quamvis hebes, & stolidi cognatus aselli,
 Impius, & recti contemtor, turpiter & qui
 Luxuriâ sequitur, vel quem scelerata cupido
 Sollicitat, cuiusve premit præcordia dirum 80
 Invidiæ virus: mendax, vaser, atque bibendi
 Consultus, demum vitio quocunque laborans.
 Hac poterit sola perversæ crimina mentis
 Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
 20 Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos, 85
 Qui sibimet, domnique suæ, patriæque decenter
 Consulere, ac dubiis rebus succurrere norint.
 Non tantum facies roseo niveoque colore
 Mista placet, pulchrique oculi, pulchrique capilli,
 Singulaque æthereas imitantia membra figuras: 90
 Quantum compositi mores, & splendor honestæ
 Mentis, quam vitio virtus seclussit ab omni:
 Quid quod justitiæ cultor, morumque bonorum
 Lætus agit, speratque Deos sibi profore semper?
 30 Nec curat, si quis secreta in aure loquatur: 95
 Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus:
 Contra qui malus est, formidat semper apertum
 Ne fiat facinus, quod clam commisit: & ictu
 Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
 Si quid secum homines mussant, nunc dicitur: eheu 100
 De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
 Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit, adibon?

An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?

Lege deum stabili semper metus angit iniquos.

10 Namque malus, quanquam interdum gaudere videtur, 105

Æstuat ipse tamen mediis ut strongylos undis,

Æthnave quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.

Num magis ergo canam mille oppugnata carinis

Pergamæ, perjurum stulte miserata Sinonem?

Ogygiasve domos infausto Marte petitas? 110

An laudabo aliquem dictis mendacibus, ut pars

Magna solet vatium & corvum phœnica vocabo?

Num melius, plumis Junonia regna secantem

Dædalon, Icariosque ausus & fata gementem,

20 Mutatasque deum atque hominum memorare figuras? 115

Et vacuas aures nugis mulcere canoris?

Num melius juvenum lascivos dicere amores,

Quodque nefas majus, dictis temerare prophanis

Cœlicolas? quid enim dementia nostra veretur?

Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantque puellas: 120

In cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.

Pro pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita diviæ

Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?

Quid non mentiri, vel quid non potius audet

30 Fingere mortale ingenium: ut sibi major eundem 125

In præceps pateat via, liberiorque potestas

Peccandi detur, minus & peccata pudoris

In se contineant? O stulta! o putida certe

Scriptorum turba Anticyris pugnanda duabus.

Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi: 130

Nec parcit cuiquam vestræ petulantia lingvæ.

Quid mirum, si vos eadem quoque fulmina tangunt?

Dicite, quid tantum noctesque diesque laborem

- Fertis? cunctat pro vobis? at nihil inde
 10 Laudis habere licet: nam qui sua commoda solum 140
 Quærit, nec prodesse aliis curat, potius sed
 Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
 Utile perficiat, sævissima jure meretur
 Bellua, non homo dici: Ergo sic scribere oportet,
 Ut quicquam inde boni valeant haurire legentes, 145
 Ne frustra tempus sese trivisse quærantur
 Fallaces nugas & inania monstra legendo.
 Atqui scire opus est, triplex esse genus bonorum,
Utile, delectans, majusque ambobus honestum.
 20 Horum aliquod, vel plura ferat quodcumque poema, 150
 Sic tamen, ut metæ nunquam frangantur honesti,
 Sed quibus est dignus titulis, qualive corona,
 Qui non vana modo, ac nullam præbentia frugem;
 Verum quæ potius vitam corrumpere, nec non
 Insanis possint majorem adhibere furorem, 155
 Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
 Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
 Heu quantos urget stimulos, & qualia nequam
 Sermo animis aconita propinat, ab auribus audet
 30 Improba vox imas cordis penetrare latebras; 160
 Ad scelus inde solet torpentia membra movere.
 Dicit forte aliquis, delectant talia magnum
 Sæpe virum, cujus florente satelles in aula
 Plurimus est, & quem rerum jubet esse verendum
 Copia, cui ridet modici fortuna cerebri. 165
 Quid tum? proinde licet, & sunt laudanda, quod ipsi
 Divitibus placeant? Non sic, nam quilibet haud scit
 Quot bipedes aurum, quod purpura vestit asellos.
 Sunt, o sunt multi, Sidonia concha superbos

- 10 Quos facit, & Seres depexæ frondis honore 170
 Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
 Annulus & rubro collecta in littore gemma:
 Hos tu jurare magnum superare Platona
 Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
 Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum. 175
 Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
 Nomine non vano, ventosos dixeris utres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
- 20 Inde fit ut raro sapiant, tolerare laborem 180
 Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
 Præmia quis quærit, nisi quem dura urget egestas?
 Gaudia sectatur dives, dulcemque quietem:
 Dumofos odit calles, clivosque viarum
 Difficiles, per quas doctrinæ scandimus arcem. 185
 Non possum tota non excandescere bile:
 Quin ego devoveo versus pariterque poëtas,
 Cum video pueros, obscœna docente Magistro
 Carmina, pejores fieri, primumque pudorem
- 30 Linquere paulatim, & sceleratos discere mores, 190
 Unde magis possit nativa augerier illis
 Nequitia, & citius sub tartara delabantur.
 Sed mihi non desunt solatia debita: nam cum
 Scribant, ut magnam possint acquirere laudem,
 Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingens 195
 Accipiant: merito quis enim non judicet illos
 Flagitio imbutos omni, talesque fuisse,
 Qualia sunt chartis quæ mandavere nefandis?
 Index est animi sermo, morumque fidelis
- 40 Haud dubie testis: quoniam quisque illa libenter, 200
 Et crebro loquitur, quibus oblectatur. Arator:
 De bobus, rastris, de vomere: navita narrat

- De velis, remis, de restibus, atque carinis:
 Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas,
 Sic obscæni homines plerumque obscæna loquuntur.
 Vos moneo, quorum est fidei commissa juvenus,
 Et quorum est teneras puerorum fingere mentes,
 Ceu molles digito ceras: hæc scripta perosi
 Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
 10 Arida quæ non sint, & non indigna referri,
 Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ:
 His se cirrati oblectent, has mente reponant.
 Nectareos manant succos, (mihi credite,) vitam
 Instituunt, quæ sint fugienda sequendaque monstrant.
 Fabula non omnis spernenda est: sæpe legatur
 Utile quid moneat puris Comædia verbis.
 Sunt etiam (fateor) complura poemata, pravis
 Haud temerata jocos: sed quæ gravitate virili
 Procedunt, placidoque tegunt sub cortice mella,
 20 Ista juvant, eadem pariter sine crimine profunt:
 Istitis discipulos epulis educite vestros.
 Firmior at postquam vivendo accesserit ætas,
 Liberius poterunt lato discurrere campo,
 Et quascunque volent, decerpere tutius herbas.
 Est operæ pretium post hæc perpendere, majus
 Utrum opus, atque utrum potiori in sede locandum,
 Quo probitas, an quo tantum ipsa scientia crescit:
 30 Præstet utrum esse bonum, an doctum. Divina qui-

dem res

Doctrina est, decorat mites, oditque superbos:
Ipsa voluptatis refugit somnique clientes:
Nec nisi per longum tempus, multoque labore
Percipitur, regit hæc urbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre potest, terras & sidera monstrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,

Et

Et numerare docet, fidibusque apponere vocem.

Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit :

- Qua sine nemo potest perfectus dicier, hæc nos
 10 Dissimiles pecudum reddit, similesque deorum :
 Fit tamen exigui pretii, perditque nitorem
 Ipsa suum, quoties vitiorum facibus oblita
 Induit informes vultus : ceu fordet Jaspis,
 In putri demersa luto : ceu phœbus ab atra
 Obductus nebula, vel cum premit ora sororis,
 Nec modo vilescit, sed fit quoque noxia : quippe
 Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti
 Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
 Baccharique magis. Quisquis sine crimine vitam
 20 Ducere conatur, divina humanaque servans
 Jura scelusque cavens, tanquam prævisa draconis
 Guttur, quem stimulat pastus insana cupido :
 Sit licet opilio, vel agaso, aut mulio, libros
 Qui nullos penitus norit, preciosus haberi,
 Laudibus ac debet magnis ornari : illum
 Spernere non homines, non cæli numina possunt.
 Quis, nisi mentis inops, virtutumque improbus hostis,
 Non amet, atque illum landet, qui sacra veretur,
 Justitiamque colit : cæco non vincitur auro,
 30 Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
 Infames a se : ast humiles fovet, impia lingvæ
 Mordacis vitat contagia, lædere quenquam
 Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat ?
 Quodque decus mirum est, in re quacunque modestum
 Ostendit sese ? felix hic nempe, sed illum
 Felicem magis esse reor, qui pollet utroque,
 Qui probus atque idem doctus : diademate talem
Quis dignum neget ? hic aliis præcellit, ut aurum

Est orichalco nobilius, vitroque pyropus.

- 10 Tu tamen invenies raro peccare peritum,
Vel caute, aut levius: rudibus vix ulla pudoris
Est ratio, atque palam vetitos labuntur in actus,
Irridetque sacras petulans incititia leges
Ut cæcus nescit scrobibus divertere ab imis,
Impinguntque pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pænæ compressa timore:
- 20 Nec quicquam quod non placeat sibi, judicat æquum.
Sæpe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inque utero ingenium multis largitur: ut illi,
Quod schola non docuit, cœlesti munere discant.
Quid prohibet tales infontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat utrumque liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos devovimus annos,
Munera si fas est parvos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
- 30 A pipere & scombris saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc Aries, qui nostri limina servat
Zodiaci, jam vult properanti cedere Tauro,
Meque novi finire jubet præludia cantus.

LIBER SECUNDUS.

Synopsis LIBRI II.

De summo bono acturus author: id in divitiis perperam quæri ostendit, multisque rationibus evincit. Doctrinam & virtutem commendat pariter. Et quamvis pauperi difficilis admodum ad scientias sit aditus, obstatque mens obsita curis & semper de pane sollicita, adeoque miser videatur, concludit tamen melius esse mendicum vivere dum te caliculis similem divina scientia reddat; quam immensas divitias sine virtute & scientie possidere. Cum disertus nunquam fame pereat, & sua gaudia pauper habeat: omnium rerum abundantia vero haud raro possessoribus nauseam moveat.

TAVRVS.

Traxisti longam portu mea cymba quietem:

Jam tempus dare vela notis & solvere funem:

Cessit hyems, canæque nives de montibus altis

Distillant, viret omne solum, lapsasque reponit

Sylva comas, renovat dulces Phylomela querelas?

Floribus ornatae crines per prata Napææ

Deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci

Carmina muscosis iterant lasciva sub antris;

Aurea nunc vol^{ter} cer jaculatur tela Cupido,

10 Et juvenum placidis incendit pectora flammis.

Jam tutum vastos pelagi proscindere campos:

Unda filet, Zephyrus redit expectatus ab orbe

Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër,

Atque suo cursum svadent Atlantides ortu.

Quid

- Quid tibi continget tranquilla per oīa laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla: potenti
Esto animo, atque aude: audenti fortuna favorem
Sæpe tulit, pavidosque vetat gaudere triumpho.
- 10 Ut video, terrent rictu te monstra canino:
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, jam rumpe moras, altumque petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum & liquidis vitam servare sub undis
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantum homini, quid sit cognoscere verum,
Quidve decens, & posse loqui, concessit: at ore
- 20 Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt,
Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
Alipedes tigres, iracundosque leones.
Et quamvis diro sint corpora plena veneno
Serpentum, tamen huc metuunt, huic maxima cedit
Oceanī moles, oris Balæna supini.
- 30 Hoc sine, quid tellus esset? densissima certe
Sentibus & nullas segetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ servantur legibus urbes,
Condidit: ornavit cœlestia numina templis,
- 30 Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta, emissum quibus, ignis turbine clausi,
Per spacia effertur longe distantia plumbum:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastosque procul quicunque boatus
Accepit, dubius se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si taliā forte Gigantes
Olim Phlegreæ habuissent fulmina campis.

- Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Possit, & extremum ventis famulantibus orbem
- 10 Quærere, qua Titan populos despectat Eoos,
Et Tartessiaca pronus qua mergitur unda,
Qua Cynosura nitet: & qua contrarius axis
Aspiciat Antipodas pendentes vertice: qui jam
Casuri, opponunt pedibus vestigia nostris.
Cum tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
Ut credi possit divino ex semine natus,
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira nefasque
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Vivere quo pacto, vel quid vitare, sequi
- 20 Debeat, o cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & o mentes caligine circum septas
Stultitiæ incedunt deserta per avia: vix heu,
Vix paucis novisse datum, quo tendere tutum,
Qua sit iter, per quod vera bona summa petantur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia Juris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos.
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hominum dux atque magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtemina si non
- 30 Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipsa bonum summum quod sit, qui possit haberi,
Ut spero, expediam, quamquam hæc provincia magna est.
Principio summum esse bonum pars maxima censet,
Nummorum plenam bene semper habere crumenam
Atque auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in undas:
Jugera tot campi, quot crines vertice: longum
Possedisse agmen fervorum, armenta, gregesque

- Quot non Trinacriis pavit Polyphemus in arvis,
10 Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erythæcis tulit a præsepibus Heros.
Pulchraque ut Alcinoi pomaria, & Hesperethusæ:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiunt omnes, quæ quisque requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato
Supplicibus votis. His qui affluit, esse beatum,
Felicemque putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quotque rosas inter spinæ nascantur acutæ.
20 Illum etenim quisquis fieri vult dives, oportet
Nocte dieque animo diversasolvere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat unum,
Nunc aliud: si forte epulis accumbit, iniquæ
Morsus avaritiæ stimulat, vix ulla palato
Esca placet, properatque ingratas linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli:
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latius, in faciem jacet, & quandoque supinus,
Versaturque thoro: haud aliter quam saxea moles
30 Sisyphia revoluta manu, quid luce peracta
Gesserit, & quid sit redituro sole gerendum,
Penstat, en pereunt pecudes, cras pabula quæram,
O brumæ devota dies, quam frigora bobus
Hæc nocuere meis: sed dispensator iniquus,
Pastoresque mali rapiunt hi: decipit ille:
Invasere lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, defecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum sænore sortem.
40 Nulla fides, nulla est homini reverentia divum:
Omnia plena dolis. Proh Jupiter, ille bonus vir

- Prorsus habebatur; sed fallax gratia lingvæ
 Atque oris, non est semper vera effigiei
 Regula: quid doleam? remeat mea navis, & affert
 Lucrosas, ohe, merces: grave pondus amomi,
 Thura, electra, piper, serum velamina, vestes
 Sidonias, mercesque alias, quas vexit ab Indis:
 Quam si concursu Symplegades infregissent,
 Si vel Scylla vorax, dubii vel saxa Caphareï
 10 Solvissent tabulas, muliebri more querelis
 Implestem totas ædes, lacrymisque maderent
 Pectora, non deerunt nummi, nisi vivere desit.
 Nil frumenta valent: quid tum; mercabor olivum:
 Est fodiendus ager, jaciendaque semina, messes
 Occandæ, fabricanda domus, vitesque putandæ:
 Illud emam, hoc vendam: accipiam, & quod debeo
 reddam.

Non secus huc illuc impellitur, ac pila magno
 Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro

Jactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu

20 Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit

Lætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu:

Continuo: veluti ventorum flatibus æquor:

Ixion verus, qui captus imagine nubis,

Concubitu fœdo prolem genuisse biforem

Dicitur: unde ejus voluit sine fine rotari

Membra, colubriferis radiis affixa Deum rex.

Divitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,

Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe

Incutiat, videas unde est concreta, resolvi

30 In tenues fumos: monstra hinc gignuntur, habentia

Humanam faciem. Quid enim speciosius ipso

Divitis aspectu primo? sed noscere postquam

- * Ipsius vitam licuit, diversa videntur
 * Partibus a tergo non respondentia primis.
 Affiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
 Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
 Vel scit vel nescit dives, quæ possideat, si
 Nescit, quid profunt? quoniam nil inde boni, vel
 Accipit adversi, velut is qui non habet, at si
 30 Quæ sua sunt novit, vel amat, vel non amat illa.
 Si non, cur tenet hæc? ex his quæ gaudia fumit?
 Qualia, quum potat succos abstemius uvæ.
 Si quidem amat, pariter curat, studet illa tueri
 Proque his servandis est anxius atque laborat,
 Sollicitatque illum quicquid contingere rebus
 Possè mali credit quas possidet: excruciat
 Si perit inde aliquid: fieri quod sæpe necesse est,
 Cum nil stare diu vides, incommoda cum sint
 In promptu semper: demum quo plura tenebit,
 40 Hoc plus curarum accedet, sævique laboris.
 Quid memorem, subeat quam crebra pericula ponto,
 Ac terris, censum cupiens augere paternum;
 Sylvicolas latrones, ponticolas piratas
 Sæpe fugit: capitur tandem; laniandaque phocis
 Viscera, sive lupis præbet, capitivus herili
 Collum sæpe jugo summittere cogitur, is qui
 Ut dominus fieret, se objecit casibus audax:
 Vix mensa tutus propria, proprioque cubili,
 Exitiale datur sitienti sæpe venenum,
 10 Stertentemve necat cupidi manus impia servi.
 Pingvior in cædem ut petitur magis hostia, nec non
 Nobilior potius spoliatur fructibus arbor,
 Utque apibus muscisque perit quæ dulcior uva est,
 Sic cui plura dedit fors & meliora tenenda,

- Insidias patitur plures, propriorque periculo est.
 Nota Syracusii solertia mira tyranni:
 Euge bone, es felix? quid ni? non pocula desunt,
 Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
 Deliciæ: gemmis, auro (quod cernis) abundas.
 10 Heu mihi: namque tholo seta suspensus equina
 Ensis adest, jamjam miseri caput infodietur.
 Invidia vexantur opes: namque optima livor
 Quæque malus lædens, odit felicia semper.
 Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum,
 Vestræ Palæstinæ stimulent ut corda sorores
 Assidue, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
 Nonne Midæ, fulvo quem Bacchi dona metallo
 Ditarunt, cunctis ridenda insania? jure
 Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti,
 20 Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
 Mox petiit stolidus primis contraria votis,
 Quum cibus in vacuum nullus descenderet alvum.
 Talis avare tibi fortuna est pessime, qui cum
 Plus habeas, plus semper eges: ut Tantalon undis
 In mediis cruciat sitis arida, si tibi pleno
 Effundit cornu, quicquid vis, Copia, numquid
 Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit; illud
 Quisquis habere volet facili mercede parabit.
 Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
 30 Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
 Divitis in mensam sylvæ pelagique feruntur
 Optima, non desunt lepores, non caprea, cervus,
 Hædus, aper, volucrumque genus, non turdus obesus,
 Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
 Mittit aves: grandes capi grandesque columbi:
 Portantur rhombi, squillæ, muræna, locustæ,

- Mugilis, & pīscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.
- 10 Vina dehinc nigro nunquam cessura falerno,
Ni potius placeant arvīsa nectaris instar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum;
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite! demum:
Evomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupēus humor
- 20 Infidias manibus pedibusque affigit inertes:
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluviem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorem immodicum, sitibunda in viscera mersum?
Ergo parcus erit, de multis paūca capefcens,
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
Nec plus quam pauper saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratumque togam, tenuique subucula bysso
Enitet; & Scythicæ redimitus vellere frondis,
- 30 Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Num magis ista fugant mordentia frigora, quam si
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contextitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torva leonis
Signa Molochæi gradiens callidissimus est sol,
Flavaque vāsānus discindit Syrius arva:
Quam si lena tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in pretio est quem pulchra decorant
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis

- 10 Affurgit populus, solusque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia: pannoſo prorsus habetur
Nulla fides, tritamque irridet turba lacernam:
 Sis licet Arpinas, cujus facundia toti
 Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
 Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem:
 Carminibus quamvis possis æquare Maronem,
 Mæoniiue senis divinos reddere cantus:
 Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
- 20 Sperneris, mihi crede, locum projectus ad imum.
 Tu Ganyædeos frustra sectabere vultus,
 Optabis frustra teneram tractare puellam,
 Si tectus vili pauper gradieris amictu.
 Non equidem inficior: magna est nam gratia pulchri
 Vestitus. Verum fuerit virtutibus ipsa
 Si mens nuda, malis imbutaque moribus, omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinnî
Mordaces ferient, vel cacæ jurgia sannæ.
- 30 Nec servus, propria quem tu nutrire farina
Conſveſti a puero, si te cognovit avarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem,
Æſtimat: idcirco secum clam murmurat in te,
Huncine herum fortuna mihi non æqua dedisti,
Huncine herum tolerare diu me fata jubeunt?
Laudabunt alii, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, justus, pariterque modestus
Si fueris, si te non parva scientia clarum
Reddiderit, quævis tribuet tibi vestis honorem,
- 40 Nec (modo sit sanus) poterit te spernere quisquam.
 In primis, quicumque cupis venerabilis esse,

Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitii contagia vita :
Et cave committas quod possit jure putari
Censura dignum, atque auctori inferre pudorem:
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notavit.

Sed quisnam prorsus vivit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoque a calle recedat,

10 Qui non a recta interdum declinet amussi.

Ille tamen raro ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet, sed gratia lingvæ
Maxima, quæ docte ac prudenter singula profert.
Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat:
Hæc plusquam vestes, poterunt te reddere clarum.
Nec tu formosi specie capiaris ephebi :

Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet: nam
Est pueris, nec mens, nec amor, ratiove, fidesve.

20 Ah pereat quisquis puerorum flagrat amore.

Si te delectant formosæ membra puellæ,

I, pete conjugium : vel non meretricula deerit.

Quid mavis demens cupere & sperare negata,

Pellere cum possis facili medicamine morbum?

Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ

Divitiæ, ut melius virtutem acquirere detur,

Quandoquidem argento loculi si forte vacabunt,

Nullus erit, qui te doceat; nam solvere oportet

Mercedem haud parvam doctoribus; est quoque habenda

30 Sumptibus haud parvis librorum copia, tempus,

Quo valeas studiis incumbere, plura legendo,

Ne mala pauperies alias te volvere curas

Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.

- Heu quam difficile est, quam paucis numina præstant,
 Ex humili volitare gradu virtutis in arcem!
Quam raro egregios pauper fortitur honores!
 Præterea qualis vita est, quam proxima letho,
 Quam merito spernenda, animum si nulla voluptas
 Mulceat, atque levent solatia nulla laborem.
- 10 Cum nunquam desint curæ, cum plena dolorum
 Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,
 Cerbeream saturare famem, miscerier umbris.
 Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,
 Gaudia si miserum pectus non ulla serenent.
 Ast inopi quidnam dulcedinis, aut solati
 Esse potest; cui deest panis vinumque frequenter:
 Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos
 Ostendit digitos, veteri dissutus aluta.
 Vivere vix potis est, nedum sectarier illa.
- 20 Jucundum quibus esse solet mortalibus ævum.
 Talibus ac certe quicumque est dives abundat,
 Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult,
 Tantum habet imperii, tantasque pecunia vires,
 Ut sibi nil obstare diu patiatur: ab alto
 Deducit montes, & valles tollit in altum.
 Si vult ergo canum pernici prendere cursu
 Cervos, aut capreas, vulpes, leporesve fugaces,
 Si volucres captare libet, vel fallere pisces
 Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
- 30 Si cibus & potus delectant, otia, ludes,
 Si choreæ, citharæve placent, si plaudere cantu:
 Omnia dives habet: nam præstant omnia nummi,
 Accipe, quid contra referam, si discere quisquam
Gestiet, id certe dabitur, modo firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera clivis

- Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur,
Si non sunt nummi tibi, veneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus quid ni? quo vivere pacto
10 Tunc potero? cogar mendicus quærere panem:
An miser: est melius mendicum vivere, dum te
Coelicolis similem divina scientia reddat,
Quam si possideas Perfarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebroso accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoscentis: at ipse
Si sapias, hæc memori quæ dicam mente teneto,
Præter virtutem non est durabile quicquam.
Divitiæ pereunt, species quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempore durat,
20 Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetustas
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum
Vel periisse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obrueret, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuque
Non patitur miseris urgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, quæ tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando,
Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosque
30 Æthiopas, rigidosquo Getas lustrabit, & Indos,
Tutus & incolumis fortunæ sola resistit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, ut virtutem habeas, impendere censum.
At si forte tibi, valeas quod vendere, nil est,
Esto bonus saltem, si nonpotes esse peritus.
Cum doctis versare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non avide quæcunque loquuntur

Ausculata, atque roga interdum: tum cætera divis

10 Committe & patiare animo tua fata sereno.

Gaudia si sequeris, si te insidiosa voluptas
Implicat, & dulces transmittere lufibus annos
Te iuvat, atque ideo dives cupis esse, voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ provida dicat.

Nulla voluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentemque premit, virtutibus obstat,

Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:

Debilitat corpus, sensus obtundit: amaro

Fine nocens, homini multorum causa malorum est,

20 Clarius ista sequens sermo, meliusque docebit,

Si tamen advertas, habet & sua gaudia pauper,

Nec forsan leviora. Magis nam dulcia sunt quæ

Rarius eveniunt solatia, credite, longe

Gratior ac longe est jucundior illa voluptas,

Quæ dilata diu fuit, ardentemque cupita.

Sic cibus esurie svavis, requiesque labore,

Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,

Frigora sic æstu, sic intermissa diuque

Sustentata Venus grata est magis: omnia demum.

30 Rebus ab oppositis vires ab contraria sumunt.

At locuples tolerare nihil vult, semper abundat

Deliciis, adeo ut moveant fastidia sæpe,

Et cupiat bulbos, siliquas, bolus, allia, sardas,

Solennes, pulas & prandia lauta perofus

Nil adeo dulce est quod non videatur amarum,

Et non displiceat, si plus duraverit æquo.

Delectant alterna magis, vetitisque potiri

Dulcius est, fordent quæ possunt semper haberi,

Præterea non res hominem, sed sola voluntas,

40 Judiciumque animi contentum reddit: amari

Est dignum, quodcunque placet, quid proderit ægro

- Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini svavem præbere saporem
Illi qui gaudet puris abstemius undis?
Hic hædum, ast alius carnes cœnare fuillas
Mavult: hunc cautum juvat, illum ludus: amorque
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellam:
Huic scortum placet, ast illi matrona: beatum
Efficit ergo animus, non res, rationibus istis,
10 Non minus ac dives, lætatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, parvo hic contentus abibit.
Impensa dives majore, ac sæpe minore
Lætitia vivit quam pauper, gratius ovo
Et cicere est vesci, atque famem compescere porro
Nautæ aut fossori, quam regibus & reginis.
Quicquid terra ferat lauti prandere, vel unda.
Dignior illa autem jure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumpta nocet, nec contradicit honesto.
Nil tamen est melius quam pauca optare, animumque
20 Vincere consilio: ne spes te affligat inanis.
Qui quod habere nequid desiderat, excruciat
Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certe possit haberi.
Aut nihil: atque animo frenos impone tenaces:
Ast opibus quisquis pollet, vult plura, petitque
Quam licet, & parvo contentus vivere nescit:
Indiget idcirco multis, felicior illo est,
Sufficiunt cui pauca satis, res ampla, superbum,
Risoremque hominum, contemptoremque deorum,
30 Insanum, mollemque facit, virtutis & hostem.
Nam quis virtutem curat, si census abundat?
O bona paupertas, o nondum cognita divum

- Munera, virtutum custos & amica pudori;
Luxuriæ frænum, vitæ tutela procacem
Fortunam tu sola potes, ventique furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes parvo, vicinaque littora servas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes
Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
10 Ima latent ignota malis, humilesque procella
Juniperos raro infestat, lentæque myricæ
Stant inter sylvas immotæ, ac pace fruuntur.
Sprevit Anaxagoras, sprevit Democritus, atque
Complures alii (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentum atque aurum, causasque malorum
Divitias, quare? nisi quod non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant quamplurima. Fabricius quod,
Quod Carus, quod Curtius, sanctissima pectora, quondam
20 Senferunt: non quid vulgus, plebsque inscia dicat,
Mente agita: atque tibi propone exempla bonorum.
Nonne olim victor felicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma jubebatur, requiem factura ligoni?
Tum casa parva viros & frugi mensa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesque edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longisque tenebris
Exuite obsessam mentem, sursumque levate
30 Jam caligantes oculos: quo cæva voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,

- Non error, finemque animo perpendite rerum,
 Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
 Vestis, quæ corpus velet, frigusque repellat,
 Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
 Membra. Etenim tribus his opus est, cum corpora nostra
 Sint fragili contexta luto, sed talibus uti
 10 Sic licet, ut tanquam medicinæ munere cures
 Quos tribuit morbos homini natura noverca,
 Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
 Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
 Dum fugit, assiduoque premit sua lumina somno.
 Felix, qui didicit contentus vivere parvo:
 Nec spem ullam in rebus ponit quas linquere cogit
 Parca ferox, tanquam nostri non juris: & ævi
 Quam breve sit spatium reputat, quam frivola demum
 Omnia, quæ in terris longe lateque creantur:
 20 Qui minor adversis non fit, majorve secundis,
 Minoisque urnam spernit, Stygiosque furores,
 Securus quodcumque ferat fortuna tenere.
 Infelix, sensu qui ducitur, atque futuri
 Cæcus, ceu pecudes, tantum præsentia cernit:
 Qui nescit, quod quanto animus præstantior ipso est
 Corpore, tanto animi pluris sunt munera, quam quæ
 Ad corpus spectant: igitur non divitiæ sunt
 Prima bona. Hæ quoniam pro corpore conquirun-
 tur,
 Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
 30 Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
 Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant,
 Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta:
 Namque supervacuo stulti lætantur: acervos

Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:

Cum modio cumerave famem propellere possis.

Cum tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?

Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,

Divitiasque dedit fatorum ignota voluntas:

Quid facias, operæ pretium est didicisse: tenendo

10 Ne pejor fias, ne possis stultus haberi.

Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam

Consilium est illi cui sunt bona multa: sed ipsis

Inspiciens nescit quo pacto debeat uti?

Hinc vires persæpe nocent, damnosæque forma est,

Hac ratione suum auctorem facundia perdit,

Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.

Nodus avaritiæ non te constringat, ab ipsa

Heu fuge: nam certe nulla est hac major Erinny,

Hanc memorant Acheronte satam, per tristitia ditis

20 Regna truces agitare faces, centumque colubris

Colla veneniferis gestare minacia: fauces,

Humano expleri nunquam potuere cruore

Semper hiant, aliosque tenent, aliosque requirunt

Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum

Dedecorare timet, malum & insatiabile monstrum.

Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes,

Proditio, rixæ, fraudes, jactura pudoris,

Contemptus divum, perjuria, jurgia, bellum,

Atque aliæ plures quam dici carmine possint.

30 Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil

Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.

Sic mulier, senior, pueri inveniuntur avari:

Sunt etenim imbelles; fragiles, animique pusilli,

Huic alia est vitio labes contraria, sed non

Tam gravis: hanc etiam studeas depellere: nam si

Prodigus es, mensam alterius pingvemque culinam

- Jejunus frustra aspicias, patrimonia postquam
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrumque manet virtus, extrema relinque:
10 Et cui fas quantumque licet, largire: nec ultra
Impensam facias quam sit permissa facultas.
Divitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius, natura creavit
Nos, non ut solum nobis, nostrisque propinquis,
Ast aliis etiam, quum possumus, emolumento
Simus: quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quam ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miserisque mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
20 Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, ut perhibet schola docta sophorum,
Quam prodesse homini, & socio succurrere lapso.
At nunc, o mores, o tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur avarus
Dives, cum teneat quæ tradere plurima possit:
Nulliusque ipsum miseret, sunt ferrea cunctis
Corda. Quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lacrymas rident, miserosque precantes.
30 Si qua tamen donant, dant scurris, dantque cynædis,
Dant lenis potius, dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur ubique.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pietatis ludit patrimonia chartis.
Nonne hoc turpe magis nummos absumere pacto,
Unde nec ullus honos, nec gratia quæritur ulla?
Mens oblita Dei, vitiorumque oblita cœno,
Sicne licet fieri? nonne olim nudus ab alvo?
Existi, & nudus terræ es redditurus in alvum?

- 10 O demens, non hæc tua sunt: sed Jupiter harum
 Est dominus rerum, tu dispensator & hospes.
 Non res, sed nobis rerum conceditur usus.
 At postquam vetus ille Charon te vexerit ultra
 Quam trepidant superi falso jurare paludem,
 Hic miser, hic aliis hæredibus ista relinques.
 Ergo his utendum est recte, dum stamina paræ
 Nostra trahunt, nobis sumendo, aliosque juvando.
 Jam patet ex dictis, an sint bona summa putandæ
 Divitiæ, mea cymba redi, fatis ardua ponti
- 20 Navimus: ecce auster pluvias jam cogere nubes
 Incipit, ecce undas Typhones in aëre portant
 Absorptas pelago: unde ingens promittitur imber.
 Amplius hic tutum non est (mihi crede) morari.
 Heu metuo fidum male puppibus Oriona:
 Dum licet, in portum tendamus: nubila clarum
 Reddiderint ubi pulsa diem, revocabit ab alto
 Nos Triton scopulo, atque iterum tentabimus æquor.

LIBER TERTIUS.

Synopsis LIBRI III.

Quemadmodum libro secundo non in divitiis, sic hoc libro, nec etiam in voluptate summum bonum inveniri posse docet. Primo enim sub persona Epicuri dogma ejus de voluptate & summo bono proponitur. Objectionesque de virtutis vitiorumque post mortem præmio & pœna; secundum Epicureorum sententiam, negando animæ immortalitatem, removenitur potius quam resolvuntur. Ab Epicuro deinde per viam latam author in conspectum palatii pluri, & inde

de in sylvam amœnissimam inducitur: ubi voluptatem cum Venere & Cupidine ad dextram, Gula vero ad sinistram, omnique luxuriantium Choro offendit. At cum jam non longe a turba illa abesset, occurrit illi Virtus, quæ quam deceptoriam sit voluptatis facies, omnesque ejus fallacias & artes exponit: monetque ut animæ affectibus immoderatis rationis frenum imponat. Ad voluptatis partes interim transfugerat Epicurus, & Arete ab Iride monita de criminibus hominum, ad auras avolat.

GEMINI.

Lutea quadrijugo curru surrexerat Eos,
 Astraque cedebant evanescentia cælo:
 Jam divisus erat Titan, mediumque videbant
 Antipodes, medium noster monstrabat horizon,
 Mirabar quisnam mediis de fluctibus ignis
 Exit inextinctus? certe hæc contraria sese
 Mutuo corrumpunt: quin sol extingvitur undis?
 Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
 Oceano vulgus mentitur: talia mecum
 Volvebam, gradior dum prope littora solus,
 IO Obvius ecce senex quidam mihi venit, acerno
 Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
 Cana tenus medio pendebat pectore barba,
 Pulchra cutis, læta & facies, varioque colore,
 Florea candentes decorabant ferta capillos.
 Comminus ut dedimus citroque ultroque salutem:
 Quo pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit,
 Respondi, atque eadem pudibunda voce rogavi.
 At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
 Namque Epicurus erat) stupui: ceu rusticus agrum

Qui

10 Qui fodiens reperit latitantem obscurius arcam.

Atque ego tunc, Venerande senex, sic numina semper
Cuncta tuis faveant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris, nisi falsa loquuntur
(Ut plerumque solent) homines, præcepta salutis
Da, precor, & juvenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te alia graviora negotia ducant.
Ille autem contra: Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc soleo vacuus crebro adventare, legoque

20 Per prata hæc varios capiti gestamina flores,
Unde libens & promptus agam quodcunque petisti.
Quippe loqui senibus res est gravissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc divertamus, densaque sub ilicis umbra,
Juxta illas, quas cernis, aquas, residebimus ambo.
Ivimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod juvenis te numen adegit,
Ut discas hodie, quæ sit Sapientia. Namque,
O superi, quanta rerum caligine totum

30 Immersum est mortale genus? simulacra videre
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus ubique
Verus homo: ut possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cavea, errorumque, taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quæris miseras a mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia rivos.
At paucis hoc scire datum est, nam maxima turba

40 Divitias summum esse bonum, pars altera honores
Diversi diversa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur: & istud

(Ni fallor) vera poterit ratione probari.

Omnium enim est finis rerum, atque novissima meta

Ad quam sic hominum facta omnia disponuntur,

Spicula ut in certum signum mittuntur ab arcu.

Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,

Aut quis Gradivum validis tentaverit armis?

Denique virtutem quisnam quæstiverit ullam

10 Si non hunc præsens movet, aut sperata voluptas?

Nempe hæc principium, medium, finisque laborum est.

Quod magis ut pateat, quæ dicam attentius audi?

Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti,

Sumitur: hic specie prior est in mente, movetque

Artificem, sed re post facta novissimus exit.

Finis item bonus est, igitur placet: atque voluntas

Hunc sibi ut acquirat, primis mediisque libenter

Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus

Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas.

20 Quippe aliud non est quam delectatio quædam,

Sed quia non facile est, rudibus ratione doceri,

Tentabo exemplis melius recludere verum.

Cur fodit, atque gravi sulcum deducit aratro

Agricolæ callosa manus? non Sirkus æstu

Terrificat, non bruma gelu: cur navita ponti

Infanam rabiem, fyrtes, scopulosque minaces

Non timet, admoti spernens confinia lethi

Velivola fretus pinu? cur prælia miles

Insequitur, gaudetque ferox, ubi classica Martem

30 Sæva canunt, acuitque animos hinnitus equorum?

Cur juvat assiduis alium pallefcere chartis,

Et varios versare libros noctesque diesque?

Nempe ut post longos lucrum vel fama labores

Jucundum efficiat, nam si non ipsa placeret

Utilitas & honos, virtus artesque perirent.

Est finis per se dulcis: primordia vero

Cum mediis propter finem, nil denique refert,

Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta,

Nam veluti exultat lascivus turpibus, ipsa

10 Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.

Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,

Vel mala declinent homines, vel commoda quærant:

Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur,

Hæc etiam sola superi mercede fruuntur:

Utile namque illis non convenit, indigeant enim

Nullarum rerum; sed dices forsan: honestis

Numina plena bonis: quid tum? si talia lætos

Non faciunt divos? tanquam si lignea gemmis

Nobilibus, fulvoque ornes simulacra metallo.

20 Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est

Inde parem effectum procedere: vis igitur quum

Quæque animæ bene disposita est, atque optima servat

Objecta, esse bonum summum nemo hercle negabit

Qui sapiat: verum tali de fonte voluptas

Cogitur effluere; auditus sic lætificatur

Harmonia numeris contexta dulciter aptis:

Sic forma egregia, visus: sic natus, odore

Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus ajo,

Quid, quod cuncta Venus terris animalia gignit:

30 Atque eadem (nisi vera neges) est summa voluptas.

Præterea, labor atque dolor mala maxima cum sint,

Atque voluptati contraria: jure voluptas

Esse bonum summum censebitur, oppositorum

Opposita est etenim ratio. Proinde omnia quærent,

Naturæ instinctu, quæ sunt jucunda: caventque

Tristia. Quis vero naturam fallere credat?

- Est summum ergo bonum, quod amant animalia quæque
Sed quid amant, vel quid nisi dulcia gaudia quærunt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
30 Sudando, algendo, dum vivimus: atque voluptas
Est fugienda. Frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna paravit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusque videtur
Irrita. Namque animas post funera vivere, perque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt, o miseri, vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
20 Ut stolidas dictis delectent talibus aures
" Finxerunt Stygii pallentia regna tyranni,
" In quibus est Phlegethon, flammis crepitantibus ardens.
" Tergeminus canis, & pictis armata colubris
" Tisiphone, extensi per jugera longa Gigantes,
" Et sine luce umbræ, & vasti non ulla cremantes
" Ligna foci: riget hic hyemis sine tempore frigus,
" Roboreque ex nullo gemit hic compacta phaselus,
" Dum senior nimias transvectat portitor umbras
" Æolides saxo cruciantur, Tantalus unda:
30 Vasa maritineæ gestant rimosa sorores,
" E quibus unda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt esse poëtæ.
O dii, quam magna est penuria mentis ubique,
In nugas quam prona via est. Quid creditis ista
Insani? quæ nec possint ratione probari
Ulla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem,

Lucra sacerdotum sunt hæc, artesque dolosæ.

10 Ast ubi vita semel tenues defecit in auras,
Nil sumus, ut nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiumque superba
Atque audax natura hominum, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cum sis vile lutum, ætatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt.
Ingentes urbes populosque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina tandem
Aufert longa dies: at tu vilissime pulvis

20 Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustra, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas fingendo Chimæras,
Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubiis, quæ sunt manifesta relinquunt,
Dulcia sed remanent longævæ præmia famæ.
Hoc certe nil est, cum tu post funera nil sis,
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris vivens, lætabere nunquam.

30 Proinde ætas donec brevis hæc incertaque durat,
Gaudebit quicumque sapit pro viribus: & non
Frangetur quoties fortuna urgebitur ira,
Dulce autem quæret, si quid continget amari:
Ergo ne longis teneam te ambagibus ultra,
O juvenis, dum fata sinunt te vivere lætum
Hortamur, quantumque potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud parvam fecere fidem: pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
40 Officiis: verum donec spirare licebit,

- Debeo, ac memori servabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast unus restat, nam discere oportet
Non solum quid agas, sed qua via detur agendis.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Possim, qua sit iter per quod tendatur ad illam.
10 Tum senior, brevis, & lata, & declivis eunti
Est via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ si sorte tibi cordi est, vestigia nostra
Jam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio fiderei nondum transmiserat orbis
De tribus una diem, nisi quum surgit anhelus
Grandævus sapiens: quo præcedente sequebar
Pone simul, gradiens per devia comminus ibam,
Progressisque parum, moles oblata palati
Eximia est, scitorque ducem: Sublimis, & auro
20 Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusque arma satelles
Servat iter, prohibetque ultra transire volentes,
Ni prius hunc adeant & blando munere placent,
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidisque Superbia buccis,
Nec non audaci stolidæ Ignorantia vultu.
Tunc ego. Quis, dixi, dominum nos ducet ad istum?
30 Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior, Sors, Fraus, Usura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra alium mihi quæso viam; tunc reddidit ille:
Est alia, est, per quam, si vis, transibimus. Eja

- Duc, inquam, & pariter digressi, tendimus inam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix pervia dumis.
10 Hic paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine præter
Ivimus, & vastum nemus e regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis
Arboribus, sylva, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis,
Sed facie & manibus lotis accedere oportet;
Quaque potes, totum te orna, vultumque serena,
Nam dea nec fordes, nec vultu admittere curas,
20 Parvus erat veniens per levia saxa deorsum
Rivulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hic faciem lavi, atque manus, rigidosque capillos
Pectine composui, totoque in corpore vestes
Aptavi, atque leves pepulerunt seria ludi
Sic hilaris gradior. Jam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, jactu non amplius uno,
Emissum lapidem, distabat sylva: canentum
Svave melos volucrum, svaves sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamvis
30 Thura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
Non Scythia laurifero spectabilis undique ramo,
Non demum cæli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Urit amor Dryadum, & choreas per gramina ducant,
Dulcibus & nitidis undis, cursuque silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Possset, venantum fugiens convicia cervus.
Tantum distabant ripæ, sed plurima claro
Ultima cingebant sylvæ quasi mœniâ, pulchro

- Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ juvenem. Phœbea cupressus
Juxta aderat, paribusque comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
10 Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tileæque,
Palma, abies, myrtus: veteramque obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula regē:
Non vitis, ficus, malusque, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcideæ gratissima populus arbor:
Non pirus, atque salix, prunusque & pallida buxus,
Mespilus, atque olea, & cerasus, non sorbus & ulmus
Et filiqua, & primos quæ monstrant amygdala flores.
Quid memorem cedrum, atque hebenum, mensisque
petitam
20 Materiam circum, cui cedere creditur aurum?
Quidve alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmaricas cicius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam jungebat utramque:
Intus erant spatiis amplis, visuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
1 Purpureæ niveæque rosæ, pictique hyacinthi,
Narcissi & violæ, & vaccinia mista ligustris,
Liliaque, & longum vivens amaranthus in ævum,
Funiceis foliis, nec non caryophilus albis:
30 Balsamaque, & cassiæ, & costi, myrrhæque crocique.
Mentha, thymum, thymbra, & bene olentis amaracus horti
Deliciæ, Italiis oritur quæ plurima sylvis,
Hinc atque hinc sèves spirabant undique odores:
Mille avium species implebant murmure sylvam,

- Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
 // Conjugis infandum Progne deflebat amorem,
 // Fortunamque suam atque Ityli Philomela gemebat,
 // Psittacus humanas operoso guttore voces
 // Reddebat, tenuesque sonos variabat Acanthis.
- 10 Jugis aquæ rivi nitidis de fontibus, inter
 Manabant flores, & gramina læta rigabant.
 Non Massyla illic degebat bellua, nec vox
 Sacrilegi est illic audita Lycaonis unquam,
 Non aper, aut ursus, non velocissima tigris
 Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis
 Talia spargebant tumidi per rura cerastræ.
 Denique non illic nisi blanda & amantia pacis,
 Auriti lepores, cervi, capræque, damæque,
- 20 Et quanquam ver semper erat, dulcissima ibidem
 Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
 // Pæne polum medium lampas Phœbea tenebat,
 Quum locus est visus nobis, ubi diva manebat.
 Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
 Plenus odoriferis: nulla illic creverat arbor.
 Circum aderant mensæ egregiæ, dapibusque refertæ,
 Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus, & ipsi
 Accubuere olim qui Ancyliæ sacra gerebant.
- 30 Tunc senior, jam tempus adest, potemus, & esca
 Instauremus (ait) vires: nam sobrius ire
 Ad divam, vel jejunos prohibetur: & omnes
 Huc quotquot veniunt, impune absumere possunt,
 Gratisque has epulas; dea sic vult. Cumque comessæ
 Deficiunt, famulæ reparant, renovantque sâpores.
 // Vescimur, atque mero madidi vix surgimus; & pes
 // Figebat dubios titubanti poplite gressus,
 Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
 Quam, medio in campo spatiantem, maxima turba

- 10 Pone sequebantur, juvenes, pueri atque puellæ,
Maturique senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima secum
Ibat, habens puerum: cujus pendebat ab armo
Feralis phætra, & diris metuenda sagittis:
Cæcus erat, nudusque & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus nervumque trahebat:
Quamquam oculis captus, certis tamen ictibus omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulsans,
Atque iterum factò remeabat vulnere telum.
- 20 Jamque illum penitus populum misisset ad umbras,
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.
Namque ubi cujusquam per faucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterque salubria pocula præbens,
Servabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad lævam mulier stans altera habebat
Semper in ore cibos: manibusque & vestibus unctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
- 30 Grandiaque inverso siccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Connivensque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinoque gravatam
Nescio quo sæpe aspergens humore sinebat.
Rauca Cytoriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alii citharas & plectra movebant.
Orpheus Eurydicem serpentis dente peremptam,
Immitesque Erebi leges, cassumque laborem
Deflebat, secumque feras & saxa trahebat.
- 40 Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Navigium infelix referens, nautasque dolosos,

- Oedipodionias iterum confurgere Thebas,
 Nobilis Amphion cantu fidibusque jubeat.
 Turba sequebatur saltando cætera, cuius
 Lumina caligo quædam satis atra premebat,
 Et cujusque caput nebulae circum volitabant :
 Inter quos unum vidi, novique, tabellam
 Quippe manu scriptam per talia verba tenebat,
 Sardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
 10 Inclytus, hæc habeo quæcunque famelicus edi,
 Et quæcunque hausi svadente libidine : donec
 Vivitis o miseri, quid gaudia postera agatis ?
 Heu mihi, post mortem nulla est speranda voluptas.
 Discite ab exemplo, mortales, discite nostro.
 Post omnes, extrema acie duo monstra subibant :
 Quorum unum variis lingvis scædabat euntes,
 Ast aliud semper stimulis vexabat acutis.
 Quapropter dulces lusus turbabat amaror.
 Usque adeo votis nobis æterni regia cæli
 20 Invidet, atque malis hominum gaudere videtur :
 Usque adeo rebus contraria numina nostris,
 Cumque tot adversis ævo fugiente premamur,
 Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis,
 Et si qua est, brevis est, & non sincera voluptas.
 O vita, exilium merito dicenda, quid ipsos
 Damna juvant adeo superos mortalia ? quare
 Malunt nos tristes potius, quam vivere lætos ?
 Uude in nos odii tanti manavit origo ?
 Vince deos, animo patienti adversa ferendo.
 30 Haud multo spatio jam turba aberamus ab illa,
 Quum subito a dextra nemoris, matrona venusto
 Corpore, virgineo vultu, incessuque severo,
 (Qualis in ætherca Jovis uxor creditur aula
 Quum medios inter graditur pulcherrima divos)

- Occurrit nobis crines lacerata sinusque:
Et mœsta & vili quamvis circumdata panno,
Non spernenda tamen: roseoque hæc edidit ore:
Quo ruitis miseri? quo vos insania ducit?
Sistite, nec faciles in damnum currite vestrum:
Et quæcunque loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atque ejus dictis intendimus aures.
- 10 Principio, non est, ut forsân creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus divum de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cujus vos jungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erinnys,
Incautos blanda semper sub imagine ludens,
Promittensque favos, aloen infida ministrat.
Nec vos decipiat, facies quod pulchra, quod extra
Tota nitet gemmis atque auro: namque sub ipsa
Nescitis quam sit turpis, quam fordida veste.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
- 20 Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in undas
Fila sedens scopulo, atque hamos tenet esca latentes,
Illi concurrunt avidi, rapiuntque tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Libycæ Syrtes vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel sæva Charybdis,
Vel quodcunque aliud, quantum est fugienda Voluptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas
- 30 Quod claros alioqui homines, quot regna, quod urbes,
Perdidit hæc? sed ne multis vos ipsa fatigem
Exemplis, unum sat erit, notumque referre,
Quis fuit Alcida major? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocavisse chelydros

- Dicitur exiguis elidens guttura palmis,
 Ipse Molorchæum fertur superasse leonem:
 Extinxisse caput semper crescentis echidnæ:
 Hic domuit cervam æripedem, taurumque ferocem
 Expulit, & valido volucres Symphalidas arcu:
 10 Fregit Threicii præsepia dira tyranni,
 Fregit & hic Acheloe tibi de cornibus unum:
 Hesperidas pomis, bobus spoliavit Iberum:
 Infernas adiit sedes, triplicemque retraxit
 Inde canem, spumis insana aconita ferentem:
 Ejusdemque manu Erymanthius occubuit sus:
 Sensit & Antæus, sublatu in aëra, vires
 Herculeas: raptorque boum Vulcania proles,
 Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,
 Grandibus astra tenens humeris, axemque labantem.
 20 Attamen (o fallax, o perniciofa Voluptas)
 Imperiofa tulit Gygeæ juffa puellæ.
 Et qui non timuit torvam cum Dite Megæram,
 Tartareumque gelu, & flammæ Phlegethontis, & ipfum
 Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisque capillis,
 Sæpe minas teneræ demens expavit amicæ,
 Pro clypeoque colum gessit, pro casside mitram,
 Quique prius clavam ingentem vibrare solebat,
 Fæmineo ritu torquebat dextera fufum,
 Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
 30 Dum metuit scuticam, muliebri indutus amictu.
 Amphitryoniade, quis te furor obcæcavit?
 Utque Ithaci socios mutasse venefica Circe
 In porcos fertur, texisseque corpora setis,
 Non secus ista suos mutat regina clientes
 (Si debet regina magis quam serva vocari.)
 Namque manu pateram, quæ dulci plena veneno est,

IO Porrigit his, de qua si quis bibit, illico fiet
 Vel leo, vel spumofus aper, vel tardigradus bos,
 Aut canis, aut pavidò pestis lupus improba ovili.
 Ast alias alii coguntur inire figuras,
 Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
 Vos eadem quoque fata manent, si forte velitis
 Istius vexilla sequi meretricis iniquæ.

Quare vos moneo, crudelia retia cauti
 Dum licet aufugite, atque animum fræmate lupatis
 Præcipitem: occultos laqueos advertite, ne vos
 20 Haud aliter fallat, quam fallit aranea muscam,
 Dum tenuem texit telam, latitatque deorsum
 Angusto in thalamo, sed si cognoverit hostem
 Delapsum in casses, quamprimum acciuit; & arcis
 Stridentem involvit laqueis, & stamina circum
 Cruribus assiduis glomerat, rostroque peremptum
 Perforat, & fugit fufum per membra cruorem.

Demens, heu nimium demens, qui cum similis diis
Esse queat ratione utens, vestigia mavult

Sectari pecudum, Veneri, Venerisque sodali

30 Ventri indulgendo, & turpissima quæque sequendo,
 Talia non potuit patienter ferre meus dux:

Namque pudorè gemens, stomachoque iratus amaro
 Nescio quid secum secreto murmure rodens
 Terga dedit, notumque tripes properavit in agmen
 Tunc Arete: (hoc etenim nomen sibi dixerat esse)

Ne cures, inquit: fugiat, sine, noctua phœbi
 Non patitur radios, gelidis affveta tenebris,
 Utque æger longa vexatus febre recusat

Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,

40 Deteriora petens propriæ contraria vitæ:

Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.

Ac tu, si qua tui cura est tibi, ne retrahas te

A nostris monitis, quæ ut promptius accipias, hinc
Mecum digredere, hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitusque attentas impedit aures.
Tum me dextrorsum duxit, pariterque sub umbra
Semotæ lauri concedimus, atque ita satur :
Ille opifex cœli & terræ, pelagique tumentis,
Ut reliquos primo adversos ire impulit orbes,
10 Sic adversari affectus voluit rationi
Complures, ne sola sua torpesceret aula
Mens, namque ut sonipes calcaribus, & stimulo bos
Urgentur, sumuntque magis per vulnera vires :
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo.
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret : cœu navis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quod sapienti
Haud unquam licet hos animi sentire tumultus.
20 Hi differre hominem signato a marmore nolunt.
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra : quod dictu absurdum est. Uti ergo licebit
Ipsis legitime, norma rationis & arte,
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit, ut præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicumque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Servare : idcirco tollunt hi prorsus, at illi
30 Prorsus amant : unde hos error conturbas & illos,
Nam divi sola vivunt ratione, sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur : utroque
Mortales, utroque igitur gaudere jubentur :
At ratione magis : namque hæc præstantior est pars
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum

- Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
 Efficit: idcirco minus huic servire licebit:
 Quamvis hunc (o cæca hominum natura) sequantur
 Pæne omnes, paucique adeo ratione regantur.
 Propterea innumeros media modo ludere sylvæ
 Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
 Nostra retraxisset nisi te vox. Nonne timebas
 10 Illa duo, a tergo quæ furtim monstra subibant?
 Nostin quæ sint hæc? Dolor atque Infamia. Quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo a solo manantia sensu:
Sed sint rara, ulli non adversantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum,
 Atqui opus est frænîs: & clam sumenda, nocebunt
 Sumpta palam. Quoniam livor non deerit iniquus,
 Dulcibus & lætis qui fel confundat amarum.
Quoque minus sese quisquam his involvit, eo fit
 20 Dignior, ac propius superos accedit ad ipsos:
 Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, & se
 Deprimit, & mutis animalibus inferit, obsunt
 Hæc eadem, si sint usu repetita frequenti,
 Sic mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
 Non semper tamen esse potest intenta severis
 Mens, quippe est homini fragilis natura, necesse est
 25 Seria post aliquam tandem captare quietem, &
 Montibus a summis valles descendere ad imas:
 Haud aliter quam quum dimittere fulmina terris
 30 Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi.
 Fert aquila exactum Sicula fornace trifulcum
 Aut rostro aut pedibus telum, postquam alta polorum
 Culmina conscendit, miratur clara pyropis
 Mœnia cœlicolum, atque aliis splendentia, gemmis,
 Et stupet auratas ædes, stellisque micantes,

- Aspiciat & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deum, quales nec lingua referre
10 Ulla nec humanum pectus comprehendere posset,
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Ætherea per liquidum, & blandis sese objicit auris.
Et jam dediscit terras, nidosque relictos,
Usque adeo jucunda illi sunt regna tonantis,
Sed postquam stimulante fame, jejunaque vires
Haulerunt, & nulla infunt alimenta calori,
Quæ modo laudabat, contemnit sidera, ab alto
Devehitur, & quas nuper contempserat, omni
Conatu repetit terras, escamque requirit.
- 20 Tunc ego qui pressa jamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia, tandem,
Hiscere non timui, atque interpellare loquentem,
Et dixi: Quoniam sol jam declinat ad axem
Hesperium, properatque diem demergere ponto,
Ante precor quam lux penitus decedat, & umbræ
Adveniant, mihi ne paucis aperire recuses,
O dea (nam certe dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quamque sinistra
Reginæ, stantem vidi, puerique vocentur
- 30 Ipsarum: dictis respondit talibus: Eja,
Ne dubita, per me (brevitas nisi temporis obstet)
Quæ cupis agnosces, nam non indigna petisti,
Incipiamque ab ea, lateri quæ proxima lævo est.
Hanc igitur scito esse Gulam, cui semper edendi
Est animus, nocte, atque die, studiumque bibendi,
Quam plerique deam credunt, & prorsus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lætæque vefcentes plenis obsonia mensis,

- Et summum esse bonum, servire huic, rentur, at errant
 Haud dubie, namque hac nil est obscœnius, & nil
 Quod naturæ hominis magis adversetur, & obfit.
 Cætera enim tantum ut vivant animalia, fecit
 Jupiter, ast hominem, ut vivendo intelligat, & se
Cognitione aliis præstando, cœlicolarum
Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
 At quicumque gulæ indulgent, & gaudia ventris
 10 Sectantur, fiunt hebetes, fumoque ciborum
 (Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
 Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
 Præcipue quoties stomacho ferventia vina
 Obtundunt, cæcaque premunt caligine mentem:
 Nec studiis saturo possunt incumbere ventre.
 Unde fit, ut minimum sapiant, finemque relinquunt,
 Propter quem terris illos natura locavit:
 Nec plus cognoscant, quam grex oviumve, boumve:
 Immo etiam quandoque minus, quum vina cerebrum
 20 Confundunt, geminasque putant ardere lucernas
 Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœde ebrietas, animi lethum: o vitiorum
Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? jurgia, lites,
 Prælia dira moves, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animum linguamque resolvis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitæ pudendam
Hanc pestem, o miseri, quæ vos facit esse furentes:
 Nec minus insanos reddit, quam mater Orestem.
 30 Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quam
 Ebrius? hic epulas, quas non multo ante voravit,
 Evomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
 Sæpe caput frangens, oculosve, aut crura: loquendo

- Belbutit, nec habent ullum verba edita sensum.
 Multa facit, multa & dicit, quæ mox ubi nubes
 Discussa est, rediitque jubar, damnantur ab ipso
 Auctore: unde rubet factis, insectaque vellet.
 Rex Macedum quondam, proles generosa Philippi
 Ebrius in mensa (ut fama est) perdebat amicos:
 10 Sed postquam furor ille animo decesserat, & jam
 Sanus erat, tunc se arguebat, tantumque dolebat,
 Ut fleret, cuperetque mori: quid vana Cytheron
 Orgia, quid thyrsos, deliræque tympana jactas?
 Non deus est Bacchus vester, Cadmæa propago,
 Nec Jove plena utero Semele concepit: at ingens
 Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
 Non deus est: sed nempe deum contemptor & osor.
 Nam divina parum curant qui vina sequuntur,
 Nec bene tractabit vinofus sacra sacerdos.
 20 Quid memorare opus est, quot morbos, quotque dolores
 Dispergat nimius potus per membra, cibusque
 Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
 Febris, & ulcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
 Articulosque premens, manibusque infesta chiragra:
 Hinc lippe stillant oculi, resolutaque Baccho
 Membra tremunt, dentesque cadunt: olet halitus oris:
 Hinc stomachus langvens, atque intestata venit mors,
 Sæva quidem plures letho gula tradit acerbo,
 • Quam gladius. Quid, quod census cito deperit: & mox
 30 Mergitur in ventrem fundus, domus, atque supellex?
 Et modo qui fuerat dives, fit pauper, egensque?
 Ut vivas, comede, at non vivas propter edendum.
 Jam dixi quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
 Ille puer, qui stat juxta hanc, & vertice nutat,

Nec vigilare valet, puer hic est filius ejus,
Quem labor ex ipsa genuit: somnusque vocatur.
Nutrit hunc Lethe, multoque papavere pavit:
Germanus Mortis, sed non æternus, ut illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno

10 Membra labore levat, revocatque in corpora vires:

Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipsum
Enervat corpus, quoties sine lege modoque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentis nocte quiescit,
Et levius dormit, melioraque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni

20 Optandum voto interdum, præcordia quando

Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fulvo est gravior auro.
Ut mors, sic somnus miseros felicibus æquat.

At dextra cui parca colo net candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quam plurima, & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est, nam non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.

Tu vero hunc vita, quantum potes, & vigilato,

30 Eheu quam longam tribuent tibi fata quietem,

Quum semel adveniet nox illa novissima, postquam
Non redit ulla dies, gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste levis, volucrique simillimus auræ,
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina somno.

Hæc nobis dum Diva refert, Thaumantias alto

Ecce venit demissa polo, cui mille colores

Hinc atque hinc sole adverso rorantia præbent

Nubi-

- Nubila, purpureis quæ sic est fata labelis:
Diva panymphæo salve carissima regi,
10 Cunctarum o Arete (me iudice) prima dearum:
Huc venias, quoniam turba omnis cœlicolum te
Visere jam pridem gestit, jam defer terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hic tua bonis, hic omnia regnant
Crimina, religio nulla est pietasque fidesve.
Hic contempta jacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agetum cœptos sermones rumpe, morasque
Tolle omnes, cursuque pari volitemus ad astra.
20 Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possum,
Ut vellem, dictis exponere singula: sed mox
Crastina cum roseo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras jam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude quo cœtera disces.
Jamque vale; his dictis, petierunt æthera salu,
Excepitque ambas Zephyrus, sursumque vehebat,
Donec læta utraque in liquidas evanuit auras.
Ceum quum Scylla patrem fugiens scelerata sequentem,
Paulatim sese attolit: subit ille protervo
30 Insistens animo, ducitque per aera gyros,
Defecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc vero densas inter se condere nubes
Nisitur, atque oculos frustratur cæca tuentum:
Illuc & Nisus penetrat, neuterque videtur.
Phæbus Atlantæo jam merserat æquore currum,
Est vesper stabulis educens astra reclusis,
Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetoque domum, promissaque solis
40 Gaudia venturi, satis anxius expectabam.

LIBER QVARTUS.

Synopsis LIBRI IV.

Post preces ad Apollinem fusas ejusque responsionem, author duos pastores ad cantus certamen sese accingentes offendit; inter quos judex eligitur. Sed cantibus eorum septem lupi supervenientes finem imponunt. Unde discedenti Poëtæ Aretes Filius e cælo a matre missus supervenit. Qui ut amorem legitimum laudat; ita vagas libidines execratus, Monachorum luxuriam exagitat. Amor omnibus cæteris animi affectibus longe præferendus est. Amore divino conservari omnia demonstrant. Deinde post pacis laudes; de amicitia, toto hoc libro, longe lateque disserit, ejusque munia exponit. Quibus absolutis post breve rerum sublunarium schema, huic libro finem imponit.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras,
 Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
 Princeps, æterni fons luminis, undique cernens
 Omnia puniceo dum Persida linqvis ab ortu:
 Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
 Hesperia fluctu, Calpenque novissimus uris,
 Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
 Per te cuncta patent, noctis quibus umbra colorem
 Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
 Mundi oculus: qui transverso dum limite curris
 Per duodena means animantium idola, quaternis
 Dispenfas annum spatiis, & tempora mutas,

Et

- Et cum temporibus quicquid generatur in orbe,
 O sanctum jubar, o divum pulcherrime salve:
 Te colimus, tibi sincero de pectore laudes
 Fundimus, ac tu hodie lato nos respice vultu,
 Et lætum concede diem, redeasque benignus:
 Nubila diffugiant, aër sit ubique serenus,
 Adventuque tuo ponti vada falsa quiescant,
- 10 Et sit iter tutum cupidis per cærule nautis:
 Non segeti, non arboribus, non vitibus imber,
 Infansve obsit turbo, lapidosave grando:
 Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras.
 Accipiantque tuo reditu Deus omnia pacem.
 Salve præsidium, & sacris tutela poetis:
 Tu vatum mentes divino numine reple,
 Ipsorumque moves ad dulcia carmina lingvas:
 Tu dignos lauroque facis, famaque perenni.
 Salve igitur, dexterque mihi sis quæso canenti,
- 20 Et faveas cœptis, & nostros dirige cursus,
 Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
 Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad undas
 Orarem supplex, nympharum adstante corona,
 Audiit excelsa Delphorum Phœbus ab arce:
 Audiit, & visum est templi nutare cacumen,
 Eque adytis ingens effulfit splendor, & ingens
 Vox audita, meas quæ sic pervenit ad aures:
 Infelix juvenis, quem adeo fata impia vexant,
 Qui tam crudeles vivendo transigis annos:
- 30 Esto animo forti, & dura: patientia vincit
Omnia: in adversis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda viro: tunc celsior exit,
 Quum premitur virtus, vides ut fortuna frequenter
 Quos pessum dederat mutata extollat eosdem?
 Alternetque vices? nihil est durabile semper

- Sub cælo, redeunt post tristia nubila soles
Jucundi: postquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt:
Et remeat brumæ post frigora-floriferum ver,
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
10 Teque ipsum serva fatis melioribus: olim
Adveniet tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem paræ tua fila secabunt)
Quando tuum, quod nuncmersum jacet atque sepultum,
Mille per ora virum fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperque novem mea turba sorores
Adstabant comites quocunque accefferis: & te
De plebe eripient, clarumque in secula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum diis credere talia de me:
20 Usque adeo sum perverso sub fidere natus,
Usque adeo assiduis cælum me casibus urget,
Inde tamen decedo hilaris, perque avia solus
Errabam, & pariterolvebam talia mecum:
O si forte aliquis mihi nunc hominumve, deumve
Occurrat, quem diva Arete, ut promiserat, ad me
Doctorem mittat, quod discere cætera possim,
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
30 Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progedior, videoque duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes,
Qui positis peris juxta, & quos ferre solebant
Nodosa e corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant,
Sed judex deerat, cujus sententia litem

Solveret, & palmam victori ferret honestam.

Ut me viderunt, extemplo accersit uterque

Et rogat, ut vellem secum residere sub illis

10 Cantibus, & tanti certaminis arbiter essem.

Tunc unus postquam sumpta prælusit avena,

Talia sublati in cælum cœpit ocellis :

O flos Dardaniæ, puer, o dilecte Tonanti,

Pocula qui superis spumantia nectare misces,

Cede polo, jam cede polo, formosior alter

In terris nunc est qui pocula sacra ministret :

Jupiter hunc rapiens, te spreto, ad sidera tollet :

Invidia rumpere miser, moriere dolore.

Sed potius ne cede polo, tu vina propines

20 Cœlicolis, maneat mecum mea cura Philetus :

Quo sine nec mihi dulce aliquid, nec vivere gratum est,

Hunc quoties pernecis equi per devia tergo

Invectum, capreas arcu cervosve petentem

Najades aspiciunt, cœco stimulantur amore,

Multaque cum multis cupiunt dare basia donis,

Certatimque ferunt vario de flore corollas,

Et calathos pomis plenos, & dulcibus uvis.

O si non adeo puer implacabilis esset,

O si se facilem misero præberet amanti,

30 Me foret in toto nullus felicior orbe :

Sed spernit nostrasque preces, nostrumque dolorem,

Et fugit, ut nervo Assyrio transmissa sagitta

Ne fuge me, neu sperne precor, formose Philete :

Non ego sum Læstrygonio de sanguine, amari

Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.

Nam quamvis hirtæ in nostro sint corpore setæ,

Et barba a mento impexis cadat horrida villis,

Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est

Et setis, suntque ista viris pugnacibus apta,

- 10 Robustosque decent : sint levia membra cynædis.
Quid? quod divitiis pastorum, haud vincor ab ullo?
Quandoquidem mihi non defunt armenta gregesque,
Mille meæ viridi pascuntur gramine vaccæ,
Mille mihi per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtasque capellas :
Lactis acetosi nunquam mihi copia defit :
Est vetus estque recens plena mihi caseis arca.
Sume tibi quodcunque velis, namque omnia nostra
Sunt tua, sumque tuus : quamquam hoc ingrate recusas,
- 20 Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerasque novas, maturaque fraga,
Impleremque tibi corylis nucibusque canistrum.
Ah quoties, quoties mediis te amplecterer ulnis,
Imprimerem roseis uille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito :
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque soporem
Amplexu juncti pariter capiemus in umbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure rivi,
- 30 Dum fervente die crepitant per rura cicadæ.
Heu mihi, me spernis, spernis quoque munera nostra
Nec mœstis lacrymis, nec blanda voce moveris,
Sævior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex pario quæ sunt marmore signis,
Durius Alpina caute, Arabioque adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicias, atque mori miseros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in Hyblæo miscetur melle venenum.
- 40 Pone tuos fastus : inimica superbia divis.
Nec te decipiat fugitivæ gratia formæ :

- Forma brevis flos est primo spectabilis ortu,
 Mox langvens fugiente die, dum florida durat
 Ætas, dumque cutis tenero fulgescit in ore,
 Ne pure incassum felicia tempora perde:
 Utere concessis tibi, dum potes, utere donis,
 Omnis quippe suo res commendatur ab usu.
 Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
 Incipiet, faciem crispantibus undique rugis,
 10 Caniciesque premet laudatos cæda capillos,
 Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
 Sæpius, & tecum dices: quo pristina cessit
 Gratia? quo roseus niveaque albedine mistus
 Migravit color? ah nostræ spes irrita formæ.
 Mutatosque gemes vultus, deformiaque ora,
 Ipsum te quoties speculo referente videbis.
 Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
 Quid studeo sterili committere semen arena?
 Me miserum, frustra (sic vultis fata) laboro:
 20 Sic vultis fata o nimium contraria nobis,
 Præcipue quum dirus amor mea pectora vexat:
 Fatum in amore valet, plusquam gaza omnis, & omnis
 Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus,
 Fato despicitur princeps, & servus amatur,
 Sit tamen ipse licet presso truculentior hydro,
 Meque minus fronde aut ulva liceare palustri,
 Te semper mea vita sequar, te semper amabo:
 Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus,
 His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
 30 Polline candidior Mellina, & virginis calce,
 Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:
 Maturis cerasis eadem rubicundior, atque
 Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore:

- Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu mustoque recenti.
Non habuit credo tales Cytherea papillas:
Non tales oculos, nec tam speciosa labella,
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare iuvat potius, quam dicere partes.
10 Non modo mortales inter laudata, sed ipsis
Diis etiam Mellina placet. Vidi ipse sequentem
Hanc Satyrum, & tandem captam sub subere pressit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemque
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua divi,
Rivalemque ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me invitat ocelli,
Accersitque ultro, & niveis mea colla lacertis
Haud aliter necit, soleat quam necere ramos
Admotos hedera, aut vitis! lascivaque mordet
20 Cervicem, leviterque manu mea percutit ora
Ludendo: juratque mihi, me præter, amare
Se nullum! sed non adeo sum stultus, ut ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insvetis quo te magis improba palpat
Blandiciis, hoc esse magis tibi scito cavendum.
Dixerat ista canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latentes
Septem forte lupi, stimulante cupidine pastus:
30 Invaduntque greges, nunc has, nunc moribus illas
Dilaniant pecudes, mergantque in sanguine rictus.
Contra, conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circumdata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Confurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores, baculis nodoso e robore sumptis,

- Et funda, accurruntque simul, solusque remansi,
Tunc alia discedo via speransque, timensque,
Atque animi dubius, mecum diversa voluntas,
10 Progredior, quantum spatii ter plumbea massa
Impetu tormenti exiliens metitur aheni:
Illimen fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, sacroque sedilia topho:
Ut puto, nympharum sedes: quum torrida fervet
Æstas, & mundum rabiosus Sirius urit,
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura videbam,
Acceffi, & nonnulla manu decerpta comedi.
20 Inde situm cupiens hauistis extingvere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino:
Dumque bibo, in nitidis splendebat calculus undis.
Interea juvenem quendam demittit Olympo
Diva Arete: nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti fecat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu prævertitur ipsos,
Prendere quum prædam pennis stridentibus ardent.
Actutumque ad me venit, qui forte jacebam
Gramine in ripa, fessus, dicitque: Salutem.
30 Illicet affurgo, & Juvenem reverenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Divæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, ut singula demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia capit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius: namque hoc tibi mater aperte
Ostendit, quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat,

- 10 Hanc Venerem appellant homines, dicuntque creatam
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes jecisse paternos.
Sic perhibent Græci, gens multum accommoda nugis,
Garrulitate potens, fingendique apta magistra.
Uranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Uranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladusve ferox, tumidusve Typhæus
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura novem capita addidit, inde supremum
20 Absque oculis versum est Tartessi ad littora semper
Cætera ad auroram spectant: plus mille secundo
Lumina sunt, reliquis unum: jactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra, sinistram
Extendit, mundumque manu metitur utraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cælum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,
Quod late in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius ejus
30 Pamphagus, horrificum rabie atque triguttare monstrum
Assidue cum uxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges sine fine vorarent.
Hanc venerem idcirco Uranius tulit, atque deorum
Cuidam pædogeni æterno sociavit amore,
Consortemque tori fecit: quo fœdere jussi
Instaurare aliam prolem, & supplere creando,
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ ut damna rependat.
40 Quod vero Deus instituit, damnabile non est.

- Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos,
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non ulla sui monumenta relinquunt?
Hi peccant certe, & si verum dicere fas est,
Nascitur indigne, per quem non nascitur alter:
Indigne vivit, per quem non vivit & alter:
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quo minus hoc possint uti, pressive maligna
- 10 Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœlestem sapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, veniamque merentur.
Sed multi nolunt uxorem ducere, multas
Ut passim incestent, diversaque pabula carpant:
Quoque magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, divumque ministri
Censentur: varias leges, habitusque capeffunt
Infvetos, raso sperantes vertice cœlum:
- 20 Insani fugiunt mundum: immundumque sequuntur:
Et cum se ventri dedant, mollique quieti,
(Quæ duo nequitiae sunt nutrimenta) pudici ut
Credantur, cæcis condunt sua furtâ latebris,
Et satagunt nigram vitiis obtendere noctem.
Nemo quidem caste consuevit vivere, salvis
Ingvinibus: nisi quem jam debilitata senectus,
Aut langvor gravis, aut animi dolor impedit ingens,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne supervacuum natura e corpore pellit.
- 30 Hinc est, quod Venerem nocturna infomnia solvunt,
Gaudiaque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
Esto tamen, quod Vestales, ipfasque Sibyllas

- Virginitate sua vincant; cedo, dignior utra,
 Utra est nobilior, sterilisne, an fertilis arbos?
 An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
 O vanas hominum curas, o futile votum!
 Discite naturæ sanctas non temnere leges:
 Quæ vult, ut genitus generet: quæ gaudia fecit
 10 Tam bona concubitus, non ut te absterreat: imo
 Ut magis alliceat: naturæ obsistere cur vis?
 Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
 Legitima, atque modum fervet, si debita fiat.
 Ast nimia enervat vires, effœminat artus,
 Ingenium obtundit, breviat quoque tempora vitæ.
 Jam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
 20 Hic est ille hominum domitor, domitorque Deorum,
 Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
 Cui quamvis puero & cæco tamen omnia parent,
 20 Quæ terras pelagusque colunt, quæque æthera summum.
 Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
 Excitat iste puer, quantum o pharetrate Cupido
 Arbitrii tibi concessum est tibi nulla resistunt
 Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis,
 Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
 Novimus & varias compulsus assumere formas.
 Fulmine deposito, & cœli regione relicta,
 Non dedignatum miseras insistere terras:
 Nunc aquilam fieri, nunc torva fronte juvencum,
 30 Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
 Interdumque ignis speciem, Satyrique figuram
 Aut auri induere, ut candentis corpus oloris.
 Ennosigæus item liquido mutatus Enipeo,
 Dum tua tela miser sentit, Salmonida preffit.
 Sæpe etiam voluit delphin, ariesque videri,

Aut equus: & roto flammæ extingvere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca nequivit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine divos,
Et factum accipitrem Phœbum, factumque leonem

10 Dicere: vel stygii furias memorare tyranni.

Talia non opus est referendo absumere tempus.

Quippe ego si cunctos heroas & heroïnas,

Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,

Enumerare velim: crescet mihi longior ordo

Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan

Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.

Ergo operæ pretium puto omittere talia, cum sint

A multis jam dicta aliis, nunc vera sequamur.

Non puero huic Bacchus pater est, ut Græcia fingit:

20 (Non etenim, si sic, abstemius ullus amaret)

Sed fatum: quoniam fato junguntur amores.

Nimirum fati mortalia cuncta reguntur:

Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos:

Plus fatum quam forma valet: sit maxima flammæ

Causa cupidinæ licet hæc, & corda tenaci

Præcipue juvenum soleat vincere catena,

Plus quoque quam nummi: quamvis corruperit auro

Inclusam Danaën turri Saturnius alta:

Consuetudo etiam & facilis concessa manendi

30 Sæpe simul, nulloque simul spectante, loquendi

Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam

Ipsæ amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur,

Haud multum certe fato renuente jvabunt.

Fato junguntur, fato solvuntur amores.

Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,

Quod neque formosus poterit, nec dives habere.

Hinc pulchra & generosa viro contemnitur uxor:

Interdum & pluri pellex trivialis habetur:

Hinc

- Hinc uxor pulchrum & generosum sæpe maritum
 10 Odit & immundi penem colonis adorat :
Aut aliquem externum, quem vix bene noverit ardet.
 Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
 Cuique suus, nisi sit divisus limite certo,
 Non dubium est, quin possit ab omnibus unus amari :
 Non dubium est, possit quin omnes unus amare,
 Et passim, quacunque velit sibi quisque potiri.
 Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
 Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
 Venator spoliat : sed quod sua cuique dedit fors,
 20 Hoc habet, hoc patitur : sic dispensantur amores,
 Arbitrio superum : dominæ sic sæpe placebit
 Ipse suæ servus : sic pulchram sæpe puellam
 Euclio zelosus, grandævus, lippus habebit.
 Ac veluti infausto qui fidere mercibus implet
 Mercator navim, nocituraque cærule tentat.
 Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur :
 Sic quisquis cælo abverso, fatoque sinistro,
 Uritur, in cassum tempus terit, atque laborem.
 Imo ignominiam & crudelia vulnera sæpe
 30 Accipit : interdum letho mercatur amorem.
 At cui fata favent, & cui fortuna secunda est,
 Pace frui poterit, quod vult & tutus amare.
 Verum hæc quam paucis concessa est gratia, pauci
 Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos :
 Excepto, si quis caute sua gaudia celet.
 Usque adeo, ut nulli fidat, nullique recludat.
 Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
 Infidiis, socio nunc quisque imponere tentat.
 Quod si arcana suo quisquam commisit amico,
 40 Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet
 Ne quando insensus mutata mente revelet,

- Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber vis esse, & vivere tutus,
Non ulli credas, quod tu clam feceris: & sic
Semper amicum habeas, dum durat fœdus, ut ipsum
Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur.
Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari,
Invidia est & jam multum metuenda secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
10 Nititur: invidiam moneo timeatis amantes,
Propterea quid ames, nemo sciat: occule amorem
Qui sapias, atque tuus fac ne ignis luceat extra.
Invidia horrendum monstrum, favissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius ullum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosque
Odit, & alterius justo indignatur honore,
Quamquam nemo satis proprium celabit amorem,
Si fata impedian, inimicaque sidera nolint,
Quippe humana parum prodest prudentia, quando
20 Decernunt aliter superi: frustra que laborat
Rem quicumque parat diis adversantibus ullam,
Non tamen idcirco non omni est arte cavendum:
Non omni utendum studio pro viribus, atque
Consilio, nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, merito laudatur, & omnem
Invidiam in superos transfert: quos sæpe favere
Stultitiæ, atque bonos pessundare sæpe videmus.
Felix, cui favor a cœlesti traditur arce,
Quem Deus ipse fovet, qui dextro est sidere natus.
30 Huic etenim jucundus amor contingit, & absque
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, jocoque
Plena & deliciis, ni fato fiat amarus.

- Cujus qui nunquam est expertus tela, vocari
Jure potest sensus experts, nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quamvis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic statuente Deo. Quare qui quærit amorem,
10 Rem quærit divinam: etenim nisi cuncta perenni
Ipse Deum atque hominum rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterque elementa perirent.
Quilibet id servat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo servare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
20 Namque perire finit nemo quod diligit, illud
Si servare potest: sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? servare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco finit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus volvens, cretaque resumpta,
Ipse novas iterum fingit, spernitque priores.
Præterea cælum, tellus, ærque, fretumque
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot jam per sæcula nexu.
30 Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cælum terris lucem, radiosque calentes
Nec generandarum præberet semina rerum?
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestivas pluvias demitteret aer,
Nuda foret tellus, æquorque extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum arcesceret æquor:

- Ut quondam, quum flammivomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cœlestia monstra,
10 Infelixque sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitque incendia mundus,
Donec fulmineo præceps dejectus ab ictu,
Eridani mediis flammæ extinxit in undis.
Gignit amor pacem: pax est dignissima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoque summa voluptas.
Tunc tuti vivunt homines, tutusque viator
Carpit iter, nec sit sævorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arva coluntur
20 Assidue, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiusque liquor: tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos invitat tibia, soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt:
Taliam fluxerunt Saturno tempora rege:
O felix ætas ipso pretiosior auro!
At nunc (proh dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc juvat esse trucem, & leges discindere ferro:
30 Justitia est potuisse magis, nunc mille colubros
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesque superbos.
Quid juvat o miseri, pugnando lacescere mortem?
Nunquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & vœfana fames, atque ardor habendi:
Heu cur usque adeo vilissima terra superbis,
Cujus fœda brevi corrodent viscera vermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ah miser, aspice quam sit
40 Incertus, velox, angustus terminus ævi.

10 Sufficiet brevis urna tibi, parvumque sepulchrum.

Quod si amor humanos animos adstringeret, ista
Non fierent; sed quisque suo inserviret amico,

Quisque sibi charum, qua posset parte, juvaret.

Certe nec melius quicquam, nec dulcius est, quam
Sincere a multis, dum vita hæc durat, amari.

Rebus in adversis magnum munimen: amici

Solantur, firmant animum, prodesse laborant:

Quaque valent, miseras curas & damna levare

Conantur, tecumque dolent, tecumque queruntur.

20 Haud facile ille perit quicumque est dives amicis.

At quum te vultu spectat fortuna sereno,

Et versat meliore rota, tua commoda tecum

Percipiunt, gaudent tecum, convivia tecum

Plena joci celebrant, augent tua facta favendo.

Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,

Quammultos studeat semper sibi jungere amicos,

Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas

Qua potero expediam, sed primum scire necesse est,

Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem

30 Appellat; nam velle bonum est, quod fertur amare.

Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,

Et vitare malum, solisque movetur ab istis.

Hæc duo sunt igitur causa & fundamina amoris.

Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.

Quædam jucunda, & quædam dicuntur honesta:

Utiliumque aliud genus & natura bonorum est.

Sicque malum triplex: damnosum, turpe, molestum;

Quisque amat, hæc animo fugiens, aut illa requirens.

Est igitur diversus amor, diversus ut est fons

40 Unde oritur, laude aut probe non dignus eodem.

Hæc tria non solum inter se differre putandum

Per genus : ast etiam species habet unumquodque
 Per se multiplices, delectans, utile, honestum.
 Quæ cum sint varîæ, varii redduntur amores.
 Utile enim est quicquid prodest, non est tamen unum :
 Sicut multa etiam bona corporis, atque animi sunt,
 Quatuor ad corpus spectant bona : robur, & ipsa
 Forma, valetudo, levitas : quodcunque dat ista,
 Vel res fit, vel homo, prodest, atque utile fertur.

- 10 Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaque : sicut
 Sunt animi geminæ virtutes : ipsa voluntas,
 Cujus sunt mores : & mens, cui noscere verum
 Est proprium, mentis bona sunt complura, novemque
 Doctrinæ hanc ornant : quas vatum carmina Musas
 Appellare solent, ter ternis orbibus aptæ.
 Sicque voluntatis bona plura, & quatuor horum
 Præcipua existunt : prudentia, justitia, atque
 Grandia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
 Nec non quæ frænis nos temperat, atque modestos
- 20 Efficit, ex istis, tanquam de fontibus omnes
 Emanant aliæ : quas quisquis discere quærit,
 Volvat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
 Inspiciat : duo sunt hæc magni lumina mundi.
 Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
 Utile dicetur, veluti medicina, medensque
 Corporibus, velutique animis, liber atque magister.
 Utiliora tamen sunt & meliora putanda
 Quæ profunt animo : quia corpore dignior ipse est,
 Ut servo dominus, rate nauta, aurigaque curru,
- 30 Sed mediate aliquid prodest, aut immediate :
 Ut sator & nummus, cocus & cibus esurienti.
 Idque ipsum dico de delectantibus : hæc nam

- Per multas species, per multaque membra secantur,
 Quorum animos quædam delectant, corpora quædam:
 Suntque voluptates animi quam corporis, omnes
 Sincerae magis, & stabiles, & nobiliores,
 Cum diis communes nobis, ut cætera sensus
 Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
 Hæc pecudes proprie, namque his dulcedine mentis
 10 Posse frui vetitum est, neque cunctis sensibus ipsæ
 Lætantur, solo gustu tactuque moventur:
 Quippe nec harmoniam, sed nec diapasmata curant.
 Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
 Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
 Si quid odorantur tamen, aut si vocibus ullis,
 Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
 Id gustus fit vel tactus ratione: velut quum
 Massylus visa in campis leo forte juvenca
 Exultat, tollitque júbæ, caudamque retorquet,
 20 Prædæ avidus: vel quum sonipes per prata vagantem
 Vidit equam, Veneris stimulante cupidine fertur,
 Et resupinato dumeta per avia collo,
 Subsultim graditur, cælumque hinnitibus implet.
 Cumque cibi & Veneris pecudum sit sola voluptas,
 Et propria: idcirco est etiam vilissima, vixque
 Conveniens servis: hebetat nam mentis acumen
 Immoderata, solet multum quoque lædere corpus.
 Ergo quicumque est huic deditus, insipiens fit,
 Et servire magis quam aliis dominariæ aptus,
 30 Non est turpe tamen moderate talibus uti.
 At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
 Quod nuper dixi reminiscere, namque animi sunt,
 Doctrina & mores, veluti paulo ante relatum est.

Sed quod nunc dicam solerti mente notato.

Quæ bona delectant, quam longo tempore durant,

Tam longo existunt jucunda, & postea nil sunt.

Exemplo tibi sit, Veneris cantusque voluptas.

Ast quicquid præbet bona corporis, utile fertur.

Ipsa autem bona sunt jucunda, velut valetudo

10 Jam data delectat, medicina sed utilis ipsa est.

Id quoque quod confert animi bona, jure vocatur

Utile: verum animi bona postquam tradita jam sunt,

Fiunt jucunda, & simul efficiuntur honesta.

Quicquid enim virtutem affert, est utile: at ipsa

Tradita jam virtus, jucunda & honesta putanda,

Quippe honor est soli virtuti debita merces.

Quicumque ergo cupit multum dum vivit amari,

Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se

Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi

20 Commendare mali, & quamvis odere, verentur,

Sed prius illorum debet perpendere mores,

Queis placuisse volet, namque est non una voluntas

Omnibus: hinc homines studia in diversa feruntur,

Usque adeo tribuit difformia semina nobis

Gignendo natura parens: quod displicet illi

Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo.

Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes

Utile idem cupiunt, eadem nec honesta requirunt,

Quare opus est novisse prius quid cuique magis sit

30 Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane

Officium, cassusque labor, ne littus æretur,

Si forte aut injucunda, aut odiosa ferantur.

Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo

Haud dubie ostendit mores animumque latentem,

Id quod amat cerebro loquitur quisque, atque libenter

Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.

- Nam cum vomeribus, stimulos, juga, rastra, ligones
Agricolæ fervare solent, arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
10 Codicibus, poterit merito studiosus haberi,
Sic de aliis dico, nimirum arcana resignat
Lingva manusque animi, quare quæcunque placebunt
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos,
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verum talis amor non est durabilis, & quum
Deficit utilitas, fugit illico (præcipue si
Ulterior non ulla manet spes utile habendi.)
20 Servilis, fidusque parum: tamen inveniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assidue memores, non cessant semper amare.
Esto quod ingrati cessent: non proinde bonus vir;
Qui rarus veluti Phœnix reperitur in orbe,
Multi prodesse ac pro viribus auxiliari
Debet desinere: est etenim via sola merendo
In cælum, perque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multique alii, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per ævum.
30 Nempe Deo est similis vir dapilis atque benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicumque sibi jucunda ministrant:
Præsertim pueri, juvenes nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namque fugit, quum deficit ipsa voluptas
Si modo non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde utilis, atque per ipsum
Divitias multi, multi accepere favorem.

10 Delectare igitur studeat qui quærit amari,

Dum neque quod iustum est, neque transgrediatur honestum.

At prædesse modis & delectare duobus

Quisque potest, verbis ac rebus: tutius autem

Et levius multo est, verbis quam rebus amorem

Quærere, proinde opus est, quo id fiat noscere pacto

Utile si doceas quemquam, moneasve loquendo,

Efficies, monstrando etiam quid profit & obsit,

Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur

Commoda, in adversis pro ipsorum orando salute,

20 Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,

Quos in amore voles tibi jungere, si cupis autem

Delectare aliquem verbis, laudato decenter

Ipsam resque suas: vel si quid gesserit unquam

Egregie, ne te pigeat laudando probare.

Nam sapiens æque ac stultus laudari optat.

Interdum lepidis, risumque moventibus, aures

Mulceto dictis, referendo si qua jocosa est

Fabula, vel si qua est vetus aut nova digna relatu

Historia, & demum si quid scis posse placere:

30 Non contradicas, imo assentire loquenti,

Sint non vera licet, quod si pudet illa fateri,

Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,

Maxima plerumque est prudentia. Vivere nescit,

Ut bene vulgus ait, qui nescit dissimulare.

Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.

Temporis atque loci proinde est servanda, hominumque

Conditio semper, ne quid te lædere possit.

Ast aliqui absentem malunt laudare, putantque

Id melius faciunt astute: talis enim laus

Gratior, atque minus ficta & suspecta videtur.

- Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, ut veri habeantur amici:
Ast ubi terga abiens vertit, mordaciter urgent
Absentem, & rident, non valde est fidere tutum
Laudanti coram, mos est hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui singula, plures,
Aut unus saltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala sint: multus delator ubique est,
Hic te laudavit, dicet, vel vituperavit:
10 Sed tamen, ut paucis liceat concludere verum,
Non magis est gratum cunctis, & amabile quicquam,
Moribus ingenuis, integroque ordine vitæ:
Hoc plus divitiis, plus cognitione probatur.
Namque malus, quamquam doctrina & rebus abundet,
Neutique diligitur, vitiis odiosius est nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio saltem (velut arbitror) ullus habebit.
Est autem vetus auctorum sententia, mores
Quod similes, simile & studium, sunt fomes amorum:
20 Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum
Diligit, & socios adeunt animalia cætus.
Hoc non inficior: nam quo jungentur amore
Hi, quibus est mens diversa & diversa voluntas?
Cum sit amicorum cupere & contemnere id ipsum?
Sed sceleratorum cito fœdera dissolvuntur,
Stultorumque brevi commercia tempore durant.
Nam propria utilitas quam quisque requirit iniquus
Per fas atque nefas, & sæva cupido nocendi,
Quam malus omnis habet, pariterque superbia & ira,
30 Stultorum fidæ comites, accendere bilem,

Bella movere solent, amor est durabilis ille
Duntaxat, cuicumque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantum,
Sincerosque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est,
Quo genitum & generans, & ab uno sanguine creti
Mutuo se observant & amant, nam sæpe parentes
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres.
Germano infidias germanus sæpe paravit:

10 At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes,
Nec Pylades mortem curat, modo profit Orestis.
Sed dubium est, fierine ullo conamine possit,
Ut nos omnis amet populus, justique, malique,
Nempe amor in plures divisus, debilior fit,
Fortior in paucos, unita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Recte igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis vivere posse,
Et conversari assidue: quæ maxime amicos

20 Res decet: a multisque fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius, non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Namque turbando nomen sibi turba recepit,
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus ævum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Ut non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes a multis vehementer amari.

30 Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius civilis amor, communis, & omni
Præstandus populo quo quisque bonusque malusque

Diligier

- Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quum taliter ipsi
Vivimus, ut nemo merito nos carpere possit;
Quum sumus ergo omnes blandi, vultuque benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est utile, conversari
Raro, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est:
10 Vitare insanas lites pacemque tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: namque
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæfos habuisse pedes, illæsaque crura.
Nec cures si te non diligit improbus; at si
Non odit, satis esse puta, non oderit autem
Si longe steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conversari tibi si quandoque libebit
Cum populo, & stolidæ interdum te adungere turbæ:
Inprimis studeas moderamina ponere linguæ,
20 Et cave quid dicas, semperque libentius audi.
Raro autem loquere: est mentis gravitate carentis
Indicium sermo nimius, peccatque frequenter
Multiloquus: verum parce, cauteque loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore,
Præteritem, absentemve aliquem ne læde loquendo,
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumque vocabunt.
30 Verum sive rogas aliquem, seu forte roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quam vox exiliat: quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest, verbum semel ore soluto
Emissum longe nequit ad sua claustra referri,
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre.

Atque

- Atque loquendo aliquos vatū interponere verſus,
Interdum exempla, hiftoriis inventa probatis.
Talia namque ſolent ſermoni inſerta decere
Apprimē, modo ſint non abs re, idcirco frequenter
10 Nunc hos, nunc illos opus eſt evolvere libros:
Atque ut apes, varios paſſim decerpere flores.
Iram pelle procul: tecumque ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorsus amari,
Verum te mitem, blandumque oſtende: placebis
Omnibus hoc pacto, at ſi te quis læſerit, ipſum
Ingenio ſtudeas mage quam ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rapidæ tigres, tumidique leones
Manſueſcunt arte; arte rates vaſta æquora tranant,
20 Arte gerit turrim barrus, juga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem, frēnosque jubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari.
Verbaque ſcēminæ vires ſunt, facta virorum:
Diffimulat prudens, fortis tacet, aſt ubi venit
Opportuna diēs, faciendā viriliter ajuget:
Ergo prius caveas ne quis tibi jure moleſtus
Eſſe queat: quod ſi injuſte læderis ab ullo,
Ipſum quando potes tu contra ulciſcere juſto.
30 Sin tibi non licet hoc, incluſum corde dolorem
Diffimula atque tace, ne deteriora ſubinde
Damna feres: ſtultum eſt hoſtem irritare potentem,
Atque malum majus tumidis ſibi quærere verbis.
Expectat tempus ſapiens, iramque coercet:
Sæpe etiam utiliter, cedit placidisque furentem
Demulcet dictis, & dulcibus alicit hoſtem
Blanditiis, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,

- Sic insveta bovi sensum juga ponit arator,
10 Sic trahitis Cybeles torvi ferraca leones.
Sicque feræ tigres Bacchi paretis habenis,
Nimirum magna est prudentia, vincere blande
Atque animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoque servandum est quocunque manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus est, parco, moderatoque utere risu.
Nempe est invalidæ mentis, capitisque minuti
Indicium ridere nimis: contra esse severum
Semper inhumani est animi, fuge cautus utrumque,
20 Atque tene medium: medio sedet inclyta virtus.
Non volo te scurram: sed, si potes, esto facetus.
Jam videor dixisse satis, jam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaque infima mundi
Deferere, & superas volitando revisere sedes.
Unde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeo parvam minimamque videri,
Exiguique instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, sultam molimine nullo,
30 Atque suo tantum libratam pondere, cerno
Inde etiam Oceanum totas circumdare terras:
Perque ipsas flexo, velut angvis, serpere cursu
Nerea cœruleum, modici sub imagine rivi,
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerque videntur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbre.
Quumque tua aspicio, quamvis ingentia, Nile,
Ostia, tam longe, septem reor esse canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruscis
Agmina, purpureoque undantes sanguine campos:
40 Et stolidos reges bona dum fugitiva sequuntur,
Seque putant non posse mori, diversa movere

Prælia, & infantes populos opponere morti,
 Tradereque invitis spectacula tristia divis.
 Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes;
 Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
 Inque altos montes imas consurgere valles,
 Temporis anfractu longo, & nemora alta secari
 Vomeribus, cultisque prius succrescere sylvas,
 Oppida transferri huc illuc, & cuncta novari,
 10 Felix, cui talem speculam contingit habere,
 Unde Asiam mollem videat, Libyenque ferocem,
 Eur opamque armis & fertilitate superbam:
 Inque ipsis varias gentes; quos Carcinus urit
 Æthiopas, primoque Indos sub sole jacentes:
 Gætulos, Nomadasque agiles, Cilicasque rapaces,
 Sauromatas, Parthosque arcu pugnare peritos,
 Thuriferos Arabes, Traces, validosque Arimaspas,
 Hispanos, Italos, Gallos, rigidosque Britannos:
 Totque alios populos, quos supra quum rediit sol,
 20 Aut quum decessit, radiis illuminat infra
 Nonne illuc velles conscendere posse, liceret
 Hoc si mortalia cuiquam: nisi membra gravarent
 Te tua? sed nobis tantum conceditur istud
 Cœlicolis, quibus est concretum ex æthere puro,
 Non elementorum primorum pondere corpus:
 Unde ferras, donec tandem sit morte solutus
 Spiritus: interea valeas, jam separor abs te.
 Protinus his dictis, me respondere parantem
 Deseruit: nec non ventis velocior ipsis.
 30 Digrediens iterum cœlestia templa petivit.

LIBER QUINTUS.

Synopsis LIBRI V.

Divitias aliaque corporis bona aspernatus Poëta, solam sapientiam exoptat, cum animi bona solummodo vera bona sint. Deus vero omnium rerum principium & unicus finis; solus summum dici bonum meretur. Qua occasione de miseria & felicitate humana obiter agit. Deinde vitæ conjugalis commoda & incommoda ejusque necessitatem exponit: præcepta connubialia & de educatione liberorum amplissima tradit, inter quæ, ut sibi a monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monent. Medici hic etiam haud superfunctorie vapulant. Tandem illum qui sapientiam cum virtute conjunctam acquirere valet, omne tullissè punctum asserit.

LEO.

NON ego divitias Arabum, rubrive lapillos
 Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
 Amne Tagus rutilante vehit, populosve superbos
 Sceptringera domitare manu: non fata dedere
 Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
 Nam bonus atque malus, nullo discrimine dives
 Esse potest, auroque potens; plerumque videmus
 Expertes animi indignos diademate crines
 Cingere, farranoque ample vestirier ostro.
 Illa mihi vellem mundi concederet auctor

- 10 Quæ nec habere valent pravi, neque mentis egentes,
 Quæ verum efficiunt hominem divisque propinquum.

Jupiter omnipotens, abs te sapientia quare
 Aut nulli, aut adeo paucis donatur? ubique
 Formosos reperire licet, robustus ubique
 Nascitur, & dives: contra rarissima tellus,
 Qui sapiat, quenquam tam vasto gignit in orbe.
 Num melius fortasse putas & dignius, esse
 Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
 Nobilior, sed qua positi sunt nobiliores.

10 Dignius est certe castris aut urbibus amplis,
 Quam stabulis aut armentis, gregibusque præesse.
 Forsitan hoc facis, ut tibi sint mortalia ludo
 Facta, & habes hominem pro scurra, nempe videtur
 Vita hominum nihil esse aliud quam fabula quædam,
 Utque movet nobis imitatrix simia risum,
 Sic nos cœlicolis, quoties cervice superba
 Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
 Divitias nimium, nimium affectamus honores,
 Spiramusque acres piperosis naribus auras,

20 Grandia jactantes, & grandia multa minantes.
 Qui minus, quæ scena datur, quum sceptrâ tenentem
 Atque coronatum bubonem, asinumque verendum
 Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
 Spernentemque alios omnes, sit cætera tanquam
 Turba hominum sine mente pecus: dominumque vo-
 lentem

Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
 Nec videt insanus quid sit, quam frivolus, & quam
 Turgenti bullæ similis, pappoque volanti.
 Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.

30 At vos ætherei cives, quibus esse beatis
 Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
 Humanas si forte preces attenditis, & si

F

Non

- Non penitus miseros homines avertitis, oro
 Egregiam puramque mihi concedite mentem,
 A falso verum discernere quæ sciat apte.
 Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
 Ne stultus fugienda sequar, fugiamve sequenda.
 Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
 Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
 10 Sed fallor, mecumque omnes, qui talia credunt.
 Nemo etenim felix est, aut fuit, aut erit unquam?
 Non si possideat totum ditissimus orbem,
 Non si plus sapiat quam quivis natus in orbe.
 Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens,
 Id firma ratione probet: quare aspice libri
 Hujus materiam, quicumque hoc discere quæris,
 Qua melius poterunt te carmina nostra docebunt.
 Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
 Et satiate avidum scatebris Parnassidos undæ,
 20 Secretis referate aditus, ostendite verum:
 Vos etenim nostis, quicquid fuit, aut erit, aut est,
 Principio expediam, quis felix atque beatus
 Debeat a nobis haud falso nomine dici:
 Post hoc progrediar, quo me deducet Apollo.
 Dico igitur, solus felix est jure vocandus
 Is, quicumque bonum summum jam possidet, at non
 Omnes hoc norunt vere, cum quilibet illud
 Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea malus
 Aut asinus, pluris quam lauti obsonia rhombi,
 30 Quam leporis clunes, quam turdos æstimat assos
 Sic & avarus opes, sic ambitiosus honores,
 Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat,
 Heu mihi quam pauci possunt dignoscere verum!
 Quam densa errorum caligine nostra premuntur
 Indicia! id propter, quod paucis integra mens est.

- Quisque ut habet mores, ita iudicat, atque ita fatur,
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modo profunt,
10 Nonnunquam officiunt: hæc sunt bona corporis, atque
Externa, usus enim causa est, ut sint bona, vel non.
Ut si quis patriam nativo robore servet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
Indigenis, civesque suos hoc robore perdat;
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de divitiis & honoribus, imperiisque
Et cunctis aliis dico, quin talia propter
Sæpe perit, quamquam utatur possessor honeste,
Sic obfunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
20 Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis unda,
Nec stant certa diu, dubioque errore vagantur.
Summa bona idcirco non sunt: nec quisquis abundat
Talibus, esse potest vere, dicive beatus.
Imo etiam si quis plene vult vera fateri.
Non bona sunt, quæcunque valent prodesse & obesse,
Nam sic esse bonum poteris censere venenum.
Cum sæpe ex ipso fiat medicina salubris;
Et nil esse malum toto invenietur in orbe,
Cum res nulla adeo sit prava & noxia, quæ non
30 Possit prodesse interdum, atque afferre salutem.
Illa autem bona quæ sunt per se & semper habentem
Felicem efficiunt: sed quæ sint talia, non est
Omnibus explicitum, quare hic quærenda sagaci
Sedulitate mihi sunt, aspirante Minerva.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua scitu est:
Nam cum fortunæ non sint & corporis, ergo

Sunt animi bona, quæ nos reddunt sola beatos.
 Dictum hoc est aliquid, sed nondum missa sagitta
 Perfec̃te potuit signum tetigisse petitem :

- 10 Unde prius quædam communia dicere oportet,
 Quæ monstrent iter, obscura ut funalia nocte.
 Omne quod est, opus est, aut est operatio quædam,
 Aut operans: sed opus quendam finem esse fatemur,
 Principium est operans, medium est operatio: quod sit
 Horum nobilius, meliusve, requirere refert.
 Omne movens mōto, quantum sunt talia, semper
 Dignius est: patet hoc, movet autem finis agentem :
 Nam quis agit, nisi finem animo conceperit ante ?
 Ergo est nobilior: nec non operatio sine

- 20 Vilior, hac eadem poterit ratione probari.

Proinde bonum summum finem quendam esse putandum
 est.

Optimus est autem non omnis finis: at ille
 Duntaxat, quisquis cunctorum est ultimus, ad quem
 Omnes procedunt alii recto ordine fines,
 Omnia concurrunt in vastum flumina pontum.
 Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
 Et fieri propter melius quod deterius sit:
 Non aliter bonus ac rectus servabitur ordo.

- Ergo id quod rerum cunectarum est ultima finis,
 30 Eximium esse bonum, & summum, primumque necesse
 est.

Præterea rerum quas ingens continet orbis
 Absque anima quædam sunt, & viventia quædam.
 Ast ea quæ vivunt, aliis sunt nobiliora.

Vivere proinde opus est, quicquid laus prima bonorum
 est.

Illorum quoque quæ vivunt, quædam ratione
 Prorsus egent, iisdemque uti sermone negatum est,
 Ast aliis sermone uti ac ratione tributum est.
 Nobiliora ideo sunt hæc, sunt & meliora.

Ergo bonum summum perfecto more loquetur,

10 Perfectæ rationis erit, compluribus autem

Ex his quæ possunt uti ratione, loquique

Plena voluptatis vita est, sed plena laboris

Est aliis etiam compluribus, aut meliora

Sunt quæcunque hilari vita dulcique fruuntur,

Ergo boni summi lætissima vita putanda est.

Illorum verò quæ vivunt dulciter, annos

Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam

Fila trahunt paræ: quibus est diuturnior ætas,

Pluris erunt: quare longissima sæcula vivit

10 Illud, quodecunque est cunctorum summa bonorum.

Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,

Atque Jovem, mortale genus solet; ille tremendo

Cum strepitu vibrat fractis de nubibus ignem:

Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit

Flamina, quæ vastis cum fluctibus Amphitriten

Funditus everfam clamosa ad littora pellant,

Ac terram quatiant imis inclusa cavernis,

Unde arces quandoque ruunt, atque oppida tota,

Sed fortasse aliquis dubitat, si Jupiter iste

30 (Quem summum esse bonum jam dixi) est finis: eundem

Quoddam opus esse patet, veluti divisimus ante:

Nec non principium, mediumque habuisse fatendum est.

Id vero nemo sapiens existimat: imo

Semper erit, semperque fuit, nec terminus illi

- Esse potest: hic cuncta facit, nec factus ab ullo est:
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse Deum: finemque putamus eundem
10 Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est.
Quandoquidem non est opus omnis finis, agensque
Non hoc præcipue quærit; sed cogitat ultra
Quiddam aliud melius, veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipue ut faciat fabricando laborat:
Ast ut eam vendat, vel quicquam servet in ipsa.
Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt pejora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & ultimus, in quem
20 Omnia contendunt, propter quem mundus, & omnis
Res mundi: est siquidem propter se ipse omnia fecit
Non propter nos, ut soliti sunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magistri,
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est.
Quæ nostra est probitas, propter quam condere mundum
Debuerit tantus princeps? nos undique pleni
30 Criminibus, stulti que sumus: vix unus in orbe est,
Quem vel avaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quem non ventosa superbia vexet,
Quem non præcipitem trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificem, ut pro nobis cuncta crearet
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumque

- Æthera? sed forsan dices, nos ipse benignus
Diligit immeritos: stultum est hoc credere, nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
10 Sese diligere? est etenim Deus omnia vivens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finisque & origo:
Optimus: omnipotens, immensus: quo melius nil,
Et quo nil majus, nil excellentius usquam
! Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur ulli:
Omne bonum in sese retinens, expersque malorum.
Contra nos miseri fædo de semine nati
Ad planctum & lacrymas, ad mille pericula semper
20 Aut his aut illis morbis affligimur: ævum
Degentes breve & incertum, plenumque laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur: & omnes
Quam sumus exiguæ mentis, quam sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitiis & fraude potentes.
Qui postquam passi fuimus mala plurima, tandem
Angustam & miseram & sceleratam linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine pulvis,
30 Ergo inter nos atque Deum distantia major,
Quam si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodos conjunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice jungi?
Nempe inter similes amor & concordia, contra
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse jubet lex nostra prophanos,
Hæreticosque vocans collegia tecta cucullis,

- Nos esse insanos ajunt, crassique cerebri,
10 Speramus quoniam cælum & consortia divum,
Æternumque ævum felici ducere cursu,
Innumerasque alias nugas : quas stultus hebesque
Promittit nobis animus, & garrula lingua :
Quæ facit ut cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere divum
Concessus, geminæque manus, quibus omnia fiant,
Nullum animal foret in terris miserum magis atque
Infelix homine ; his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorque : hinc tanta superbia nostra est :
20 Hinc artes veniunt, nam præsens voce monetur,
Quid faciat caveatve : absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando
Ut nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaque inter se dictare & reddere verba
Ac varios aptis digitis conscribere libros :
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemque suam auderent præponere cunctis :
Diceret & nobis asinus se nobiliorem.
30 Lingva manusque igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio : hæc ajunt illi ; insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisque parentibus orti,
In silvis homines degant, agrisque remotis,
Sintque ipsi pariter manibus linguaque carentes
Ut pecudes aliæ : humanum quid quæso valebit
Ingenium ; quænam ratio apparebit in illis ?
Nonne aliæ ut pecudes inculto corpore vivent ?
Quid sapient melius quam cætera turba ferarum ?
Spiritus in cunctis animalibus unus & idem est :
40 Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur.

- Corpora quod non sunt cunctis animalibus æqua,
 Et variis membris varia est concessa facultas,
 Sic pluris fabri licet inveniantur eadem
 Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti.
 Si ferramentis careat pars altera, multum.
 Dissimiles, multum inter se differre videntur.
 Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
 Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa ferasque
 Ocagrius vates ducet, si barbitos absit:
- 10 Nec Paris armatus Pelidæ cedit inermi.
 Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
 Sollicitant: verum hæc alias fortasse requiram,
 Quum de anima humana fuerit quandoque loquendum.
 Quippe hanc divinam, immortalemque esse docebo,
 Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
 Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremum est,
Eximiumque bonum proprie vereque vocandus:
Quem qui habet, is debet felix dici atque beatus.
 Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid habetur
- 20 Vilius est illo quod habet, possessaque res est
 Possessore suo semper minor, ocyus omnem
 Oceanum parva poteris concludere concha,
 (O mortale lutum, ventisque objecta lucerna)
 Quam tantum Dominum pacto complectier ullo,
 Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
 Ipse igitur solus felix, solusque beatus.
 Quoddam aliud tamen est summum bonum, & illud ha-
 bere
 Omne potest animal: sed non est omnibus unum:
 Nam diversa ipsis multum natura tributa est.
- 30 Convenit hoc illis, aliis aliquid magis, ergo.

Esse potest felix genus unumquodque animantum :
Si non simpliciter, perfecteque, ut Deus ipse,
Ast aliquo saltem pacto, paucisque diebus,
Dum possit quod conveniat sibi maxime, habere
Semper : & adversi nihil unquam perpetiatur.
Sed missis aliis, de homine est nunc dicere tempus :
Qui tunc est felix, quum possidet omnia, quæ sunt
Naturæ ipsius bona convenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.

- 10 Hoc etenim esse bonum summum, concedere fas est
Quod bona cuncta in se complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut felicem sola voluptas,
Non facit, ut quidam scribunt de gente Pelasga.
Quandoquidem bona multa simul meliora putantur,
Quam pauca, ut grano frumenti magnus acervus.
Non unum, licet eximium, primumque beatos
Reddit : at omne bonum simul omni ex parte rotun-
dum.

Sic etiam solus princeps non efficit urbem,

- 20 Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cum nobis igitur duo sint, corpusque animusque
Qui vere est felix, parte est perfectus utraque.
Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis, prudens, doctusque, bonusque,
Perfectosque tenet sensus, perfecta que mentis
Munera, pauperiem nescit, casusque malignos :
Et si non implet longævæ tempora vitæ :
Non est dicendus felix, licet omnia sint huic
Commoda, namque bonum parvo quod tempore durat,
30 Est prope nil, veluti quidam dixere priores :

Ver non una dies, non una reducit hirundo.
At postquam vitæ jam meta novissima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoque dolore
Solvitur, & stygias lætus descendit ad undas,
Nec vivendo illi aut moriendo gloria defit.
Sed numquid cuncta hæc habet ex mortalibus ullus?
Credo equidem nullum talem reperirier usquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile defit,
Cui nil triste unquam toto contingat in ævo,

10 Qui felix vivat, felici morte recedat.

Hic Phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus infani capitis, qui posse putavit
Ex uno speciem fieri, putremque favillam
Gignere avem, cuiquam non ullo tempore visam.
Sed modo mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstros ac dedita nugis:
Qua duci nostri etiam deliravere Latini:
Est igitur felix, ut Phœnix rarus: at omnes

Heu sumus haud dubie miseri, tamen hic magis illo
20 Quandoquidem non est cunctis status unus, & æqua
Conditio: quicumque tenet, bona plura, minusque
Adversus patitur, felix censetur: at ille
Plurima quem versant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vindicat apte.
Quare cum nemo sit felix, dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit vivendi forma modusque
Nobilior, meliorque, & vitæ blandior usus:
Si non felices, saltem minus infelices

30 Quo fieri pacto liceat nobis: igitur quod
Ferre omnes credunt, verum non arbitror esse;
Pontifices summos, & mundi sceptrā tenentes,

Vivere quam reliqui mortales dulcius ævum,
 Namque in divitiis veluti in cunctis quoque rebus,
 Extremum quodcunque malum est, mediumque salubre
 Omne nocet nimium: propter quod quisquis habet plus
 Quam satis est, non est melior quam quisquis eget plus
 Quam satis est, paribusque malis vexatur uterque:
 Ut pingvis crassusque nimis, qui sesquipedali

- 10 Ventre tumet, non est levior, citiusque movetur,
 Quam cui sicca cutis miseris tantum ossibus hæret,
 Huic defunt macie atque exhausto corpore vires,
 Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
 Utque ingens pelagus surgit majoribus undis,
 Excelsosque æquat montes dum tartara Ditis
 Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
 Gurgite sævit hyems, taciteque profundius æquor,
 Sed magis a dira ventorum peste movetur:
 Contra cum strepitu magno, multoque fragore

- 20 Parvus arenoso versatur littore Nereus:
 Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
 Sollicitudinibus majoribus atque tumultu
 Jactantur graviore quidem: sed vulnera vulgo
 Tanta latent, tacitique gemunt, celantque dolorem,
 Adde aliud quoque, quod cruciat comes improbus
 ipsos

Affidue, metus atque timor: suspectaque eisdem
 Omnia sunt: hinc insidias, hinc dira venena
 Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,
 Nec sine fas illis prægustatore comesse.

- 30 O bona libertas, pretio pretiosior omni!
 O summum primumque decus: qua prorsus adempta
 Nil gratum, nil dulce viris, & vivere mors est!

- Alit pauper nocte atque die securus ubique.
Et quo fert animus greditur, sive ire per urbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: sive extra mœnia mavult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget ullo
- 10 Servorum strepitu & comitantum nube clientum:
Et quoties stimulis agitur tamis & sitis, ore
Haud dubio tutusque dapes ac pocula sumit.
Vilibus exiguisque cibis vescuntur in altis
Liberæ aves melius silvis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoque labore paratam
Accipiunt, quam si cavea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ
Pingvescant epulis regalibus, uberibusque.
Sæpe igitur miser atque infelix est etiam rex,
- 20 Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicumque magis fortuna modesta.
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui
Non conductæ domus, sed honesta habitatur: agerque est,
Quantus sufficiat domino bene cultus abunde,
Qui det hero segetes, & vinum sufficienter.
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
- 30 Fœnerat o quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos,
Diversi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu forte legumen

Mandatum fulcis, cumulo majore refertur :
Seu magis hortorum delectat cura, laborque,
Ex quorum reditu convivia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
Ni servire gulæ quis mavult quam rationi.

- 10 Ergo est optandus potius sensus mediocris,
Quem vel fors tribuat, vel testamenta, vel uxor,
Aut artis labor assiduæ: aut industria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore possit
Vendi alio, aut alibi pluris: vel multiplicando
Per sobolem pecus, & gregibus stabula atque armentis
Implendo, aut Paphiis sublimia tecta columbis,
Melliferisve apibus præsepia multa parando,
Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
- 20 His aliisque modis multis sollertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpere veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blandumque venenum
Desidia, atque animi languor non reddit inertes.
Præcipue tamen hoc fortunæ munus opusque est,
Hæc etenim quos vult facile evehit, ac locupletat,
Hæc domina est rerum, & donatrix divitiarum.
Insuper optandum, nulli servire: decet nil
Libertatem agis generosum pectus, at ille
Natura est servus, natura ignobilis, imo
- 30 Infelix prorsus, prorsus miser, alterius quæ
Esse potest, ultroque aliena faceßere iussa:
Et quicumque aliqua lucri spe ductus, iniquum
Fert placida cervice jugum, non jugera tanti
Plurima sunt, non omne aurum, non quicquid arenis
Indus Erythreis cupidus legit, ut patienter
Vel stomacho alterius comedas, capiasve quietem

Ad somnum alterius, dominoque jubente feraris

Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:

Interdumque homines te longe deterioris,

10 Indocti, infani, vinosi, luxuriosi,

Imperio parere velis, turpissima res est

Nimirum. possis cum liber vivere parvo,

Quærere servitio majoris præmia census:

Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,

Vendere, & imperium domini tolerare superbi.

Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,

Dedecus ut vobis, illis tribuatis honorem?

Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,

Tam viles, ut non valeatis vivere per vos.

20 Qui servus quocunque modo est, nulla esse beatus

Parte potest, asini est, clitellam ferre libenter.

Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,

Nobilibusve magis, quantum sibi sufficit apte

Possidet, injuste queritur de numine divum.

Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita

Conjugium melius: namque uxor sæpe superba est;

Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe.

Adde quod & gravis est natorum sollicitudo:

Nunc morbo ancipiti langvent, nunc lumina vitæ

30 Intempestivo sublatis funere linquunt:

Filia jam grandis poscit cum dote maritum:

Vel mœcha est, maculatque domum: vel filius est fur,

Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons,

Ille etiam penitus liber non esse videtur

Cuicunque est uxor, mores mutare necesse est,

Et juvenilem animum compefcere, linquere lites;

Stare domi, non ire procul, longinque videre

Oppida, nec tota per vicos nocte vagari;

Has illas pulsando fores, & scorta petendo.

- 10 Ast opus est gravius tunc vivere, sollicitaque
 Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
 Ne premat extremam paupertas dura senectam.
 Hæc quamvis ita sint, melius tamen arbitror esse
 Quærere legitimas tædas, sanctosque hymenæos,
 Naturamque sequi, quæ nobis provida monstrat
 Exemplo volucrum, pecudum, pariterque ferarum,
 Quod mas ad prolem jungit cum fœmina habendam
 Atque manere simul debet, sobolemque creatam
 Enutrire simul iusto placidoque labore.
- 20 Ne genus intereat, sed cuncta in sæcula duret.
 Quandoquidem ad Venerem compellimur exercendam
 Non modo nos, verum omne animal, terræque maris.
 que
 Naturæ imperio: facias pejora necesse est,
 Si non fœminei forberis ab ore barathri.
 Præterea tandem sterilis morieris, & hæres
 Parta labore tuo & sudore alienus habebit:
 Cumque senex fueris aut morbo oppressus iniquo,
 Quis tibi succurret? vel quis tua damna levabit?
 Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
- 30 Hi te sandapila mallent efferre repostum,
 Resque tuas avidi expectant sibi morte referri:
 Te captant vivum, ut possint spoliare sepultum:
 Nummos quisque tuos, non te reveretur, amatque,
 O scelus, o rabies, & habendi infanda cupido!
Omiseranda lues totum diffusa per orbem!
Utile nunc omnes sprete virtute sequuntur.
Quis iustum curat? quis non contemnit honestum?
Sit modo spes lucri? dominatur legibus aurum,
 Auri majores vires quam sanguinis, auro

10 Venalis pudor atque fides, cultusque deorum est.

Ast uxor patrem, ac matrem, propriosque penates
Deferit, ut maneat tecum noctesque diesque,
Et pariat fecunda tuo de semine prolem,
Constituaturque novam tecum gentemque domumque,
Sitque tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonum est, commune periculum:
Alterutri quicquid damno est, utrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, utrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,

20 Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,

Subvenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:

Hoc etiam faciunt nati, charumque parentem
Qua possunt ratione foveant, communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.

Quumque dies venit, postquam tibi nulla dies est,

Non totus moreris, vivusque videris in illis.

Sed malunt quidam incertos de pellice natos

Sumere, proptereaque uxorem ducere nolunt:

Hos ego non laudo, nec sanæ judico mentis.

30 Namque uxor te dote juvat, nil dat tibi pellex:

Uxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:

Illam tutus habes, & honeste, hanc turpiter atque

Sollicite: fida est illa, hæc infida, timensque

Diffiduum, rapit occulte, sibi congregat, unde

Si fuerit dimissa, queat post vivere; demum

Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.

Quid quod legitimos certosque ex conjuge natos,

Infames dubiosque nothos de pellice gignis?

Ergo uxor ducenda, prius tamen aspice quæ sit.

40 Præcipue matris mores adverte, patrisque

Nam similes fiunt nati plerumque parentum:

Qualis quæque arbor, tales solet edere fructus,

- ✓ Consule vicinas clam, vel tibi si qua fidelis
 ✓ Est mulier, mitte ut videat, sed dissimulanter,
 ✓ An sit formosa, an vitiat corpore & ægro,
 ✓ An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
 ✓ Nec fuere. Hæc etenim mulier quæcunque pudica
 ✓ Exercet, ne ignava domi, neu languida cesset.
 ✓ Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
 10 Ad mala multa trahunt, otii comes ipsa libido est,
 ✓ Otia felices evértunt funditus urbes.
 ✓ Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam
 ✓ Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,
 ✓ Sed pigra mediis sedissent ædibus ambæ,
 ✓ Huic de mille procis placuisset forsitan unus,
 ✓ Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
 ✓ At melius si forte potes, tute ista videbis.
 ✓ Namque aliis non certa fides: ferme omnibus est *mos*
 ✓ Fallere, mentiri, potius quam dicere verum,
 20 Cuique placet: raros poteris reperire fideles,
 Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
 In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
 Et curare tuas, tuaque impiger omnia cerne.
 Ergo iterum atque iterum videas (si forte licebit)
 Quæ sit quam tibi vis vincolo sociare jugali,
 Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
 Si tamen (ut fieri contingit) conjuge prava
 Mœres, deceptus fato, & Junone sinistra:
 ✓ Hanc blande prius admoneas, placidisque frequenter
 30 Castiges verbis, interdum munere placa
 ✓ Iratam, illecebrisque doma: nunc brachia collo
 ✓ Injice: nunc etiam invitæ blanda oscula fige.
 ✓ Quoque potes conare modo sedare furorem
 ✓ Dulciter: hoc si non prodest, tunc utere amaro.

- = Succense, inclama, & vultu convicia torvo
 = Adde, minisque simul terre: quod si minus ista
 = Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
 = Tergaque tunc duro resonent pulsata bacillo.
 = Si tibi suspecta est uxor, dubiique pudoris,
 10 Non habeas pulchros famulos, pulchrosve sodales,
 = Cum quibus illa domi versetur; deciperis nam
 = Si quenquam fidum credas, est nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
 = Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est,
 Sed tua præcipue non intret limina quisquam
 Frater, vel monachus, vel quavis lege sacerdos:
 Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior: hi sunt
 Fax hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
 Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
 20 Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
 Decipiunt stolidos, ac religionis in umbra
 Mille actus vetitos, & mille piacula condunt,
 M. Raptores, mæchi, puerorum corruptores,
 Luxuriæ atque gulæ famuli: cælestia vendunt.
 Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
 Ut vulgus fallant, optataque præmia carpant?
 Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
 Quæ dii, si sapiunt, rident, renuuntque videre:
 Non pretio, sed amore, Deum vir justus adorat.
 30 Deme autem luerum, superos & sacra negabunt.
 Ergo sibi, non cælicolis, hæc turba ministrat?
 Utilitas facit esse deos: qua nempe remota,
 Templâ ruent, nec erunt aræ, nec Jupiter ullus.
 Hos impostores igitur, vulpesque dolosas,
 Pelle procul: quantumque licet tua janua vitet,
 Pelle procul, ne te probitas simulata maritum

- Caprarum efficiat: nec si tibi compater ullus
Contingit, nimium confidas: namque sub isto
Nomine peccandi proclivior est via multis.
- 10 Hoc etiam serva, ne sapius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consuevit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus avaras
Secum stare veta, longeque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atque aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis, est nil
Quod doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis ulcisci cupiat, quam fœdera lecti
- 20 Instabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Sique potest fallit, bilis tunc maxima fervet:
Tunc furit, ut Thyas nimio stimolata Lyæo.
Crede mihi: rara est quæ non sit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat,
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprensatamen fuerit, tunc legibus uti
Ne pudeat, legum tibi sit reverentia semper,
- 30 Præcipua est etenim nostræ lex regula vitæ:
Ne temere iratus majorem crimine pœnam
Infligas, lædasque Deum, vulgique sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione movetur,
Sed veluti pecudes furiis atque impete fertur.
Nec ducta uxore idcirco non liber habebis.
Quod tibi non licet esse malo, neque nocte vagari,
Nec multis aliis rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed prava licentia dici
Debet: qui sic est liber, servire videtur

- 10 Talis libertas non est cupiendâ, frequenter
In mala præcipitem quam plurima mittit habentem.
Est melius, non posse malum committere, quam si
Undique peccandi pateat via, quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frânos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab ullo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis.
Quæ si nil profunt, & mors tibi surripit illos,
Æquo animo sufferre velis: non solus in isto
- 20 Gurgite jactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leviora videntur,
Nascimur hac omnes lege ut moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit; cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citus vel serius undas
Quisque petet, quanquam mors ultima mæta malorum
est,
- Nec forti metuenda viro, quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est desere querelis?
Est ne adeo miserum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis,
- 30 Proque tot ærumnis tranquillam acquirere pacem;
Aut mors est æterna quies, aut janua vitæ:
Esto etenim doleas quantumvis, tempore tandem
Cessabunt lacrymæ & gemitus, quæmuncque dolorem
Finit longa dies, dissolvunt tempora curas,
Si tibi lascivi, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & hujus
Causa mali es demens pater, & quatiendo flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilique labore
- 40 Institui, nondum vitiorum adstricta catenis,

- Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum,
Ut pecudes faciunt, hinc est urtica, filixque,
Et caprificus iners, quibus urbs nunc omnis abundat:
Quisque illos mores, quos primis hausit ab annis
Cum senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit, tenera est dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, ut vis: quæ post ubi crevit
Jam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
10 Et quem parva locum tenuit, non deferit ultra.
Sic puer ad vitæ partem est quamcunque paratus,
Dum tener est animus, qui postquam duruit ævo,
Quam prius ire viam affvevit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inolevit ab annis,
Non facile aufertur, naturam parturit usu,
Ipsaque non multo est natura potentior usus.
Optandum tamen ut tribuant bona semina divi
Inclusis utero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis vivendo est: qui malus inde
20 Exierit, raro poterit justusque bonusque
Esse: licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri,
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est etenim natura potentior omni,
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab usu.
Sic cultu assiduo steriles compeſcimus agros,
Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur usu.
Ergo dum mollis, dumque est tractabilis ætas,
30 Instrue filiolo virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt, res pernicioſa est

Libertas pueris: tu si sapias, admove frēnos
 Et cohibe: namque in vitium mortalia quæque
 Naturæ instinctu, nisi sint adjuncta labore
 Sponte ruunt: nil perfectum natura sine arte
 Ferre solet: quoniam non vult Deus ipse veterno
 Nos torpere gravi, sed curis atque labore
 Excitat, & segnes tanquam calcaribus urget.

- 10 Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
 Deliciis plenus, quo non felicior alter
 Creditur esse usquam, cui cedunt Thessala Tempe,
 Elysique lares, & fortunata vireta:
 Hic habitat vicina polo, conterminaque astris,
 Innumerisque bonis fruïtur sanctissima virtus:
 Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
 Sentibus hinc atque hinc horrens, quo tendere viles
 Ignavique animi, & terrēna facie gravati
 Haud possunt, sursumque vehit mens ignea paucos,

- 20 Quos Deus ad cæli sedes elegit habendas.
 Difficiles aditus virtus habet: ad vitiorum
 Prona via est, illic ultro descendimus omnes.
 Quocirca quicumque bonam, nullaque pigendam
 Parte cupit prolem, multum instituendo laboret,
 Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquam
 Absque labore potest; vis est immensa laboris
 Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
 Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
 Filioli vestri cum pravis conversentur,

- 30 Consuetudo potest quoscunque inducere mores;
 Corruptunt etiam sanctos commercia prava:
 Vitent præcipue juvenes: nam prona juvenus
 In quodcumque malum est: semperque obscœna loquun-

tur

- Inter se juvenes & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne juvenum celebrent cœtus, omnino caveto,
Tu, cuicumque bonam mens est educere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc utere virga,
Si sit opus, monstraque viam, qua incedere oportet:
10 Nec faveas illis, patriumque iratus amorem
Diffimula semper: nil perniciosius est quam
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt:
Tunc nil non audent quum tu quæcunque loquuntur
Vera putas: asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.
Damnosus favor est pueris, soloque timore
Non ratione scelus fugiunt: peccantque libenter
Ac prompte, si non duris cohibentur habenis.
Ut sæpe in vitium nullo impellente labascunt:
20 Sic raro a vitiis nullo revocante recedunt:
Quales quisque sibi natos eduxit, habebit.
Ultra hæc nitendum, ut vivamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est felicior ægro.
Scire igitur causas debes prius unde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisque remotis
Effectus pereunt, quicumque sequuntur ab illis.
30 Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atque in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur: ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum male dispositi coeunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque,

Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,

Utumur his quoties nimium, nimiumve caremus.

10 Utrumque extremum damno est, usus mediocris

Non nocet, imo etiam prodest, vitamque tuetur.

Immodici affectus animi quoque gignere morbos

Consuerunt, nimiusque timor, mœrorque dolorque,

Lætitiâ interdum nimia officit interimitque,

Si sit habenda fides scripturis historicorum.

Noxius est aër: est noxius humor aquai

Corporibus, quando vitium contraxit uterque.

Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur.

Communisque lues dat plurima corpora morti,

20 Affert nonnullos etiam contagio morbos,

Et rixæ, & casus, & mille pericula vitæ.

Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum,

Si sanus vis esse, omni ratione caveo.

Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est

Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ,

Sed cito curam adhibe, tenuis dum morbus adhuc non

Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.

Ignis ab exigua nascens extingvitur unda:

Sed postquam crevit, volitantque ad sidera flammæ

30 Vix putei, fontes, fluvii succurrere possunt.

Ergo festina morbi cognoscere causam:

Utque illi facile occurras, contraria fume.

Opposita oppositis curantur: frigora si te

Læserunt, calida opponas: si cura, laborque,

Sive cibus nimius nocuit, contraria semper

Exerce, hæc sese expellunt perimuntque vicissim,

Consule item, si opus est, medicum, vel clinicus ille,

Vel fit chirurgus, chirurgi certior est ars

Nam quid agat certum est, & aperta luce videtur:

10 Clinicus ipse autem, qui nunc physicus quoque fertur,

Dum lotium infelix spectans, inde omnia captat,

Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,

Fallitur & fallit: sed non discriminis æqua

Conditio: ille miser moritur, cusamque canendi

Linigeris rasis præbet, calvisque cuculis.

Hic alius contra sceleris mercede recepta,

Causatur superos, ac fatis imputat ipsis

Si quis obit, lætusque implet multo ære crumenam.

Heu mihi, pæne omnes casu, non arte medentur:

20 Quippe aliquam quicumque artem bene novit, agen-
do

Aut nunquam, aut saltem raro peccabit: at isti,

De quibus est sermo, de centum vix erit unus

Quem sanare queant, quem non fortasse trucidant.

Unde istud? nisi quod pars horum maxima nescit

Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi

Dum tantum incumbunt sophiæ, & dialectica di-
scunt

Vincla, quibus valeant indoctum flectere vulgus,

Vix elementa artis medicæ & primordia libant.

Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta

30 Instructi redeunt: atque enthymemata vibrant:

Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poscunt:

Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, ut

Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.

O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!

O cæci reges, qui rem non cernitis istam!

Vos quibus imperium est, qui mundi fræna tenetis,

Ne

Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi: quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?

10 Vel perfectæ artem discant, vel non medeantur.

Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certe est:
Hæc vero nisi sit perfectæ, est plena pericli,
Et sævit tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum his committere sese
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, ut valeas, servare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Neve nimis comedas, solet hoc mortalibus esse

20 Maxima perniciēs, hinc plurimus ingemit æger.

Præsertim hoc caveas, tanquam lethale venenum,
Ne novus in stomachum cibus intret, si bene nondum
Consumptus fuerit prior, & digestus ad unguem.
Nec non quaque die justo exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam causa calorīs
Est motus, stomachumque juvat, roburque reducit,
Humoresque supervacuos, putresque resolvit:
Noli etiam justa vitam fraudare quiete.

30 Corporis instaurat somnus vires animique:

At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens.
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatque ipsum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit: contra præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra,
Cætera tu videas quæ paulo diximus ante.
Postremo est aliud quiddam pretiosius, atque

Nobi-

- Nobilius, per quod felices efficiuntur
10 Mortales, similesque Deum, cœloque fruuntur
In terris positi: quamvis ea gratia paucis
Tradita sit: pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunque aliud sapientia vincit.
Hoc homini nequeunt divi dare munere majus.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit, quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alvo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.
20 Hæc est semideum genitrix, & maxima virtus.
Felix, o vere felix, vereque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donavit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certe est nisi prima scientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum diis versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
30 Frivola, & assidue tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & vere quæ sint bona, quæ mala novit,
Ac verum a falso recte distingvit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosque triumphos:
Pro quibus usque adeo noctesque diesque laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens recte vivendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens aliis, ceu fideribus sol,
40 Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.

- Quin etiam nullo mortis terrore movetur,
 Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imo
 Lætus obit, ridens pavidæ fantasmata vulgi:
 Non dubitans miserum hoc, plenumque laboribus ævum
 Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
 Denum uno minor est sapiens Jove: quatuor autem
 Ipsi conveniunt: quoniam bene consulit, atque
 Judicat, errore amoto, recteque gubernat,
 10 Et contemplari divina humanaque ad ipsum
 Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res est,
 Ultra quam nihil est melius quod possit haberi.
 Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quam
 A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
 Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
 Impurasque odit, cum sit purissima, mentes,
 Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
 Prudens, multarumque peritus doctrinarum.
 Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur:
 20 De qua plura quidem loquerer: sed claudere oportet
 Jam librum, sat cauda meo proluxa Leoni est:
 Quapropter nunc Musa tace, & requiesce parumper.

LIBER SEXTUS.

Synopsis LIBRI VI.

Ex consideratione vanitatum humanarum perterrita Poëtæ obviam fit Calliope, sub cujus persona ostenditur, quam impossibile sit temere ingenio confidenti vera bona dignoscere, inter quorum numerum nobilitas æque minus ac divitiæ & voluptas referri potest. Quare hoc libro de nobili-

nobilitate jam sermonem instituit: quam materiam fuisse & peremptorie prosequitur, ostenditque non stemmata nec famam, neque ipsos adeo honores, sed virtutem & doctrinam homines nobilitare: Postremo perpensis vite humanæ infinitis miseriis, mortem non extimescendam; verum enim vero ad eam, tanquam certissimum omnium calamitatum asylum, properandum esse potius concludit.

VIRGO.

- C**redo aliquos tetricæ mentis, nasque severi,
 Qui solos se scire putent & noscere verum,
 Atque sibi solis divum bonitate tributum
 Omnia judicio perplexa expendere recto,
 Dicturos, nunquam me degustasse beatos
 Aoniæ fontes, & sacras Phocidos undas,
 Nec prorsus lauro dignum, titulove poëtæ,
 Quod non inflatas nugas, mirandaque monstra
 Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
- 10 Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
 Vera loqui, fœdumque foret, vetitumque poëtis.
 Horum ego judicium falsum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quam verum amplecti: vetulis puerisque relinquo
 Has nugas: alii eructent fera bella gigantum,
 Harpyiasque truces, & Gorgonas, & Cyclopos,
 Et captos blando Sirenum carmine nautas,
 Adde his monstriferam Circen, triplicemque Chymæram,
 Stelliferumque humero cælum qui fulcit Atlanta,
- 20 Mutatum saxo, & fulcantem Persea nubes,
 Tantalum & Tityon, miserique Promothea furti,
 Belidas & quicquid delirans Græcia nostros

Tempore jam longo docuit garrire Latinos.

Non mihi sit tanti potasse Aganippidas undas,

Bellerophontæi quas protulit ungula monstri:

Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,

Atque corymbiferis hederis ornare capillos.

Ut sic delirem: pudet ah, pudet esse poëtam,

Si nugis opus est puerilibus inservire,

10 Et jucunda sequi spreto mendacia vero.

Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis

Consilium: multi sublimia carmina condunt,

Sunt & Romano & Græco sermone disert,.

Et cum multa sciant, sapiunt tamen aut modice, aut nil.

Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas

Intus habent, sola exterius spectatur imago,

Et pictura levis: verum quis succus in illa est?

Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,

Quid didicit tandem: quid scit nisi somnia, nugas?

20 Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil utile ponunt,

Quæ scire & nescire, pari discrimine refert,

Ergo seu vulgus me iudicet esse poëtam,

Seu neget, haut ideo mendacia vana sequemur,

Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.

Quod quicumque magis novit, magis est similis diis

Atque magis felix: licet hunc incititia vulgi

Non merito extollat plausu, meritoque favore

Excipiat, licet huic non grandia nomina donet:

Quare jam Musæ adfunt, Criticique valento.

30 Ecce viam ingredior, qua plurima taxus utrinque

Atque cupressus iter funesta protegit umbra,

Jam video tristes campos, pallentia regna

Persephones, quos obscuris perlabitur undis

Lethæusque ambit torrens: late arva papaver

Lurida somniferum vestit, ripasque silentes.

- Quo me Calliope ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire jubes? bubonibus omnis
Circum silva tonat, mæstos dat noctua cantus,
Non defunt ululis miseræ strigibusque querelæ.
10 Quo me Musa rapis? lacrymoso en murmure colles
Et valles resonant, respondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tantus? quæ tanti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet,
Heu mihi, quas cædes, quam multa cadavera cerno
Passim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc late stragem? quot corpora regum,
Pontificumque jacent? agnosco insignia, nunquid
20 Mors est illa procul? quæ visu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aspicio, o nimium sævis armata ministris!
Nescio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamque audita libenter.
Mors ego sum, quæ scæni instar viventia quæque
In terris hac falce meto: mihi Juppiter orbis
Jura dedit, jussitque simul me parcere nulli,
Sed magnos humilesque pari prosternere lege:
30 Unde manus, viresque meas evadere nemo,
Et nemo vitare potest: ego grandia regum
Colla premo, sternoque animos fastusque superbos
Pontificum: nobis nulla est non debita cervix,
Sive quis arctoas fugiens penetraverit oras,
Ripheasque ultra rupes confesserit, iram
Sentiet hic nostram, nostros hic sentiet ictus:
Sive quis ad manes imos descenderit, austri

- Qua plaga pressa jacet, qua sunt incognita nobis
Sidera, me inveniet tamen, inventaque peribit.
- 10 Falx hæc occasum, falx hæc populatur & ortum,
Non ego divitias vereor, nec stemmata priscis
Credita imaginibus, folio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara misit
Præcipites? Priamum memini, quum cæsus ad aras
Victima nostra fuit: Macedum dux ille superbus,
Qui tot regna suis pugnando everterat armis,
Par animo cujus toto non exitit orbe,
In Babylone cadit telo confossus ab isto.
Quid memorem heroas Latios, Martisque nepotes,
- 20 Terrarum dominos, quorum clarissima virtus
Imperium Oceano, famam conjunxerat astris?
Nonne omnes potui cæsos dimittere ad orcum?
Privavique manus sceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos membra omnia motu,
Corporaque obscura clausi exanimata sepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scythæ: denique quis-
quis
Europamque Asiamque colit, Lybicosque calores.
Nullum ego discrimen facio generisque locique,
Tempora nec servo, nec mores curo, nec annos:
- 30 Improbus, atque probus, sapiens, stultusque peribit.
Infantes, juvenes, longaque ætate gravatos,
Formosos, turpes, æqua ratione trucidō.
Hunc quoque queni video procul hinc mea regna peten-
tem,
Quum sua fata sinent, mittam pallentibus umbris,
Edidit hæc Stygio diva implacabilis ore,
Tunc me concussit timor ingens, membraque sanguis,
Undique dilapsus venis, extrema reliquit;
Inque inum pectus coit succurrere cordi.

Præcipue, quum tartareos dea sæva ministros

- 10 Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntque, tenentque,
Quisque suum: sternuntur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa adveniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtemina nondum
Finierat Lachesis, justo illis debita fato,
Præteriens, cædi servabat diva futuræ.

Tunc ego sic mecum, attonitus, totusque tremiscens,

- 20 O curas, o vota hominum, vanosque labores!

O spem fallacem, o cæcæ solatia mentis!

O fluxum decus humanum, o variabile tempus!

Quam brevis, incerta, & multorum plena malorum,

Et quantis nostra est obnoxia vita periclis!

Quæ jucunda quidem facie, dulcisque videtur,

Sed quantum intus habet fellis, quantumque veneni,

Quid sumus, o miseri: nisi pulvis motus ab aura?

Et fragili vitro similes, umbræque fugaci?

Atque rosis, quæ mane nitent, mox vespere langvent?

- 30 Nunc vivi atque hilares, paulo post vermibus esca,

Nunc pulchri & validi, paulo post turpe cadaver.

Heu mihi! quid prodest congesta pecunia nobis?

Quid gemmæ, argentum, atque aurum, pretiosaque ve-
stis.

Quid populos, magnasque urbes ditione tenere?

Marmoreosque habitare lares, vultuque superbo

Omnes despiciere, atque parem se credere divis

Si mors cuncta rapit, si tanquam pulvis & umbra

Deficimus miseri, si tam cito fastus & omnis

- 40 Gloria nostra perit, nullum reditura per ævum?

Hæc ego cum loquerer summisso murmure mecum,

Pal-

- Pallentem vultu aspiciens, gelidumque timore,
 Incertoque gradu titubantem Opheïa mater,
 Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
 Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
 Nec decet ille viros: cedo, quæ te causa timere
 Mortem adeo cogit? tunc sic ego: Diva, necesse est:
 Naturæ impulsu quippe hanc animalia quæ non
 Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
 10 Divitias ac delicias, corpusque resolvit
 In nihilum, remanetque nihil, nisi pulvis & ossa,
 Quæ pariter pulvis longo post tempore sunt.
 Denique cuncta bona hæc adimit, summumque malo-
 rum est,
 Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
 Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
 Tunc Jove nata, mihi subridens, sic ait: Erras,
 Nimirum veri specie deceptus & umbra,
 Non cuivis facile est ipsum cognoscere verum,
 Hic ille est ramus, medium quem maxima silva
 20 Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
 Obductum celat: nec multis aurea virga
 Conspicitur, nisi cui puræ ostendere columbæ,
 At mihi quæ fata sum felici semine cæli
 Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
 Si me audire voles: ego tunc, Dea nil magis opto,
 Respondi: illa autem: Nos hinc divertere oportet
 Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
 Non adeo procul inde locum, quo lumina solis
 Cernere erat, radiis ferientibus ardua montis,
 30 Jucundumque jubar tenebras disjecerat atras,
 Sedimus ad fontem quendam, laurique sub umbra.
 Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore:
 Simia cælicolum, risusque jocusque deorum est

- Tunc homo, quum temere ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanaque divum,
Cum re vera ejus crassa imbecillaque sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo jure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
- 10 Omnia se tamen arbitratur noscere ad ungvem,
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Usque adeo sibi palpat, seseque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestra,
Caligoque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nunc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsus a corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi utrem
- 20 Æoliis plenum ventis: quem jugiter urget
Huc illuc, lapidi insistsens fortuna rotundo.
Cui, si quid separet, vita mors gratior esset:
Cum vivendo malis homines sine fine premantur:
Exiguisque bonis, sed nec sine felle, fruuntur.
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta brevitate licebit:
Collatisque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principio de divitiis, quas omnis ubique
- 30 Gens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitatur.
Tunc ego, Diva (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerva
Edidici, nunc perge alio, nec nota recense,
Deque voluptate ubertim quoque retulit olim
Nobis diva Arete, missusque a matre Timalphes.

Quare id transi etiam quæso, & quodcunque aliud vis
Expedias, tunc Diva inquit, de nobilitate
Dicam igitur, quoniam bona prima hæc inter habetur.

- 10 Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quam distet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti, est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeo natura, Deusque
Distinxit mortale genus, recteque videnti
Una hominum species animalia cætera monstrat:
20 Usque adeo mores varii mortalibus, & mens
Dissimilis: multi tenebras umbrasque sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solemque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus divinius, ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio divitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso e stemmate quisquam
Natus, avos, atavosque suos, gentiliaque arma
Jactat, & eximios laudat virtute parentes.

- 30 Judicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Ut plerumque solet, communis opinio multis,
Paucorum ratio est, si nobilis ille putari
Debet, quicumque est dives: sic nobilis esse
Credo potest lanus, tonsor, piscator, equiso,
Pastorque & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quivis de plebe lutosa.
Namque ex his multi rebus nummisque potentes
Et sunt, & possunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum

10 Sæpe illos, quos ante rotæ commiserat altæ.

Nobilis ergo fuit tantum quum mœnia victor

Æneadum intravit Marius plaudente senatu

Ac populo, insignis lauro, niveisque quadrigis:

Sed postquam ejectus Syllanis viribus, exul

Minturnis latuit, latuit quoque carcere fædo:

Vel quum mendicus panem per punica rura

(Pro superum leges, & non bene nota potestas!)

Quærebat panem duris fossoribus aptum.

Non erat infelix tunc nobilis: abstiterat tunc

20 Nobilitas fugiens longe: mox ipsa revertit,

Quum Marius rediit, mutato fidere, Romam.

Nimirum stulta hæc sententia, si sit ab auro

Nobilitas, certe de terra nascitur aurum,

De fraude, & furto, de fœnore: nascitur ergo

De fraude, & furto, de fœnore nobilitas, o

Judicium vulgi insanum! o sine pectore turba!

Nobilitare hominem non ulla pecunia, nullæ

Divitiæ possunt: pretio nam dignior omni est

Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.

30 At genus ille suum jactat, laudesque suorum

Inculeat, cum sit turpissimus: atque recenset

Gesta patris, monumenta atavi, patruique trophæa.

Et quanquam innumeris, demens, ignavus, abundet

Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur

Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.

Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum

Esse tuam censēs? cum tu sis dedecus illis,

Degener, infamis? mentito nomine cygnum

Gracculus appellat sese: cornicula plumas

40 Pavonis furata, cupit pavo ipsa videri:

Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.

Hinc animi viles, hinc & cœlestia corda

- Proveniunt: hæc largitur sua femina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Servorum pulchra, & magna, & robusta videntur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atque
Vis quædam nativa, cupit quæ grandia semper,
Vilia contemnit, qua sursum tendere ut ignis
10 Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. Hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,
Consilioque potens, curis vigilantibus, ut quid
Dignum laude gerat, ut sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imo
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres populorum in pectore vivit.
Attamen (o mores, o mira infania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? o nebulonum
20 Turba audax, o vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor & virtus etiam placet, ut merito sis
Nobilis? an mavis sapiens justusque vocari,
Nomine mentito, quam vero? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? o larva, o simia disce,
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione uti, vitare nefanda,
30 Iusta sequi: te nosce prius, durosque labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugare
Desidiam, ut possis culmen virtutis adire.
Tunc jure ac merito diceris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta, per istam

Incessere viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris,
Hacabeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,

- 10 Jam parto imperio, jam prosperioribus annis,
Delicias ludosque leves, luxumque secuti,
Degenerare suis cœpere a patribus, unde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus; hac nobilis Hector,
Alcidesque fuit, fuit hac quoque nobilis ille

- 20 Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alii, quorum tot fama per annos
Durat adhuc; quid te jactas natalibus ortum
Egregiis? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, si nihil es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculasque domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisque leo, si simia barro
Nascatur, monstrum es, claræque injuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,

- 30 Aut virtus potis est, velut ædes, rura, suppellex.
Hanc natura tuis tribuit majoribus: at non
Omnibus, antiqua repetas ab origine gentem,
Invenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdoneas aut agricolas, unumque videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse aliis: quæ tempore crevit
Paulatim, sed post quoque tempore victa senescet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.

Quis nunc Pompeji de stirpe, aut Caesaris esse

10 Noscitur? aut ejus, domitis cognomen ab Aphris

Cui virtus invicta dedit? quis credere tantam

Progeniem periisse potest? domus alta deorsum

Sæpe cadit, penitusque ruit, sursumque levatur

Sæpe humilis: nulla est hominum fortuna perennis?

Sic cælum variare solet mortalia quæque.

At dices, quale est semen, talis quoque fructus

Inde venire solet, si sum de semine claro,

Clarus ero. Non sic: proceri sæpe parentes

Exiguum genere hominem, turpemque decori,

20 Robusti infirmum, sapientes insipientem:

Nec mens, ut corpus, patrio de semine manat.

Non patris est animum pueris præbere, sed ipsum

Largiri natura solet. Quid nobile semen

Egregiumque feret, faveat nisi debita cæli

Temperies? verum est vulgo quod dicitur, annus

Producit segetes, non cultus: semina quamvis

Optima, si terræ fuerint mandata sinistris

Sideribus, parient lolium, vel jacta peribunt.

Ergo sufficiens non est pater ipse creandis

30 Nobilibus natis, adsit nisi gratia cæli.

Hinc est quod multos humili de plebe videmus

Illustres nasci: qui magnum nomen adepti

Virtute ac meritis, se post modo nobilitarunt.

Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille

Tam sapiens sanctusque Cato? quis Horatius? omnes

De medio plebis geniti: quis doctus Homerus?

Cujus nec patriam certam, certosque parentes

Scimus adhuc, dic, quæso, patrem Demosthenis, atque

Euripidis matrem, dic Socratis, illius inquam

10 Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit

Divinos latices, qui solus Apolline teste

Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit:

Nascentes pueros mater capiebat ab alvo.

Nonnullos etiam reges, de plebe creatos

Novimus: haud rarus quodque consul & induperator

De populi face ad summum pervenit honorem,

Quid quod equi, pariterque canes, ac cætera bruta

Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?

Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper

20 Deteriora solent fieri, in pejusque referri,

Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:

Deinde iterum ex alio foetu instaurata renasci:

Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi

Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non

Ex summis minima, & rerum mutare tenorem

Jugiter, ac faciem sapienter cuncta novando.

Non tamen inficior, claros habuisse parentes

Esse bonum, & claro nasci de sanguine: namque

Hoc vere pulchrum atque bonum est, profuntque pa-
rentes

30 Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntque

Sæpe sui similes natos, nisi fata repugnent,

Et natura potens nimium: quam vincere si quis

Nititur, ille etiam congestis montibus, altum

Æthera conscendet, pulso Jove: qualiter olim

Fama Gigantæos quum sensit Phrægra tumultus.

Enceladum memorat, summi juga maxima Olympi

Imposuisse Ossæ, premeret cum Pelion Ossæ,

Sed tamen hoc non esse satis concludimus. Ergo

Quamvis a populo dicaris nobilis omni,

40 Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,

Egrediis vescare cibus, ac veste superbus

- Conspicua incedas, referas gentemque domumque,
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & utri
Aurato similis, similisque ex marmore signo,
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen: maluntque videri,
Quam sic esse homines, pro dii! nunc nomina tantum
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: ut merito jam
10 Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo
Atque umbris rerum: ut tali velamine mores
Oeculat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Ut Romæ pasquillus homo est: ut sæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
20 Nunquid parva tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorque.
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines: quam reddat ainaram
(Stoicus id quamvis nolis concedere) vitam
Mortalem primum videamus: difficilis pars
Nimirum hæc: quam si quærit quis rite tenere.
30 Heu quantos opus est subeat toleretque labores?
Naturæ bellum indicat, configat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creavit

- Infirmum, pronumque malo, adversabile recto.
Pro superi! in vitium facili decurrere lapsu
Quisque solet. Cur hæc homini mala semina quondam
Indita sunt? nunquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit (ut fama est,) scelerisque injecit amorem?
Heu quam difficilis, salebrosa, & plena laboris
10 Semita, quæ ad mores ducit, vitamque Deorum?
Quis bonus est? non sponte ullus; quis non malus? ille
Qui legis, regisve metu, peccare recusat:
Vel qui forte nequit, quod vult, committere crimen.
Nimirum haud facile est naturæ obfistere, seque
Vincere, & insanos compefcere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, jugique labore
Est opus a puero, ut vitiis ponantur habenæ,
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
20 Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant ubicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cum fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra movet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Contra illum dolor atque metus, dirumque venenum
Occupat invidiæ atque iræ, quum forte sinistra
Vivit, & indignam quærit propellere quovis
30 Pauperiem pacto, tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, ut sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Jactantur miseri, & vitiis læduntur utrinque,
Dumque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.

Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
 Multa pati, & multos coguntur ferre labores.

Si virtutem illam, quæ humanas temperat actus,
 Affectant, opus est expellere gaudia, tristi
 Consilio, gratamque parum deducere vitam.

10 Si iustus vult esse aliquis, non utile quærat,
 Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
 Quod si forte placet cuiquam prudentia, semper
 Ut caveat, nulli credat fidatque necesse est:
 Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
 Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
 Læditur; ille minus tutus, plus insidiarum
 Sustinet. Hic siquidem mundus domus ampla malorum,
 Ac scelerum patria est: probitas hic exulat. Unde
 Imbelles lepores, damæ mites, capræque

20 Idque genus sine felle animalia quæque petuntur
 Sæpius, & pereunt: rarus venator ad urfos
 Accedit, tutos conservat silva leones.
 I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
 Ut citius fias avidorum præda luporum.
 Heu mundus totus quædam est nativa tyrannis,
 Debilibus robusta nocent, & grandia parvis,
 Ales fulminiger timidos infestat olores,
 Accipiter laniat turdos, mollesque columbas:
 Versicolor coluber ranas miserasque lacertas

30 Devorat: in silvis fera fortior ore minorem
 Dilacerat; tua monstra tenes quoque maxime Nereu,
 Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
 Non mare, non tellus, non aër tutus, ubique
 Hostis adest, prodestque parum non esse nocentem:
 Ergo vide quam sit pars hæc virtutis amanda,
 Quæ facit esse bonos: nam tanto parta labore

Hosti-

- Hostibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: o utinam fieret! sed ubique
10 Vincuntur nummis leges, magnoque favore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnat jura illos quibus aut exhausta crumena,
Aut nullus favor est, alii quocunque premantur
Judicio, infontes abeunt, ut parvula musca
In tenui tela, quam pendens textit arachne,
Volvitur ac remanet: si grandior horridiorque
Impulerit, frangit casses & tuta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille Sophus) miseros nectuntque tenentque
20 Transmittunt laxis foribus, renuuntque potentes.
Altera virtutis pars, quæ studiosa requirit
Naturæ causas & vix penetrabile verum,
Quam sit difficilis, quam magni plena laboris,
Experti norunt. Primo coguntur ab ævo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cavea cohibentur, ut ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno.
Quanquam ventris onus jubeat, vesicave turgens,
30 Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora sed calidæ postquam accessere juventæ,
Majori studio est opus. Hic Antenoris urbem,
Adriati tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopemve petit, Tyrthena per æquora currens:
At Perusina alius, Romanave mœnia quærit:
Ut procul a patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somnique cibique
Parcus, & assiduus studio, librisque legendis,

Hand aliter quisquam fiet, nisi nomine, doctus.

10 Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.

Gaudia nempe nocent, nocet illecebrosa voluptas

Apprime his cupiunt qui discere plurima, & altum

Doctrinæ culmen conscendere. Namque reflectunt

Ac remouent animos a duro tramite, per quem

Itur ad auricomæ sacraria celsa Minervæ.

Nempe labore opus est longo, assiduoque volenti

Nobile per populos urbesque acquirere nomen.

Hinc vero multos cruciat dyspepsia, multos,

Dum nimium nimiumque legunt, ophthalmia vexat,

20 Præ studio stomachus crudefcit, visus hebescit,

Et pallor venit, & macies, & acerba senectus.

Nec mirum, quoniam scire & cognoscere verum,

Est præter naturam hominis, propriumque deorum.

Ac veluti infirmo radiantem lumine solem

Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum

Imbecilla ruit, quoties contendit in altum

Surgere & audaci cælum penetrare volatu.

Quod proprium est superum, mortales turpiter audent,

Desipiuntque magis, quanto magis illa requirunt,

30 Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,

Ni forte auxilium ac lumen descendit ab alto.

At dii felices: mundum, quis, quantus, & unde,

Atque ipsum mundi dominum, speciesque animantum

Et rerum innumeras norunt, causasque latentes,

Semina, & occultas vires, quibus omnia constant.

Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:

Non cibus, aut somnus, non morbus, cura, laborve,

Non lucri spes, non damni metus impedit illos.

Quin semper valeant optatum inquirere verum.

10 Ergo

- 10 Ergo cœlicolum sapere est: prudentia tantum
 Convenit & confert mortalibus, ut sibi possint
 Consulere, & vitare sciant incommoda, nec non
 Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam.
 Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat.
 Huic studeat quicumque cupit bene vivere, & inter
 Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
 Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
 Utilibus propriisque, aliena & inania quærit?
 Dumque suas nescit vires, majoraque tentat,
- 20 Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, undis
 Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
 Rana bovem, rupta nunquam bibit amplius alvo.
 Dum studet infans Phaëton cœlestia fræna
 Mortali tractare manu, nonne infima pressit
 Stagna padi, currumque cadens vitamque reliquit?
 Sese metitur prudens & continet intra
 Naturæ fines: nec plus quam debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitque juvatque.
 Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
- 30 Quæ superum: ne si contendant altius æquo
 Scandere, præcipitent potius, moveantque cachinnum:
 Ut si forte velit summa de rupe volare
 Bos gravis, aut asinus citharam pulsare canoram.
 Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
 Usque adeo ut multos norit componere libros:
 Quid quæso inde boni accipiet? tantumque laborem
 Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,
 Inque animis hominum diuturna in sæcula vivet.
 Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama velim te
- 40 Clarius & melius perpendere: plurima namque

Apparent aliter quam sint oculosque tuentum
 Atque animos fallunt specie, velamine & umbra.
 Hinc bona, quæ mala sunt: & quæ sunt turpia, pulchra
 Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiae.
 Sæpe sub argento latet æs, ferrumque sub auro,
 Et sub sincero clauduntur cortice putres
 Castanæ, multosque lupos sub pelle videbis
 Agnorum, nonne aulæis cariosa teguntur
 Ligna vel antiquus paries, rimisque pudendus?

- 10 Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est, quicumque hac utitur, ille
Verus erit rerum iudex, & mira videbit.
 Quæro igitur, quid fama juvat? quid gloria? quid laus
 Oppressos somno, aut vivendi munere cassos?
 Nil plusquam surdum citharæ, aut spectacula cæcum.
 At respondebis, viventes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periculum
Utro adeunt, utroque animas cum sanguine fundunt.
 Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
 20 Calcar agit, multosque trahit virtutis ad arcem,
 Torpentes urgens stimulis compellit, ut armis
 Grande aliquid faciant: vel si non viribus audent
 Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam;
 Ipsa tamen vitium est: unde ambitiosus haberi
 Nemo velit, quicumque etenim ambitione tenetur,
 Creditur esse levis, ventosus, turpis: ut olim
 Romulidæ orabant, jacto post terga pudore,
 Plebejos, quoties suffragia venabantur,
 Cerdonunque animos precibus servilibus atque
 30 Turpibus obsequiis captabant, muneribusque,
 Ut propriis rebus curarent publica omisissis,
 Perque forum medium multis comitantibus irent,

- Inflati ut vento folles, ac fronte superbâ.
Propter se virtus petitur, non propter honorem:
Ipsa licet proprie ac vere mereatur honorem.
Quid? quod vulgus iners nescit virtute moveri?
Hanc potius ridet; faveat fortuna necesse est,
Divitiæque adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Adveniet, virtus sine censu langvet ubique:
- 10 Quanquam nil refert, si gallo sordet jaspis:
Nec minus idcirco est pretiosa & nobilis: unde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abunde
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura,
Insignis facies fucis non indiget, aurum
Quod per se pulchrum est, nudum monstratur, at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personamque sibi inducit velut histrio. Quare
Si recte aspicias, vita hæc est fabula quædam.
- 20 Scena autem mundus versatilis: histrio & actor
Quilibet est hominum, mortales nam prope cuncti
Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
Præstringunt oculos: ita diis risumque jocumque
Stultitiis nugisque suis per secula præbent:
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausque
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
Sorte magis quam virtute acquiruntur: at esto
Quod tantum dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus profunt? certe nil dic, animisne
- 30 Tantundem: hos instant potius, tumidosque, levesque
Nec non sollicitos reddunt, se subdere multis,
Et servire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultis,

- Subjacet invidiæ, & magnis quandoque periclis,
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis felix: permittat cætera divis,
Sufficiens honor est homini, quum dignus honore est
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imo
10 Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Jam mala, quæ humanum patitur genus, adnumerabo.
Principium postquam e latebris male olentibus alvi
Eductus tandem est: materno sanguine fœdus
Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
Ut puto, quam mala sit vita hæc, quam plena periclis
Natura monstrante videt. Sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur & alto
Pectore dat gemitus, metuens scopulos, freta, ventos,
Naufragium, occurfus piratarum, omnia demum
20 Terribilis quæcunque tenet discrimina pontus.
Vix natus jam vincla subit, tenerosque coercet
Fascia longa artus: præfagia dira futuri
Servitii: quis enim liber? sunt legibus omnes
Subjecti: nec non & regibus, & vitiis, &
Judiciis hominum: servit quoque quilibet ultro
Spe pretii faciendo aliquid, vel forte coactus.
Omne animal postquam natum est, subito ambulat, &
quo.
cumque libet graditur: non sic homo, tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente, sed instar
30 Vocalis statux, solis vagitibus omnem
Nocte dieque domum vexat, turbatque quietem.
Post ubi jam valido se poplite sustinet, & jam
Rite loqui didicit, tunc servire incipit, atque
Jussa pati, sentitque minas ictusque magistri:

- ~ Sæpe patris matrisque manu, fratrisque frequenter
 ~ Pulsatur: facient quid vitricus atque noverca?
 ~ Fit juvenis, crescunt vires: jam spernit habenas.
 ~ Occluditque aures monitis: furere incipit, ardens
 18 ~ Confilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
 ~ Deteriora fovens: non ulla pericula curat,
 ~ Dummodo id efficiat svadet quod cæca libido:
 ~ Rixatur, nec jura timet, cerebrosus & exlex.
 ~ Nempe agitur furiis juvenum pars maxima: pauci
 ~ Quos frænât metus, aut pudor, aut prudentia, recte
 ~ Tramite sinceram ducunt, sine labe juventam.
 ~ Succedit gravior, melior, prudentior ætas,
 ~ Cumque ipsæ curæ adveniunt, durique labores:
 ~ Tunc homo mille modis, studioque enititur omni
 20 ~ Rem facere, & nunquam sibi multa negotia defunt.
 ~ Nunc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
 ~ Ut sese, uxorem, natos, famulosque gubernet,
 ~ Ac servet, solus pro cunctis sollicitus, n. c
 ~ Jucundis fruitur dapibus, nec nocte quæta.
 ~ Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
 ~ Munia: dumque inhiat vano male sanus honori,
 ~ Invidiæ atque odii patitur mala plurima, deinceps
 ~ Obrepiit canis rugosa senectâ capillis,
 ~ Secum multa trahens incommoda corporis, atque
 30 ~ Mentis: nam vires abeunt, speciesque colorque:
 ~ Nec non deficiunt sensus: audire, videre,
 ~ Langvescunt, gustusque minor fit: denique semper
 ~ Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
 ~ Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
 ~ Sustentata meant: animus quoque vulnera sentit,
 ~ Desipit, & longo torpet confectus ab ævo.

- Ergo suis subiecta malis est quælibet ætas.
 Plurima sunt etiam mala, quæ communiter omnis
 Ætas ferre solet: nunc frigus lædit acutum,
 10 Hybernæque nives, nec non furibundus ab arcto
 Riphæisque jugis Boreas, quum stiria perdet
 Horrida culminibus, glacie cum flumina torpent.
 Nunc æstas nimis infana caloribus urit,
 Quum tenet ardentem Nemees Nyperiona monstrum,
 Arvaque flavescent, & tellus arida aperto
 Ore vocat pluvias: nullus morientibus herbis
 Humor adest, lamæ siccæ, siccæque paludes
 Torrentur, candet cœlestibus ignibus ær,
 Nunc sitis atque fames, nunc & penuria rerum
 20 Utilium cruciat: quis possit carmine morbos
 Innumeros, quibus est obnoxia vita, referre?
 Quot febres, quot langviores, quot ubique dolores
 A capite ad plantas? humanum corpus ut extra,
 Sic intus patitur: per singula membra venenum
 Infudit natura homini: caput, & manus, & pes,
 Et latus, & stomachus, graviter torquentur, & aures
 Atque oculi, & fauces, renes: quid cætera dicam?
 Quid cupio numerare grues quot Strymonis unda
 Excipiat? vel quot phrygius Mæander olores?
 30 Mens etiam plerumque sua de sede recedit,
 Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
 Vel quum territus cacodæmona pectore quisquam
 Bajulat insano, vel quum furit improbus Evan:
 Quamquam & avaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
 Non minus ac vinum humanos confundere sensus
 Atque animis tenebras soleant inducere: quare
 (Dicere si verum volumus) pars maxima vivit
 Ebria vœsanis affectibus, inveniuntur
 Heu pauci qui non titubent, qui lumine sano

- 10 Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent.
Hinc non incite quidam numerum infinitum
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
Inter stultorum tot milia connumerat, qui
Credantur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profecto
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent.
Nilque agerent homines in terris, hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma,
20 Tot clypei, tot signa suis distincta figuris:
Hæc rursus monstrante, joci, thyasique, chorique
Inventi, tot deliciæ, tot ludicra, totque
Ornatus: nonne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia, saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali,
Jam vero tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus oppositi mortales, dicere ad ungve
Nemo quidem posset, quamvis facundus; in undis
Mergitur hic, avidisque miser fit piscibus esca:
30 Ille cadit, præcepsque ruens perit, aut male langvet
Perfractis membris: alius nive, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interiisse liquet: quosdam delapsa ruina
Contrivit: nonne absumunt incendia multos?
Nonne, aliquos aut herba nocens, fungusve malignus,
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit, quot bellua morfu
Exanimat? mulusve malus, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
40 Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?

- Quid referam, quot damna homini perſæpe venire
Culpa hominum ſoleant? adeo ut fera nulla magis ſit
Formidanda illi, quam ſemine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, ſacrilegi tot :
Tot delatores, tot falſo in crimine teſtes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia; ceu lætos turbat lea viſa juvencoſ.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palam rapit, hic clam: ſunt & qui ſimulato
10 Nomine amicitiae, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideque
Infulſa faciles falli novere; fere omnes
(Proh genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus, vere hic ſunt tartara, ſunt hic
Cerberus, & furia, & chaos, & ſtyx: denique quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies ſomni pacem mortalibus affert :
Dum vivunt: nihil hac (niſi tetra inſomnia turbent)
20 Dulcius eſſe poteſt: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miſeros amplectitur alis.
Hanc homini tamen invidit natura quietem.
Juſſit enim ut dirus pulex, cimexque, culexque,
Morſibus inſcerent hujus tam dulcia pacis
Gaudia, nec deſunt unquam mala nocte dieque.
Longe igitur melior mors eſt, quam mortis imago.
Nam quicumque fretum vitæ gaudente carina
Tranavit ſemel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasque procellas,
30 Leucotheamque caput fertis redimitus adorat,
Atque Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit poenas: mors omnia ſolvit

- Vincula, morte fugit metus omnis & omne periculum
Utque dolor nullus, te nulla urgebat egestas,
Quum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil:
Sic postquam extrema fueris jam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla urgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis perniciofa fuisse
10 Tempora crediderit, quæ tunc fluxere, fuit quum
Ipse nihil, nondum materna conditus alvo?
Quis queritur nocuisse sibi mensesve diesve.
Quos nunquam vidit, vel quos nunquam ipse videbit?
Vel qui noctem illam ut parvam, miseramque gravemque
Vituperet, qua nil sensit? somnoque profundo
Obrutus, ut lignum jacuit, gelidumque cadaver?
Quid mors? æternus somnus, somnus? brevis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas, &
Vivere defunctos perhibent, membrisque relictis
20 Nudatos, veluti propria de cortice tracta
Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
Myrtiferumque nemus fingunt, ubi vulgus amantum
Ingemit, atque addunt ferventes ignibus amnes,
Monstraque vipereum manantia gutture virus,
Distinctasque locis sedes, ubi vagiat infans,
Atque ubi verberibus sævis facibusque cruentis
Eumenides agitent fontes: ubi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
30 Ast aliter dicunt alii, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixere decenter
Ac recte, in cælum sublato jungier astris:
Contra qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudem quoque corpora iusto

- Judicio induere, & mutato carcere pœnas
Solvere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut saltem bene vivendum, viriisque carendum:
10 Namque piis justisque dari bona præmia, contra
Injustis meritis pœnas meritumque dolorem.
Atqui morte obita superentne, an sint potius nil,
Et quum corporibus pereant animæ quoque (tanquam
Sole nives verno, aut nubes Aquilone solutæ)
Dicere non nostrum est: videor satis esse loquuta:
Germanam citare meam, quam nomine Graji
Appellant Sophiam: (namque hæc doctissima tales
Assidue versat curas, semperque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
20 Hæc igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, ni fallor, si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
Mors non est, saltem justis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruuntur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & felices efficientur.
Quare agedum sanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors levis ac facilis fiet, nulloque timore
30 Depositu reddes naturæ, & lætus obibis,
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita, & inque:
Quid mihi mors oberit? quo me lux ultima damno
Afficiet? nullo nimirum; quid mihi demet?
Divitias: sed divitiis tunc neutiquam egebo,
Nec re ulla prorsus: cur non ditissimus ergo

- Censeri potero? nempe est locupletior ille
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, uti nil
10 Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas.
Ut neque torquentur pecudes, quod mollia vincta
Non habeant, vel mellitas croceasque placentas,
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeo miserum est? nonne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuoque
In mœrore manerent? ut scribunt, Nestora acerbo
Antilochi fato, aut Evandrum funere nati,
Quem Rutulus ferro stravit, Phrygia arma juvantem,
20 Æterno in luctu vitam duxisse molestant
Præcedant? at parvo post tempore nostra sequentur
Quum volet ipse Deus, vestigia, meque revisent:
Si modo sunt aliquid manes, ut credere par est,
Ut Christi præcepta docent, multique sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quod divitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat, namque hæc sunt tradita nobis
Mutuo, & usuram rerum naturā benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
30 Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilque meum amittam: quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mundus enim quoddam hospitium est, ubi turba animantum
Diversorum ingens habitat, quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas convivator habendas

- Uberrimè, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris sed munere nostro,
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
10 Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eja agedum, dicam, nostris decedite mensis,
Vescimini, & genio læti indulgete; sed hora
Ultima quum veniet qua vos hinc ire jubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Convivasque alios iisdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & invito domino residebit, at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & ejiciet vi,
20 Tunc male confusus, lacrymans, querulusque recedet.
Cur ego fortiferæ si me vocet arbiter urnæ,
Mordicus invitam vitam retinebo? vel ægre
Migrabo ut multi: neque enim fas: imo libenter
Destituam mundum hunc fœdum innumerisque refertum
30 Fraudibus atque dolis, incestibus atque rapinis,
Est ubi nulla fides, pietas ubi nulla, nec ulla
Justitia & pax & requies, ubi crimina regnant
Omnia, ubi frater fratri insidiatur, ubi optat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir uxoris: nemo est, vel rarus ubique
Qui non furetur (modo possit) non rapiatque.
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur;
Ut merito possit mundus spelunca latronum
Dicier, en reges sub honesto nomine, nec non
Pontifices, spoliant populos; en depeculantur
Certatim cives, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cuncta libidine plena.

Et pallim prostant, & clam fodiuntur ephebi.

Quis non mœchatur? mystæ, vafrique cuculli,

10 Quos castos decet esse, palam cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis virginibusque
Nocte dieque subant: sunt qui consanguinearum
Ingvinibus gaudent: ineunt pecudes quoque multi,
Et rura, & silvæ infames, urbs quæque lupanar,
Adde tot instantes casus, tam multa pericla
Quæ impendent semper mortalibus: adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, queis opus est cervicem subdere: quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, crassique cerebri,

20 Doctrinæ ofores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes & æquos, volueresque rapaces,
Continuisque jocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, urbesque gubernant,
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluvies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animoque revolvis,
Non metues mundum hunc tam stultum, tanque ma-
lignum,

Linquere: sed potius recte fecisse Calanum,
Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
30 Et sponte hanc scelerum caveam, stabulumque ferarum
Deseruere, manti cessantia fata vocantes.
Nec voluere ultra moribundum pascere corpus,
Et miseræ carni tanto servire labore,
Quod nisi religio obstaret, legesque Platonis,
Et Deus, hortarer te ultro dimittere vitam,
Et sortem insanem & sceleratas linquere terras.
Non vinum; ut vinum appetitur, sed tale, bonumque,
Sic & vita, ut vita, est nil nisi bona: quodsi
Est misera, ut vinum corruptum despiciatur.

- 10 *Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendum est:*
Quippe habet hoc quamvis vilissima recula vermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni: nisi sit tale, esse, bonumque
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Quum mala tot tantosque pati sine fine labores
Corporis atque animi malit quam vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requiescere semper,
Æternaque frui ac tranquilla pace, vel ipsis
20 *Depositis membris, nulla re prorsus egentem*
Vivere, nec sentire aliquem jam posse dolorem,
Atque una cum diis totum percurrere mundum
Singula spectando, & ventos superare volando,
Ni fuerit pingvi vitiorum fæce gravatus,
Cogaturque imas terrarum habitare latebras.
Postquam sic fata est, Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplum, sese abdidit astris.

LIBER SEPTIMUS.

Synopsis LIBRI VII.

Unitatem Dei, omnium rerum primi principii
demonstrat: quem summe perfectum, simplicem,
existentem, sapientissimum, summe bonum,
sempiternum, infinitum & incorporeum esse
apodictice ostendit. De levitate & gravitate
pauca. Cum sensus fallaces sint, rectam ratio-
nem veritatis normam infallibilem esse asserit.
Ætheri suos colonos rationales, hominibusque
nobiliores assignat. An plures orbes dentur di-
squirat.

sq̄rit. Naturam animæ cognoscere difficile est. Causam motus in corpore humano voluntati & calori attribuit. Deinde sententiam suam de dolore, lassitudine, passionibus animæ & sensibus exponit: ubi animam solam, non vero oculos videre, auresve audire &c. solidissimis & ex intimis philosophiæ purioris penetratibus depromptis argumentis manifestissime evincit. Tandem animæ immortalitatem; hujusque dogmatis necessitatem & utilitatem evidenter satis demonstrat & inculcat; objectionibus respondet.

LIBRA.

Musa agedum surge, & melioribus utere pennis:
 Alta pete, atque humiles jamdudum despice curas:
 Rebus in excelsis decus est & gloria major.
 Contemplare deos, totumque per æthera curre,
 Est ubi ver æternum, ubi pax æterna, ubi semper
 Lucidus apparet Titan, nullisque tenebris
 Læditur alma dies, non illic nubifer Auster,
 Væsanusve Aquilo: Zephyri sed blandior aura
 Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
 Hac spatia igitur: tamen inde relapsa vicissim
 10 A centro ad centrum vario discurre volatu,
 Ac veluti speculam quærit, quicumque videre
 Optat multa procul, sic te super astra necesse est
 Scandere, adusque Jovis solium: hac sublimis ab arce
 Subjectum claro spectabis lumine mundum.
 Principium primum, immensum, admirabile, summum,
 Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,

Unum

- Unumque est duntaxat, nec recte plura putantur:
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent, sic erit unum:
10 Vel magis differrent, & sic fateamur oportet
Esse aliquod majus, melius, præstantius, inter
Cætera principia, unde aliis tribuatur origo,
Arbitrio cujus moveantur cætera. Nam si
Plura movent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Jugiter, atque omnem impedit discordia motum.
Ut si forte rateam parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
20 Ambiguus agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat: unde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eademque voluntas
Principiis, frustra ponentur plura, sed unum
Sufficiet, nam si non sufficiet, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi juncta movere
Possunt, haud dubie imperfectum erit unum quoque
Nec poterunt vere primordia prima vocari,
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus unum,
30 Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Est operæ pretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo effectu prior est, auctorque opere ipso.
Perfectum vero, quia partes continet omnes,
Nilque illi desit, longo est robustius, atque
Fortius, ergo facit, movet, imperat, unde putatur
Jure quidem causa atque autor: sed debile contra
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicque aliquid desit: proin vincitur, atque movetur
Perfecti jussu pareat, non imperat: ergo

10. Jure quidem effectus dici, atque opus esse meretur,
Posteriusque ipso perfecto debet haberi.

Quod si principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum esset: miserum foret usque, & ab illo
Nil posset fieri perfectum, sicut ab arte

Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.

Quare non possunt plura esse exordia rerum,

Ast unum: quia perfectum non amplius uno est.

A quo sic rerum æternus deducitur ordo,

Ut monade a prima innumeri numeri generantur.

20 Est etiam purum ac simplex, nam posteriora

His sunt composita & mista: an componere quisquam

Aut miscere potest, si non prius inveniantur

Ex quibus id fiat? prius hæc extare necesse est

Singula per se, deinde simul conjuncta manere.

Ergo principium primum (ceu diximus) unum est,

Ac simplex, nec non purum: quod vivere si non

Credimus, erramus; quoniam nisi viveret, unde

Effet vita aliis, cum vivant cuncta per ipsum?

Vivit nimirum, atque sapit: quia condere nunquam

30 Tot bona, tam varia & pulchra, & tanto ordine pos-
set,

Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad ungve.

Nec dubitandum, etiam sed corde atque ore fatendum:

Hoc ipsum esse bonum; nunquid bonitate carebit

Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?

Num fonte ex dulci rivi effunduntur amari?

Num dulces rivi ex fonte effunduntur amaro?

Aut opus est nihil esse bonum, aut bonus ille putandus

Qui rerum fons est, & mundi maximus auctor.

Hunc homines varie appellant: nos ore Latino

Quid loquimur, plerumque Deumque, Jovemque vocamus.

Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se vivens, sapiensque, bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verum omnia ab illo
Accipiunt; igitur quod habent, amittere possunt,
Si modo nil conferre velit dator ille supremus.

Ut rivi possunt arescere, si neget undas

Fons solitas; tamen haud ideo fons deficit ipse.

Nam per se producit aquas, neque pendet ab ullo:

10 Sic Deus est per se, idcirco non deficit unquam:

Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.

Quicquid enim per se est, semper durare necesse est.

Quum nullo indigeat, quum solo pendeat a se:

Quum vi non possit, quum nolit sponte perire,

Deum ipse est totum, sunt autem cætera partes.

Tale tamen totum non est, quod constituatur

Partibus ex ipsis, quum sit super omnia simplex.

Sed virtute (inquam) totum est, quia condidit orbem

Tam vastum, & quicquid tam vastus continet orbis.

20 Omnia quæ vivunt, & quæ viventia non sunt,

Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,

Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.

Hac ratione igitur totum est, totumque vocatur.

Ut semen tota est arbor, quia viribus ejus

Quanquam sit minimum, tamen ingens nascitur arbor,

Quæ validis ramis spatiosas explicat umbras.

Multi autem dubitant an corpus corporeusve

Sit Deus, esse etenim nil præter corpora credunt,

Atque ea corporeo quæ sensu percipiuntur.

30 Quare nos utrum hoc sit verum dispiciamus.

- Omne quod est corpus, quantum & quale esse necesse est,
Atque quo hæc propter nimirum sensibile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?
Quod vero quantum & quale est, componitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut jam diximus. Ergo
Neutique corpus habet: prædictis adde quod omne
Corpus materia saltem, formaque coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus quum sit ne desinat orbis,
10 Nullum infinitam virtutem corpus habebit,
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum
Corporibus cunctis majus, meliusque suis est
Limitibus cinctum: sic quod quater angulus, aut ter
Format, sic alias quod habet quascunque figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis, & istud
Monstro sic: partes hoc divide corpus in æquas.
Sique A dimidium, sit B, pars altera: quæro
An possit tantum A, quantum B, & utrique potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
20 Altera sufficiet, quod si pars utraque vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. Ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creavit.
Forte aliquis respondebit, Deus infinitum
Est corpus, nos vero istud posse esse negamus.
Omne etenim spatium compleret: nec locis ullus
Restaret vacuus qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquam.
30 Præterea corpus vivens quum nobilius sit
Ac melius quam quod vita caret, haud dubitandum
Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,

Propter quam corpus melius sit nobilisque.

Quæro igitur nunquid vita est substantia? vel quid

Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,

Nec non deterior quam quod substantia non est:

Quod certe absurdum clamabit turba sophorum.

At si vita ipsa est substantia, corpore nullo

Indiget adjuncto sibi: solaque purius atque

10 Commodius per se quam corpore juncta manebit.

Nam quare adsciscat corpus sibi, vivere liber

Quum valeat mundi fator, & sine corporis usu?

Nempe supervacua est moles, & carceris instar

Continet inclusas vires, animamque coercet,

Impediens, ne quo vult pergere libera possit.

Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotensque,

Æternus, sapiens, prorsus sine corpore vivit.

Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,

Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso

20 Obducti sensu, nil præter corpora norunt.

Ut si forte oculis vitrum quocunque colore

Infectum objicias, quicquid spectabis, eundem

Qui vitro, credas deceptus habere colorem.

Scire tamen debemus, & omni errore fugato

Credere, nec dubie, esse alia & quamplurima vere

Entia, vel nullo viventia corpore: vel quæ

Corpus habent tenue imprimis: ut cernere nostri

Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,

Atque ideo nobis meliora & nobiliora.

30 Quod forsân tali poterit ratione patere.

Omne grave & crassum quanto plus continet in se

Terrenæ facis, tanto fit vilius illo

Quod tenue atque leve & subtilis materiali

Massa est compositum: docet hoc quodcunque metallum:

- Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Loquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus & gravitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamque abeunt: leviora magisque
Pura, nitent, meliore sono, meliore figura.
- 10 Sic panis melior, qui purior & levior fit
Ex simila: hunc domini comedunt: sed crassior escam
Dat famulis: rursus graviori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi.
Sic aqua, sic vinum, atque oleum, & liquor omnis ha-
betur
- Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
Lucidior, leviorque cibus quoque: crassior, & cui
Plus gravitatis inest, in fordes versus ab alvo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers.
Fit caro, fit sanguis, fitque utile nutrimentum.
- 20 Cur lapides viles, crassoque gravique & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosaque marmora lucent?
Nempe quia his minus est terrenæ facis: at illis
Materies concreta magis, densataque tellus
Dat pondus, lucemque adimit, pretiumque decoris.
Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa, tenent quæ
Plus terræ: unde etiam possunt minus entia dici.
Ut minus est aurum scoria, & quod vilius aurum est.
Namque elementorum certe est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illam
- 30 Inferiore loco fixit, multumque remoto:
Ut quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densavitque globum, ut minor & contractior esset,
Cœlicolumque minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi:
Ergo ubi tam pulchrum absolvit Deus amphitheatrum,

Ornavitque ipsum stellantibus undique gemmis,
Quicquid ubique fuit scobis, immundæque relictum
Passim materiæ, ventos abstergere jussit.
Illi confestim domini mandata facessunt.

10 Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusque, Eurusque patientes

Certatim verrunt campos, glomerantque redactas
In medium sordes, variisque afflatibus urgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nonne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debiliorque? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quavis ratione, redire

20 In sese-nequit, ac diductas jungere partes.
Ast aqua si fuerit divisa, recurret in unum
Extemplo, & rursus veluti prius integra fiet:
Sic ær, sic ipse ignis quum dilaniantur,
Quamprimum coeunt dissectaque membra reducunt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Unde hoc? nimirum quia sunt meliora magisque
Perfecta, & propria possunt virtute moveri:
Terra autem per se stabili gravitate quiescit,
Immo aliis causa est ut sint immota, locumque

30 Ne mutare queant: siquidem plus est ubi terræ
Plus gravitatis inest: minus illuc mobilitatis,
At quæ sunt leviora, eadem sunt mobilia,
Et vitæ propiora quidem: nam causa movendi
Corporibus vita est, patet hinc quod mortua motu
Cuncta carent, sed quum viventia sint meliora
(Quandoquidem nihil est vita preciosius ipsa)
Haud dubie, levius quodcunque est, mobiliusque,

Illud idem melius dicendum nobiliusque.

Ergo errant prorsus qui credunt entia tantum,

10 Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,

Et quæ crassa magis: quid enim subtilius ipso
Aëre, quidve potest tangi minus atque videri?

Unde ipsum multi vacuum, & nihil esse putarunt,

Apprime est tenuis: quid ni? veruntamen est ens,

Et verum corpus, primis de quatuor unum,

Nobilius terra, & terram humectantibus undis.

Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.

Nam quæ sunt cælo & stellis propiora beatis,

Debent nobiliora etiam, & meliora putari.

20 Nonne omnes venti tenues, ut lumina fallant?

Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquam

Carceris Æolii fregere repagula, montes

Ingentes quatiant: validaque a stirpe revulsas

Dejiciunt ornos, pontumque a sedibus imis

Evertunt, cogunt nubes, solvuntque coactas.

Terribilesque ciunt tonitrua: & fulmina trudent:

Quum tantas habeant vires, non entia dices,

Cernere quod nequeas, vel prensos stringere palmis.

Nimirum stultum est committere sensibus omne

30 Judicium, fallunt oculi persæpe videntem,

Proque alio monstrant aliud, demergite in undas

Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis

Incurvus: currat prope littus adacta phaselus,

Currere tunc littus credas, cessare phaselum.

Fallaces igitur sensus, ætate frequenter,

Aut morbo, aut aliis causis mutantur & errant:

Nec sunt cuique pares, quod pulchrum judicat ille,

Contra hic turpe putat, dulce ille, hic ducit amarum:

Ille alget, calet hic: variantur corpore sensus,

40 Inque alia sunt carne alii, partesque sequuntur

Interdum per quas operantur: ut ebrius usam
Esse duas credit flammæ, & fixa moveri:
Quippe mero turbati oculi, turbant quoque visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus:
Namque modo est clarus, modo turbidus, humidus est
nunc,

Nunc fœcus, nunc est densus, nunc rarus: ita ipsos
Illudit varie sensus: hinc sanguineus sol
Apparet, minor hinc vel major luna videtur:
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
10 Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.

His aliisque modis possunt errare: sed ipsa
Certior est ratio, duce qua mens invenit inter
Mille latens nugas & inania somnia verum.
Hanc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingenioque valet, cui vivida mens est.
Æthereusque animus: sed crassa obtusaque turba
Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error
Vanaque credulitas, & opinio cæca tenaxque
Prudentum rector ratio est, at opinio vulgi.

20 Nos igitur rationis iter, qua possumus, omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam a brutis distare putamur:
Obscuram, incertamque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dicat? viventi multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus,
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,

Quam mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
30 Nempe imperfectum imperium atque ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecu desque feræque

- Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantum somnoque vacantes :
Quod si nullum animal melius natura creasset,
Quidnam aliud foret hic mundus quam turpe ferarum
Ac pecudum stabulum, spinisque fimoque refertum?
Quidnam aliud foret ipse Deus quam pastor herusque
Multorumque gregum, multorumque armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxime hæc,
10 Nimirum fatis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit; jamjam perfectior orbis
Esse nequit; fuit hæc Jovis infinita potestas?
Sed videamus utrum sit fas hoc credere: non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nam quid homo est? animal certe stultum atque ma-
lignum,
Præque aliis miserum, si se cognoscat ad unguem.
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Est via, qua properant omnes, ultroque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metusve
20 Contra virtutis salebrofa, angusta, nimisque
Ardua, qua pauci tendunt, iidemque coacti.
Quis sapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? cheu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipue sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut unde otia nobis
Sunt, ut possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur variis juris, pars plurima vitæ
30 Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Assidui impediunt, paupertasve improba turbat.

- Desidia interdum, interdum furiosa voluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit,
Namque ea continuo studio longoque paratur,
Pacatumque animum poscit, mentemque quietam,
Quam vero genus humanum miserum sit, abunde
(Ni fallor) sexto libro monstravimus ante.
Eheu pœnarum scelerumque & stultitiarum
Hic locus est: hæc est tenebrosi regia Ditis,
10 In quâ nemo quidem non multa incommoda suffert.
Turba tamen stupida & crassa hoc non cogitat, imo
Inter continuos, detestandosque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur, pœnas, obiterque jocatur,
Et subito obliviscitur omnia, dummodo parva
Dulcedo subeat; lethæ hæc mentibus infert.
Provida sed tales voluit nos esse, sagaxque
Natura? utiliter certe, nam si saperemus,
Quis ferret miseræ tot tantaque tædia vitæ,
20 Tristitiam, curasque graves sapientia gignit,
Ipsa etiam natura hominem spe lætat inani,
Qua sine quisque sibi mortem conscisceret ultro,
Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ & consilio, ne
Tot tantisque malis affecti deficiamus.
Quod si hodie haud ullum est animal præstantius ipso,
Mundi auctor quid erit? stultorumque & miserorum
Et sceleratorum dominus, princeps pater, & rex.
O bellum imperium, o summum ac mirabile regnum,
30 O bellos comites! quid quæris Jupiter ultra?
Jam non es solus: tam pulchrum condere mundum
Scilicet hos propter decuit te, serviat istis
Cælum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare: quid ni?

- Sed mox in nihilum redeant, pereantque velut nix
Adveniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est terram pontumque habitari
10 Duntaxat? quæ sunt cælo collata fere nil
Quid tellus pontusque simul? punctum prope dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est majus, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucresque ferasque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisque cerebri est:
20 Immo illic longe plura & longe meliora
Vivere credendum est, longeque beatius atque hic.
Denique si verum volumus, sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorumque infima tellus:
Ast aër ultra nubes, cælumque beatum.
Pax ubi perpetua & nitidi lux clara diei
Assidue regnant, domus est & regia divum,
Quos licet haud possit mortalis cernere visus,
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
30 Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cælum tam immensum, tamque decorum,
Desertum omnino ac solum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inveniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &

- Deliciis, veluti quidam scripsere, ubi vitam
Nunquam ullus dolor, aut casus contaminat ullus,
10 Sed cælum, Oceani nomen, quia concolor illi est
Et velox apprime, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nonne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quod solæ a reliquis sint omni ex parte remotæ;
At si aliter dicunt quam nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent arinis intacta, suoque
Imperio vellent adjungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
20 Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera cives
Indigenasque tenent: quod qui neget, ille beatis
Invidet, atque Dei majestatem insipienter
Blasphemat: nunquid non est blasphemia, cælum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum brutisque præesse.
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certe scivit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
30 Quæ vivant meliore loco: ut sua gloria major
Majus & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & divina potestas,
Sed dubium est, an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia, ut nos, membrorum compagine consent,
Nimirum dicat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia: nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus & ignis
Prorsus erit, vacuusque locus dicetur uterque.
40 Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi

- Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: ut satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Vivere longa quidem & felicia sæcula, tandem,
Desinere, atque mori: nam si corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viventia in illis?
Nempe loci naturam haurit sequiturque locatum,
Forte aliquis, quali specie, qualive figura
Sint hæc scire velit: par est quoque credere talem
10 Esse illis faciem, qualem nec terra nec unda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro
Cœlicolæ nunquam pereunt: quia nulla senectus
Astra terit, nulla unquam ætas labefactat olympum,
Credendumque, ipsis majora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida & levia esse
Corpora, quam reliquis quæcunque sub æthere vivunt,
Atque elementa colunt, & tempora mensurantur.
20 Sed quid agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim
Nunc hoc, nunc illa utentes: mirisque fruuntur
Deliciis, quas humanum nec fingere posset
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic est verus mundus vera entia, veræ
Divitiæ, veri mores & gaudia vera:
At hic sunt umbræ tantum, simulacraque rerum
Frivola, quæ parvo momento ut cera liquecunt.
Illius mundi quædam est hic noster imago:
Quantum pictus ab hoc, tantum hic quoque distat ab illo.
30 Extra ipsum vero cælum & supra omnia corpora,
Esse alium mundum meliorem incorporeumque

- Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona vero.
Nam, si nobilior sensu, & præstantior est mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia sensus
Quæ vere existant, quæ præcipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilque habeat per se existens? sed somnia tantum
Apprendat, tenuesque umbras, & inania spectra?
10 Quæ non existunt, per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creavit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, putat, immateriales;
Quæ per se existunt melius quam sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens:
In quo sol Deus est summus, diique astra minores.
Ergo plura etiam quam sit perfectior in se
Continet, ac diversa magis quam materialis
20 Corporeusque orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Æterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis,
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque undique tota:
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio: sic plures efficiuntur
Cervi: namque illic virtus est una creatrix
30 Cervorum: vulpes facit hæc, facit illa leones,
Sic de aliis dico, quæ noster continet orbis:
Quæ numero plura, at specie clauduntur in una,
Omnia proveniunt, suntque a virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in urbe,

- Quisque suo incumbens operi diversa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, vivis per se, distantibus a se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbis, terramque appellant sidus opacum.
- 10 Cui minimus divum præsit: quia nubibus infra
Imperium teneat, producatque omnia solus
Corporaquæ æquor habet, tellusque atque infimus aër:
Umbrarum dominus simulacraque viva gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, prope nil possunt, umbræque vocari.
Hic reor est Pluton, a quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: namque infra nubila nox est.
Supra autem lux clara nitet, splendorque perennis:
- 20 Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit vilissima regna, aliosque,
Ut quisque est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumque suum natis divisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis novit? quis fuit unquam
In cælo, rediitque iterum, potuitque referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
- Quisque suo ingenio fretus, nova fingere gaudet:
- 30 Præsertim vates, quibus est fiducia major.
Traditur his: quacunque velint, impune vagari:
Nam furiis agitantur Jacchi & Apollinis æstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis hoc (veluti promissimus) ostendisse
Multa esse, nobis longe meliora, videri
Quæ nequeunt, vivunt tamen, & ratione fruuntur.

- Imo aliqui, imprimis docti, scripsere sophorum,
10 Tales esse animas quoque nostras, corporibusque
Exutas non posse mori, æternasque fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Divinus vere Plotinus, sicque poëta
Non pauci cecinere: igitur par esse videtur,
Atque operæ pretium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando evolvere partem.
Quid melius quam se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri: pulvis de pulvere: verum
Difficile est naturam animi cognoscere ad unguem.
20 Quare hanc Pierio confusus numine, totis
Viribus ingenii & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facillique ostendere versu.
Quo factò, Libram egressus, tua Scorpia adibo
Signa, ubi fatorum vires ac jura requiram,
Si modo non obstant scribenti fata poëta,
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, ut ab illis
Quæ manifesta magis sunt & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte? etenim si
30 Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta sequentur.
Frivola si fuerint fundamina, tempore parvo
Deficiet quicquid super his fabricare volumus.
Effectus vero certi magis ac manifesti
Sunt nobis, quam causæ: igitur sumamus ab illis
Principium, & foribus rem perspiciamus apertis,
Jamque ideo a motu (quia per se sponte moveri
Possunt quæ vitam retinent: quia denique motus
Præcipuum vitæ indicium est) prius incipiemus.
40 Nempe ipsum corpus, nec non membra ipsa quiescunt

- Per se, & putrescunt: calor est fortasse movendi
Causa, aut calfactus sanguis, sed via frequenter
Stant immota, insit licet his sanguisque calorque,
Quandocunque volunt requiescere: proinde voluntas
Ipsius motus fons & causa esse videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moveri:
Ergo utrumque simul motum creat: imperat unum,
Exequitur reliquum: jubet hoc iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse, sed unde
10 Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonum monstrante videt, deinde ipsa movetur
Virtute objecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
Ut lapidi Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lacrymis, miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, ut plurima nexu
Jungantur facili, & coeant, sed plurima contra
Discordent inter sese, pugnentque vicissim.
Unde aliqui merito esse ajunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, perque hæc fieri omnia credunt.
20 Ergo bonum movet, a quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpusque urgens huc mittit & illuc.
Non tamen esse bonum cunctis animantibus unum
Credamus: neque enim cunctis est una cupido.
Diversis diversa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat amatque
Quam matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerunque animi, & talis plerunque voluntas,
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox despiciuntur:
30 Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos
Nunc illos habitus diverso tempore sumit.

Naturamque animi secum trahit, hinc vitia, hinc &
 Macra fames, Venerisque oritur genitiva cupido.
 Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
 Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, ær,
 Sideraque interdum, ut quidam scripsere periti.
 Non igitur solum objectum, sed corporis ipsa
 Conditio, nos velle facit diversa, movetque,
 Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa

10 Procedunt, monstrante viam, & virtute trahuntur:

Qui perquam rari existunt: nam lumina mentis
 Haud secus obducunt affectus corporei, quam
 Phœbeum jubar inspissantes aëra fumi:

His demum causis corpus mortale movetur.

Vis autem motiva animæ, cui mota voluntas

Imperat, imperium exequitur, membrisque quietis
 (Indupedita modo hæc non sint) infunditur, horsum

Illorsum impellens: sed cur lassata labore

Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.

20 Hinc credo, quoniam sanguis fervore solutus

(Fervet enim motu nimio) subducitur, atque

Deficit exhalans paulatim, non aliter quam

Ægrorum extenuant quum pallida corpora febres.

Sanguis enim, aut alius vice sanguinis humor in ipso

Diffusus membris, animam vehit, atque alit ipsum

Corpus: quo vegetante, movens vis concitat artus.

Spiritus est etiam quidam tenuisque levisque,

Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,

Ceu solet a radiis solis resoluta creare

30 Unda leves agilesque auras: hic spiritus intra

Viscera conclusus passim fluitansque cavernis

Corporeis, animæ præsto est animæque ministrat.

- Quum vult ipsa aliquid fieri, corpusque moveri.
Verum hi qui somno oppressi sunt, quomodo motum
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scibit, ut ajunt
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere,
Quas visu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quod quasi præsentem, absentem spectare videmur,
10 Quod jam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas: turbat stomacho qui surgit ab imo
Evolitatque vapor: tunc mens delusa, movetur
Atque movet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamque lacertæ
Motantem sese, nunquid movet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graji
Phantasiâ dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexant?
20 An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit
Qua data porta fugam, & sinuosa volumina torquet
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras:
Vel pars illa animæ, qua corpus sentit, in illo
Stat divisa loco; & motum ciet; arbitror autem
Judicio quæcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire: etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetque
30 Judicium majus, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atque hebetes minus omnia curant,
Læduntur minus, & metuunt minus, & minus algent

Atque

- Atque calent, vix dignoscuntur adversa secundis.
Non igitur quoniam doleat cauda illa movetur:
Nil etenim sentit, quia vis, quæ judicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit.
Unde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viventia sese
Proripiunt; tamen hoc prædictis addimus unum,
10 Quod quandoque bonum præsens quum possit haberi,
Non movet aut petitur, quia non cognoscitur, ergo
Cognitio motus etiam causa esse videtur:
Imò præcipua est, quis enim cupit illa vetitæ,
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa voluntas.
Nec quicquam sibi velle potest sine lumine mentis:
A quo si fuerit minus illustrata, sinistrum
Carpit iter, specieque boni decepta labascit.
Verum hæc de motu satis. Hinc videamus, ut ipsum
Viventis corpus grandescit, quomodo fiat
20 Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
Æthereus quidam & ignis, qui animantia quæque
Vivificat clausus membris ac pectore cæco,
Hunc humor genitivus alit, ceu flamma lucernæ,
Occaso jam sole, levi nutritur olivo.
Hic stomacho immixtas epulas coquit, inde per artus,
Sparguntur partes subtiles, unde medullæ,
Ossa, caro, nervi, sanguis gignuntur, & omne,
Paulatim augetur corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ crescunt, solis virtute juvante.
30 Si multus fuerit validusque hic ignis, & humor
Conveniens adsit, quantum calor ipse requirit:
Fit magnum augmentum: tandem finitur, & ultra
Non tendit, quum sit virtus finita caloris:
Quo demum langvente, solet decrescere corpus.

Hoc patet in senibus: fiunt hi namque minores
Incurvique, cavo spectantes lumine matrem,
Deficit ignis enim, & langvet calor ille animalis:
Deficit humor item nativus, quo sine vita
Stare nequid: veluti non lucet flamma lucernæ.

10 Si defint alimenta illi, redeuntque tenebræ.

Jam vero motus animi dicatus, & unde
Proveniant: res abstrusa est, tamen excutiemus,
Qua mens nostra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primum. Audaces facit ira, pericli
Contemptrix, augeat robur, viresque ministrat:
Qua svadente, hostem impavidi, Martemque cruentum
Aggredimur, raptisque in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis qui accenditur, & cor
Flammivomum fellisque liquor diffusus amari.

20 Iræ etenim sedes vel creditur, ipsaque bilis
Materiam præbet stimulis, cæcoque furori,
Hinc, quæ felle carent animalia, neutique possunt
Irasci, pacemque colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sangvis ferventior, atque caloris
Vis major, tumidam citius labuntur in iram.

Sic juvenes, sic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facile excandescere notum est.
Ergo anima indignans, bilem quam sanguine miscet,
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt;

30 Nam prius ipsam animam ledens injuria turbat:
Quæ turbata, de hinc corpus movet: unde videntur
Errare hi, quicumque animam non posse moveri
Contendunt: nam si nunquam moveatur, oportet
Stare loco, atque gradu corpus quoque semper eodem.
Motus enim varius varium simul indicat esse
Motorem: sol mutatur, mutantur & umbræ

- Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diversos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
10 Sic animæ affectus prius accipit ipsa latenter:
Quos ubi vult fieri notos, tunc utitur hujus
Aut hujus membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in se, ut videatur & extet,
Haud aliter quam quum fido rex dicit amico,
Atque aperit secreta animi, quæ post modo cunctis
Divulget populis, & divulgata patefcent,
Sic etiam sit amor: nam quum mens dulce quid optat,
Usa ministerio cordis, tunc pandit amorem:
Corde amor, ira, timor, votum, spes, cura, voluptas,
20 Tanquam arce in quadam, cum anima versantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis urbem
At de istis alias forsan dicemus abunde
Si Deus annuerit nobis facilesque Camænæ,
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes.
In natura animi, causis venientibus extra:
Deinde hos vel membri vel sanguinis aut humoris
Cujuscunque opera effundi, in lucemque propelli
Juncta etenim cum sint corpusque, animusque necesse est
Communes motus, communia vulnera utrisque
30 Accidere, inque vicem sese mutare: quod uni
Infertur quamprimum aliud quoque sentit, habentque
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breviter mea Musa loquatur.
Quinque dedit sensus natura amantibus illis
Quæ sunt perfecta: ast aliis non tradidit omnes.
Atque ideo possunt merito imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæque marinæ.

- Cohleaque & spinis circumvallatus echinus.
10 Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
Nuntius ostendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natantia ponto:
Quodque his est majus, cœlestia templa deorum,
Stellarumque globos & sancti lumina solis:
20 Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla potest: ergo hic sensus pulcherrimus atque
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse,
Præcipuumque animi hospitium: quotiesque videre
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostra
Ejus in adversos oculos intendimus, ac sic
Totus homo atque animus totus confisteret illic,
Nempe oculos, animi speculum quicumque vocarit
Verus erit: nam blandus amor lucefcit in illis,
Apparentque odium, feritas, clementia, mœror,
30 Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto? diversa sophorum
Judicia exquirant alii, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est unam esse animam, minimamque videri
Ut nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, summusque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, movet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
40 Quæ vis præcipua est & maxima, cœlitibusque

- Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variosque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras,
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diversos prendit odores,
Perque aures haurit voces, strepitusque, sonosque.
Per gustum hæc eadem sentit genus omnè saporis,
Per tactum a calidis discernit frigida, duraque
- 10 A minime duris, a lævibus aspera, demum
Sunt quinque ipsius comites, fidique ministri,
Per quos cognoscit res omnes: quæ eis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densoque nitore
Perspicui, apprehendunt rerum simulacra, tenentque
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis interfit: cujus virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa,
Has species menti (capitis namque arce suprema
- 20 Mens habitat, folioque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagaxque
Cognoscit rem, cujus adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures ær elisus ab ipsis
Corporibus: namque est ær tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsat,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,
Irrumpitque cavas penetrans violenter in aures,
- 30 Janua clausa licet fuerit, clausæque fenestræ:
Usque adeo tenuis est, & penetrabilis ær.
Quin etiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pavidique in retia currunt:

- Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei.
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sævit hyems, qua urgente vovent pia munera nautæ:
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concava præsertim per stricta foramina transit,
10 Diversæ ac variæ fiunt, vocesque sonique,
Ut variâ est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocesque sonosque.
Sic tuba longe alium reddit quam tibia cantum:
Sic Pelusiæ discordant nœbia sistris.
Ac veluti jactu lapidis perculsa movetur
Unda in multiplices orbes, sic percitus aër
Diffundit spiras longe lateque rotantes:
Atque ideo multis vox insonat auribus una,
Ut multis etiam speculis una hæret imago.
20 Ast odor ut nares intret dicamus, ab ipsis
Rebus pertennes fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt late: veluti quum thura videmus
Panchæa aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus lingvæ officio, curvique palati,
Namque his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum, ingeneratque sapor.
Tactum autem, sanguisque & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant: animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoque gustus inesse
30 Creditur: ast homini meliorque, & major uterque est:
Hinc etiam est homini quam aliis prudentia major.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantque
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aëre nec medio esse opus ajunt, ut videantur.
Res, aut audiri possunt: namque omnipotens rex

Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum: ut posset comprehendere cuncta.
Quæque suum agnoscit genus apte, ac percipit ultro:
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto

- 10 Judicio expendit, quæcunque a sensibus hausit,
Et verum atque bonum divino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus.
Sic perhibent quidam: sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda aliis, finemque propinquum
Appetimus: quia jam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quod
Est anima æthereum quiddam, sine corpore vivens,
Omnia vivificans, cognoscens omnia, divum
Quatenus ille hominumque pater permisit: ab illo

- 20 Tradita cuique rei est certa & finita potestas,
Illi autem soli vis est sine fine, potestque
Omnia quæ fieri possunt, a lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit, ergo
Non est corporea, aut corpus: quia corpora nulla
Non terra, unda, aër, ignis, neque condita ab istis
Has per se vires retinent: non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cœleste, Jovisque
Progeniem æternam, qui tantum cognitionis
Cessit, ut immensum valeat comprehendere mundum.

- 30 Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sunt animæ potius, quam corpora? corpora namque
Omnia sunt quanta, & possunt utcunque secari:
Nempe anima est individua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima tendit
Linea per sensus, quia cuncta feruntur ad illam
Undique, ceu fluvii concurrunt undique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt: tempore eodem
Ipsam animam extingvi & corpus, pariterque perire.

- Nam licet hoc esset, debet tamen usque taceri:
10 Non sunt hæc dicenda palam, prodendaque vulgo:
Quippe hominum plerique mali, plerique scelesti:
Qui si animam credant nihil esse a funere, nilque
Posse pati, postquam semel est egressa, nec ullam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In scelus omne ruent, confundent fasque nefasque.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Jove semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus ultro,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur.
20 Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore, demum
Religio, & pietas, & honor, cultusque deorum
Ad nihilum venient, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animasque in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est religione
Pœnarumque metu: nam fallax atque malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte movetur
30 Ad rectum: virtus invisâ molestaque vulgo est.
Religio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & jungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit aperte
Dicere, mortalem esse animam, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternamque manere,
Ut Christi cultor testatur, bruciphasusque
Judæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
40 Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.

- Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fateri dunt est,
Perfectumque magis: nam quod durable non est,
Sed cito dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideo durant cœlestia semper,
Quod divina magis sunt & perfecta: sed ista,
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum sint imperfecta, brevi fugiuntque caduntque.
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
10 Divinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur, nec magis ipse
Quam caro durabit, neque vivet longius ævum?
Præterea corrumpi animus nequit: hac ratione,
Quod simplex, & materia seclusus ab omni est,
Huc accedit item quod corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat juvenes, mentisque vigore.
Ingenio plerumque caret qui robore præstat.
Raro utrumque Deus cuiquam largitur, ut idem
20 Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare, si longo fractis jam viribus ævo,
Fortior est animus, non ipse a corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera vivit.
Nonne etiam quum pes dolet, hunc mens ipsa dolorem
Indicat? haud dubium est: sed quomodo mensis ad arcem
Pervenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens ut fumus? non: quia multæ
Partes, non solum (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
30 Tunc sentiretur dolor: unde probatur aperte,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,

Quum

- Quum medii nullius egens distantia tangat,
Adde his quod quoties reminisci aut fingere quicquam
Egregie volumus, vel quicquam intelligere apte.
Tunc animum revocare opus est a sensibus, unde
Nonnulli ut melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese a turba abducunt: loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine textit;
Et jam lethæo torpent animalia somno,
10 Pervigilant, tacitique toro, extinctaque lucerna,
In tenebris acuunt contractam a corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus: populantur eundem
Affectus, redduntque hebetem involvuntque tenebris,
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si propriis resides penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens a sensibus, atque
Corporeis crucibus, melius sapit: esse profecto
Quum poterit liber, moribunda a carne solutus.
Cuncta animus meliore modo cognoscit, & ipsi
20 Hærebit vero magis ac perfectius absque
Corpore, & æternum vivens durabit in ævum.
Denique quum sit homo medius bruta inter & ipsos
Cœlicolas, commune aliquid retinebit utrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: namque
Lethiferis animus lædi nequid ipse sagittis:
Prædictis etiam possum connectere, quod si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
30 Injustus Deus, atque malis præbere favorem,
Quippe hi dum vivunt, lætis plerumque fruuntur,
His neque divitiæ defunt, neque grata voluptas.

Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi
 Contra sæpe bonos vexat fortuna, malignis
 Casibus involvens: nunc paupertate premuntur,
 Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro:
 Quare animus busto superest, scelerumque suorum
 Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
 His aliisque modis multis ostendere possem

- 10 Immortalem animi naturam, incorporeamque.
 Sed satis est: jam me finis vocat; haud equidem sum
 Nescius, harmoniam dici quoque, non tamen apte,
 Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
 Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
 Compositis simul, unde oritur vis ipsa medendi:
 Sic elementorum certa ratione modoque
 Junctorum, & cœli pariter virtute creari
 Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
 Septa manet, partim causas sortitur ab extra.

- 20 Ut visus, virtute oculi, externoque creatur
 Lumine: nam cœlum causa est, qua hic omnia fiunt:
 Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
 Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio: namque
 Si sit, non posset corpus consurgere contra,
 Et carni unde oritur capitale indicere bellum
 Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri?
 Sed semper foret una eademque, ut quælibet est vis,
 Quæ solet ex mistis divino numine nasci:
 Ut patet in genere herbarum, gemmisque beatis.

- 30 Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
 Corpore, quod somnus, qui mortis fertur imago,
 Et sensum & mentem nobis auferre videtur;
 Vel quia diversis causis ægrescere cernunt,
 Ac multis variisque modis, ne munere possit
 Ipsa suo fungi, mentem lædique premique

- Aspiciunt, nec non cum corpore crescere, & una
Deficere, ut patet in pueris, senibusque, virisque.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Ultima, corrumpit corpusque animumque senectus.
10 Quin etiam dicunt: Si anima est divina, potestque
Vivere sejuncta a membris mortalibus, ut quid
Si miseræ carni insinuat? cujus vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si invita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Jupiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imo
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et quum nec corpus, nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt ulla vi posse teneri.
20 Præterea per se (nisi discat sollicitè) quum
Nil sciat, ac subeant per crebra oblivia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis usum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, unde omnis doctrina paratur.
Quidam ajunt unam esse animam duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viventibus: ut sol
Unicus, est oculis animantium causa videndi.
Æternamque putant illam, licet extingvantur
Corpora: ut extinctis oculis æternus adest sol.
30 Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui recte istis respondeat olim
Quæsitis, nodosque omnes dissolvat ad ungvem.
Vir mactæ ingenio, vivet tua gloria mecum,
Nostraque (quid dubitas!) laudabunt scripta minores
Aude opus egregium, & cœlestia differe terris,
Unum hoc adjiciam, quod quivis nosse valebit:
Æternam esse animam, & divino semine natam,

Si sensus atque affectus compresserit omnes.

Si spernens prorsus mortalia gaudia sese

10 Abdicet a curis terrenis, assiduoque

Conetur studio ad superos extollere mentem,

Tunc etenim sapiens fiet, poteritque futura

Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inertis.

Hoc pacto cecinere olim ventura prophetæ.

Sobrius ergo animus propior sit ad æthera, quanto

A terris magis, atque a carnis amore recedit.

At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,

Nec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis: hinc est

Quod plerique putant animam succumbere morti,

20 Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquam

Divinum spectare, atra caligine pressi.

Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum

Auctorem mundi, quem concludamus ab omni

Corpore sejunctum & sine corpore millia multa

Esse, quot in silvis frondes gignuntur opacis:

Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab ullo

Percipitur sensu, sed sola mente videtur.

Atque hæc in primis sunt entia vera, sui que

Juris: nulla etenim carnis contage laborant.

30 Tu vero hic jam Musa tace: mox quum volet ille

Qui mea labra movet, mecum scrutabere causas

Rerum quas fieri sub lunari orbe videmus,

Contingant fato, an nulla ratione ferantur,

Interea dum sol Nemæi terga leonis

Torret, & insanæ sub opaco fronde cicadæ

Ingeminant raucos strepitus, quæramus in umbra

Aut lauri aut myrti suavem spirantis odorem,

Propter aquæ crepantis iter Pimplæa, quietem.

Ipsa quies animum reficit, revocatque vigorem.

Mox

Mox ubi regressæ fuerint post otia vires,
 Rursus ad altisonos (adsis modo diva, tuoque
 Numine me foveas) tentabo incipere cantus:
 Et si forte mihi vultu fortuna benigno
 Auxilium tulerit, longos miserata labores,
 Pauperiemque procul, curasque fugarit amaras,
 Totus ero tecum, tuaque intra limina semper
 Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
 Tunc Aganippæis ubertim explebimur undis,
 10 Infvetumque melos Cirrhæa in rupe canemus.

LIBER OCTAVUS.

Synopsis LIBRI VIII.

De fato hic agit author, quod definit: id quod Deus semel fatus est, a quo omnium causarum secundarum series dependet: unde casum & fortunam nil nisi nomina inania sine sensu esse recte concludit. Providentiam Dei cum libero arbitrio conciliare annititur; explicando quid sit liberum arbitrium; nempe rectæ rationi obediens: quod Dei providentiæ non adversari, verum cum ea semper concurrere probat. Cumque animi affectus rectæ rationi bellum continuo moveant, his demum debellatis mens humana libera dici meretur, quæ si contra libidinibus indulget, & ab illis quocunque rapitur, minime libera dici potest: quam sententiam fuse tractat & adstruit. Duas tresve alias objectiones proponit, in quarum ultima resolvenda nimium Epicureis favere, Deumque humana non curare, contra superius allata, statuere videtur. Postremo tandem objectionem, quare boni sæpe miseri,

*miseri, mali vero haud raro fortunati evadant ;
distingvendo inter animi & corporis, sive vulgi &
sapientum bona, feliciter satis resolvit, & per
totum porro librum, Dei providentiam a pra-
vis consequentis pro virili vindicat.*

SCORPIUS.

Cur tam diverso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore ævum ducant feliciter, illa
In tenebris jaceant, multo vexata labore,
Pieri pulchra doce: tibi enim fas nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi, quod plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contra
Indignis agitata malis, discrimine nullo

- 10 Prudentes justosque premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solique incumbere cælo.
Hinc temere incertoque ajunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantque
Te dominam rerum mortalia sceptrâ tenentem,
Instabilique rota versantem cuncta proterve,
- 20 Ereditque aras tibi quondam ignara vetustas,
Et cecidit votiva tuis sæpe hostia sacris.
Non desunt quoque qui committant omnia fati,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabili que putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moveri,
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur.
Quas implere opus est, dum totum transigat ævum,

Utilis est certe, & pulcherrima, difficilisque
Quæstio, nec nostris prætermittenda Camænis.

- 10 Nunc igitur primum dicamus, quod sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Ut suo ab effectu distet, diversaque res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil provenit a se,
Nilque sui causa esse potest: ergo infinitus
In causis processus erit? minime: sed oportet
Nimirum esse aliquid primum, a quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui a summo tendit ad imum,
Hanc igitur seriem causarum diximus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, ut ista
20 Omnia sic fierent, decrevit lege perenni.
Sed quo quæque magis causa est contermina primæ
Et vicina, hoc est aliis mage digna potensque,
Subjectasque sibi movet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret utrumque,
Quod si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, ac si
A summo junctis nodis ducatur Olympo
30 Longa catena, usque ad nigri regna infima Ditis:
Quod dictum absurdum est, plura uno prima dabuntur
Principia, & causæ primæ multæ invenientur
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit unus,
Nec pulcher: namque est ordo pulcherrima rerum,
Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab uno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, ut solis ab orbe
40 Plures emanant radii discrimine quodam

Disjuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti a fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus ut pugnent seseque vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus una.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multum
Displicet, ac forsan vera est: tamen aspiciamus
Interius, procul excussis a mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam cito tam facile, & falli solet ipsa frequenter.

10 Hinc tam diversa sectæ, & contraria dicta.

Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,

Ut divis ratio: certi mortalibus est nil.

Ergo si plures causæ sunt immediate

A prima (ut dictum est) quæro an sit qualibet æque

Perfecta: haud ullus tunc ordo patebit in illis:

Namque tibi nil primum, & nullus gradus, aut discreti-
men

Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi,

In quovis genere invenies primum, mediumque,

Nec non postremum: genus est absque ordine nullum:

20 At si non æque perfecta est qualibet, ergo

Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu

Difficile est: aliis possum concedere causis,

Quare unus primæ causæ tribuatur, & idem

Optimus, atque omni perfectus parte putetur

Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit

A prima magis, hoc plures, minus at perfectos

Crediderim facere: ut plures quoque gignere fructus

Arbor non bona consuevit, sed deteriores.

Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.

30 Verum inter causas quo quæque potentior, atque

- Altior est, hoc & vitæ & rationis habet plus,
 Simpliciorque eadem, magis & substantia pura est.
 Inferior contra quæcunque est, debiliorque,
 Possidet illa minus vitæ, minus & rationis.
 Sed concreta magis est a substantia abhorrens.
 Quod patet in terris: ubi parvo tempore durant
 Omnia, ubi ratio apparet vix ulla, ubi purum
 Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
 Mistæ & composita in terris sunt cuncta, videri
 10 Ut nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
 Penditur, hic solis honor obtingentibus illi est:
 Conditur illa intus, cæsis abstrusa latebris.
 Hinc est quod pluris bona corporis ac fortunæ
 Fiunt quam virtus animi: substantia namque est
 Ferme hominis virtus: at in hoc substantia mundo
 Exulat: ille etenim patria & domus, & sua sedes
 Cælum ubi habent fidos comites, verumque bonumque:
 Hoc igitur pacto ex causis contextitur orbis,
 (Ut dictum est) servans æterno fœdere cuncta:
 20 Nec talem, nisi forte Deus, solvisse catenam
 Ulla potest vis, aut series immensa dierum.
 Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
 Exoritur causis, vires quibus omnibus ipse
 Rex superum, certis metis, & tempore certo
 Constituit, certisque modis procedere iussit.
 Atqui non nescire opus est, concurrere plures
 Interdum causas, ut quicquam fiat ab illis.
 Contingit tamen haud temere hic concursus, & ista
 Mistio causarum, sed fatorum ordine certo
 30 Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
 Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
 Mensuramque dedit rebus, quascunque creavit,
 Quare non verum est quod nonnulli asseruere,

- Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni,
Quicquid Aristoteles, vel quivis dicat, eorum
10 Dicta nihil moror, a vero quum forte recedunt.
Sæpe graves, magnosque viros, famaue verendos
Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras, consuerunt nominis alti
Auctores, ubi connivent, deducere easdem:
Tantum exempla valent, adeo est imitabilis error:
Nemo putet sibi me addictum, mihi flectere mentem
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri, inprimisque sequatur.
Quod vero casus nil sit, me credere cogit
20 Ipsa rata atque potens ratio: nam si omnia certis
(Ut dictum est) casis certo ordine, tempore certo
Supremi jussu rectoris progrediuntur,
Quo fit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum solvat opus, quam sedem casus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnus & Protea vincens?
Ut vacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in ævum.
30 At si quid foret incertum, non omnia certe
Mens sciret divina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdum est: nam qui facit omnia, novit
Omnia, nilque potest ipsum ulla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quod si mortalia noscet
Ætherei mens illa patris, vilesceret: atqui

- Errant : namque malus nemo est, quia non bona novit,
Nec vilis, quia non pretiosa intelligit : albus
Non fit proinde aliquis, quod rem bene percipit albam :
10 Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos :
Nec quia forte lutum radiis ferit, est ideo ipse
Fædus : non sordet lumen quum sordia tangit :
Sic non vilescit quum vilia forte capit mens :
Imo decet novisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo deus nil ignorat, scitque omnia quæ sunt,
Quæque fuere olim, & quæ mox ventura supersunt.
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est,
De certis etenim tantum ipsa scientia habetur,
Quin etiam vates, referunt si quando futura
20 Prædicunt certosque dies, & nomina rerum
Certa canunt : quod non fieret nisi quæque futura
Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierunt.
Attamen hic fieri casu nonnulla videntur :
Ut si imbrex dejecta alto de culmine tecti
Vi boreæ quenquam feriat, vel si quis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit alte :
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat : ast eadem non est sententia nobis,
Nam licet eveniant præter spem talia multa,
30 Incertis nobis atque imprudentibus ; ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum ?
Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil variat res.
Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
Quod scimus sic esse : imo magis ordine verso,
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus :
Atque ideo scimus sic esse, quod ipsa ita res est,
Et mens nostra potest falli, non res : ego de re
Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illam.

Nec mihi nunc cura est fieri rem nec nesciamus.

- 10 In nobis igitur tantum, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita divis.
Omnia certa igitur: nam motu semper eodem
Versatur cœlum, atque eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperque elementa tenorem
Ipsa suum servant: & partes annus easdem
Semper habet: siquidem post ver, ferventior æstas
Extemplo subit, hanc pomis comitatus & uvis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
20 Ducit hyems, gelidisque Aquilonibus omnia torpent.
Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex iisdem constant membris, & moribus iisdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
Quum certas habeant causas, ut tristitia monstrent:
Unde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe jocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Ut pictor, qui causa animi quandoque figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusque magister)
30 Gibbosas, naso ingenti, labroque tumentî,
Pingit, digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncti modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus nil juris in orbe
Prorsus habet: quem summa Dei sapientia tórquet:
Ut facile agnoscet qui quam miro ordine, quamque
Perpetuo, quam concinæ & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet, quam membra animantium
Sint propriis aptisque locis disposita, suisque
40 Utilia officiis & convenientia pulchrè

Quam nihil incassum faciat natura Deusque,
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio, jussuque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est,
Hoc quoque quare animi vires huc flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæ pretium, hanc prisca coluere, putantes
Esse deam quandam terris, cœloque potentem:

10 Atque illi struxere aras & vota tulere.

Ast ego non reor esse deam, nec cœlicolarum
Fœmina vel mas est quisquam, nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Ut quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes: o pectora cæca!
O capita Anticyræ! succis curanda meracis!
Creditis esse deos, ut nos? thalamosque dearum
Ingrossos, blando compressu gignere prolem?

Ergo Deum quandam potius dicamus, & inum

20 Degeneremque ideo terræ pelagisque tenentem
Vilia regna, ubi tot sunt crimina, totque dolores,
Tot pestes, ubi nil tutum: namque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum, Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi hujus: eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui stultis favet atque malis, infontibus asper,
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgo Fortunam dicimus: atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ

30 Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Nec non lætitiæ, & pacis: non tempus, & error.

Et

- Et mors & senium est illic, & inutile quicquam.
Felix o nimum felix, cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam jucundis, tamque beatis
Vivere concessum est supremi munere regis.
Cæterum opinantur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
10 Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curamque hominum gerere atque animantum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitricæ:
Arbitrioque suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, divitias, atque his contraria: quare
Grande operæ pretium est, illis utcumque placere:
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modò rite vocentur)
Apparere ajunt, nostrisque adstare votis:
Nilque homini melius contingere posse, nihilque
20 Dulcius in vita quam conversari istis
Cum diis, præsentibus affari, audire loquentes:
Quod certe paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: justis tamen, & qui desidiose
Illecebras carnis, lascivæque gaudia temunt,
Terrenasque abigunt curas, cœlestia tantum
Mirantes, tantumque pium rectumque colentes,
Quamquam etiam sunt qui credant, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
30 Turpia; nil moror hoc, nec nunc locus, ultima solis
Sidera, squammosis radiantia fratribus, istud
Forsthan expedient, ubi de diis plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dicat.
Missa ergo hæc faciamus, ego vix credere possum;

Esse Deum quenquam pravam, sapientia nunquam
Peccatum parit: at contra est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult namque bonum sibi quæque voluntas
Semper, judicio nisi falso decipiatur.

- 10 At dæmon sapit, id nomen si convenit illi
Verum utcunque sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metiturque omnia summi
Mens regis, cujus sine numine sit nihil usquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profecto
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedum rex
Solveret: hoc multorum animi turbantur & hærent.
Nam si cuncta jubet fatum, & fieri illa necesse est.
Libera non nobis, non diis est ipsa voluntas:
20 Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictum est turpe) meretur.
De diis non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: deque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quod in his quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Divitiæ, siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit: quis enim nollet sibi talia, sed nil
30 Velle juvat, poriusque nocet, si fata repugnant
Quam multi fati invititis tendere sursum
Conantur magis atque magis, sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato adversante ruinas!
Contra illi quibus astra favent, ullo absque labore
Nec sperata quidem, sed sponte oblata frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,

Dum sternunt, multo distentum pisce reducit.

En aliquos claro de patre ac divite nasci

Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis

10 Deliciis, & nutrirī in fastigia rerum,

Ut præsint aliis, indigni sæpe, regantque

Ipsi oculis capti luscōs, vivantque licenter,

Ast aliqui obscuris miserisque parentibus orti,

In pœnam & lacrymas, magnum cassumque laborem

Affidue tolerant, nullaque expellere possunt

Sedulitate famem, semperque in sordibus hærent.

Quis neget hæc satis contingere damna sinistris?

Sunt formosi, agiles, robusti corpore multi:

Multi etiam turpes, ægri, imbellesque creantur:

20 Unde istud? nunquid meritis aut crimine nostro

Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso

Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato:

Denique jus rerum nostrarum, & corporis hujus,

Fatum habet: est penes hoc etenim genus horaque mortis,

Hic laqueo, hic ferro, hic flammis, hic frigore, hic undis,

Ille fame, ille cibo moritur, multique dolore,

Aut morbo, aut casu intereunt, seniove fatiscunt.

Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla

Ætatis: nec fas vivendo excedere metas,

30 Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi.

Sic periit scirpo magni laudator Achillis;

Sic olim, dum Trinacriis spatatur in oris

Æschylus, occubuit valido testudinis ictu.

Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit uvæ.

Heu quot habet mors sæva vias, artesque nocendi!

Quo magis esse procul credis, magis imminet. Unde

Certius est quam mors, quam mors incertius est nil,

Nonnulli tamen æstrorum qui noscere vires,

Et

- Et magni secreta poli pertingere possunt,
10 Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo, ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est veluti præsentis præteritique:
Certa (inquam) in causa prima, causisque secundis,
Quæ nexu longo a prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
Proveniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare, etenim poterit quis discere, si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
20 Si fortuna obstet, vel pravo in corpore langvor?
Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria divum,
Sidereasve plagas quærit: sunt & quibus undæ
Castaliæ vili cum paupertate bibantur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia unde fluunt? a rerum præside fato:
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diversis etenim gaudet natura ministris,
Ut fieri diversa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
30 Sed varias jubet ire vias, variosque labores
Suscipere, ut vario cultu sit pulchrior orbis.
An vero mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert?
Nec parvus labor est hac in re tangere verum,
Arbitrii certe remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, invitique trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
40 Quare operæ pretium est huc totam intendere mentem:

- Et quantum Deus ipse finit, verum excutiamus.
Principio arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbitrium est, homini data libera & ampla potestas
Ab Jove, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideo tamen ut peccet virtute relicta:
Sed contra, ut vitium vitans incumbat honesto,
Nam malefacta nocent, laudem benefacta merentur
Quærendum ulterius, nunquid si in omnibus æque
Arbitrium? nunquid quocunque in tempore duret?
10 Non certe in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Invenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moveant, & libertate fruuntur.
Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & veniam damus his quoque lumina quorum
Lethæus preffit sopor, aut quos fervida torret
20 Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: sed longe major eorum
Longe & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoque a tramite vitæ.
Nunquid habent isti arbitrium? aut dicenda voluntas
Libera in his? nempe ambiguum est, multique negarunt.
Unde advertendum, quod liber solus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec ullo
Vincitur affectu, nec ventorum impetu vasto
30 Fertur in undifragos scopulos, sed fortiter obstat,
Intrepidusque hæret clavo, portumque capeffit.

Recte igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere: hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc: cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est ubicunque profecto
Est ibi & arbitrium, semperque hæc juncta cohærent.
Atque ideo pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.

Sed non 10 *Sunt sine* *Ratio* Ast hominum cuivis ratio data fertur: in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curvum a recto secernimus, atque ab honesto
Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis æquore nymphae,
Sed malus (heu) malus hunc, urenti stipite Ulysses,
Quis poterit cavisse malos? extinxit, & ora,

20 Ora prius formosa, suo spoliavit honore:
Qualem oculum Lynceus habuit quoque, nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æque
Distribuit figuli sapientia summa Promethei:
Sed pauci utuntur, pauci quos æquis amavit
Jupiter: hinc tantæ errorum scelerumque scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerentur ad ungvem
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosque cieret

30 (Heu fletus, starentque suis cum mœnibus urbes:)
Armaque tartareis primum conflata caminis,
Et primum Stygiis inventa sororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in usam;

Tunc

- Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque beatis
Agricolis large affluerent, ac secla redirent
Aurea, & una domus divosque hominesque teneret,
10 Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci utantur ratione sequentes
Avia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viventes pecudum ritu, pro viribus eadem:
Est quiddam in nobis divinum, mensque vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locavit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorum opera cælum, terras, mare, & omnia posset
Percipere, immenso quæ comprehenduntur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
20 Cujus ope augemur, vegetamurque igne ministro
(Sic placitum est superis) hoc mentem hostiliter urget,
Detrahit, infestat, turbat: multusque fatelles
Huic etiam parti non deest, ingnava voluptas,
Ira, dolor, metus, atque timor, simul ardor habendi
Improbis, ambitioque nocens, capit obsita fumo,
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Jovem, insignes feritate Gigantes,
Japetusque, Gygesque ferox, tumidusque Typhæus.
30 Hortatorque mali Enceladus, Briareusque timendus,
Scilicet ingestis curarum molibus, angunt
Divinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cælo delapsa supremo.
Nam semel amissis ubi præceps currus habenis
Effudit sese, ac vehemens trahit impetus illum,
Ne quicquam retinere volens auriga laborat,
Principiis obstare opus est: quum parva favilla
Langvet adhuc: postquam crevere incendia, jamque

- Flamma furens tecto erumpit, cœloque propinquat
 10 Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
 Immineant (heu) frustra undas vicinia clamet,
 Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
 Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
 Perfringens rapido cognatas montibus ornos,
 At prius exiguo poterat molimine sisti,
 Sic motus animi, si totis viribus ipsam
 Invadunt mentem, vix (heu) vix tendere contra
 Infelix audet ratio, clavoque relicto
 Per fluctus agitur, late bacchantibus Euris,
 20 Datque manus plerumque hosti, & captiva tenetur,
 Ergo dum nova sunt vitiorum semina, cautus
 Opprime quamprimum, & causas averte priusquam
 Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
 Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
 At si jam cœpta est pugna, & jam concutit arcem
 Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
 Credo mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
 Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
 Nonne vides, menti quantum liquor obsit lacchi?
 30 Quas sæpe immitat furias, si plus satis intret
 In stomachum merus? arbitrium dic est ubi postquam
 Ebrietas caput invasit, fumisque replevit?
 Sobrius arbitrium tenet, ac jejunos, agitque
 Id quodcunque jubet ratio: contra, ebrius illa
 Quæ nolit nescitque facit, mox pœnitet in se
 Quum rediit, multoque dolet sua facta pudore,
 Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
 Ascendat temeti vapor, invertatque cerebrum,
 Turbatur misera, & nebulis involvitur atris.
 40 Quocirca est solus liber, solusque profecto

Possidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:

Qui affectus omnes superant, fingitque premendo.

Hoc poterit facere, a primis qui infecerit annis

Virtute; atque bonas jam pridem invaserit artes.

Usque adeo valet usus, & est nil fortius usit.

Cætera turba agitur pecudum ritu: unde poetam

Jure puto dixisse, trahit sua quemque voluptas.

Arbitrium multis oppressum atque indupeditum est.

Ergo qui vere liber cupit esse, resistat,

10 Quam primum incipiant, affectibus, & rationi

Illos subjiciat, semperque utatur habenis.

Namque caro adversus mentem consurgit, & illam

Continuo exercet bello, levis astra petit mens:

At gravis astra caro refugit, terrenaque tantum

Appetit; est etenim terra, in terramque redibit.

Sic duo tam diversa Deus compegit in unum.

Esto autem quod sis sapiens, solaque regaris,

(Ut dixi) ratione, habeas & liberum ad unguem

Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?

20 Imo magis fato tunc subjicieris, & illi

Parebis? siquidem fatum est divina voluntas,

Cum qua vir sapiens concordat semper, & ejus

Jussa facit: contra insapiens atque improbus horret

Ac refugit præcepta Dei cervice superba.

At dices: Ergo est liber, nec vincula fati

Ulla tenet? non: sed dominis pejoribus atque

Infandis servit, sceleri scelerisque sorori

Stultitiæ: quanquam hoc etiam divina voluntas,

Sed quæ permittit, non quæ jubet (est quia duplex)

30 Efficit, unde patet, cuncta esse obnoxia fato:

Seu bona seu mala sint, namque hæc permittit, at illa

Vult fieri fatum, & fati Deus optimus auctor.

Talibus admoniti quidam rationibus, ajunt,

- Vivite mortales læti, dum flamina vestra
Nec Lachesis, tristesque animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia: neve futura:
Legē etenim stabili fiunt, incerto ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus urget inanis?
Sors sua cuique data est, scriptamque in pectore gestat
10 Quisque suo, ignorans quæ sit, verum explicat illam
Paulatim ipsa dies, atque experiundo patefcit.
Quid gemitu aut lacrymis opus est? cœlestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: namque optimus ordo,
Et series perfecta, suum si forte tenorem
Deferat, aut pejor fiet (quod neutique fas est)
Aut melior, sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (veluti modo dixi) obnoxia fato,
20 Cur Deus hæc premit & cruciat? contra illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc vivunt felicius aliis?
Cur his blanda parens, illis natura noverca est?
Hunc igitur par est etiam dissolvere nodum
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt: jussuque Dei mala fontibus esse,
Et bona conferri justis, ego non ita credo:
Nec verum est, nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
30 Sors tamen est illis multum diversa, nec uno
Versantur casu pecudes: namque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut undis, aut frigore vitam
Exuit ante diem: quædam periēre senectæ:
Durius his ætas agitur, jucundior illis.

Sores diversa etiam arboribus contingit, ab Euro

Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa

Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:

Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.

15 Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,

Arbitrio fati fors est sua cuique tributa

Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbor.

Præterea plerumque bonis adversa videmus

Accidere, & iustos agitari forte sinistra:

Contra fortunam plerumque favere scelestis

Cernimus, ac magnos illis concedere honores.

Non igitur meritis respondent munera fati.

Quare aliam potius causam indagare necesse est.

Fortè aliquis dicet, causa est divina voluntas,

20 Nilque ultra quæret: non est satis istud, oportet

Scrutari interius dubii penetralia veri.

Non etenim, quum sit Deus optimus & sapiens, vult

Quicquam quod careat ratione: sed optima semper

Eligit, atque jubet fieri divina voluntas.

Quocirca est aliter dicendum, quod causarum

Quælibet a prima quo distat longius, hoc sit

Illi dissimilis magis, & magis undique discors.

Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem,

Ultima causarum quæ distat maxime ab illo,

30 Et minime simplex erit, & diversa, suosque

Effectus semper varios pro viribus edet.

Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat,

Idecirco in terris certi nil esse videtur:

Quandoquidem variat semper fortuna tenorem

Diverſo gaudens mortalia volvere casu.

Cur tamen hunc potius quam illum jubet esse beatum?

Et cur hunc potius quam illum pessundat & urget?

- Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile est veram cognoscere causam.
- 10 Nec minus ac si quis cupiat cognoscere quare
Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara:
Quare hæc herba obsit, juvet illa: & quælibet arbor
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida sint, alia obtuso male provida sensu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propinquo?
Talia multa Deus tenebris involvit opacis,
Constituitque suos fines mortalibus, ultra
Quos frustra humanum ingenium sensusque laborat.
- 20 Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partem potius quam illam transformat in ollam,
Aut patinam, aut scaphum? cur ex hac fabricat urnam,
Ex illa urceolum? nunquid ratione movetur?
Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
Arbitrioque suo (ut libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit, cur hunc fortuna vel illum
Aut premat aut sursum tollat, nimis ardua quærit;
- 30 Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Jupiter orbi,
Ut possit quodcumque libet facere, ordine fati
Scrutato tamen: auscultant namque omnia fato.
Cur igitur quæcumque illi fecisse libebit,
Non faciet jure? aut quæ lex jure arguet illam?
Num servi debent dominis imponere leges?
Nos certe huic servi sumus, hic dum vivimus, & nos
Ille potest quosunque velit compellere dæmon.

Non

Non tamen in nostros animos dominatur, habetve

10 Imperium, quando est animæ cœlestis origo.

Hanc solam excepit Deus a ditione tyranni.

Cætera permisit, quæ sunt terraque marique,

Illius arbitrio, & fieri finit omnia ab illo,

Qualiacunque libet, iusta atque iniusta licenter,

Forte aliquis dicit, Deus ergo est causa malorum,

Injustusque potest dici: nam qui facit, & qui

Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,

Committunt ambo scelus æque, peccat uterque,

Supplicioque pari dignum lex censet utrumque.

20 Quare si Deus in terris mala tot patitur: si

Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:

Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.

Huic etiam parti sum respondere paratus,

Si modo divini radius mihi luminis adfit.

Est igitur primum solerti mente notandum,

Quod causarum aliæ sunt viles, atque minutæ,

Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,

Præpositæque aliis: veluti quum exercitus ingens

Præfectos habet atque duces, pars cætera grex est.

30 Has (inquam) causas primores egregiasque

Præposuit mundo, mira ratione modoque

Maximus ille pater rerum, & dominus dominantum,

Immensam qui lucem habitat super extima mundi

Mœnia, & astringit nutu circumvehit orbes.

His tribuens causis vires & munera, easdem

Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,

Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.

Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est

Cuncta suum æterno cursu servare tenorem.

40 Nam quæcunque semel recte sunt facta, sine ullo

Errore, haud ullo mutari tempore debent.

- Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem recte summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon, qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est ultima, longe
A prima distans, longæque a luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
10 Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat umbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim,
Sic causarum etiã seriem numerumque bonarum,
Desinere in causam pravam miserampue necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & prava gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, jurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,
20 Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit ubique,
A causa hæc misera & terrarum principe manat.
Hei mihi, quam vere dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum est iste malorum,
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum, malus est, sævaque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
30 Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ovium cura est commissæ luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cælum & phlegethonta sacerdos:

Denique si impune passim tot turpia fiunt,
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis hujus,
Quem nos Fortunam, quem etiam Plutona vocamus.
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis jus arbitriumque tributum est.

10 Huic igitur servit, quicumque est carnis amator
Immodicus, corpusque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt hujus, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisque inimica repugnant,
Cælestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, adversaque cælo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtute addictos, animumque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,

20 Ut solet insanus princeps, savusque tyrannus
Infestus semper sapientibus esse bonisque.
Suspecta est etenim pravis odiosaque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentque, caventque.
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Objicit his, quorum mens est sublimior, & qui
Cœlicolum sedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostrique cruentum
Carnificem generis detestarentur, & omnes

30 Odissent merito, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesque scelesti
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,

- Ut sua non possunt furta & malefacta videri,
Inde sit ut quoties adversi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
10 (Oppressi namque errorum ignorantia ferme est
Cunctorum causa) irati querulique putantes
A summo sese vexari auctore bonorum,
Devoveant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimque cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi namque Dei est inimicus, & æmulus a quo
Ejectus cælo, pressus claususque tenetur
Lunam inter terrasque graves, & regnat ibidem.
20 Quocirca, o miseri mortales, discite tandem,
Quæ vestri sit causa mali, tot tristitia vobis
Unde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic est, qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quam quum proles Mavortia terris
Jam domitis, jucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipse senator, eques, populus, diversa manebant
Per loca diffusi, ut lex præcipiebat Othonis.
30 Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quævis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore:
Sæpe aliis dolor alterius solet esse voluptas.
Quare pessime agunt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, a quo per se proprieque mali nil
Esse potest unquam, nisi contingenter: uti sol

- 10 Prodit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigusque absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Unde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atque irasci, & fumere pœnas
De nobis, illud summum verumque bonumque,
Hinc bellum atque famem & pestem prodire putantes
Offendi si possit enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infelicius illo?
Quoque die atque horæ momento plurima fiunt
- 20 Crimīna, ubique hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certe poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neque erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Injustis hominum factis dictisque movetur.
Nimirum Deus offendi lædive nequit, si
Verum perspicimus, nam adeo perfecta potensque
Ipsius est natura Dei, tantumque remota
Sordibus a nostris, ut nos distemus ab illo
Longius atque magis, quam a nobis distet asellus,
- 30 Quam musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles offendere tantum
Tamque potens numen, vel lædere possumus unquam?
Nonne impassibilis Deus est; penitusque doloris
Expers, atque ideo æternus, semperque beatus?
Num decet irasci regem, si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea quum sit sapiens, videatque futura
Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
- 40 Quæ sibi post nocitura forent, unde ipse doleret?
Nonne illum decuit, qui toti consulit orbi,

Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult
Offendi? si vult, jam non offenditur, imo
Gaudet: si non vult, aut hoc perimitit? an ipse
Non est omnipotens? certe est, omnesque fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: unde
Vult ratio ut credam, nihil illum posse molesti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.

- 10 At dices, si non offensa irascitur ulla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne hiamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi jamjam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni, rectum, lucem, pacemque relinquens.
Unde sit ut peccans ultro in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Ut quanto refugis magis atque recedis ab uno,
Ad reliquum tanto accedas magis atque propinques:
- 20 Sic fugiens peccando Deum, sese admovet ipsi
Sarcotheo: cujus postquam juga sæva recepit,
Afficitur variis pœnis, jussuque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impune igitur cuiquam peccare licebit:
Quamvis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, (ut jam dictum est) per se, proprieque: sed ultro
Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificique miser cruciandum se exhibet ultro.
- 30 At dubia hinc duo consurgunt satis ardua: nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe injustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contra, vir bonus atque pius, mala plurima vivens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?

- Præterea supra ostensum est, planeque brobatum
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cujusdam numine divi,
Qui mare, qui terras, quique aëre possidet imum.
Quomodo nunc igitur mihi met contraria dico;
10 Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, o Lector, poteris dignoscere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:
Sicque malum duplex: atqui sententia vulgi
Deterior semper: nam crassi hebetisque cerebri est,
Judicioque caret, propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel nescit, vel frivola credit.
20 Contra autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens: quare sumus ante secuti
Judicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc vero a vulgo sententia nostra recedit,
Deque bono atque malo sapientum dicta probamus.
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et justis mala nulla quidem contingere posse:
Quod clare ostendem, & clara ratione patebit.
Primum hoc scire opus est, vitium quodcunque scelusque
30 Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Ægrotant homines, animus quoque vulnera sentit,
Nec leviora quidem quam corpus: quilibet ergo
Improbis æger: quippe illi est ægra voluntas,
Judiciumque ægrum, propter quod noxia præfert
Utilibus, miser, & præponit turpia honestis.
‡ Quod si non ægra est illi mens atque voluntas,

- Improbis esse nequit: sed erit justusque piusque,
Hoc etenim solo discrimine distat uterque.
Ac veluti totum corpus male langvet, ubi ullo
10 Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) sic animus totus male langvet, ubi ullo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque voluntas.
Utque cibus sçavis stomacho langvente videtur
Insçavis, prodestque nihil neque competit ægris:
Sic animo langvente, boni nihil esse scelesti,
Nil prodesse potest, quod sic verum esse docebo.
Est aliquis legum jurisque utrisque peritus,
Sed faver, injustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæso illi prodest doctrina? boni quid
20 Inde habet? heu miseros fallit, spoliaturque clientes
Atque alios multos lædit, doctrina scelesti
Est gladio infani similis, nam semper abuti
Improbis ipse solet rebus quas possidet, unde
Fert aliis damnum, nomen sibi turpe, odiumque,
Quasque ferit spinas pedibus sæpe excipit ægris:
Vel saltem metuit quos lædendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, ut sævus coluber, neque parcat habenti?
Sic de aliis dico doctrinis, quas habet ipse
30 Improbis: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est dives, gemmis auroque refertus:
Divitiæ ne bonæ illius? non; dic mihi, quare?
Ecce ego jam dico, quia turpiter utitur illis.
Scorta alit, ignavamque gulam, lenasque dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit avaros:
Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
Utque sibi indulgens quodcunque libido svasit,
Efficiat, leges hominum pariterque deorum

- Jusque piumque nihil curat: quod si sit avarus,
10 Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ovili:
It præceps, quodcunque rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quam dives avarus.
Quam stultus locuples, quam fortunatus iniquus,
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum
Gaudia sectatur, sibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, sit Tantalus alter:
Congregat, & nescit cui congreget: utque solet suis,
Non sibi sed multis aliis sese ipse saginat,
20 Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Unde patet non esse bonas quæcunque scelestus
Divitias habet, at si sit robustus & acer,
Quid faciet? crebro rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerumque sequetur
Militem, aut latro fiet, quia more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget, unde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
30 Heu quam sæpe nocent homini, quam tempore parvo
Durant, quam raro ad primam venire senectam.
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæ pretium est solerti inquirere cura,
An justis sanctisque mali contingere quicquam
Possit, ut a multis dici credique videmus.
Ardua res certe: tamen hanc audacter adibo.
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principio quisquis bonus est, sit sanus oportet,
40 Mente animoque licet gravis ægro in corpora languor

- Saviat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium neu recta voluntas
Deficiat, namque his sine vir bonus esse piusque
Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunque tenet, recte utitur illis:
Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: namque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab usu,
Et si cura hominum diis immortalibus ulla est,
10 Præcipue hi debent justosque piosque tueri:
Quod si non facerent divi ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quidve mali vel mente pati vel corpore possit:
Quum Deus hunc amet & foveat, dextraque potenti
Propugnet, tutumque omni discrimine reddat.
Nam quis non juvet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunque potest, si vere diligit illum?
Sed tamen interdum justus miser esse videtur,
20 Pauperiemque pati, & morbos casusque sinistros:
Quum non sit vere justus, sed hypocrita, quales
Invenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaque mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tunc justum mala multa pati, & miserum esse putamus.
Heu quam sæpe hominum falsa & stulta inveniuntur
20 Judicia, & quam mens humana est nescia veri!
Quisque sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur.

- Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.
Esto tamen, justus morbos patiat, agatque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Ejectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque aliis etiam vexetur casibus, esto:
Propterea malum patitur? non, quippe ferendo
Talía, fit melior, fit clarior: omnia justo
In melium cedunt, jussu Jovis: utque medentes
10 Sape Aloën ægris adhibent, succosque molestos,
Quo fiant validi, & pulso langvore resurgant:
Sic plerumque Deus justos exercet, ut ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Utque homines reddit stultos pravaeque voluptas:
Sic dolor ad mentem revocat, vitiumque coercet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nonne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Uberiusque solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrum,
20 Pulchrius est usu, cessans rubigine fordet.
Multa igitur sunt, quæ adversis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis,
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius, aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertque illi, sit amara licet, medicina salutem.
Et ne quis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem quæ uni prodest, quandoque venenum
Est alii: sic nonnullis sunt noxia vina
30 Atque caro, sic nonnullis absinthia prosunt:
Sic calor ipse nivem, ceram, glaciemque resolvit:
Argillam contra durat: sic talia multa
Diversos pariunt diverso in corpore fætus.
Et quoties iisdem verbis hic ridet, at ille

- Contra tristatur, vel mota bile tumescit?
 Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acescit
 Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
 Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris
 Quæ bona sunt quandoque nocent, læthumque minantur.
- 10 Sic ergo (ad nostrum ut redeam) mala corporis, atque
 Spicula fortunæ sunt perniciose scelestis:
 Expediunt vero iustis profuntque nocendo.
 Sufficiant hac dicta tenus: jam claudere librum
 Musa jubet, Chironque vocat, qui scribere mores
 Humanos cupit, & sacra pandere vitæ.
 Quocirca est operæ pretium, me linquere cantus
 Aönios, tacitumque sacris requiescere silvis,
 Pieridumque tholo citharam suspendere, donec
 Tempora prætereant hæc pessima, tempora multum
- 20 Deploranda, quibus procerum discordia totam
 Nititur Italiam bello vestare superbo.
 Unde suos queritur direptos Roma penates:
 Narnia, Ticinum, Melphi sensere ruinam:
 Unde & Parthenope, Sirenis clara sepulchro,
 Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens,
 Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas undas.
 Quid memorem visæ cælo miracula flammæ
 Vincentis splendore diem? tristesque locustas
 In morem nebula nitidum prætexere solem?
- 30 Et teneras avido segetes abrodere morsu?
 Quam multas miseranda fames, miserandaque pestis
 Civibus exuerit, vacuasque reliquerit urbes?
 Quot loca diluviis prope desolata videntur?
 Heu mihi quam iustas de nobis numina pœnas
 Sumunt! nam sceleris quid non committimus aut quid

Justitiæ est usquam? quis amor cultusque deorum:
 Religio aucupium facta est: cœlestia venum
 Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
 Lenontum manibus: tamen hæc spectantque tacentque
 IO Magnifici reges: & Christi prorsus honorem
 Nil curant: sic nos miseròs idola gubernant?
 Ergo ibo interea, & Parnassi in rupibus altis,
 Donec Musa iterum jubeat me exire, latebo.

LIBER NONUS.

Synopsis LIBRI IX.

Liber hic culturam animæ, quoad mores, continet. Fingit enim author se in lunam abreptum fuisse; ubi, dum quid viderit exponit, dogma Pythagoricum de metempsychosi proponere videtur. Stultitia & scelus humanum genus populantur, & ad voluptatem, avaritiam, superbiam, invidiamque incitant. Cum quibus in aëre Demones conspirant, quorum reges quatuor uni subjectos, eorumque agmina quadruplicia, quatuor prædicta vitia excitantia analogice depingit. Inde ad rerum humanarum spectaculum conversus, quinque hominum species distingvit; pios nempe, prudentes, astutos, stultos & furiosos: quorum astutos & stultos sola doctrina morum emendat. Doctrina & sapientia differunt; & hæc quidem fere prorsus negligitur, cum tamen maxime necessaria sit. Qua occasione diversa præcepta ad culturam animæ, quoad mores pertinentia succincte nec minus nervose tradit. Monachos vero ipsumque Pajum in fine libri obiter quidem sed acriter tangit.

SAGITTARIUS.

- L**ugeſcit jam Muſa: ſatis requievimus antris
Caſtaliis: agetum plectro citharaque reſumpta
Efficce concordēs nervos, ſolitoque favore
Antiquum cane Diva melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in ſilva, Pormelli ad fluminis undam.
Nos vocat ecce alius labor hæud inglorius: alta
De ſpecula, & ſummo Parnaffi vertice, mores
ſpectemus varios hominum, vitamque notemus.
- 10 Jam medium mea cymba fretum tranaverat, & jam
Canebant gelidis ſilvarum ſumma pruinis:
Quum mihi neſcio quis Deus additit, & procul atram
Expulit aſſulgens divino lumine noctem.
Tunc ſcopulum quendam aſpexi, qui vertice nubes
Exuperans, late cælum ſpectabat apertum,
Difficilis primo acceſſu: namque aſpera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamque laboris,
Imaque cinxerunt ſilveſtres undique dumi:
Mitior in medio: quantumque accedit ad arces
- 20 Æthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter ſurgens, ſcopuloque Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, utque cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Deliciis miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum miror, & miror latos lætosque ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemque precare
- 30 Cœlicolum ſupplex, cujus ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis hujus.

Ergo humilis venerare Deum, favor omnis ab alto

Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris

Utilius quam cœlestem sancteque pieque

Orando fibi quærere opem, & cognoscere divos.

Talibus auditis, facie, manibusque supinis,

Et genibus flexis, effudi has pectore voces:

Magne pater divum, mundi suprema potestas,

Quo nihil esse potest, nec fingi majus, ab omni

10 Corporea stans more procul, tamen omnia fingens

Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ

Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:

Principium sine principio, fons unde bonorum

Effluit omne genus, naturæ rector & auctor,

Omnia comprehendens, at non comprehensus ab ullo,

Majestas immensa, bonum, sapientia, vita,

Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:

Nusquam habitans, & ubique habitans: immobilis, &
dans

Affidue motum cunctis: a quo omnia, & in quem

20 Omnia, per quem etiam sunt omnia, semper eadem

Conditione manens, nullo mutabilis ævo:

Maxima causarum, quæ certa lege revolvens

Sidream molem, fatorum jura gubernas:

Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant

Agmina divorum, lætantum hymnosque canentum,

Lucis in immensæ campis, extra extima mundi

Moenia, ubi est veris ledes aptissima rebus:

Te colo, te veneror, te nunc reverenter adoro,

Atque precor iupplex, ut me ipectare benigno

30 Digneris vultu, vocemque audire precantis.

Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras

Oppressæ (æti) nimium moribundo in corpore mentis,

- Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca trahat me
Præcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale humanaque virtus
Dum se tollere humo sperat, velut Icarus olim
Disjuncta compage ruit, pennisque solutis:
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
10 Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex o dignissime regum,
Ut te cognoscam, & placeam tibi: deinde sciam me,
Quid sim, qua in terris causa productus, & unde
Huc veni, ac tandem quo vita functus abibo;
Quid mihi dum vivo sit agendum, sitque cavendum:
Ut quum finierit Lachesis mea fila, diesque
Ultimus abdiderit membra hæc exhausta sepulchro,
Mors fiat mihi grata quies, portusque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
20 Placasti æthereum numen, votisque litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cœlestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilque addidit ultra.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cæpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cœli
Convexa extolli blande, sursumque levare,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
30 Discussura polum tonitru flammisque coruscis,
Quandocunque Jovem mortalia facta laceffunt.
Jamque propinquabam lunæ, portasque videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans,
Ecce mihi occurrit venienti forte Timalphes,

Egregius juvenis forma, & virtutis honore:

Quem Jove diva Arete quondam est enixa parente.
Hic me quamprimum agnovit (nam matre jubente
Multa diuque alias fuerat mecum ipse locutus)

- 10 Utque salus dicta est nobis ultroque citroque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in urbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammante exstructa pyropo.
O quæ illic, quanta, & quam pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora & magnarum strata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmisque beatis!
Longe plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula, sed nequeo memorare, & singula quamvis

- 20 Possem, dii nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populum ingentem, innumerosque per urbem
Vestibus indutos niveis incedere cives,
Serta quibus comptos cingebant florea crines,
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Monarchi memores lunaria regna tenentis,
Guttare dulcisono & concordi voce caneant:
Monarchum ingeminant, Monarchum carmine laudant,
Garrula Monarchum referebat sæpius Echo.
Arcades hic domuit felice Marte Gigantes,

- 30 Ut mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Namque ait, Arcadium totam sine montibus olim
Planitie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesque illud regnum tenuisse potentes,
Mænalon & Pholoën, & amantei lustra Lycæum,
Gestantemque humeris aprorum terga Erymanthum,

- Et flagrantem odiis in cœlicolas Cyllenen:
Quî primi ante alios nativo robore freti,
Turpia sunt ausi convicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliore
- 10 Stemmata conspicuos, ideoque in sede locandos
Ætherea magis, & divorum nomine dignos.
Quin etiam insani struxere ad sidera turrim,
Majorem, Nemrothe, tua, ferroque recurvo
Ter sunt conati de cœlo evellere divam,
Sangvineam vultu, mortaliaque arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi repulit, & ter
Expressos nigro Saturni e gramine succos
Injecit miseris, virusque per ossa cucurrit.
Obtiguere illi extemplo, victique dolore
- 20 Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per ævum:
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere superbos,
Mutataque suum nomen tenuere figura,
Unde hujus facti memores, tantique triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemque suum venerantur ovantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarumque coloribus intertexis:
- 30 Hanc nulli fas est mortali intrare, meus dux
Inquit: proinde foris stetimus, spatiumque per amplum
Ingentis plateæ, diversa e parte videmus
Adventare animas, consistereque ante tribunal.
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic jura dabant animis, alteque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quisque in terris vivendo gesserat olim,

- Tres Jovis & Doxæ nati, Telescopus, atque
 Dorophonus, semperque volens sibi recta Philotthus,
 10 Hi merita & culpas æquata lance videbant,
 Arbitrioque suo paucos ascendere ad astra,
 Innumeros vero ad terram descendere rursus,
 Comolures etiam in luna perstare jubebant,
 Obstupui tacito obtutu, tandemque locutus
 Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in imis,
 Sunt latebris terræ (ut perhibent) centroque propinquis,
 Atque animas illuc vectas post corporis usum
 Æacus & Minos & terrificus Rhadamantus
 Judicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
 20 Cur eadem hic fieri video, repetique peracta
 Judicia, expendique iterum mortalia facta?
 Ille autem, humanam mentem (respondit) opaco
 Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
 Opprimit, & longe oppressam per devia ducit,
 Hinc hominum genus in nugas & somnia pronum est.
 Et procul a vero, nisi quis Deus adsit, aberrat,
 Non mirum est igitur si vestri multa poëta
 Falsa canunt, quoniam paucis via cognita veri est.
 Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto:
 30 Omne quod est supra lunam, æternumque bonum.

que

Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid vero infra lunæ convexa creavit
Omniparens natura, malum est, mortisque severas
Perpetitur lēges, & edaci absumitur ævo.
 Hæc loca disjungit medius lunæ orbis, utrique
 Mundo interjectus, cœli confinia servans.
 Ergo ubi terrenos artus liquere, feruntur

- Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Judicibus: quorum jussu, loca certa, suisque
10 Moribus apta petunt. & habent sua præmia in illis.
Quanto quæque magis vitiorum face gravata est,
Tanto etiam magis ad centri turbida tendit.
Contra quo melior quæque est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoque propinquius orbi.
Ait: quibus æqua boni est animis mensura, malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec post multos longævi temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena revisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
20 Hæc ait, ast ego tunc: Cur tam paucæ ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucique tenebras
Præponunt? cur scæda magis quam pura sequuntur?
Unde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita respondit nobis Areteius heros:
Et cupio, & fas est tibi me recludere multa,
Judice te, pulchra & scitu dignissima, quando
Non te huc advenisse reor sine numine divum,
30 Et divi hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest vivus nisi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunque loquar, fac mente reponas.
Sed prius hinc operæ pretium est secedere paulum:
Ivimus, atque alia in specula consedimus ambo,
Unde maris terræque orbem spectare licebat.
Tunc has divino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum divino e semine origo est:

- 10 Nec prava esse potest per se natura animarum:
Quas Deus ipse creat, quod nil auctore mali sit:
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant:
In primis vero corpus: nam carceris instar
Est animæ, quæ dum membrorum nexibus arctæ
Implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam vas fœtile flammam.
Et nebula nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum oblivia rerum.
- 20 Tunc bibit infernam lethen, raxæque tabellæ
Efficitur similis, quæ dextera nulla notavit.
Ergo ita captivam, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidem illudunt pestes, mille undique monstra
Oppugnant quaque arte valent evertere tentant,
Qualis viminea dum forte quiescit acanthis
In cavea, mulcens vario sua facta cantore:
Ad quam prorepat summissis corpore fallax
Ælurus, miseramque infestans undique terret
Venator murum ælurus, volucrumque peremptor.
- 30 Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obvolitat partes, ac se fugitando tuetur.
Interea alter adest hostis, similique furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo
Ungvibus immixtis prensam extrahit intervallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit.
Talis diverso hinc illinc urgetur ab hoste
Infelix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur,
Nescit etenim quid agat, quo se retrahatque feratve,
- 40 Et decepta boni specie velut ebria nutat.
Unde nisi auxilio monitoris, & arte docentis

- Paulatim in lucem e tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumque malum, quod culpa corporis illi
Evenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Judicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi, de qua duo monstra creantur,
Stultitia atque scelus, sed ab his mala cuncta duobus
10 Proveniunt, quæcunque homines patiuntur aguntve.
Quippe omnes peccant, vel quod bona falsa sequuntur,
Stultitia monstrante viam: vel quod scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea recte aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa recedit
Stultitia atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis, & lethiferis aconitis.
20 Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumque genus populatur uterque.
Ambo etenim veri expertes, falsoque creati
Judicio (ut dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæque suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducuntque trahuntque:
Quorum unum fertur limosum, illicque voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat avaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cujus habet jus
30 Imperiumque tenet sitibunda superbia honoris,
In tribus his stagnis animarum maxima toto

Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
 Nam quæcunque undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitivorumque bonorum:
Nec se ultra agnoscunt, cœlique obliviam potant,
Usque adeo ut vitam præterquam corporis, ullam
Esse negent, seseque aboleri in funere credant.

O viles crassasque animas, & ab æthere prorsus
 Aversas, nil egregium, & sublime putantes,

10 Sed pecudum more in terras tantum aspicientes?

Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
 Pravæ animæ. unde malis multis jure afficiuntur.
 Namque ubi densatur nubes, pluvixque creantur,
 Et venti horrifono concursu fulgura gignunt,
 Illic pravorum sedes est dæmoniorum,
 Quorum opera fiunt pestes, insanaque bella,
 Et tempestates, terra pelagoque furentes.
 Horum astu, suasu, hortatu, impulsuque doloque,
 Turba ignara hominum ruit in turpissima quæque

20 Flagitia: hinc recti, hinc obliviscuntur honesti.

Sed quoniam tentatores & dæmones istos
 Perversos, paucis concessum est posse videre,
 Pauci ideo credunt usquam reperirier illos:
 Imo aliud nihil esse putant quam nomen inane
 Plerique, ac veluti ægrotorum insomnia rident.
 Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meisque
 Crede, fidemque adhibe (nam sunt verissima) dictis
 Utque scias melius nullas me fingere nugas,
 Jamjam oculis faxo propriis tute omnia cernes.

30 Sed prius hic tentare opus est Thaumantida votis,
 Quæ mandata solet Junonis ferre per auras.
 Dissipet ut vento nubes, cœlumque serenet,
 Impediat ne te spectantem turbidus aër.
 Ergo Iri supplex tali sum voce precatus:

Iri decus cœli, vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti pornigis arcum,
Adversoque sinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, absorptasque ad nubila convehis undas:
Iri hominum stupor, & Junonis nuntia magnæ.

10 Thaumantis vere proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum
Æthera, & Æolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diva Notos, proque his permitte serenos
Stellati cœli Boream percurrere campos.
Continuo his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas, & siccis flatibus omnem
Aëra purgavit late, purumque reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo
Dux meus, aspice, ait, jam mundi arcana videbis.

20 Pandite nunc vestros fontes, vestra antra forores,
Quæ jura lauriferi Parnassi excelsa tenetis,
Et mihi (namque opus est) date centum in carmina lin-
gvas,

Ut possim aëreos reges, populosque referre,
Ludificatores hominum scelerumque magistros,
Qui assidue vexant mortalia cuncta, suisque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic ubi puniceo conjux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primumque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,

30 Ingentem vidi regem: ingentique sedentem
 In folio, crines flammanti stemmate cinctum,
 Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
 Alta supercilia, erectus, similisque minanti
 Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata.
 Ipse niger totus: quando nigra corpora pravis
 Dæmonibus natura dedit, turpesque figuras.

- = Dens tamen albus erat, fannæ albæ utrinque patentes,
 = Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum,
 = Membranis contextæ amplis, pes amplius uterque,
 10 Sed qualem fluvialis anas, qualemve sonorus
 = Anser habere solet: referebat cauda leonem.
 = Nudus erat, longis sed opertus corpora villis.
 Multa illi adstabat turba, innumerusque fœlles.
 Circum aderant longe lateque, quæ agmina Xerxem
 Non habuisse puto, peteret quum Marte Pelagos,
 Infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
 Quisque suis uncum manibus, follemque tenebat.
 Folle quidem ut capita inflarent, ventoque replerent
 Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
 20 Divitias, vel quos doctrina, robore, forma,
 Nobilitate, aliis multis præstare viderent:
 Unco autem, ut quos implessent petulantibus auris
 Jam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
 Pertraherent, prædam ranis colubrisque futuros
 Atque aliis habitant illo quæ gurgite monstros.
 Regi huic (quem dixi) nomen fuit, estque Typhurgo,
 Sic etenim agebat declarans cuncta meus dux.
 Post hæc occiduas qua Titan vergit in undas,
 Et prono curru extremis impendet Iberis,
 20 Sollicitam direxi aciem, similemque priorî
 Prospexi regem sublimi in sede locatum,
 Aplesto cui nomen erat: populosque regebat
 Spirituum innumeros, Solis quoscunque cadentis
 Fert regio, atque plagis quicunque morantur in illis,
 Dipfada quisque manu dæmon gestabat & uncum,
 Tunc Jovis atque Aretes natus, viden, inquit, ut ipsos
 Quisque suum irritent angves, digitisque laceessant?
 Ut morfu graviore petant, graviore veneno
 Inficiantur terrenorum hominum vilissima corda?

- 10 Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cœlestia prorsus
Despiciunt, tantaque siti vexantur ut unquam
Expleri nequeant, frustra que bibendo laborent,
Dumque ita nequicquam semper sitiuntque bibuntque
Immemores mortis, fortis, cœlique, sui que,
Ecce adsunt diris armati dæmones uncis,
Abripiuntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub undas,
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
20 Plurima monstr²a latent, præsertim plurima hirudo,
Morsibus assiduïs quorum noctesque diesque
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem vivendo aliis olim extraxere cruorem,
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit avaros.
His dictis cernenti oculos ad frigida mundi
Sidera, qua geminam noster polus aspicit arcton,
Et sua semper agit circum sarraca Bootes.
Illic regem alium, video innumerasque malorum
30 Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestantesque hamos manibus, tunc dux meus inquit:
Rex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atque gulæ est princeps, idemque Philocreus
Nomen habet, non fraude aliis neque viribus impar.
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert!
Namque hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto, Stygioque veneno,
Hisque capi jubet insulos, stagnique lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi,
40 Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porcini, asini, tauri, vulpes, ursique, lupique,

Atque

Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
 Nec satis hoc, vespis, crabonibus, & scarabeis
 Torquentur miseri assidue, quæ plurima in illis
 Obvolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placantque Philocroa pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
 Hæc ait, ast ego, qua vertex declivior austrum,
 Nubiferumque Notum gignit, genitumque per oras

- 10 Angviferæ Libyes, spatia in contraria mittit,
 - Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
 Et quantos passim conventus dæmoniorum,
 Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
 Rex erat in medio magnus, magnaue corona
 Insignis, qui torva acie, vultuque maligno
 Vibrabat stridens linguam patulo ore trifulcam,
 Vipereum in morem, & virus sanieque vomebat:
 Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
 Gaudia conjugii metuens temerare veneno?
- 20 Effundit summo in scopulo, effusumque reponit
 Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
 Dejecit in medias sinuosi fluminis undas,
 Sibilaque ingeminans charam vestigat amicam:
 Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
 Multiplicique ambo contingunt corpora nexu.
 Ast ubi jam Veneris tandem est expleta voluptas,
 Emergit latus coluber, pestemque relictam
 In scopulo repetit prudens, suæque arma requirit:
 Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
- 30 Afficitur tanto, ut mœrens, vitamque perosus,
 Terque quaterque caput saxi illidat acutis,
 Donec morte animam & curas simul exuat omnes.
 Iste igitur rex talis erat, talesque videbam
 Esse suos populos: plerumque est regis imago

- Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipforum fallaci armata dolone,
Lividaque ora, atri dentes spumosaque labra:
Regem hunc invidiæ esse patrem dominumque Timalphes
Ajebat referens, ipsumque Miasora dici,
10 Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis; tunc improba pestis
Diffundens sese, totos contaminat artus:
Præsertimque oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescantque videndo.
Postremo infixis per tærga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & manfas aconita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quamvis blanda illis videantur brachia, lædunt.
20 Sed tu jam medias contemplare æris oras,
Sarcotheumque vide qui rex est primus, & idem
Pessimus hunc alii reges metuuntque coluntque:
Huic servit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, ut radii solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sævum horribilemque superbo
Extantem solio, scelerataque sceptrâ tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referencia turres.
30 Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oraque fumosas evolvunt grandia flammâs.
Heu quod habet secum comites, quantasque phalanges
Instructas telis & bombiferis tormentis
Iste tyrannus agit, tanquam perfringere cælum
Vellet & æthereâ superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,

Supremoque Jovi charissimus: at mala mentis

Conditio, & latis cognata superbia rebus,

Attulit exitium misero, par namque volebat

10 Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.

Proinde relegari meruit, jussusque Michaël

Constituit certos illi inter nubila fines.

Sæpe tamen priscae laudis, veterumque bonorum

Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,

Bella movet superis cælumque irrumpere tentat:

Hinc fragor, hinc tonitrus, metuendaque fulmina fiunt,

Horrificique ignes nigranti nube coruscant,

Terrentur pecudes, humanaque corda tremiscunt.

Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum,

20 Nec potis est ultra æthereos intrare penates:

Quique prius lucis lator, dicique solebat

Lucifer, est nunc noctis amans, gaudetque vagari

Per noctem, lemures secum & phantasmata ducens:

Perque diem interdum, quoties committere quærit

Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis

Corporibus campos: vel quum crudelia nautis

Fata parat, miserasque undis operire carinas:

Aut quum grande aliud tentat scelus: ille enim tunc

In lucem prodit, sed clam: mittitque latenter

30 At loca certa suos famulos, qui corda malorum

Instigant hominum, furiisque audacibus implent:

Et taciti inspirant mentem, non voce loquuntur.

Ast ego, quæso (inquam) mi dux, jam dæmones istos

Mittamus, resque humanas tandem aspiciamus:

Namque de hac specula facile est terramque fretumque

Cernere: non leviter nos hæc spectacula juvabunt.

Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.

Mirabar primum vario distincta colore

- Corpora: nam media gens est quæ proxima Zonæ
10 Nigra erat, & crassis labris, crispisque capillis,
Et nuda, aut sinæ corio male tecta capellæ.
Quæ vero gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore nives, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamque inter gentem quicumque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus: quanta est distantia solis.
Talia dum stulte admiror: quid frivola curas?
Quid vanos spectas humana in carne colores?
20 Dux meus inquit: erit melius perpendere mores
Atque animorum habitus varios, operumque figuras
Ex quibus agnosces, meque ostendente videbis,
Quæ sit vita hominum, & quantum chaos erret in illa.
Principio tibi finge manum, quæ pollice cælum
Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominum genus illorum quibus optima mens est:
Qui res humanas spernunt, divinaque tantum
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est.
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
30 Innocui, mites, justumque piumque colentes,
Quos neque divitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris:
Cælestes homines, humano in corpore divi,
Rari adeo: perfecta etenim sunt omnia rara.
O utinam talem te Jupiter esse juberet!
Proximus huic digito est index, ubi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc est quippe secundum.
Estque bonum, tamen in terras declive, regendis

- 10 Urbibus ac populis aptum, rebusque gerendis.
Iustitiam colit atque fidem, moresque pudicos:
Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
Cui si quando Deus rerum permittit habenas,
Imperiique decus, tunc aurea sæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrasque Astræa revisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur.
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum quibus est magnæ solertia mentis:
- 20 Ingeniique vigor, nec non vis magna loquendi.
Sed pravi sunt, injusti, vitiisque referti,
In terras curvi, nunquam æthera suspicientes,
Astuti in primis, falsoque in pectore vulpem
Gestantes, turbamque ignarum decipientes.
Quumque odio virtutem habeant, quum numina temnant
Se simulant justos tamen ac virtutis amantes,
Proque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur:
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperantve timentve,
- 30 Hi sunt qui semper prudentibus adversantur,
Armæque dolis, confidentesque favori.
(Quem sibi servitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ si non profunt artes, tunc res agitur vi,
Utuntur ferro, flammis, atroque veneno:
Lædere si nequeunt furtim, grassantur aperte.
Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulsit,
- 40 Tali præsidio terram sibi subicit omnem.
Nam longe plures sunt, & longe asperiores

- Astuti quam prudentes, ideoque reportant
 Palmam plerumque, & victa probitate triumphant.
 Qui quum sceptrum tenent, & præsunt urbibus, atas
 Ferrea regreditur, mavortia bella resurgunt:
 Justitiam & leges vincit furor: omnia demum
 Bachantur vitia impune, & jacet obruta virtus.
 Hoc hominum genere est nullum sceleratius inter
 Mortales, nec coelicolis odiosius ullum est.
 Proxima stultorum est sedes, quartoque locari
 10 In digito debet, stultorum maxima turba est.
 Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
 Ut malvis atque urticis & vilibus herbis.
 Hi sunt obtuso ingenio, crassoque cerebro,
 Et nihili pendunt animi bona, solaque ventris
 Et Veneris, pecudum ritu, oblectamina quarunt,
 Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
 Infidiis capiunt astuti, plurima eisdem
 Persuadere solent injusta & falsa, suoque
 Eloquio quocunque volunt ducuntque trahuntque:
 20 Credula quandoquidem est stultorum, ceu puerorum
 Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
 Illis deterior quibus est quoque deterior mens.
 Hinc est quod stulti astutorum quam prudentum
 Promptius auscultant dictis, & credere malunt:
 Quippe ferunt prava astuti, & plerumque dolosa
 Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
 Sed licet in multis astuti ludificentur
 Hos quos dixi asinos, tamen una superstitionis
 Est facilisque via, & cunctis jam cognita seclis,
 30 Qua astuti in primis utuntur. Namque deorum
 Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
 Tunc implent urgentque metu insulsi corda:

Stultorum, terrentque minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantque datis sua crimina nummis,
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasque saginant.

Nempe sacerdotum qualis sit vita, modusque
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis

Hæc impune licent: tanta est clementia regum,

10 Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum,

Hæc quoque dii faciles tolerant, parvique videntur

Pendere, quo sua sacra manu, quo pectore fiant:

Quo probro in terris, quoque afficiantur honore.

Sed redeo ad stultos, quos quando extollit, & alto

Collocat in folio, cupiens Fortuna joculari:

O quot stultitiis tunc omnia plena videbis?

Quas memorare nimis longum foret, improbitas tunc

Exultat, virtusque movet contempta cachinnum,

Tum choreis, lautisque epulis, variisque vacatur

20 Ludis atque jocis, tum scurrarum ac meretricum

Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas

Turpis & insipiens, toto dominatur in orbe.

Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi

Esse solet populus, studiisque tenetur eisdem.

Non est sola tamen stultis cognata voluptas:

Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram

Stultorum est animus, facile excandescit, & audet

Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:

Tunc ferri sceleratus amor, rixæque cruentæ

30 Surgunt, & gelide dant plurima corpora morti.

Ergo ferum genus hoc hominum est, valdeque cavendum,

Ultimus est digitus minimus, quo sæpius aures

Scalpuntur, dicique ideo solet auricularis:

Hic locus est insanorum qui mente videntur
Exuti, quibus est usus rationis ademptus.
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominum duo sunt genera, & non plura bonorum,
Cætera (nam mala sunt) vitato sedulus: aut si

10 Non vitare potes saltem irritare caveto:

Nam furit atque ferit sævissima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia nunquid
A vitiis (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua via est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes:
Natura aut multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro.
Atque suos parti utrique est largita labores.

20 Aspice quanto hominum genus amplectatur amore,

Opportuna tamen medicamina multa creavit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit, utque nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Ut dubites maternelle an sit dicenda noverca.
Sed nunc mittamus morbos, & pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent jam multis edita libris.
Deque animo (ut melius quæ me paulo ante rogasti
Percipias,) quantum res postulat ipsa, loquamur.

30 Principio ut jussu naturæ rustica tellus,

Viticas tribulosque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multoque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem

- Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
 Sic animus dum corporeo stat carcere victus,
 Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
 Pene ferus, nisi prudenti cultore juvetur
 Qui vitia expungat, virtutesque inferat apte.
- 10 Sed quæ sit cultura animi, fortasse requiris.
 Est sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores
 Quæ docet, atque probos homines facit, & vivendi
 Recte monstrat iter mortalibus, ut pietatem
 Justitiamque colant svadens, & crimina vitent.
 Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est,
 Non ea cui passim medici vafrique cuculli
 Temporibus nostris incumbunt nocte dieque
 Quærentes rerum abstrusas evolvere causas,
 Naturæque intus latitantis pandere claustra,
- 20 Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimeras
 Inflatibus buccis ructantes, ut videantur
 Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
 O bellam sophiam, cujus studiosa juvenus
 Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit!
 Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
 Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
 Jure nequit: potiusque vocanda scientia, si non
 Ambiguos veri calles decepta relinquit.
 Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atque scientis
- 30 Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
 Hæc duo sunt etenim spatiiis disjuncta reductis,
 Suntque operum diversorum, sapientia fructum
 Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
 Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
 Quæ sunt intra hominem, hæc circa exteriora vagatur:
Illa pium ac justum, hæc doctum facit atque disertum.

Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, ut dixi, hæc etenim vitia omnia pellit,
Virtutesque ferit, quas cœlesti irrigat imbre.

- 10 O humani generis lux, o via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, o venerabile asylum,
Svavior ac potior sapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut sequitur? tibi quis locus, aut quis
Est honor in terris? quondam regnare solebas
In templis, in porticibusque, & gymnasiis, &
Consiliis, regumque aulis. Nunc cognita nulli es.
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatium.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensque juvenus
20 Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.

Ecce sedens alte præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circumspectavit hiantes,
Arrectasque aures tironum, voce sonanti
Aut tragicas larvas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effutit amores:
Aut quod monstrosum & sævum & plorabile narrat,
O caput ellebro dignum! sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?

- 30 Non pudet his nugis absumere turpiter ævum?
Hinc tot ubique vides pravos, tot ubique scelestos:
Hinc & tanta seges vitiorum crescit ubique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum!
Discite vos prius, inde aliis ostendite rectam
Vivendi formam, & sanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu vero Stellate audi: id namque docebo.

Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus.

10 In primis unum esse Deum meditare frequenter,
Immensum, æternum, summum, optimum & omnipo-
tentem,

Qui cælum, & toto fulgentia sidera cælo,
Cæteraque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,
Factaque perpetuo studio servatque regitque.
Hunc venerare, time, colè, lauda, & sæpe precare,
Nocte dieque, oritur quum sol, quumque occidit, & quum
Æquali spatio meta disjunctus utraque est.

MB.

Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
 20 Cœlicolum patremque hominum cognoscere, amare,
Sinceroque animo laudare, timere, precari,
Hoc sine virtutes alias nihil esse putato:
Hoc vero solum pene est satis. Ergo teneto
Corde ac mente Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
Hac pietate potest tibi nil contingere majus.
Hæc ad virtutes alias est janua, quippe
Divino nequeunt prorsus sine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caveri.

Præterea cives cœli, angelicasque cohortes,
 30 Et summi regis famulos, sanctosque ministros
 Divinæ majestatis jussa efficientes,
 Adstantesque illi feliciter omne per ævum
 Ætheris in campis puri semperque sereni,
 Sæpe piis precibus supplexque orare memento,
 Ut tibi præsto adsint, ut sæva pericula pellant,
 Dignenturque Deo te commendare, profecto
 Possunt atque solent multum prodesse rogando
 Angelicæ mentes, humanaque vota secundant.

- Nec sis tue numero illorum (cave quæso) putant qui
10 Nil melius naturam homine, ac nil dignius usquam
Finxisse, infani: quim tot terraque marique
Vivere conspiciant animalia: in æthere credunt
Stellarumque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curvas animas, o pectora plena tenebris?
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mente videntur,
Unde acies mentis potius ratioque sequenda est,
Quæ docet esse deos, cælumque habitari: ergo
20 Aut stellæ dii sunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis jactis, amplectere deinde
Justitiam, & per te nulli unquam injuria fiat,
Sed verbis aliisve modis fuge lædere quenquam:
Quodque tibi nolles, aliis fecisse caveto:
Quodque tibi velles, aliis præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad unguem
Servabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis.
Postque obitum infelix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
30 Invidia, aut ira, aut svadente cupidine, noli:
Immo juva, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisque interdum gratificare,
Quo tibi vel nunquam noceant, vel pareius obsint,
Nec te a justitia retrahant mala munera, amorve,
Aut odium, namque hæc tria sunt quæ lumina mentis
Præstringunt, rectosque homines a limite trudent:
Sed memor esto Dei semper, mortisque futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati durissima pone: voluptas

10 Improba perniciem ingentem mortalibus affert: *m*

Nil magis adversum est virtuti, tendere sursum

Nititur assidue cognato ad sidera virtus:

Contra inimica polo, semper petit ima voluptas,

Et pecudum it morem despectat cernua terram,

Suffocans animi vires & corporis: unde

Ignavos facit, & morbos inducit amarus.

Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui

Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet ne

Post mortem patrii redeant ad limina cæli,

20 Callidus, & secum tenebris includit avernis.

Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum

Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:

Ne te poeniteat frustra, quum serior ætas

Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse

Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.

Tunc etenim, ut multi, dices: o tempora pulchra

Quam male vos novi! quo fugistis: miserum me,

Si mihi nunc reddat pueriles Jupiter annos,

Et liceat Samios iterum contingere ramos,

30 Pergam illuc dextro quo tendit littera cornu:

Sit licet angustus limes, perque ardua surgat,

Est melius virtute nihil, quæ permanet omni

Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,

Censum auget, vitam servat, post funera durat.

At me infelicem decepit blanda voluptas,

Quæ jam pridem abiit, meque inter damna reliquit.

Namque ego dum juvenis meretricia lustra frequento,

73. Dum ventri & somno, & ludo sum deditus amens,

Discere nil volui, studium librosque perosus,

40 Contempsique bonas artes: nunc (heu) video me

Indoctum, insanem, sine numinis, corpore fracto.

Mente

Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hactenus, ut qui
Dum stetit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignavis jactari verba frequenter
Consuerunt, ubi jam morti vicina senectus
Expendit sero male ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit,
Tumque sapit quum calva retro fortuna recessit:
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.

10 O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus:

Nam fugit hora levis, nec scit fugitiva reverti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore profunt:
Utilis est medicina suo quæ tempore venit.
Quare tunc opus est quum florere incipit ætas
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Videndi callem, & studiis incumbere honestis:
Tunc est utendum ratione, animusque regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
Melle voluptatum captus, petat avia præceps.

20 Qui sapit, hic sapiat cito: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fertque importuna dolorem,
Deplorans frustra grave & irreparabile damnum.

Est tibi præterea sitis improba divitiarum
Omnino, & scelerata auri vetanda cupido:
Namque ubi avaritia est, habitant ferme omnes ibidem
Flagitia, impietas, perjuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones,
Jurgia, & infandæ cædes, quid singula narrem.

Denique sordidius nil est, nil pejus avaro,

30 Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,

Nil amat agnoscitve aliud, quam munera terræ;

Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumque

Nullum alium, præter nummum, vassanus adorat.

Nec

= Nec videt infelix, quam sit fragilisque brevisque
 = Vita hominum, & quam moras contracto semper ab
 arcu

= Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
 = Nec juveni parcat, nec docto, nec locupleti,
 = Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
 = Sæpe etiam proprius tunc sit quum longius esse
 10 Creditur & subitos ferat improvisa tumultus.

At tu divitias terrenas, & bona cæca
 Subjecta imperio fortis, nec pendere magni,
 Nec multum curare velis, nam propria cuiquam
 Non ea sunt, quæ pro arbitrio largitur & aufert
 Instabilis Fortuna suo? vel morte recedunt.

Diversos dominos permutatura vicissim.
 Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Divitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec forti est ulla potestas.
 20 Has cumulare tibi studeas noctesque diesque:

Nam vere tunc dives eris, vereque beatus.
 = Cætera, quæ vulgus demens miratur & optat,
 = Si tibi sint, nummi, fundus, domus & pecus, illis
 = Utere, (quis prohibet?) iuste tamen atque modeste:
Quumque potes, miserere inopum, & ne despice egenos,
Hoc pacto acquires laudem, æternamque salutem,
Et pro terrenis cælestia munera habebis.

Non homo, sed lupo est, quem non clementia tangit,
Qui non alterius miseranda sorte movetur,
 30 Qui negat auxilium socio præstare roganti.

= At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
 = Pectore pauperiem tolera: magis ille finistris
 = Casibus afficitur, plus curarum atque laborum

- Perperitur, qui plura tenet, cui plura dedit fors,
- Deprimiturque adeo rerum gravitate suarum,
- Ut contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse levem & vacuum terrenæ facis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisque magis terram petit, hoc magis alto
10 Abstrahitur cœlo, supera que a luce recedit,
Atque ubi quisque suos thesauros possidet, illic
Affidue cor habet, semper convolvitur illic.
Est igitur multis paupertas utilis, illos
Exonerans, ut ad astra volent levioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ odii que urbes studia in contraria scindens,
Excidium inque ferens multis. Hac peste laborans
Olim Roma ruit, civili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
20 Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri,
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis,
Vult humiles Deus ac mites, habitatque libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos vero ac ventosos deprimat idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
- Ergo utres tumidi quid vestra superbia vobis?
- Quid tituli illustres, præclaraque nomina profunt?
- Quæ cito mors rapit, & lethæas mergit in undas?
- Laudari a vulgo cupitis, vulgoque placere:
30 Dicite, iudicii quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantum apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imo his risum stomachumque movetis:
Nam vestros mores, occultaque crimina norunt.
Sed vos, o cæci, divos nihil esse putatis:

Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ

10 Optatis tantum, deridetisque futuram.

Quam multæ pecudes humano in corpore vivunt!
 Hinc vestri erroris causa est, vestræque ruina,
 Quod nil crassa acie nisi corpora crassa videtis,
 Nec veras res, sed rerum cognoscitis umbras.
 Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
 Stulti, quid fumo est levius? quid inanius? aut quid
 Ridiculum magis esse potest quam quærere honorem
 Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
 Aspicimus pravos, indoctos, mentis egentes,

20 Sublimi in folio positos, dominarier illis

Qui se sunt longe meliores, & quibus ipsi
 Deberent servire magis; nempe improba ludit
 Rebus in humanis Fortuna, & lege sine ulla
 Omnia confundit, plerumque ad sidera tollens
 Ignavos servos, pistrino & carcere dignos.
 At si sana foret, solis sapientibus orbem,
 Ut decet, ut par est, committeret ipsa regendum,
 Cuncta etenim recte fierent, legesque vigerent:
 Sacraque tractarent puri innocuique ministri,

30 Et dii se sinerent mortali luce videri:

Sed personatis gaudet temeraria nimis,
 Fert tamen ista Deus summus, qui talia posset
 Corrigere & cur nos etiam non ista feramus?
 Quid prodest verum firma ratione tueri,
 Et nihil proficere, atque odium sibi quærere frustra?
 Spernitur, ac damnum patitur sapientia, cui non
 Respondent vires, quam nulla potentia fulsit
 Unde tacere quidem præstat: tu despice laudes
Inulsas vulgi, & fortunæ munera cæcæ;

10 Atque

- 10 Atque Deo studeas omni virtute placere,
Post cineres est verus honos, & gloria vera,
Quæ datur astringero in cælo justisque piisque,
Tunc mites humilesque suo lætantur honore.
Ast Stygia mæsti lacrymans in valle superbi.
Postremo compefice iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lathum.
Ira adeo mentem confundit, ut ebria bile
Ferventi, nequeat dignoscere quid sit agendum:
- 20 Judiciumque expers plerunque per avia tendat.
Mox dolor atque pudor facta consulta sequuntur.
Ergo cave hanc, animumque rege, & te vince, ferendo
Fortiter: egregia est etenim patientia virtus:
Qua quicunque caret, careat probitate necesse est,
Sitque ferus, semper rixas & jurgia semper
Exercens: propria est nimirum rixa ferarum,
Pax vero tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens graviora, cavetque
- 30 Ne parvo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat filvis aut montibus altis.
Qui vero humanos cœtus urbesque frequentat,
Disceat multa pati, frænisque coërceat iram,
Diffimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facile, atque levi de causa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantumque potest ignoscat amicis,
Ut possit quam aliis veniam dedit, ipse mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putavi,
- 40 Sufficiuntque fatis. Potuisssem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:

- Advenientque ultro quæcunque videntur omiffa :
Nam comprehenduntur tacite, & clauduntur in iftis.
Attamen interea fapientum incumbere libris
Eft operæ pretium, & rerum perquirere caufas,
Denique doctrinis variis componere mentem :
Quippe animus fine doctrina eft ignavus hebesque.
Hoc igitur pacto (ut dictum eft) florescere poffunt
Virtute ac meritis ftulti aftutique colentes
10 Sefe animumque fuum, & cœlefti fede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisque nepos Jove miffis ab ipfo,
Aftirit, atque jubet fupera ad convexa Timalphen
Ire cito, namque ajebat dudum effe vocatos
Cœlicolas omnes Jovis ad tecta aurea fummi :
Velleque de rebus gravibus nonnulla referre
Momum, utrum quosdam monachos in colle manentes
Extra urbem, cujus prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas pifcofus Ariminus undas,
20 Divitiis deceat privari, & partibus illis
Quas auferre folet criftatis villica gallis :
Quum fint lascivi nimium, nimiumque fuperbi,
Et fpernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, fenis exemplo qui præfidet illis.
Proh pudor, hos tollerare poteft ecclefia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, fomnoque vacantes ?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat, qui ad tartara iturus,
Plutoni fecreta patris mandata ferebat,
30 Hic comprehenfum arête tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thufeus tempore Clemens
Intra Felfineos habitans cum Cæfare muros,
Florentinam urbem longa obfidiōe premebat,

Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
 Pervenit tandem sancti ad prærupta Marini
 Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes,
 Inde brevi lapsu posuit me in pingvibus agris :
 Verruculi mox infernas properavit ad oras.

LIBER DECIMUS.

Synopsis LIBRI X.

Hoc libro culturam animæ, quoad scientias & artes, plenissime absolvit author. Sub principio autem vehementer satis & ironice in Monachorum hypocrisin & luxuriam invehitur. Deinde Methodum studendi proponit. Sapiens omnia sua, quocunque tendit, facile secum portat, dives agris non ita. Sophi veteres Deum precati lapidem philosophorum acquisiverunt: cujus parandi modum ænigmatice describit. Sapientem connubio adstringi non decet: bellum nisi pro aris & focis omnino dedecet. Homines ad virtutis amorem excitat author. Eremitæ cujusdam exemplum proponens, cui scelera hominum nauseam moverant. Spiritus Dei corda solus purificat, quo imbutus paucus ad vitam sustentandam indiget. Vita duplex animi & corporis, hanc vulgus, illam sapientes vivunt. Pravi animam mortalem esse credunt & optant, boni contra. Meditatio miserationum humanarum hominem ad Deum adducit, de quibus egregie perorat. Aulam Papalem ipsumque Papam Clementem per transfennam lepide perstringit. Consideratoque quam impossibile sit, in terris ad veram Sapientiam pervenire, huic libro finem imponit.

CAPRI-

CAPRICORNUS.

- Salve Atlantiades: Stygia de valle redisti
 Tam cito? dic quæso, quidnam Plutonis in aula
 Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensque tumultus?
 Cur hoc? Dicam equidem, quamquam festino reverti
 Ad superos, tanta est Turcarum, Christicolumque,
 Ac Judæorum turba illic, ut locus illam
 Non capiat. Vacui nihil est, sunt omnia plena,
 Vestibulum plenum, plena atria, regia plena,
 Templâ, domus, plateæ, fora, mœnia, denique tota urbs;
 10 Et campi, & colles, & frondiferæ convalles,
 Usque adeo ut sese impellant, trudentque vicissim
 Calcibus & pugnis & moribus, aspra gerentes
 Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
 Nec fas est illis iterum succumbere morti,
 Vix potui transire, & Ditis limina adire,
 Per densas umbrarum acies, cuneosque coactos.
 Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
 Agmina, disjicens crebro hujus verberare virgæ.
 Tandem pervenio ad nigri penetralia Regis,
 20 Quem video tristi efflantem suspiria vultu.
 Postquam illi exposui patris mandata, jubentis
 Solvi Antichristum e cavea, terrasque per omnes
 Emitti, ut faciens miracula falsa, docensque
 Jam summam advenisse rerum mundique ruinam,
 Omnia perturbet, pecudes, hominesque, deosque:
 Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo.
 Quæso (inquam) Pluton, cur sic es tristis? at ille
 Non tibi indignum, injustum, infandumque videtur,

- Vos adeo latum cœlum immensumque tenere,
10 Quum sitis pauci, quumque illuc vix hominum tres
Vel paulo plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & parvo esse locatum,
Quo innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Judæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor,) sed certe portio major
Huc huc descendunt, hæc ad vivaria currunt,
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
20 Septa poli, sedesque suas, & continet illic?
= Non pudet hos homines qui in templis tam bene cantant
= Quaque die, & sacris in turribus æra fagitant,
= Qui tot thura adolent, tot scortorum misereantur,
= Qui solvunt alios, sua crimina solvere nolunt,
= Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
= Tempa Deum statuis, picturis, atque sepulchris:
= Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
= Millia quod non fert sitiens Apulia muscas?
= Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
30 Imo jubet cunctis aliis pejora subire
= Supplicia: unde Erebo miseri clauduntur in imo,
= Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa revises,
Dic fratri, dic (quæso) meo me cuncta libenter
Facturum quæcunque jubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, faciam, respondi, atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
40 Infelix, nostrique memor, tu Musa memento

Verficulos dictare mihi: nam charta parata est,
 Et calamus, nec scribenti grata otia defunt:
 Incipe, meque doce, quali sophus ordine fiat,
 Principio nasci fausto sub fidere oportet
 Illum, quicumque est sapiens felixque futurus:
 Distat enim multum quali sub imagine, quali
 Sub facie cœli quisquam nascatur: ut ajunt,
 Qui astrorum motus, vires, & nomina norunt,
 Et geneses hominum observant, & fata recludunt.

10 O quam magna, & quam miranda potentia cœli est,
 Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor,
 Cœlum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
 Sunt nymphæ: omne bonum in terras delabitur inde,
 Esse igitur sapiens & felix nemo potest qui
 Nascitur adverso cœlo, stellisque sinistris.
 Permagni refert etiam, quos quisque parentes
 Accipiat, quo sit pacto nutritus, & a quo
 Instructus, nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes a teneris didicit, refinebit adultus.

20 Illa diu durant, animisque tenaciter hærent,
Quæcunque a primis nascentes hausimus annis.
 Ergo sit probus & doctus prudensque magister
 Qui puerum instituat, cogatque assvescere honestis,
 Utque peritus eques, nunc huc nunc torqueat illuc
 Indomitum, frænis simul & calcaribus utens.
 Nec tantum verbis moveat, sed validus ipsum
 Exemplis moveat, quid enim bene dicere prodest,
 Si malefacta aliud monstrant, verbisque repugnant?
 In primis studeat lascivis atque scelestis

30 Arcere a sociis: commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periire veneno,
 Vis tu nosse hominem qualis sit? perspice amicos
 Illius: associant similes natura, Deusque:

Cum paribusque pares habitant, vivuntque libenter.

Valde igitur caveant cum præceptore parentes,
Ne puer aut juvenis lascivus & improbus illum,
Quem fore felicem ac sapientem gnaviter optant,
Moribus obscænis contaminet: (heu facile omnes
Labimur in vitium, & facile ad pejora movemur !)

- 10 Interea puer hic quem fingimus, ut sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis est, evadat doctus, honestos
Perlegat auctores, & scripta inhonesta refutet.
Indoctum raro esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen a studio nimio, nimioque labore
Abstineat: ne, dum sapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, seseque trucidet:
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.

- 20 Interdum genio indulgens, animumque relaxans
Et vacet, & ludat nempe interjecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiva otia vires.
Sed quanquam dignæ scitū pulchræque bonæque
Disciplinæ omnes videantur, sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
Hisce igitur totis incumbat viribus, hæce
Perdiscat sophus hic noster, jam grandior ævo,
Inque harum studio graviōres conterat annos,
Et simul (ut dictum est supra libroque priori)

- 30 Culturam exercens animi, justusque piusque
Fiat & exornet duplici sua tempora lauro:
Quam pulchrum est hominem pariter doctum esse pro-
bumque

Et scire & sapere! insipiens doctrina timenda est.
Ut furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
Verum non satis est animum curare, bonisque

- Moribus & doctrina æque componere, quando
Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim male si valeat, parere nequibit
Præceptis animi magna & præclara jubentis.
- 10 Quare danda opera est ut victus sit bonus, unde
Gignatur sanguis purus, nam noxius humor
Plerumque ex pravis epulis per membra creatur.
Ebrietas est vitanda, ingluviesque ciborum:
Quippe caput stomachumque gravant, fumisque cerebrum
Involvunt, stupor hinc sequitur, somnusque diurnus.
Parcus edat, parcusque bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia nervos
- 20 Debilitant, ignava quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, frigusque cavendum est,
Atque aër crassus nimium, regioque palustris:
Præsertim sole æstivo, quum Sirius agros
Diffindit, viridique canunt sub fronde cicadæ.
Denique conandum pro viribus ut bene sanum
Sit corpus, præcepta animi ut bene cuncta faceſſat,
Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
Pauperies: opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inventis, vel quavis arte paratis.
- 30 Quippe inopem mala multa pati contingit ubique
Nec sine divitiis fas cuiquam ducere vitam
Felicem. Heu quam sæpe gemit rerum indiga virtus,
Quam contempta jacet si sacra pecunia desit!
Ille autem dives vere proprieque vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atque ubicunque manet, victum sibi quærit honestum:
Et quamvis loca multa petat, diversaque longe,

- Fert sua quæque tamen secum bona: nec sibi defunt
 Commoda, quæ possint lætam producere vitam:
 10 Nec metuit fures, nec lævorum arma latronum:
 Seque iterum vestit cito, si quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet urbs, totusque orbis patria esse videtur
Egregio fortique viro, & bene vivit ubique.
 At virtute carens, quamvis amplissima passim
 Prædia possideat, quamvis exuberet auro,
 Non tamen ire potest quo vult, terrasque per omnes
 Currere, diversos hominum perpendere mores,
 Diversos spectare locos, & vivere ubique.
- 20 Quippe domos, agrosque suos, & scrinia secum
 Ferre nequit quocunque meat, ne forte latronum
 Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia Pontus,
 Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
 Sedibus ergo iisdem patriæque moratur eadem,
 Semper ubi vinum & segetes sua prædia reddunt,
 Utque relegatus metuit transcendere fines
 Quos sibi præscripsit sua fors, & inertia mentis;
 Unde videre nequit vasto quæ plurima in orbe,
 Fiunt pulchra, suis latebris ut carcere clausus,
- 30 Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
 Commentum lapidem, sibi fida viatica cunctis
 Permansura locis nunquam interitura pararunt,
 Quo auxilio varias terras, diversæque regna
 Cernere, & multis quamplurima discere possent
 Quondam igitur tristes imploravere deorum
 Numina mactatis de more bibentibus ante:
 Mercurium in primis, solem, lunamque precari
 Funderunt tales puro de pectore voces:
 O mundi decus, o divum pulcherrime Titan,
- 40 O quæ nocturnas Latovia disjicis umbras.

O Jovis & Majæ instabilis fugitivaque proles,
 Cui datur in varias se transformare figuras,
 Additis placidi, & nostras audite querelas.
 En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
 Ingenium, quibus assidue sapientia cordi est:
 Dum causas rerum & naturæ arcana videre
 Nitimur, immensumque animo metimur Olympum,
 Pauperie premimur, patimurque incommoda multa,
 Deficimusque fame: interea plebs vilis & amens
 10 Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat omnes,
 Nec nostri quæquam miseret: si poscimus ullam
 Rem, digitum ostendunt medium, & nos ludifican-
 tur.

Unde agros fodere, aut jumenta strigare coacti,
 Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
 Possumus, & stultis miseri servire jubemur.
 Quare vos divi saltem miserefcite nostri,
 (Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
 Et facilem monstrate viam, qua vivere honeste,
 Et veri latebras investigare queamus.

20 Talibus auditis, divi advenere vocati,
 Responditque prior Phœbus, Veneranda propago,
 Semideum cælo digni, superumque favore,
 Audite, atque animis meæ dicta recondite vestris:

≡ Hunc juvenem Arcadium, infidum, nimiumque fugacem NB.
 ≡ Prendite, & immersum Stygiis occidite lymphis. ▽ viq.
 ≡ Post Hyales gremio impositum Deus excipiat, quem ▽ ror.
 ≡ Lemnia terra colit, sublatumque in cruce figat: △
 ≡ Tunc sepelite utero in calido & dissolvite putrem:
 ≡ Cujus stillantes artus, de corpore nostro ✕

30 Spiritus egrediens penetrabit, & ordine miro

- Paulatim extinctum nigris revocabit baumbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoque nitentem:
Projicite hunc demum in prunas, renovabitur alter *augm.*
Ut phoenix? & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatemque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præfens Diana probavit:
Mox abiere omnes, cœli ad convexa volantes.
10 Tunc mentis divinæ homines oracula cæca
Volventes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non parvis sumptibus illam
Invenere artem, qua non ars dignior ulla est,
Fingendi lapidem æthereum: quem scire profanis
Haud quaquam licet, & frustra plebs improba quærit.
Quem qui habet, ille potest, ubi vult, habitare decenter:
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur munere divi.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
20 Connubio adstringi, & generandæ incumbere proli,
Atque materiali sese vincire capistro.
Quanquam aliqui laudant, tamen hoc (me iudice) sanctis
Æthereisque viris non convenit, impedit uxor,
Natorumque effrænus amor, divina soporum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat uxorum & natorum amplexibus ille
Qui tantum terrena sapit: crebrosque hymenæos
Advocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purusque & mente & corpore, nam qui
30 Exiguo & raro victu contentus, ab omni

- Abstinuit Venere, orando assidueque pieque
 Et contemplando, mentem ad cœlestia tollens.
 Ille Deum crebro visu & sermone fruatur,
 Et felix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima divis:
 Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt.
 Contra luxuriam immundam, lususque pudendos
 Odere ac fugiunt, detestanturque salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
 10 Auxiliumque ferat, donum hoc descendit Olympo
 Humanis meritis, humanis viribus impar,
 Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
 Pulchrum etiam scitu est, an conveniant sapienti
 Horrida Mavortis tractare ferociter arma,
 Hostilique suam temerare in sanguine dextram,
 Et sibi pugnando immortale acquirere nomen:
 Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
 Major nulla quidem quam bello parta videtur.
 O cœci, o miseri, quid bellum pace putatis
 20 Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius & nil
 Quod magis humana procul a ratione recedat.
 Nam ratio & leges si semper ubique vigerent,
 Nusquam bella forent, pax inviolata maneret.
 Jura silent bello, bello lex opprimitur vi.
 Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
 Tunc pravi tollunt cristas, & cornua sumunt,
 Impune occidunt, feriunt, rapiuntque, nec ulla
 Judicis admoniti formidine cuncta profanant.
 Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
 30 Arma amens amat, arma cupit, quicumque laborem
 Odit iners & inops, qui vivere luxuriose
 Vult, quamvis nequeat, non respondente crumena.
 Proinde animam vendit pretio, seseque periculis

Objicit, ut raptis alienis victor ovanisque
Ad proprios referat prædam & spolia ampla penates,
At quicumque domi est dives, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire, suosque,
Militiam refugit, pacemque libentius optat,
Sic, nisi mens insana illi, insulsumque cerebrum.

10 At dices, etiam magni regesque ducesque
Sæpe armis delectantur, Martemque sequuntur.
Quid tum? nonne etiam magni regesque ducesque
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitiisque suis sæpe urbes exitio dant?
Et quum multa habeant, cupiunt plura? omnis avarus,
Etsi possideat: quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est. Hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiumque sibi miserorum cæde lucrantur.

20 Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandum est,
Non tamen utilitatis habet nihil, omnia vafri
Fallacesque homines, usuræ & fraudibus apti,
Agglomerant cumulantque sibi, quo tempore pax est.
At quum bella fremunt, miles male parta rapit vi.
Tunc merito vulpes ulciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parque pari referunt. Variat sic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax est, spoliant populos, atque undique nummos

30 Contradunt, unde omne aurum argentumque voraret
Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congefferat unus.
Postremo est hominum turba haud mediocris, habet-

que

Nec

Nec rem, nec doctrinam, artemve, fugitque laborem
Dedita nequitiae, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imo umbras, tempore certo,
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos:
Sic genus humanum purgat: multosque per annos
Qui remanent, vivunt hilares, hac peste remota:

10 Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Evellenda acri bello, gladioque secanda.

Tunc iterum immundas despumat Jupiter ollas,
Tunc iterum immissis furiis purgamina verrit.

Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima:
Has olim statuere vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula aethereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum jactu Pyrrha cum conjugē fecit.

Ergo decet sapientem uti ratione, & amare

20 In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio, nisi forte aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro seque suisque tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc sit sine crimine bellum:
Nam jus fasque sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorum est
Quarendum ulterius sapiens an debeat ullam

Exercere artem, sibi qua succurrere egenti

Possit si quando infelix patrimonia casus

Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam

30 Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusque famemque,
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honeste
A sapiente, juvet quo se, si cogat egestas.

Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosque fugabit,
Hanc olim Phoebus coluit, Phœbeius atque

- Filius, hac sese immortalī nomine dignos
Effecere: hanc didicit Chironis alumnus,
Quamvis Æacidæ, quamvis Nereide natus:
10 Hac fuit illustris Pæon, clarusque Machaon,
Hippocratesque sibi æternum quæsitit honorem.
Quid memorem cunctos, quibus hæc ars contulit olim
Et lucrum & laudem, & demum post funera famam?
Egregius medicus mendicus non erit unquam.
Adde huc quod plena est occultæ cognitionis,
Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit:
Et quicquid tellus intra sua viscera celat,
Perspicit, ac vires natura provida pandit:
Corporis humani partes considerat omnes,
20 Et revocat multos regnum ad Plutonis ituros,
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Ut non solum animos possit sanare monendo,
Verum etiam membris ægris prodesse medendo:
Sic utramque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens servabit ad ungvem.
Ast ubi jam seros Lachæsis nere incipit annos,
Et jam canities fœdat barbamque comamque,
Tunc ipsum decet in primis requiescere, & usquam
Sistere, nec varias ultra percurrere terras,
30 Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parate,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta.
Interea tamen a turba secedere, paucis
Contentus sociis debet, solusque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus sese divinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt divi secreta in valle moranti,

Aut colle, aut nemore umbroso, aut in vertice montis

10 Exiguas ædes desertaque tecta colenti.

Non adeo tutum est cum multis vivere, & urbes

Stultorum plenas habitare, interque latrones

Sacrilegos, cupidos, rixosas, ambitiosos

Versari fugiat sapiens commercia vulgi.

Quandoquidem invisa est vulgo sapientia, propter

Dissimiles nimium mores: contraria semper

Se oppugnant semperque sibi adversantur & obstant:

Hinc periere sophi complures, quod voluere,

Quando aliquid fieri prave injusteque videbant,

20 Carpere stultorum mores, ac dicere verum:

Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,

Afflicti a stulcis, interfectique fuere.

Quare ne videat sapiens tot turpia, neve

Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur,

Secernat sese a vulgo, studeatque latere,

Et socios habeat paucos, doctosque probosque.

Quamquam illi raro decrit præsentia divum.

Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo

Permittunt sese audiri cernique libenter,

30 Illius & mira pectus dulcedine complent.

Felix in terris sapiens, & in æthere felix.

Ite ergo o cæci mortales, ite, & avaras

Cogite divitias, loculos distendite nummis

Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,

Aureaque indigno glomerate monilia collo,

Et serum vestes passim ostentate superbas,

Perque forum medium tumidis incedite buccis.

Ite, inquam, o cæci mortales, sceptras, coronas,

Imperia, & demum quicquid temeraria vobis

40 Largiri fortuna potest, nunc pectore toto

- Affectare: brevi tamen hæc tam pulchra recedent,
Somnia sunt cuncta hæc durantia tempore parvo,
Quæ cito vel vobis fors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facile ut fumus fugiunt, nequeuntque reverti.
Ite, ite, omiseri, nebulasque capeffite inanes
Quum postrema dies atque hora novissima vitæ
Adveniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Ne quicquam memores, vos delirasse scietis
Et nescivisse viam rectam, frustra que pigebit.
- 10 Heu dum tempus adest, errorem agnoscite vestrum:
O curvas nimirum animas: o vilia corda,
Cur pecudem more in terram tantum aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicumque Deum metuuntque coluntque,
Illic nec forti, nec morti est ulla potestas:
Divitiæ veræ sunt illic, deliciæque,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non ulla potest series abolere dierum.
- 20 Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt dum vestra trahunt subtemina Parca.
Nonne hominu n vitam tenui pendere capillo,
Nonne perire brevi mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quo nunc tot reges auro gemmisque superbi?
Quo tot pontifices summi, qui se esse putabant
Æquales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa jacent, forsanque animas styx atra coercet,
Expulsas procul a felici sede piorum:
- 30 Atque ibi dant pœnas fastus, scelerumque suorum,
Quam vellent nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atque novis iterum se includere membris,

Ut prostergetis opibus, regnoque relicto,
 Vitam agerent puram & sanctam sub paupere tecto,
 Iustitiaque sua coeli sibi numen amicum
 Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo!
 Sed qui sero sapit, frustra sapit. Ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisque bonis spretis cœlestia quærat.

- 10 Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
 Humanas parvi faciens, & commoda vitæ
 Præsentis fugitura brevi, bona vera futuræ
 Sperat, & agnoscit diis ostendentibus ipsis.
 Talis Appolineo Soractis vertice montis
 Vivebat sapiens, paucis contentus amicis,
 Tempestate mea, macer & barbatus in æde
 Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
 Præstantis vir doctrinæ, vultusque verendi:
 Semotam & cinctam silvis habitabat eremum.
- 20 Enthea mens cujus venturi præscia fasti,
 Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
 Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
 Hujus ego impulsus fama per longa viarum
 Perrexì spatia ad sacri fastigia montis,
 Convenique senem sub aprica rupe sedentem,
 Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salutem,
 Svadet ut assideam, assedi, & simul ista rogavi,
 Cur sibi tale genus vitæ delegerit, æquo
 Ipse modo possit dura inter septa manere.
- 30 Plurima ubi desunt humanis usibus apta.
 Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus inquit:
 Intra urbes olim placuit mihi vivere, quando
 Junior ac rerum ignarus nihil esse putabam
 Optandum, nisi divitias & commoda vitæ

- Præsentis, vulgi exempla erroremque secutus.
Tunc, ego gaudebam turba cætuque virorum,
Cumque aliis præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie verique bonique.
Sed postquam subiit gravior labentibus annis
10 Ætas, accessitque mihi prudentia major,
Cœpi hominum mores (divino numine credo
Impulsus) mecum perpendere & acta notare,
Vivendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Justitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri infantes, fontes impune vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latere:
Pauperiemque premi, & meritis plus posse favorem:
Jus venale, fidem extinctam, amissumque pudorem,
20 Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, ut illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obscænos, dignosque capistro,
Laudari tamen atque coli, multumque timeri:
Imperia indignis committi & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique avaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantum venerique gulæque
30 Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astute vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum referant, & tartara claudunt,
Dum jactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere divos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,

- Monte ubi Sylvestri est venerabilis ara beati,
 Et tanti monumenta viri celebrata renident.
- 10 Quæ loca sint quamvis salebrosa & inhoſpita, ſanctis
 Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
 Delectat ſervire Deo mentique vacare,
 Qui ſeſe æthereis conjungere civibus optant.
 Sed tibi difficile ac mirum fortasſe videtur,
 Me poſſe has inter rupes & ſaxa manere,
 Quo pauci & rari veniunt, ubi plurima ad uſum
 Quæ faciunt hominis vitæque aptiſſima deſunt :
Non tamen eſt ita difficile aut mirabile, ſi quem
Spiritus afflavit, cœli demiſſus ab arce ?
- 20 Spiritus ille Dei ſanctus, qui pectora purgat
Sublimatque animas moribunda in carne ſepultas :
 Ceu ſublimatur ſubjecti viribus ignis
 Mercurius, nivemque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cœleſtem inducit amorem :
Quo flagrans animus nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt, levis eſt labor omnis amanti,
Præſertim ſpem aliquam magnæ mercedis habenti
Spes & amor duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
- 30 Audaces faciunt, contemptoresque laboris.
 Propterea aſſiduis votis precibuſque petendum eſt,
 Ut delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
 Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem,
 Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum,
 Deſpiciens terras & gaudia corporis hujus
 Frivola, ſequæ Deo quantum pote jungere tentet.
 Non adeo mirum eſt igitur, ſi adjutus ab iſto
 Flamme divino, poſſum hic perſiſtere, & inter
 Has cautes duram patienter degere vitam,

10 Quamquam nec victus nec cultus fuit unquam

Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,

Non luxus. Paucis nempe hæc servantur ad ungvem,

Paucaque sufficiunt homini virtutis amanti,

Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,

Qui mavult animi quam carnis vivere vitam,

= Nam vita est duplex, (ne tu sis nescius,) una

= Corporis, hanc sequitur stultorum maxima turba,

= Vulgus iners, plebs insipiens, quæ nil sapit altum

= Egregiumque ignava colens pro numine ventrem :

20 Hæc pecudum propria est, propria est hæc vita fera-
rum.

= Altera vero animi diis convenit atque deorum

= Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt

= Vere homines, & semidei, heroesque vocari,

= Tales consuevit rarerent gignere tellus,

= Tellus injustis mater, justisque noverca.

Sed quoniam video te nunc audire paratum,

Quædam de hac animi vita non vilia dicam.

Quæ debent cuicunque bono intellecta placere.

Principio esse hominem non solo ex corpore constat,

30 Verum etiam ex anima: hæc vitam viventibus affert,

Hæc motum sensumque humana in viscera mittit,

Hæc tribuit nobis mentem : qua dignius est nil,

Per quam multa homines miranda operantur in orbe,

Sed multi dubitant an sit mortalis, & una

Cum membris anima hæc pereat, lethine sit expers

Et maneat semper nullum interitura per ævum.

Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,

Ac vitæ, divum contemptrix, credit & optat

Mortalem esse animam, scelera quia digna suorum
 10 Supplicia (heu) metuunt propter quod tartara nollent
 Ulla dari, aut manes usquam reperier ullos.
 Sic malefactorum cupiunt evadere pœnas.
 Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
 Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
 Esse putant æternam animam nec morte resolvi,
 Utque putant, vellent, quod præmia digna bonorum
 Expectant operum, & sperant post fata salutem,
 Et promissa sibi melioris munera vitæ.

Utra igitur potior sententia? nonne bonorum?

20 Nimirum in dubiis ea semper opinio debet
 Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
 Egregii sanctique viri plerumque sequuntur.
 Tutius est hære bonis quam credere præstat,
 Non quot, sed quales aliquid dixere, notandum est.
 Quare cum paucis iustis te credere iniquis
 Morte carere animas, quam multorum iniustorum
 Iudicio inniti, & nullos concedere manes.

- = Sed magis ut credas, etiam hac ratione docebo
- = Esse immortales animas, nam si Deus id quod
- 30 Est melius, semper facit (ut sapientia dicat,
- = Utque fateri omnes debent iustique piique)
- = Haud dubie æternas animas fecisse putandum est,
- = Quandoquidem longe est melius has vivere semper,
- = Quam cum carne una extinguere in nihilumque reverti,
- = Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,
- = Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
- = Censeri iniustus poterit Deus, atque vocari
- = Improbus, innumeros etenim florere videmus
- = Divitiis, opibusque & honoribus imperiisque
- 40 Ignavos homines, indoctos atque scelestos,

- Qui peccant impune, ac læta sorte fruuntur :
Contra sæpe bonos adversis casibus atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est injustus talia qui fert,
Aut sua post obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris scire recusat,
Præterea quæ & quanta Dei clementia possit,
Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam in certo limite vitam ;
10 Cujus dimidium dormitur : cætera curis
Innumeris variisque laboribus atque periclis
Exagiata, fugit rapidis velocius undis.
Ergo agite, o miseri mortales, grandia templa
Construite, egregiis onerate altaria donis,
Festivam sacris foribus suspendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis :
Hæc facite, atque alios etiam superaddite honores,
Ut vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
20 Vos cruciat nunc frigus iners, nunc fervidus æstus,
Nunc pestis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, casusve aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atque culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quod mille laboribus ævum
Ducitis ; & victum multo sudore paratis,
Et breve post spatium mortem toleratis amaram,
In tumulto jacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, o pulcherrima dona Deorum !
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesque ferasque,
30 Inter tot stultos & iniquos vivit, ubi imber,
Nix, glacies, cœnum, pulvis, nox, noxius aër,
Et nebula & nubes, ventique, atræque procellæ,

- Et dolor, & lunctus regnant, ubi denique mors est.
 Hæc felix patria, hæc statio fedesque beata,
 Propter quam tantos divis debemus honores?
 Propter quam precibus fas est obtundere divos.
 Quod si non aliam vitam quam corporis hujus
 Tam fragilis tamque immundi post funera habemus,
 Non video cur tanta Deo præconia laudis,
 10 Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
 Qui nos tam miseros misera ac in sede creavit
 Tot mala passuros, in æternum parituros.
Ergo ne injustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici merito possit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed vivere semper,
 Non secus ac divi in cælo vel in aër vivunt,
 Corporis expertes, nec non somnique cibique.
 Et fateare opus est etiam sua quemque manere
 Præmia post mortem, aut meritas persolvere pœnas.
 20 Sed satis hæc ratio tibi sit: namque ista malignis
 Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
 Tu vero crede omnino, certumque teneto
 (Namque hoc principium est, fundamentumque salutis)
Æternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
 His ita præmissis, compertisque incipiamus
 De vita tractare animi: quæ cœlicolarum
 Nos similes reddit, per quam affectamus Olympum.
 Sed quoniam apparent melius contraria, quando
 30 In conspectu ambo adfistunt, & juncta cohærent,
 Proinde operæ pretium est de vita corporis ante
 Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
 Brutorumque facit similes, contraria menti,

- Hanc igitur vitam vivit, quicumque superbus,
 Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
 Et laudes captare studet ventosus inanes,
 Tantum oculis hominum cupiens utcumque placere:
 Et qui divitiis virtute aut fraude parandis
 Invigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
 10 Talpa bipes, atra semper tellure sepultus,
 Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
 Et qui luxuriæ atque gulæ devinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremque saginat
 Demens, ut vermes majore funere pascat.
 Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
 Carnales homines a carnis amore vocari:
 Quorum vita parum a brutorum forte recedit.
 Contra qui humanas laudes, terrenaque prorsus
 20 Gaudia contemnit, vivens castæque pieque,
 Spiritualis homo fertur: nam spiritus ejus
 Corpore jam domito, victæque libidine, liber
 Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo, vita animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremque domare:
Subdere spiritui carnem: contemnere quicquid
Nascitur in terris, solique insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
 Illic spirituum patria est, sedesque bonorum,
 30 Illuc contendunt animæ post funera justæ:
 Illustres animæ, illustri virtute nitentes:
 Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
 Præcipue mentem studiis exerceat, illos
Perlegat & libros avide qui vel de anima, vel
De diis, de misera vitæ hujus conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honestis:

Spiritualis homo & sapiens nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudcat audire atque loqui, secumque volutet.

- 10 Auctores vero turpes, & turpia vitet
 Colloquia, heu quantum bona mens corrumpitur istis:
 Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona prodest,
 Si mala sit non parva solet dare damna legenti,
 Non secus atque malus cibus est damnosus edenti:
Quæ servanda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem a vili carnis secernat amore,
Plusque Deo admoveat, quam non raro meditari
Vitæ hujus miseram sortem, quæ tam brevis, & tot
Plena malis quam sit, mihi mors, non vita videtur,
- 20 Immo aliquid pejus morte. Et quis non videt? ecquis
 Non adeo sentit quantum sit fellis ubique?
 Singula si excutias, sincerum comperies nil.
 Omnibus infudit rebus natura venenum.
 Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
 Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
 Si tamen est quicquam in vita hac pulchrumque bonumque,
 Fumi instar nebulæque fugit: revolubile tempus
 Nil finit esse diu in terris, vana omnia reddit
 Atropos, & fastus hominum conculecat inanes.
- 30 Heu quam cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
 Quam fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
 Per similes, quæ olim summa turgescit in unda,
 Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
 Hora brevis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
 Hic fuit, hic fecit, pugnavit, vicit, amavit,
 Regnavit, gentes domuit, populosque subegit,

Composuit libros. At nunc ubi talia? nusquam.
Ipse ubi nunc? nusquam. Quod nunc: nihil. Aut abiit
quo?

In ventos. Heuheu nugæ, & mera somnia sunt hæc

- 10 Quæcunque in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cum Fuit, aut Fecit? nempe Est valet unum
Plus quam mille Fuit, verum hoc Est utitur alis,
Transvolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille hujus mundi deponit amorem,
Et facile exosus terram, suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quam sit miserabilis, & quam
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
20 Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est, & sanguine foedo
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatque frequens cura, instaurando nitorem.
Quas, hospitiumque animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O vestis gravis, o carcer, vivumque sepulchrum,
Suffocans mentem ac sensum, involvensque tenebris
Unde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, brevique
30 Vermibus aptam escam in tumulo gratamque datura!
Quam miser est quicumque tui seductus amore,
Veram animi vitam & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua commoda tantum
Sequitur, curatque parum justumque piūque,
Nec putat esse aliam quam hoc vili in corpore vitam
Demens atque sui oblitus, patriæque prioris:
Unde has in tenebras & tristia regna recessit,

- Ut carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
10 Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubie: donec solvatur ab illa
Compede, & æthereas redeat jam liber ad oras:
Ni forte impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec pravi aut stulti cœlestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Pene diem lasso jam cursu, & juxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
20 Discedo, & Romam versus vestigia duco.
Dumque iter inceptum perago, jam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hædere mihi, quos forte repertos
Affatus blande, quo vellent ire rogavi.
Romam, dixere, interea me conspicit unus,
Nomine me appellans: unde is nunc, inquit, ab illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollinæ, subrisit protinus ille,
30 Atque ait: o demens, reperiri qui sapientem
Posses putas quemquam in terris sapere ille videtur,
Qui minus est aliis stultus, licet insipiens sit.
Convenit haud dubie solis sapientia divis:
Quorum de numero sumus hic tres, namque ego dicor
Sarracilus, verum hic Sathiel, hic Jana vocatur.
Quamvis humanam videamur habere figuram,
Dii sumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Namque illic habitat divum ingens turba minorum
Est quibus imperium telluris & æquoris alti.
40 Talibus auditis stupui, cœpique timere:

Me tamen audacem ostendens, rectoque timore.
Cur Romam peterent quæsi, tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi servitio adstrictum, magicaque coactum
Arte tenet juvenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Vrsinique colit qui præfulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas :
Coguntur divi, vobis hinc scire licebit
Divinas animas vestras, & morte carere,

- 10 Nam si nil vestri superesset, si moreretur
Vestra anima, ut corpus moritur, quid juris haberet
In superos tam vile animal, tam frivola imago ?
Si foret in vobis nil sanctum, quomodo divi
Tanti hominem facere, aut homini succumbere possent ?
Ipse etiam quandoque fui servire coactus
Germano cuidam, Crytalli in corpore clausus :
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus cupientes solvere duro
20 Servitio focium, si qua est via : deinde ut ad Orcum
Romanos quosdam procures hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flavit levis aura repente,
Tunc Sathiel ait : O socii, jam noster ab urbe
Remisses remeat ; præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo : namque illic
Egregius juvenis Remisses affitit, omnes
Advenisse illum gaudent, lætique salutant,
Atque rogant : quidnam Romana ageretur in urbe ?
Cuncti luxuriæ atque gulæ, furtisque dolisque
30 Certatim incumbunt, nosterque est sexus uterque,
Respondit : sed nunc summus parat arma sacerdos

Clemens Martinum cupiens abolere Lutherum,
 Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes :
 Non disceptando, aut subtilibus argumentis
 Vincere, sed ferro mavult sua jura tueri :
 Concilium valeat, valeant commenta Lutheri :
 Pontifices nunc bella juvant, sunt cœtera nugæ :
 Ne præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
 Jactant se dominos rerum, sibi cuncta licere.

10 Cui vis est, jus non metuit, jus obruitur vi.
 Sed nos hinc focii lucrum speramus, & inter
 Tot cædes, multorum animas ad averna feremus.
 Sic ait : & mox inter se nonnulla locuti,
 Decedunt, & me solum tristemque relinquunt.
 Namque ubi Serracilus nullum dixit reperi
 In terris sapientem, extemplo pectora tristis
 Invasit cura, & cœpi sic volvere mecum :
 Ergo nequicquam petitur sapientia nobis ?
 Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis

20 Cœlicolis tantum conceditur ? ergo necesse est
 Hac misera in vita mortales desipere & omnes ?
 Ridiculosque esse, & spectacula tradere divis ?
 O humanum genus infelix, o effræna parentum
 Luxuria, & natos gignendi infanda libido !
 Quid tandem facitis ? stultos miserosque creatis,
 Mas puer est natus : læti celebrate choreas,
 Fundite vina, epulas festivis addite mensis :
 Sed mox ille puer fiet stultusque miserque,
 Aut cito pallentes moriens migrabit ad umbras.

30 O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis !
 Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
 Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaque
 Plenus paulatim hospitium requiemque petebam :
 Namque oculos jam somnus iners & crura gravabat.

Hæc sint de sapiente satis. Deponere fessam
Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi auctorum dominumque precemur,
Ut nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absolvere nostri.

- IO Sunt majora etenim dictis dicenda, timetque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem.
At labor extremus diuim penetralia pandet.

LIBER UNDECIMUS.

Synopsis LIBRI XI.

*Hic liber præcepta astronomica tradit. Omnes
Mundi circulos & ordinem motumque planeta-
rum, secundum systema Ptolomaicum recensens.
Deinde non solum Zodiaci, sed & omnia cæli si-
gna eorumque stellas exacte enumerat, singulo-
rumque ortus & occasus designat. His absolu-
tis de materia & forma disputat. Æther sum-
mus adamante durior est. Eclipsis a Luna in-
terposita oritur. Cælum rotando sonum non edit.
Astra mutant & regunt omnia, & cum sole mo-
ventur. Planetæ quare non scintillant? Cælum
primum mobile: atque eodem modo, quo illud
omnes orbes immutabili ordine a creatore posi-
to, indesinenter circumrotantur. Formæ dant
esse rebus. Æther suos cives sine cibo aut potu
videntes habet. Unde Lunæ maculæ? An ma-
teria sit æterna; Physice affirmat, Theologice
negat. Tandem de elementis & meteoris, sub
finem hujus libri, secundum philosophiam bre-
viter agit, suamque sententiam exponit.*

AQUARIUS.

Naturæ omniparentis amor, causasque videndi
Occultas rerum nobis innata cupido

Aonios iterum fontes haurire, jugisque
Parnassi umbriferis iterum consistere s'vadet.

Musa redi, citharamque refer: nunc divide vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.

Non levia hic tractanda. Libet specularier omnem
Naturæ faciem, totumque evolvere mundum.

Principio quicquid fuit, aut est, aut erit unquam,

10 Dicitur ens, quippe hoc complectitur omnia nomen.

Sed rerum, quascunque Dei sapientia finxit,

Quædam funguntur vita sine corpore: quædam

Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore vivunt.

De primis liber iste nihil, sed proximus olim

Tractabit: nunc de reliquis mea musa canamus

Mundanæ molis loca summa, atque extima cælum

Immenfis ambit spatiis, motumque perenni

Circuiens intra sese facta omnia claudit.

Quinque secant ipsum Zonæ: sed quælibet harum

20 Est habitata suis nihilo prohibente colonis.

Nam neque diis frigus, neque torrens officit æstus.

Talia conveniunt terris, sacer æther ab omni

Semper abest glacie: nulloque incenditur igni:

Qui licet assidue circum volvatur, ibidem

Permanet, & nunquam prima de sede recedit.

Namque duos inter stabiles fixosque locatus

Divina ratione polos. Retinetur ab illis:

Quorum alter nobis apparet semper, & ambas

Aspicit, oceanoque procul circumvenit arctos

- 10 Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodumque oculis nocturna luce videtur.
Hanc vero ætheream molem dicuntur ab ortu
Occasum versus parili distinguere tractu
Tot cycli quot sunt Zonæ, qui proximus Arctō est
Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille
Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim a nobis cogit, retroque reverti.
Hunc alius sequitur, medium qui dividit orbem,
Atque dies nitidos obscuris noctibus æquat.
20 Non procul hinc alius medium scindit Capricornum:
Ultra quem prodire nequit, rursusque redire
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
Postremus vero cyclus, qui proximus austro est,
Ut polus oppositus nostro, sic ipse vocatur,
Ultra hæc segmenta obliquus quoque circulus alto
Signantur cælo, per quem pulcherrimus it Sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudamque Nepæ, tropicos quoque binos,
30 Obliquamque viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilamque,
Nec non Aurigam, Cygnumque, & Persea tangit,
Suntque paralleli cycli, sic nomine dicunt
Hos Græci: motumque suo Sol efficit unum,
Quaque die occasum repetens, ortumque relinquens
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat & Capricornum,
Percurrens utrumque polum: sed dividit alter
Phryxæam pecudum & chelas: hic tempora monstrat
40 Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ.

- Ultra hos sunt cycli multi variique secantes
 Hinc atque hinc utrumque polum: mediæque diei
 Nomen habent, nostrumque caput super ingrediuntur.
 Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
 Dividit hæc sphaeram mediam, nostrumque videre
 Terminat: unde vocant hoc illum nomine Graji.
 Præterea in multos cælum distingvitur orbes,
 Suntque novem: quorum summus, quod mobile primum
 Dicitur, extremis volvens decedit ab Indis,
 10 Hispanos Maurosque petens, spatioque diurno
 Complent iter, nec non rapidus cœlestia secum
 Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
 At reliqui oppositis voluntur moribus orbes,
 At Gangem versus curru a Gadibus. Horum
 Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
 Corriculo annorum centum vix perficit unum
 Ipse gradum. Juxta hunc Saturni sphaera locatur
 Inferius, triginta annis hæc tota movetur.
 Jupiter huic substat, totusque revolvitur annis
 20 Biffex. Hunc sequitur Mavors, annisque duobus
 Vertitur in gyrum. Post hunc Sol ipse trecentis
 Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
 Adde his sex horas, totum pertransit olympum.
 Post solem inferius Veneris rota volvitur, & se
 Circumfert, quam sol septemque decemque diebus
 Ocyus. Ast huic Mercurii subvolvitur astrum:
 Quod Venerem superat cursu, citiusque movetur
 Quam Venus ipsa novem (si vera est fama) diebus.
 Ultimus est orbis Lunæ, spatioque dierum
 30 Viginti atque novem, nec non bis quatuor horis
 Finit iter, remeatque illuc prius unde recessit.

- Sidera sunt septem quæ Græci errantia dicunt
 Voce sua, quorum summus Saturnus habere
 Pro domibus fertur puerum Jovis & Capricornum.
 Jupiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
 Pisces atque arcu pignantem : Scorpium autem,
 Phrynæusque Aries, stolidi sunt tecta Gradivi :
 Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli :
 In Libra & Tauro mollis Cytharæa quiescit :
 10 Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet :
 Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
 Dicere de signis cœlestibus aggrediamur,
 Zodiaco qua sol gradiens totum efficit annum,
 Signa quidem duodena manent : Borealia sunt sex,
 Adverso totidem sumptum nomen ab Austro.
 A capite auratæ pecudis, finem usque puellæ
 Erigones, septem dicuntur signa trionis.
 Ast a principio Libræ, finem usque duorum
 De grege Neptuni, quodcumque est, spectat ad austrum,
 20 Nomina signorum jam nunc mea carmina pandent ;
 Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
 Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoos-
 que,
 Et duo cœlestia radiant lumine pisces.
 Septima quæque sibi opponuntur : quum venit illud,
 Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu,
 Libra cadit : Tauro sic Scorpium Europæo
 Objicitur : nascente illo, hic descendit in undas.
 A Cancris capite ad Centauri extrema, vocantur
 Directa : a prima Aegocerotis parte gemellos
 30 Usque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
 Triginta gradibus longum, latum duodenis

Quodlibet est signum: terrestria sunt, Capricornus
Taurus & Erigone: sunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini, naturam servat aquarum,
Piscibus & Cancro similis Nepa: quæ tria restant,
Ignea sunt, Aries, Chiron, Leo: mæscula sunt hæc
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur.

Cætera femineo dicuntur nomine, suntque
Infortunata, ut perhibent qui sidera florunt.

10 Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:

Fixa, Leo, Taurus, Nepa cum Canynede vocantur.

Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Pisces:

Ultra hæc, triginta sunt & tria signa beato

Fixa polo, quorum boreali in parte locantur

Viginti, at pluvius sibi cætera vendicat auster.

Hæc sunt quæ spectant ad septem signa triones:

Binæ Ursæ, quarum est Helice majoribus astris

Splendidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux.

Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.

20 Hic micat & Cepheus, hic Cassiopeia, Coronæ

Proxima Gnosia. Niveo vicinus Olori est

Engonasis, dulcemque Lyræ miratur & audit.

Nec non Arthophylax monstrat sua sidera ibidem.

Perseus hac etiam cœli in regione locatur,

Ora Medusæ gestans rorantia tabo.

Hoc eodem cœlo nitet Auriga Angvitenensque,

Illius & serpens, cumque hoc Serpente Sagitta.

Adde Aquilam, æthereoque mari Delphina natantem,

Hic & equus splendet, qui Pegæus appellatur.

30 Andromede sequitur: postremum Delta vocatur:

Signa tria atque decem adverso retinentur ab austro.

Cetus Persæi vix tandem falce peremptus.

Hac etiam parte armatum Oriona videbis,

- Multiplicemque vadis Nilum, Leporemque fugacem,
Hunc Canis haud unus sequitur, majorque minorque
Inter & australes Argo micat inclyta flammas,
Hic Aram, magnumque potes Cratera videre,
Nec non phœbeum fulgenti fidere Corvum,
Centaurumque trucem, domitamqua laboribus Hydram
10 Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus. At nunc
Singula quot stellas habeant quoque versibus edam;
Astra Helicæ septena tenet, quæ dicitur urfa
Major, quod cœlo majori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quod luce minori
Apparet: quamvis viginti unamque favillam
Corpore contineat. Vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui dividit arctos.
20 Cepheus ipse decem atque novem complectitur astra.
Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flammis,
Ipsa novem stellis solita est splendere Corona.
Dant tria dena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque novemnue.
Quatuor atque decem designant astra Bootem,
In cuius Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septemque faces tenet æthere Perseus:
Heniochus septem: ast, humero quæ clara sinistro est
Fertur Capra duas alias, quas læva manus fert
30 Hædi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisque nitet flammis Ophiuchus
Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphea novenis.
Quatuor ætheream designant astra Sagittam,
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne.

Delphin ipse polo fulget bis quinque favillis.

Octo decemque micat nocturnis Pegasus astris.

Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo,

Sed tria Delatoton duntaxat sidera fingunt.

10 Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere

Signa, dehinc numerum aggrediar comprehendere versu.

Est Aries primus: tenet hic astra octo decemque.

Taurus habet stellas viginti, unamque: sed harum

Septem, quæ ipsius postrema in parte renitent,

Virgilæ, nec non Atlantiades appellantur.

Sunt totidem in capite, atque Hyades dicuntur ab imbrî,

Tyndaridæ fratres denis octoque favillis

Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.

Bisque novem flammis cœlestis Carcinus ardet:

20 Binæ infunt dorso, quæ Asini & præsepe vocantur.

At Leo bisdenas stellas retinet minus una,

Virgo tenens spicam micat astris octo decemque,

Chelæ ignes utrinque duos, libramque figurant.

Quindenæ reliquo flammæ Nepa corpore monstrat:

Quindenæ etiam facibus splendere videtur

Arcitenens: quandamque pedes tenet ante coronam,

Septenæ quæ sideribus constare putatur.

Viginti Ægoceros stellis nitet atque duabus.

Hiacus puer est bis septem lucidus astris.

30 Octo novemque faces piscis tenet alter: at alter

Huic junctus bis sex splendescit in æthere tædis.

Nunc quod habent stellas australia signa docebo:

Quamvis sint procul, atque oculis male cognita nostris,

Lumina terribilis triadæna habet æthere Pristis:

Sunt totidem Niio: Leporem sex astra perurunt,

Sideribus septem atque decem præfulget Orion:

- Octo atque undenis incendit Sirius orbem
Ignibus: at Procyon triplici micat æthere flamma.
Viginti atque tribus decorata est Argo favillis,
10 Unam plus Chiron retinet: sed Victima, gestat
Quam manibus, resupina, decemque unamque recepit:
Luminibus vere speciosa est Ara quaternis.
Sex & viginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spatio signorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonemque simul, tumidumque Leonem.
Septem astris Corvus, Crater spectabilis octo est?
Bissenno at notius decoratur lumine piscis.
Occasus nunc signorum dicamus & ortus:
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
20 Est etiam triplex. Namque ortus Cosmicus, atque
Occasus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit undis.
Dicitur Achronicus, quoties surgitve caditve
Signum aliquod, quum primum alto se gurgite condens
Jam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus vero est ortus, quum sole propinquo
Jam pridem occultum signum, postquam ille recessit,
Ingrediens aliud, tunc incipit orbe videri.
30 Occasus contra Heliacus tunc dicitur esse,
Quando aliquod signum, per quod tunc ingreditur Sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibetque videri.
Nunc quo quæque modo exoriantur signa, cadantque,
Versibus expediam: tribuant modo carmina nobis
Pegafides, vatemque suum non spernat Apollo.
Quando Aries oritur, confurgit pars quoque lava
Andromedæ, Perseique caput, media tenus alvo.
Opposita tunc parte poli pars occidit Aræ:

Averso Taurus per cœlum corpore fertur:

- 10 Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi confurgit item pars maxima, nec non
Priftis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipse autem Arctophylax tunc primum absconditur undis
Cum Geminis totus Cetus, partesque priores
Eridani surgunt, cumque his armatus Orion.
Angvitenens utrumque pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiumque
Piscem, atque Engonasis caput, alvum dimidiamque
20 Ejusdem: a genibus scapulis tenus Angvitenentem,
Ipsius Anguem, excepta cervice: Booten
Totum pene, oritur sed contra Orionis usque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascuntur signa Leone:
Tota aquila atque Lepus, Procyon quoque primaque crura
Majoris Canis, exurgit caput insuper Hydræ.
At contra Arctophylax totus, totusque Ophiuchus
Cum capite & cervice sui quem continet Anguis
Quæque superfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
30 Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede lævo
Exceptis. Tunc hesperias merguntur in undas.
Virginis exortu totus Canis Hydraque surgit
Usque ad Cratera, apparet quoque Thessale puppis
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sidera. Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
Atque Chelys, Nilque prior pars. Pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:

Tota Argo cum Libra oritur, totusque Bootes.

- 10 Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonasis dextrumque genu, dextram quoque furam.
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaque Cygni
Celantur, nec non cervicem Cetus adusque
Descendit totus: tunc & caput occulit undis
Andromedæ: tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusque humerisque
Et capite extremas ponti fluitantis in undas.

- 20 Scorpius exorians hæc secum sidera ducit,
Caudam Hydræ, Chironis equum, reliquamque Coro-
nam:

Quamque manus gestat Chiron tunc Hostia surgit:
Surgit item caput Angvis, item caput Angvitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus a capite ad Zonam, flexuraque duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeia.
Tunc etiam abscondi Canis incipit atque Orioni:
Arcitenens quum oritur, jubet apparere Ophtuchum,
Ipsiusque Angvem totum, caput atque sinistram

- 30 Engonasis, totamque Lyræ, pectusque caputque
Æthiopiæ regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & major Canis occidit, Heniochusque,
Exceptas capite ac pedibus: tunc Perseus una
Tendit in occasum totus, dextro pede nec non
Crure manet. Puppi excepta tota occidit Argo.
Ægoceros quum surgit, Olor, simul atque Sagitta,
Ara quoque atque Aquila ascendunt, sed cætera puppis
40 Descendit, Procyonque mari sua sidera condit.

- It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
10 Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi confurgunt membra caballi.
Tunc contra caput & cervix descendit Echidnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notius fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
20 Sed prius Uranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, ut auxilium tribuat, secretaque pandat.
Uranie, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ superum sedes gemmataque templa frequentat :
Uranie formosa adsis, arcanaque divum
Tecta aperi, vatemque juva tua regna canentem :
Æthereos da mente lares, animoque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi Diva aperi, num corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxu tenuique,
30 Non secus atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, post unda, aër, ignis, & æther.
Unde errant, qui materiam cœlestibus ullam
Corporibus non esse putant, contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquando perirent
Sic ajunt: verum hæc ratio (me iudice) peccat,
Namque neque materie culpa est, si corpora solvit
40 Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires, nisi fortius unum

- Sit reliquo quia quum vis æqua est atque potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cælum,
Optima materiæ primæ purissima legit,
Temperiemque illis talem addidit, ut nihil unquam
Se lædant, semperque habeant contraria pacem:
Sic cælum æternum est, sic nullo absumitur ævo,
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt,
10 Lædunturque minus, proinde est durissimus æther
Plus adamante, adeo ut ferrum contemnat & ignem,
Ubique omnem, præter Domini, a quo conditus ipse est.
Est aliâ id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit, ac violenter
Occasum versus secum trahit, atque diurno
Motu (obstent quamvis) spatia in contraria versat:
Quod fieri nequeat, solido nisi corpore consent.
Adde huc quod lunæ pars illa simillima cælo est,
Quam sol non spectat, fraternaue lumina tangunt.
20 Sic etiam stellæ, manifesta in luce diei
Consimilem cælo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellæque ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca. Hoc eclipsis declarat aperte:
Nam radios Phœbi Luna interjecta repellit,
Nec finit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam sic sidera fixa teneret:
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent,
Non tamen est cæli, ut stellarum, corpus opacum:
30 In terris etenim positi summa astra videmus,
Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
Quum vero sint (ut dixi) durissima cæli
Corpora, sintque eadem purissima, forsitan illis

- Est etiam sonus: & quum se tangantque rotentque
 Concentum faciunt aliquem, cœlestibus aptum,
 Ut quidam scripsere olim doctique probique:
 Hunc tu Musa etiam nodum mihi solve roganti,
 Dura & plura licet sacri sint corpora cœli,
 Perviaque humanis oculis, tamen illa sonorem
 10 Efficiunt nullum: neque enim pulsantur ab ullo,
 Nec si pulsentur resonant, crassissima quum sint,
 Cumque illic aër nullus sit, quo sine frustra
 Speratur sonus, atque ideo sine murmure currunt,
 Præterea sphaeræ bis quatuor inferiores,
 Auroram versus omnes vertuntur eodem
 Progressu: nec se collidunt concutiuntque
 Occurrendo sibi, sed certa lege modoque
 Una eademque via leni vertigine pergunt,
 Et choreæ in morem placidi taciteque feruntur:
 20 Mobile duntaxat primum adversatur eundo,
 Orbibus (ut dixi) reliquis: tamen haud strepit unquam
 Nilque sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
 Quippe superficies multo est levissima sphaeris:
 Unde fluunt celeres, nullo impediante rigore,
 Et sua contactu molli confinia lambunt:
 Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
 Non igitur recte veteres sensere, putantes
 Sphaerarum motu harmoniam consulari, at non
 Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
 30 Ceu Nili non auditur, quæ decedit altis
 Rupibus unda prope: at longe fragor editur ingens.
 Nugantur certe, & ratio hæc est prorsus inanis,
 Nam si nemo unquam audivit, cur fingere debent
 In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere quæ non
 Ostendi possunt, quæ possunt jure negari

Non nova sunt fingenda, nisi hæc vera esse probentur,
 Nullum verba fidem amota ratione merentur.
 Sed nunquid cælum est, ut fertur, (Musa) rotundum?
 Sphærica nimirum perfectior esse figura

- 10 Censetur cunctis aliis, quod non habet in se
 Principium finemque, capax quod sit magis, atque
 Simplex & formosa magis, magis apta moveri:
 Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
 Circa ipsam terram, in medio quæ condita mundo est.
 Convenit hæc igitur cælo tam digna figura,
 Convenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris,
 Quanquam aliter pictorum audax incititia fingit.
 Stellæ autem suntne (ut fertur) pars densior orbis?
 Non ita: quippe suam sortita est quælibet horum
- 20 Diversam à cælo speciem, discrimine magno:
 Ipsæ etiam inter se distant: ceu sorbus ab ulmo,
 Ceu pyrus a cerafo differt, foetu atque figura.
 Indicat id color haud unus, diversæque earum
 Virtus & splendor: stellæ est sua cuique potestas:
 Quandoquidem natura etiam sua cuique tributa est.
 Cælum ergo est sedes tantum opportuna, locusque
 Stellarum, non materia aut substantia earum.
 Quid virtutis habet cælum? est vis omnis in astris:
 Astra regunt orbem terrarum, atque omnia mutant:
- 30 Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant.
 Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc,
 Quare non solum raro densoque putandum est
 Distingvi a stellis cælum, diversa sed ipsis
 Natura est etiam, & dispar faciesque vigorque,
 Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
 Quo sint fixa locò, ut visum est aliquando Platoni:
 An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
 Musa velim scire: unde precor mihi singula pande.

- Non sunt astra quidem magna æque. Namque minora
 10 Plurima sunt numero, ut possit comprehendere nemo,
 Sunt aliquot majora etiam, sed pauca: sereno
 Quæ passim cælo veneranda luce refulgent,
 Et quibus astronomi varias fecere figuras,
 Et pinxere amplum diversis æthera signis:
 Ex his ergo astris majoribus (ut perhibent, qui
 Astra sciunt, utque eclipsis phœbeia monstrat:
 In qua Luna pater quanto sit corpore, fratris
 Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
 Quædam sunt tanta, ut totam terræque marisque
 20 Excedant molem, ac spatium maiore nitescant:
 Quamvis parva adeo videantur, propterea quod
 Tam longo distant a nobis intervallo.
 Quippe aliquid quanto est longinquius, esse videtur
 Tanto etiam minus, & spectantium lumina fallit.
 Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
 Quæque suum circa centrum volvuntur ibidem
 Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
 Non ea quam fingunt quidam, quia longius absunt,
 Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
 30 Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
 Non etenim quicquam scintillat, quod procul absit
 A nostro visu: minus, atque obscurius illud
 Sed tunc apparet, nec scintillatio motu
 Ulla carere potest, quare fixa astra moventur,
 Cum Sole una, illo motu quem diximus ante,
 At non Saturnus talem, nec Jupiter, & Mars
 Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriive
 Aut Veneris sidus: verum hæc gaudent epicyclis:
 Cur non scintillat Saturnus, Jupiter, & Mars,
 40 Ut Sol? quum tamen a nobis longe altius absint,
 Nec magno a stellis fixis discrimine distent?

- Nimirum, quoniam non sic volvuntur uti Sol,
Sed sua permittunt epicyclis corpora ferri.
Forte aliquis solem non scintillare putabit.
At si hunc perspiciet summo quum mane resurgit,
Vel quum descendit brumali tempore in undas,
Quando acies illum melius tolerare valebit.
Tunc circumvolvi, tunc scintillare videbit.
Nec quisquam hoc adeo magnum ac mirabile dicat,
10 Singula si tali volvuntur sidera motu:
Nonne magis mirum est, tam immensi corpora cœli,
Tam celeri semper ferri vertigine, ut omnes
Prævertant volucres, ventosque & fulmina vincant.
Unde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atque quietem, atqui in terris, centroque locata est
Ipsa quies proprie, possedit cætera motus.
Unda fluît, semperque aër agitur & ignis,
Præcipue tamen in cœlo est vis maxima motus:
20 Et quò quæque magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum: sed motus maximus ille est
Tempore qui minimo spatia & loca maxima transit,
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæra, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Volvendo raperet secum terram, Oceanumque
Quippe animal nullum posset tunc vivere in illis.
30 O rem mirandam in primis! quis non stupeat, quum
Secum agit, tantam tam parvo tempore molem,
Tam longas transire vias, iterumque reverti,
Nec cessare unquam, & nullum sentire laborem?

Hinc

Hinc aliquid credunt, a diis totum æthera volvi,
 Assignantque suum motorem cui libet orbi:
 Qui quasi istrina addictus, non desinat unquam
 Tam vastam versare molem noctesque diesque.
 Nec quamvis cupiat, minimum requiescere possit.
 Felix servitio tali Deus ille profecto.

10 Sed nugæ sunt hæc, commentaque inania eorum

Qui cupiunt primi mortales inter haberi.

O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.

Quare non tutum est facile omnia credere cuivis,

Ille licet magni sit nominis, innumerasque

Scibendo impleri nigra loligine chartas,

Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur,

Et nemo est adeo prudens quin sæpius erret.

Est igitur ratio in primis quærenda, fidesque

Major in ambiguis rationi est semper habenda,

20 Quam dictis hominum: namque hæc sunt falsa frequen-
 ter

Quid ratio ostendit? cælum stellasque moveri

A diis, an per se, naturalique vigore?

Qualis honor, vel quale lucrum, vel quanta voluptas

Esse potest divis; versantibus æthera semper,

Ut stultorum hominum vitæ opportuna ministrent,

Utque feras pecudes, volucres, piscesque gubernent?

Sicne decet dominos servis servire? deosque

Servitio æterno damnari, ut pabula brutis,

Ut stultis pravisce ferant mortalibus escam?

30 Nonne decet potius libertas maxima divos,

Ut quocunque velint faciles accedere possint?

Ne tanquam dura devincti compede, nusquam

Ire queant, semperque loco teneantur eodem:

Aut tanquam figuli instantes operique rotæque,

Nunquam decedant scamno, nunquam otia captent.

Estne

- Eitne illis adeo dulcis labox ille rotandi ?
An labor ille potest divis nunquam esse molestus ?
O sapientum hominum sententia digna notatis.
Sed ratio obfistit, ratio manifesta reclamat :
- 10 Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis.
Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creavit,
Ut non esse queant aliter quam iusserat olim,
Quum primum immensi jaceret fundamina mundi,
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens :
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis ær,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est :
Sic forma & virtus herbis sua cuique tributa est,
Nec non arboribus, nec non animalibus ipsis,
- 20 Ut nullo possint mutari prorsus ab ævo :
Usque adeo ipsius naturæ immobilis ordo est,
Usque adeo est eadem semper divina voluntas :
Quare si motus cæli est æternus, oportet
Naturalem esse, ut gravium leviumque videmus.
Nam quod naturæ est proprium, non deficit unquam,
Si vero est alius motor, quandoque quiescit ;
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An gravium & levium natura potentior est quam
Astrorum & cæli, ut possint per se illa moveri,
- 30 Hæc vero nequeant, nisi diis agentur ab ipsis ?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quod non motoris egent alieni.
Sed per se a centro aut ad centrum tendere possunt,
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, ut terra ignisque moveri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus : & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & majus in orbe.

- Naturam vero appello, legem omnipotentis
10 Supremique patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitque teneri
Inviolabiliter, dum mundi testæ manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: unde
Quum rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem.
Nempe suis res a formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas.
Hæc vere ac proprie natura est, & melius quam
Forma aut materia, ut quidam posuere: etenim sunt
20 Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima,
Non autem natura placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc jam satis: ad reliqua accedamus, & utrum
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneatque colatque,
Præsens hora monet solito nos dicere versu.
Quum cælum sit tam immensum, tantique decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
30 Desertum & vacuum & solum incultumque manebit?
Terra autem innumeris gaudebit & unda colonis?
An mare vel tellus, locus est jucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto major Olympo?
Propter quod potius, quam æther, mereantur habere
Tot cives, & tam variis animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare parati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mire speciosam intusque forisque,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquam

10 Tam pulchras habitare ædes, vacuaque tenere ?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, pulvis, cœnumque fimumque,
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare unquam tot fœda immundaque posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt ?
Quis nescit pluvias, nebulas, nubesque, nivesque,
Prælia ventorum, tempestatumque furores,
Quæ mare perturbant, quatiunt terram, aëra versant ?
Terra tamen pontusque tenet animalia multa :

20 At cœlum vacuum, vacuum cœlum esse putatur ?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud ?
Quippe suos etiam cives habet æther : & astra
Singula, sunt urbes cœli, sedesque deorum
Illic & reges, populi inveniuntur & illic.
Sed verî reges, populi verî, omnia vera :
Non velut hic, umbra simulacraque inania rerum,
Quas cito mors rapit, & tempus terit, inquinat, aufert,
Illic felices, immortales, sapientes :
Hic habitant miseri, mortales, insipientes :

30 Illic pax & lux regnant, & summa voluptas :
Hic bellum assiduum & tenebræ, & genus omne doloris.
Inunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imo aude, o demens, stabulum hoc præponere cœlo.
Verum aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dî poterunt illic habitare, vel illac
Pergere, nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea quum cœlum ipsum non possit arari
Atque fodi, quonam pacto Bacchusque Ceresque
40 Nascentur, frugesque aliæ, quarum indiget usus ?
Frivola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.
Namque sit ipse licet multo solidissimus æther,

Pervius est tamen, & cedens cultoribus, & nil
 Obstat quin facile huc possint se ferre vel illuc,
 Et quacunq; libet nihil impediēte moveri.
Cœlicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille auctor mundi dedit, atque levissima: quare
 Ipsis non opus est foribus, patulisve fenestris.
 Per medios intrant muros, & marmora tranant,

10 Usque adeo est illis tenuis natura, potensque.

- = Quis, nisi vidisset pisces habitare sub undis,
- = Sub limo ranas, salamandras vivere in igne,
- = Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
- = Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
- = Plurima sunt, quæ cum fieri non posse putemus,
- = Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.

Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales,
 Cœlicolas, qui per cœlum facile ire valerent,
 Nulliusque cibi vel potus prorsus egerent?

20 Si potuit, certe voluit: nam turpe fuisset,

Tam pulchras sedes, tamque amplas linquere inanes.

Atqui cœlicolis non est opus, ut vel arando,

Vel fodiendo parent alimenta juvantia vitam:

Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,

Quæ instaurare solet sensim labantia victus:

Nec sitiunt unquam divi, esuriuntve beati.

Denique nulla illos penitus contristat egestas:

Quippe ultra fines Lunæ illætabile nil est.

Cuncta mala in terris posuit Deus, illaque claudit

30 In medio, & vetuit sacrum contingere cœlum.

Ergo felices vivunt, nectarque bibentes,

Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cujus

Copia magna oritur passim cœlestibus arvis.

Cœlicolum vero illorum felicior atque

Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentant,

Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beator idem est.
Sed quid sunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diversa loquuntur.

10 Nil per se in cælo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaque Luna:
Quæ quia cunctarum stellarum est ultima, & imam
Sortita est cæli sedem, terrisque propinquam:
Ut sit opaca magis, minus & sincera necesse est,
Unde ejus partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ & densæ, & leves, lucisque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ & densæ, levesque receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.

20 Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosæ albescit Olympo,
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem,
Namque dies vera ostendit, nox fraudibus apta est,
An vero, æternum sit cælum, an cœperit olim,
Expectetque suum post plurima sæcula finem,
Pulchrum etiam scitu est, unde hoc diversa sopherum
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio discors

30 Frustra aliquid facere? hic etenim insipientibus est mos.
Causa aliqua ergo. Sed quæ? nempe illius ingens
Haud dubiè bonitas, nec non immensa potestas,
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Utraque, sed potius cunctis effusa pateret:
Frustra etenim bonus atque potens is dicitur, a quo
Nil unquam fieri magnum egregiumque videtur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur

Non voluit semper tam pulchrum condere mundum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?

- 10 Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quisquam
Astutus velit, & nugas præponere vero.
Quare si humanæ rationi credere par est,
Æternus certe mundus dicetur, & omni
Principio prorsus quoque sine carere:
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mose
Facta revelavit, debemus credere Mose:
Succumbat ratio fidei, & captiva quiescat.
Namque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modo dignatur quicquam mortalibus unquam

- 20 Dicere, si quicquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuere, chaosque
Nugantur, nam cur Deus hanc liquisset inanem:
Tamque diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?
Frustra differtur diversa in tempora quicquid
Una eademque potest fieri perneciter hora.
Sunt vero quidam æternum mundum esse putantes,
A nullo factum tamen, a nulloque creatum:
Sed per se ut nunc est ante omnia secula fuisse,

- 30 Et per se ut nunc est post omnia secula futurum.
Quod certe falsum est: ratio quippe ipsa repugnat
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellumque cierent.
Esto quod semper concordia pace manerent,
Frustra ponuntur duo maxima, sufficit unum,
Quod saltem natura aliis prius esse necesse est.
Si prius est aliis, ergo est quoque causa aliorum:
Namque prius causa efficiens est posteriorum.

Quocirca haud dubie mundum hunc Deus ipse creavit

- 40 Ex nihilo æternum, sed quomodo? si libet, audi.

- Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nonne ejus potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, ut ratio vult,
Nil obstat quin æterno sit conditus ævo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Ut si quis solem æternum concesserit, idem
Æternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes jam cœlo elementa gradatim
10 Scrutemur, deque his quædam haud indigne loquamur.
Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumque orbi lunæ, sed luce carentem:
Urentem tamen inprimis, mireque calentem.
Quod verum esse docet ratio, nam nocte videmus
Per fudum volitare faces flammæque vagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quod in aëra fumī
Altius ascendunt, superoque cremantur ab igni.
Namque vapor duplex, alter levis, aridus, aptus
20 Incendi, unde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, graviorque & crassior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluvix, nubesque, nivesque,
Fulgura eum ventis, tonitru, ros, grando, pruina.
Quod nisi sub cœlo foret ignis, non vapor illic
Accendi posset, noctisque volare per umbram.
Præterea quam ignis levitate ipsum aëra vincat,
Altior haud dubie locus illi convenit: ergo
Sub cœlo est ejus sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem vero est aër, qui parte suprema
30 Accipit æthereum vicino ex igne calorem,
Pars media ipsius multo est gelidissima, & illic
Concreescunt nubes, constantur fulmina vasto

- Cum tonitru, variisque agitantes nubila venti.
Infima pars calida est, atque humida, ne vapor ipsam
Humeat liquidis exhalans jugiter undis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hic nebulae, hic pluvia, hic tenui cum rore pruina
Atque nives, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis hujus non parva potestas
10 Aëris: hi possunt æstivo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Jurus ab aurora, Libycis venit Auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus a Scythicis, gelidaque oriuntur ab arcto:
Inter quos alii quoque sunt, quibus omnibus aër
Inferior servit, cumque aëre terra fretumque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
20 Nubibus emanant imbres, floccique nivales,
Fulmen, ros, grando, matutinæque pruina:
Tempore sed vario, varia ratione modoque,
Et variis etiam perstantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, cælique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: sed cælum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramque virentibus herbis
30 Vestit, dans avibus cantum, silvisque decorem.
Eurus plerumque est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
Hos ventos vel dii aërei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,

Vel magico ritu quenquam sibi subdere divum :
 Audivi exortum ventum, subitamque procellam,
 Aut fata stravisse, aut hærentes vitibus uvas.
 Materiam ventis præbet vapor ortus ab undis.

10 Causa movens ipsos, dii sunt quibus aëris est jus.

33. Verum hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus
 Credere vult. Quid tum? gemmas ne apponite porcis:
 Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
 Non solum in cælo, sed in aëre plurima divum
 Millia qui ventos tempestatesque ciere,
 Et tonitru facere, & detrudere fulmina possunt
 Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci
 Quæ faciunt ventos: veluti sol, lunaque & astra,
 Præsertim septem quæ vulgo errantia dicunt:

20 Quorum opera exhalans vapor ad diversa movetur.

Vidi ego, dum Romæ, decimo regnante Leone,
 Effem, opus a figulo factum, juvenisque figuram,
 Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
 Quippe cano infusam retinebat pectore lympham,
 Quæ subjecto igni resoluta exibat ab ore,
 In faciem vento validi, longeque furebat.
 Ergo etiam ventus resoluta emittitur unda,
 Dum vapor exhalans fugit impellente calore,
 Namque fugare solent sese contraria semper.

30 Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,

Apparere solent regalia fata cometæ,
 Apparere solet variata coloribus Iris.

• Hanc radii solis roranti in nube figurant:

*Secundæ
Aristotelis
opinion.* Illos stella facit de septem errantibus una,
 Dum sibi subjecto radios impressa vapor,
 Assimulat caudam, lumenque in nube relinquit.
 Haud aliter quam quum circumnitit area lunam,

- Area venturi (ut perhibent) prænuntia venti:
Aut cum tres soles lucere aliquando videntur,
10 Nec sunt tres tamen. At subjectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo, solis formatur imago.
Sub regione autem crassa imaque æris unda est:
Unda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angustoque freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longe lateque pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Aegæum, Jonium, Tyrrhenumque, Adriacumque,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur unda cavernas,
20 Et fluit ac refluit semper, variumque saporem
Accipit, ut varia est tellus, per viscera cuius
Transit, sulphureumque a sulphure mittit odorem.
Hinc est æterno quod tempore flumina current:
Quippe suos repetunt fontes, iterumque marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim,
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assidue, vegetantque ut sangvis corpora terram:
Hæc eadem facit unda lacus, crassasque paludes,
Nec non perspicuos fontes, puteosque perennes.
30 Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum
Quasunque orbis habet, lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientiæ.
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur est adeo salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitrior. At sapor omnis
Undarum a terra causam trahit, inveniuntur
In terra siquidem montes salis, hos tegit æquor,
Exfugitque saltem, liquidasque resolvit in undas.
Ergo sal, non Sol causa est falsedinis hujus.

10 Nam cur Sol non stagna etiam falsa efficit idem?

Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Usibus humanis, nimia falsedine abundans,
Natura Oceano substravit profida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior, uberiorque,
Detexit nobis, nobisque reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, clivi, tumulique,
Convalles, campi, rupes, fauces, juga, ruræ,
Silvæ, stagna, lacus, fontes, fluvii, atque paludes,
Oppida parva, urbes magnæ, pagi, villæ, arces,

20 Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ
Huic terræ, illiusque opibus natura Deusque
Præposuere hominem, & regem fecere animantum,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morantur,
Ingeniumque illi ac mentem tribuere: quibus se
Præponat cunctis, terrarumque imperet orbi:
Atque Deum agnoscens, illum metuatque colatque:
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit gravia omnia ferri.

Nec naturali motu decedere ab ipso

30 Possunt. Atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria gravitate tenetur.
Undique enim ad centrum concurrit prona, globumque
Efficit immensum, & densum, solidumque & opacum:
Circa quem roseis noctesque diesque quadrigis
Sol vehitur: sed nox adversa in parte creatur.
Quippe aliud non est quam terræ atque æquoris umbra,
Quæ si forte ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsin facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine divam.

40 Umbra hæc tunc noctes majores efficit, est quum

- Diffans a nobis sol longius: at breviores,
 Quum redit, & Cancrī borealia signa revisit.
 Causa hujus tumor est terræ, montesque superbi,
 Quos interposuit prudens natura, suis ut
 Verticibus noctes mutato fidere mutent.
 Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
 Tanto majores veniunt a montibus umbræ;
 Umbræ, quæ abscondunt lucem, auroramque morantur,
 Et spatio breviorē diem procedere cogunt.
- 10 Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
 Tunc æstas regna Antipodum declivia torret.
 Quum vero sol ad Cancrī loca summa recurrit,
 Tunc nox sit brevior nobis, redeuntque calores.
 At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
 Sic vario cursu variat Sol tempora, & annum
 Quatuor in partes totum discriminat æquas:
 Circūfensque orbem terrarum servit utrisque
 Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
 Quæ supra, atque pari moderamine temperat omnes,
- 20 Nam sub terra homines etiam sunt, non mare tantum
 Aut silvæ, neque enim Solem natura dicinque
 Jussisset radios illic effundere inanes,
 Et solum servire feris, generisque natantum.
 Nimirum tellus habitatur tota, nec ullus
 Est locus, aut zona ulla, in qua non vivere possint
 Mortales, aptasque sibi componere sedes:
 Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus
 Illic assidue: natura ubi tristitia fixit,
 Læta adhibet, miscetque sagax adversa secundis:
- 30 Atque ubi fert morbos, medicamina debita gignit.
 Ergo ubicunque calor nimius reperitur, ibidem
 Non gelidi montes, non frigida flumina desunt,

- Non silvæ umbriferæ, & multis cum fontibus amnes
 Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.
 Præterea est illic semper nox æqua diei,
 Quæ solis radios æquato frigore frænat.
 Unde fit ut zonam mediam non esse putemus
 Desertam omnino: multos sed habere colonos,
 Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
 10 Zonæ etiam extremæ, quas non habitariæ ajunt,
 Affiduis nivibus pressas, glacieque perenni,
 Possunt nempe coli, ut ratio non frivola s'vadet.
 Maxima namque locis lignorum copia in illis
 Nascitur, & fiunt illic hypocausta, gravesque
 Vestes, ex variis animantium pellibus, unde
 Calfaciunt se mortales, hyemique resistunt,
 Et multis arcere modis mala frigora norunt.
 Congrua nec desunt illis alimenta, cibosque
 Indigenas partim, partim illuc undique vectos
 20 Accipiunt large, & dapibus vescuntur opimis.
 Non igitur verum est, quod quidam Græculus inquit,
 Unius tantum zonæ partem, exiguamque
 Naturam humano generi tribuisse colendam:
 At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
 Piscibus atque feris duntaxat semper haberi.
 Ah foret indignum certe hoc, natura minoris
 Fecisset nos quam bruta, imperiumque dedisset
 In terris majus quam homini & spatiosius illis.
 Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
 30 Haud dubie tellus tota est habitabilis, & nil
 Obstat quin possint mortales vivere ubique.
 Naturæ auxilium in rebus non deficit ullis.
Ingeniumque hominis durissima quæque refringit.
 Postremo, quoniam ad finem properamus, & hora
 Jam dudum monet æthereosque invadere pisces,

- Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
 Quæ vis tanta illam quatiat, cogatque moveri,
 Seire igitur licet, innumeras vastasque cavernas
 Sub terris esse, atque illic quandoque creari
 10 Ingentes ventos: qui dum crudelia miscent
 Prælia, concutiunt terram, nimioque furore
 Congressi evertunt totas cum mœnibus urbes.
 Donec parte aliqua erumpant factio agmine, & auras
 Diffusi in vacuas non longa pace quiescant.
 Gignuntur vero hi venti telluris in alvo
 Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab unda.
 Quippe ignes in se multos magnosque perenni
 Tempore nutrit humus (dictu mirabile,) sed non
 Falsa tamen refero. Credet qui viderit Aetnam,
 20 Qui scatebras calidarum usquam spectarit aquarum,
 Et qui vitiferi bene noverit acta Vesuvi,
 Hos agitant ventos qui subterranea regna
 Dii manes habitant, cæcisque morantur in antris.
 Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
 Sunt, quæ Stygii rebus memorantur Averni.
 Nempe locus nullus frustra est: habitatur ubique
 Sub terris, supra terras, inque aëre & igni,
 In cælo & supra cælum, est ubi regia summi
 Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
 30 Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER DUODECIMUS.

Synopsis LIBRI XII.

*Summus Æther rerum terminus non est; sed extra
 cælum est immensa sine corpore lux. Veterum
 somnia de triplici cælo suis habitatoribus culto
 hac referuntur lucemque sine corpore esse posse
 probare*

probare annititur: quia scilicet forma dat esse rebus. Quæque ideo lux corporeis oculis cerni nequit. Mira hic quoque de formis sine materia occurrunt. Millia innumera Divum Ætherem lucemque prædictam inhabitant: quorum dignitatem vitamque describit. Aeternam Atheis ruinam minatur. Fustos piosque ad rerum terrenarum despectum cælestiumque amorem excitat, & spe vitæ æternæ solatur. Mali demones facile ab hominibus ad colloquium evocantur, boni vero non adeo: quod tamen a rite purificatis aliquando impetratur. Quæ omnia ab aliis perperam negari asserit. Gratiisque tandem Deo actis, totius operis finem facit.

P I S C E S.

Summe Deus, rex omnipotens, pater optime, cujus
 S Tam pulchrum tamque immensum sapientia mundum
 Condidit ex nihilo, & regit, assidueque tuetur,
 Principium & finis rerum, cui omnia parent:
 Quo majus, melius, speciosius, altius est nil:
 Qui supra omne habitas cælum: sine fine beatus:
 Mens mea nunc ac te cupiens conscendere, Musis
 Non eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis
 Vaniloqui quoscunque solent haurire poëtæ,
 IO Magnifica infano scripturi somnia vulgo.
 Quippe alio auxilio nobis, alioque favore
 Est opus, atque alias sitientes quærimus undas?
 Te voco, te imploro, te posco, te precor unum,
 Ut cæpto jam pridem operi, extremoque labori
 Aspires, tribuasque optatum attingere finem.
 Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:

Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata aliis exponere possim,
Carminibusque meis æternum acquirere honorem.

- 10 Sunt qui extra cælum credant nihil esse putentque
Ætheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos ultra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitate quiescat.
Quod falsum ratione mihi syadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, ubi definit æther,
Cur nil ulterius fecit Deus? an quia scivit
Nil facere ulterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed jure negatur utrumque:
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,

- 20 Et nullum patitur divina potentia finem.
Non etenim res ulla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec seipse coërcuit ultro.
Magna loquor: tamen hæc ratio quoque magna probavit,
Si res ulla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior est res illa Deo: nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo.

Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat, neque fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se Deus ultro

- 30 Limitibus cinxit; quis enim sibi ponere finem
Vellet, quum posset liberrimus esse, suasque
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imo omnes quærent majora capeßere semper,
Atque aliquid semper jam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet, quum possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,

Sponte

- Sponte sua, angustasque sibi circumdare metas :
- 10 Non decet hoc certe. Quare nec credere fas est,
Esse Deo finem, si non accepit ab ullo,
Nec dedit ipse sibi : ut ratio jam nostra probavit.
His ita præpositis, concludimus, infinitum
Esse Dei omnipotentis opus, ne vana potestas
Illius dici, & ne vana scientia possit.
Nam si extra cælum scivit potuitque creare
Plura quoque & majora Deus, sed noluit : ergo
Scire ac posse suum frustra est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnaviter artem
- 20 Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil unquam
Efficeret, frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imo deberet inertia dici.
Verum in divina natura credere par est
Esse nihil frustra aut vanum, pulcherrima quum sit.
Quæcunque ergo Deus potuit, facit quoque virtus
Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnemque expleisse vigorem,
- 30 Nec servasse in se vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus posse esse negavit
Doctus Aristoteles, ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cæli fines non ponimus ullum
Corpus : sed puram, immensam, & sine corpore lucem :
Lucem qua nostri Solis longe minor est lux :
Lucem quam terreni oculi non cernere possent :
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam,
In qua habitant cum rege suo dii nobiliores :
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
- 40 Ergo triplex regnum est, ac mundi portio triplex

- Cœlestis, subcœlestis, quarum utraque sine
 Clausa suo est, reliquam non ullus terminus ambit,
 Quæ supra cœlum splendet lumine miro.
 Forte aliquis dicet, nullum sine corpore lucem
 Posse dari, unde extra cœlum lucem esse negabit:
 Sed frustra oblatrat nobis frustraque resistit.
 Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur;
 Dic quæso, cur Sol lucet? num quod sua per se est
 Lucida materia: an potius sua forma dat illi
 10 Hanc lucem quæ tam vastum complectitur orbem?
 Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
 Ut perhibent physici: quibus & nos adstipulamur.
 Forma igitur solis causa est, ut luceat: & non
 Materia, a forma vis & decor effluit omnis.
 Quod si corporeis formis lux tanta tributa est,
 Cur in corporeis lucem posse esse negamus?
 Præsertim quum sint puræ magis, & tenues, &
 Participes multo uberius pulchrique bonique?
 Ergo Deum formæ lucent vehementer: at illa
 20 Lux non est oculis mortalibus apta videri:
 Imo inter divos quo quisque potentior est &
 Dignior, hoc etiam majori lumine fulget.
 Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorem
 Affert, ut nobis: lux est sua gloria divis.
 Utque inter stellas multo nitidissimus est sol:
 Sic inter divos lucet Rex ille deorum,
 Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos;
 Tanta ejus bonitas est, & sapientia tanta.
 Forte etiam objiciet, subjectum esse aëra lucis,
 30 Ac fundamentum: proinde aër est ubi nullus,
 Extra oras cœli summi, lucem esse negabit.
 Sed pariter nunc a vero decedit ut ante.
 Non etenim est aër subjectum luminis, & non

- Est (ut perverse arbitratur) in aëre lumen:
Imo aër contra est in lumine, si bene cernat,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa:
Nam si adstans clausis foribus accensa lucerna,
Vel fax immitat per rimam lumen in aëdes
Obscuras, quatiatque aliquis tunc aëra, juxta
10 Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si vero ipse aër subjectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque suo haud dubie subjecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa movetur
Assidue, mutatque locum illustratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusque manet, tæda corrente per ipsum.
20 Quod si aër esset subjectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero unus & idem.
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Unde patet, quod lux non indiget aëre, tanquam
Subjecto: sed stare potest absque aëris usu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cujus
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atque illic tanquam in speculo comprehensa tenetur,
Nam veluti in propria sphaera non cernitur ignis
30 Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cælo,
Ignitæque trabes æstiva nocte micantes
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,

Quippe

- Quippe ipsam talem fecit Deus, ut sua posset
Illic lux recipi & tota fulgere in orbe,
Allatura diem, & vitam, bona plurima rebus.
- 10 Illa etiam lux divina est impressa aliorum
Divorum formis: quamvis non omnibus æque:
Ut non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis una alia, quanto hæc perfectior illa est.
Utque potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuitve nitorem,
Haud secus illa Dei lux inviolata, nihilque
Decrescens, alios impertit lumine divos.
Verum aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit,
An præter lucem, quam diximus infinitam,
- 20 Quicquam aliud quoque sit, magni extra mœnia mundi.
Sit licet indignum, atque impar mortalibus ausis,
Ire tamen tentabo viam, quæ nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitoque favore juvabit.
Principio patrem rerum, auctoremque fatendum est
Esse Deum, atque ipso omne bonum pulchrumque creari.
Quin summum pulchrum atque bonum vere ipse vocatur.
Ergo ubicunque manet Deus, illic gloria secum
- 30 Stat sua, omne bonum ac pulchrum reperitur ibidem.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atque boni, totum illud cernitur extra
Cœlestes orbis, ubi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non ulla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta magisque
Pulchrâ his, materiæ quibus est data portio rebus,

- Forma etenim quæcunque ipsam se sustinet absque
 Materiae auxilio, longe est perfectior illa
- 10 Quæ sine materia per se consistere nequit.
 Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
 Perfectæ ac puræ, quas nec longæva vetustas
 Lædere, nec vis ulla potest dissolvere fati.
 Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
 Corporeo in mundo omnipotens natura creavit.
 Ex quibus emanant felicia gaudia divis:
 Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:
 Gaudia quæ nullo possunt amittere ævo.
 Has formas incorporeas divina Platonis
- 20 Mens olim agnovit: quamvis turba invida tanti
 Scripta viri carpat, risuque illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria divum:
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit auctor,
Datque suum, ut possint speculari talia, lumen.
 Postremo divum sunt illic millia tot, quot,
 Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas:
 Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
 Imo horum numerus numero non clauditur ullo:
 Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
- 30 Si potuit facere, ut sua gloria latior esset?
 Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus,
 Ut supra ostensum, & stabili ratione probatum est.
 Verum incorporei quum sint, omnique carentes
 Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
 Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.
 Non somno aut esca utuntur, nullumque laborem
 Norunt. Perpetua est illis & læta juvenus,
 Summaque libertas: nulli servitur ab ullo,
 Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: unum

- 10 Duntaxat Dominum agnoscunt, Regemque Patremque
Communem cunctis: illum venerantur amantque,
Ultro illi adsistunt, parent ultro, atque ministrant,
Gaudentes, ejus laudes & facta canentes.
 - Quisque illi studet obsequio ac pietate placere.
 - Bella absunt, odio nullo invidiave laborant.
 - Pax æterna viget, concordia maxima, amorque
 - Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
 - Suspicio, nullusve dolus sentitur ab illis.
 Denique totius pars illa est optima mundi;
- 20 Quæque illic vivunt, sunt longe nobiliores
Quam qui habitant cælum, & sacris versantur in astris.
 Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis
 Quilibet est, tanto divos tenet ille minores,
 Atque minora bona, & tanto est quoque vilior idem.
Unde ut qui supra cæli fastigia vivunt,
Sunt summe pulchri atque boni summeque beati:
 - Sic qui obscura habitant telluris viscera, summe
 - Turpes & pravi & miseri inveniuntur, & illic
 - Non temere esse olim finxerunt tartara vates:
- 30 Tartara, ubi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris
Æternis frustra requiem pacemque requirunt.
 - Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborans
 - Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
 Usque adeo genus humanum delirat, ut esse
 Nequaquam credat superos, infernaque regna,
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & vivere semper.
 Hinc est quod solis inhiant noctesque diesque
- 40 Divitiis: hæc est illorum maxima cura,
Ut fiant præ allis auro gemmisque potentes.

- Aurum omnes utcumque volunt, spes omnes in auro est,
 Hinc currit furiosa audax in prælia miles.
 Hinc natis, uxore, domo, patriaque relictis
 Mercator maris undisoni per cæcula vectus
 Velivola, pinu extremas procedit ad oras :
 Quisque dolis studet ac furtis, ut congerat aurum,
 Aurum omnes cupiunt & amant, placet omnibus aurum,
 Nec pœnās metuunt ullas, ubi vita recessit.
- 10 O prorsus terreni homines, solaque figura
 Discreta a brutis ! solum cognoscitis aurum,
 Per quod nil differt a stulto vir sapiens, &
 Quod plerumque malis fors improba donat abunde.
 Discite nonnulla esse auro longè meliora,
 Quæ stultis pravisque Deus concedere non vult.
 Hæ sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
 Justitia, & junctis potior sapientia rebus.
 Hæc bona quisquis habet, deus est mortalis, & idem
 Immortalis homo, felix post fata futurus.
- 20 At qui non habet & vitiis sese inquinat atris,
 Morte obita in tenebras præceps rapietur avernas.
 Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia : sed sunt
 Vera quidem, imo etiam verissima. = Credite cæci,
 Credite : væ vobis, si non creditis, abibit
 Nam cito vita, & me verum dixisse scietis
 Tunc demum, quum vos Plutonia regna tenebunt.
 Ridetis nunc : sed risus vertetur amaras
 In lacrymas, tristesque ferent hæc gaudia pœnas.
 Tempus erit quum nudi, inopes, miseri que jacebunt,
 30 Auxiliumque humili ac lacrymosa voce rogabunt
 Multi, qui nunc divitiis regnoque superbi,
 Præ se despiciunt cunctos hominesque deosque.
 Unde o vos, quibus est cordi justumque piumque,

Sortiti meliorem animam, divina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ fors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curato, & spem ne ponite in illis.

Quærite duntaxat quantum vitæ exigit usus

10 Exiguum fat erit: contenti vivite parvo.

Sed sit vester amor cælum, cœlestia totis

Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:

In cœlo sunt vera bona & durantia semper,

Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.

In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ,

Quas stulti & terreni homines, pecudumque sodales

Optant in primis, atque hæc bona maxima censent:

Propter quæ subeunt discrimina mille, cientque

Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:

20 His sese extollunt, scarabæi stercore gaudent:

Vilia delectant viles, & turpia turpes.

Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci

Latentur cœno, placeant cœlestia vobis.

Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.

Terra breve hospitium est: patriam Deus æthere vestram

Constituit: patrias optate revifere sedes.

Ut quum corporeo egressi de carcere edendos

Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,

Illic possitis felices vivere semper.

30 Exempti a carne immunda, membrisque caducis,

In quibus inclusi, multos fortasse labores,

Et multos morbos, & tristitia multa tulistis,

In mortis regno, lacrymarum valle manentes.

Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,

Quæ mundi stabulum & genitrix, alitrixque malorum

- Regnat ubi insanus dæmon, scelerum pater & rex.
 Propterea memores mortis vos esse frequenter
 Convenit, & versare animo quam proxima sit mors
 Semper, & immineat, teloque minetur adunco.
 Quam de improvviso invadat, quam sæpe juventam
- 10 Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
 O fragilis nimium, innumerisque obnoxia vita
 Casibus, o nimium brevis atque incerta, recedens
 Fumi instar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: sic demum paulatim extingvîmur omnes.
 Non secus ac pecudes, lanus quas servat ovili
 Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
 Cras alias, potest cras alias, sic denique cunctas
 Dilaniat donec caulæ reddantur inanes.
- 20 Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cujus
Principium est fletus, medium labor & dolor, at mors
Finit. Quis talem vitam nisi stultus amabit?
 Vitam aliam sperate, aliam affectate, ubi nullus
 Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
 Nempe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vobis,
 Qui vitia odistis, sancteque Deum coluistis:
 Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
 Sed casti, innocui, veri, purique fuistis.
 Forte aliqui ex his, qui credunt intra æthera & extra
- 30 Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illosque videre.
O quam sublime hoc, & quam mirabile donum est,
Quo nihil in terris homini contingere majus
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore.
 Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
 Quos facile alliciunt precibus, sacrisque, peractis,
 Cum procul a terris non sint, & in aëre vivant,
 Atque hominum cætus videant adeantque frequenter

- Imo ultro apparent multis, ultroque ministrant:
 10 Et juvenum magno interdum capiuntur amore.
 Dii vero ætherei terras odere, hominumque
 Res dedignantur cognoscere, & impia facta
 Ipsorum detestantur, renuuntque videre:
 Quippe quibus bene compertum est quam stulta & iniqua
 Sit natura hominum, quam fallax, perfida, & audax,
 Contemprix, spretrix; blasphematrixque deorum.
 Quare compellare ipsos, & cernere coram,
 Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
 Quandoquidem ocludunt humanis vocibus aures,
 20 Avertuntque oculos ab eorum muneribus, qui
 Postquam se furtis ditantur atque rapinis,
 Particulam exiguum rerum non jure suarum
 Addicunt templis, cælum venale putantes.
 O bipedes asini: divos censetis avaros?
 Et gemmas cupere, & fulvo lætarier auro?
 Aut vestri auxilii, vestrique favoris egere?
 More hominum donis corrumpi creditis illos?
 Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,
 Cum sint felices, atque omni ex parte beati.
 30 Cum sua sint quæcunque tenent, tellus, mare, & æther,
 Quomodo quæ sua sunt divis donare potestis?
 Nonne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
 Ergo cum precibus flecti donisque recusent,
 Ardua res nimis est illis præsentibus uti.
 Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur:
 Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur,
 Principio causas quibus ipsis gratificari
 Possimus superis, investigare necesse est:
 Nam neque divitiis, neque nobilitate moventur,

10 Non regno, imperiove ullo, clarisve triumphis.

Nec curant, si quis forma vel robore præstet.

Talia contemnunt prorsus: nec talia propter

Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:

Unde alia est quærenda via, ut mereamur eorum

Conspectu alloquioque frui. Mea carmina forsân

Hanc monstrare viam poterunt, artemque docere:

Si modo tam pulchris adspirant numina cœptis.

Prima est mundities animique & corporis, ob quam

Diis homo fit gratus, divumque meretur amorem,

20 Quippe omne immundum odere, & vehementer abhorrent.

Usque adeo ipsoꝝ pulcherrima & optima vita est,

Quare danda opera in primis, ut simus ad unguem

Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus ullis,

Veste atra exuti, & niveo candore decori.

Candida conveniunt superis, at manibus atra.

Difficile hoc fateor: nam quis sine crimine vitam

Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?

Cuique suum impressit vitium natura, nilque est

Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.

30 Sunt quædam peccata tamen tam frivola, tamque

Exigua, ut prope nil offendant lumina divûm:

Unde his non indignantur: nam talia non sunt

Ulcera, sed tanquam specioso in corpore nævi,

Queis facile indulgent veniam pia numina, quando

Norunt quam infirma & fragilis natura hominum sit

At noxis gravibus valde offenduntur, & omnes

Oderunt, spernunt, detestanturque scelestos,

Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi

Mundarint multis lacrymis peccata lavantes,

40 Abstulerintque atras maculas candore reducto,

Et veniam precibusque piis animique dolore

Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,
 Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
 Antiquas solet exuvias deponere serpens :
 Qui renovatus abit, spolio inter saxa relicto,
 Et caput in cœlum attollens, animoque superbus
 Ingeminat trifidis horrentia sibila lingvis.
 Sic dii placantur, sic se, quum rite vocantur,
 Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.

- 10 Est aliud tamen addendum, niveoque colori
 Jungendus roseus, faciès pulcherrima tunc est
 Quum porphyriaco variantur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult ? designat amorem,
Quippe amor est igni similis, flammæque rubentes
Ignis habere solet : color & calor exit ab illo.
 Ergo opus est præter jam dicta, ut numina amemus
 Væmenter : nam quisquis amat, fit dignus amari.
 Quisquis amat superos, & pure vivit, ab illis
 Non poterit sperni, & fructu potietur moris :
 20 Quodque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
 Sed quis amat superos ? an qui desiderat hujus
 Corporis illecebras, & turpia gaudia querit ?
 An qui in deliciis volucres habet ? & canibus rem
 Infans patriam vel equis oblinat alendis ?
 An qui omni studio fumosos ambit honores,
 Histrio fortunæ, & residens in culmine hubo ?
 An qui in divitiis confixit, & omnibus illas
 Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat ?
 Credite : qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
 30 Nemo potest dominis recte servire duobus.
 Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse est,
 Tristatur tenebris, qui solis lumine gaudet :
 Et cui dulce placet, non delectatur amaro :
 Qui ad terram accedit, cœlum fugit : æthera amaro

Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci contemnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attollere cælo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque leuem quemcunque laborem.

10 Quid majus quam præsentis agnoscere divos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignavi vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter: tamen impiger illam
Assequitur, nec non pretium virtutis honorem,
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles.
Ignavus vero ac timidus sine laude jacebit.

Ergo laborandum est totis conatibus, ut nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis

20 Prospera succedent vivis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiva putamus

Æternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremo reliquum est ut crebris supplicibusque
Insistat precibus, qui vult commercia divum.

Non satis est petiisse semel: multumque diuque
Orandum est donèc longo post tempore victor
Ac voti compos divina luce fruatur.

Non annosa uno quercus deceditur ictu,
30 Non stilla una cavat marmor, neque protinus uno est

Condita Roma die: segetes, animalia, sylvæ
Paulatim fiunt, longoque augentur ab ævo.
Tu tantum tamque insigne ac mirabile credis
Possè opus extemplo fieri, minimoque labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare; & coram auscultare vicissim.
Nonne deos longe meliores regibus esse

- Censes? cur igitur venient nisi saepe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
- 10 Quocirca nos ne pigeant bis terque quaterque
Quaque die ingeminare preces, superosque rogare,
Ut si dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquioque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem
Nosque suo adventu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cælo secum sine fine tenebunt,
Est ubi vera salus, & felicissima vita:
Tunc ire ad mundum archetypum saepe, atque redire,
Cunctarumque patrem rerum spectare licebit:
- 20 Quid melius nihil esse potest, neque pulchrius usquam,
Qui cuiusque boni ac pulchri fons, auctor, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, ut illi
In terris posito divi apparere, loquive
Dignentur, meque arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. Neque enim dedit omnibus unum
Natura ingenium: quidam cœlestia semper
Mente agitant, semperque aliquid sublime revolvunt.
Nonnulli tantum quæ sunt mediocria curant,
Nec procul a terris multum se attollere gaudent.
- 30 Innumeri tellure jacent, nec surgere possunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quædam
Sublimi, & levibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dicis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi: nam quomodo quisquam

10 Montibus in rigidis inter deserta manere

Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam
Possit? nempe brevi rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blande, tanto mærore levaret.

Credite, qui loca sola colit, desertaque vitans
Humanos cœtus, aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.

Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixere patres: & tempore nostro

20 Complures tali funguntur munere vita.

Hos tu homines, cum prudenter sciteque loquantur,
Cum faciant miranda, & cum ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosque putabis?

An magis afflatus divino numine credes?

Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.

Credere cur nolim, cum sancta Ecclesia dicat?

Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari divos coram, atque videre:

30 Quod reor esse bonum summum, finemque bonorum

Cunctorum quæcunque homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida fulcat,

Cum vere elapsus mortali carcere abibit

Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentem, sensum, motum, ætheris oras
Exultans petet, & felix perfecte erit illic:

Quippe habitans cum diis, Deus efficietur & ipse.

O cœlum immensum, o pulcherrima regia divum,

Quam pura es, quam perspicua & mirabilis, & quot

40 Undique sideribus variis ornata renides,

Regia cunctarum plenissima deliciarum.

Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat

Terra, hominum locus ac pecudum: vilissima mundi

Portio: quid de te censendum? stant ubi sancti

Cœlicolæ, rerum domini, regesque beati?

11X O utinam postquam mea tristitia filia sorores

Lanifica implerint, liceat mihi corporis hujus

Exempto latebris illuc accedere, & illic

Deliciis tam mirandis sine fine potiri.

10 Jamque ego Zodiaci divino munere nostri

Sidera librorum numero duodena peregi:

Longum opus, & studio longoque labore

Confectum tandem, atque extremo limite clausum,

Quas tibi agam grates, o mundi maxime princeps,

Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta

Audere, audentique animum viresque dedisti?

Gloria lausque tua est, si quid mea pagina pulchri

Continet atque boni: pulchrum namque omne bonum.

que

Ex te oritur, tu principium finisque fuisti

20 Tanti operis, ut rexisti mentemque manumque.

Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis,

Si qua tamen mihi debetur mercedula: posco

Te Deus hoc, ut quando aderit meta ultima vitæ,

Vitæ, quam noctis per inania somnia dico:

Quam redeunte die varius labor urget & angit:

Vitæ, quam nemo sapiens non novit amaram:

Parcere digneris misero mihi, crimina delens

Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,

Atque animam patiære meam requiescere cælo.

30 Tu liber interea diversa per oppida curre,

Invi-

- Invidiam subiture gravem: nam multus ubique
Oblatrator erit, cujus lacerabere morsu.
Non deerunt certe, qui cum nil edere possint
Dignum laude, tamen gaudent male dicere semper,
Carpēdisque aliis famam venantur inanem:
Hos tu levidulos catulos, orisque maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosque,
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
- 10 Hos reverenter adi, & merces his exere nostras,
Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat
Turba parum cura, & vulgi convicia ride.
Judicium vulgi insulsum, imbecillaque mens est.
Stulta placent stultis: obsonia quisque palato
Digna suo quærit, non omnibus una voluptas:
Sed docti atque boni quæ sunt pia, vera & honesta,
Auscultant; avideque legunt, discuntque libenter,
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præfagia fallunt)
- 20 Gratus eris, vultuque hilari spectabere ab illis.
Vade igitur felix liber, & longissima vive
Tempora: quumque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diversa que regna superstes
Quære, studeque meum late diffundere nomen,

F I N I S.

I N D E X

Rerum & Verborum toto hoc
opere memorabilium.

*Primus Numerus paginam, secundus versum de-
notat.*

A canthis	39. 5	Aëre animalia an etiam cor-	
Acheloi cornu ab Her-		porea	155. 34
cule fractum	43. 14	an moriantur	156. 3
Alcidis nobilitas	120. 19	quali sint specie	156. 8
Adversi sagittantia quædam		Æschili mors	187. 3
nitescere	207. 7	Æstatis incommoda	133. 13
Æacus	215. 18	Æternum per se præter De-	
Ægoceros, vide Capricornus.		um nihil	288. 10
Ægrotanti quæ observanda		Æther adamante durior	282.
	105. 24		11
Æluri aviculæ insidiantis de-		Æther an rerum finis	303. 10
scriptio	271. 18	Ætheris decora	142. 3
Æolus ventorum rex	220. 12	Æthera neque igne neque	
Aër an vacuus	150. 13	glacie infestari	271. 23
Aër hominum sedes	154.	Ætherei incolæ immortales	
	23		156. 4
Aër ens & corpus	150. 15	Æthiopum descriptio	226. 9
Aëris corpus fluxum	281.	Æthnæ æstus	5. 12
	29	Affectus in homine menti	
Aëris tenuitas penetrabilis		contrarius	45. 10
	167. 26	Affectus mentis lumen ob-	
Aërem dæmonibus esse refer-		scurant	161. 11
tum	114. 28	Affectus morborum causæ	
Aëre sensus verti	151. 44		105. 12
			Affe-

INDEX.

Affectus mentis stimuli	45.14	Ambitio multis ad virtutem	
Affectuum ebrietas	134.38	calcar	129.19
Affect. sedes cor	165.19	Ambitio Romanorum in pe-	
Affectuum vis in animum		tendis Magistratibus	129.27
	172.13	Ambrosia	291.32
Affectibus quomodo recte		Amicitia & lis in rerum pri-	
utendum	45.23	mordia	160.18.
Affectus in oculis apparere		Amicitia inter paucos firmior	
	166.25		75.25
Affectus quomodo prodat		Amicus ita amandus, ut qui	
anima	164.30	hostis fieri possit	65.5
Aganippe	2.9	Amici in rebus adversis	68.
Agilitas	69.8		6
Agricultura ob voluptatem		Amicorum usus tam in ad-	
	32.20	versis quam prosperis	68.
Agriculturæ laus	93.28		10
Alcinoi pomaria	14.12	Amygdala	38.18
Alcumistica ars	250.13	Ammon	268.3
Alexandri Regis ebrietas	49.	Amor adversantibus fatis	
7. Ejusd. interitus	113.18	qualis	63.31
Alexandri solvendus nodus		Amor civilis & communis	
	186.15	qualis	75.31
Amanti levis labor omnis		Amor durabilis quis	75.2
	259.27	-- igni similis	315.14
Amantibus metuenda invidia		Amor in plures divisus, de-	
	65.10	bilior	75.15
Amaracus	38.32	Amor naturalisne, an qui	
Amaranthus	38.28	virtute constat durabilior	
Amari volenti quæ observan-			75.1. seq.
da	75.28	Amor occultandus	65.11
In ambiguis rationi creden-		Amor pacem gi nit	67.
dum	287.19		14
		Amor	

I N D E X.

Amor quomodo fiat	165. 17	33. an mortalis	266. 34
Amor paratur obsequio	72.	Anima an una cum corpo-	
	14	re interire credenda	169.
Amor res divina	66. 10	38. an recte harmonia di-	
Amor voluntatis motus	68.	cta	173. 12
	19	Anima an una tantum in or-	
Amoris calcar	259. 29	be	174. 25
Amori omnia obnoxia	66. 15	Anima fortunæ non obno-	
Amorem verbis, quam rebus		xia	197. 11
quærere, tutius ac levius	73.	Anima hominis divina & im-	
	14	mortalis	174. 10. indivi-
Amore mundum, & quæ in		dua & immaterialis	169. 33
mundo sunt, omnia serva-		Anima quomodo æterna &	
ri	66. 30	divino semine nata depre-	
Amore pacem constare	68. 1	hendatur	174. 39
In amore quanta vis fati	57.	Animæ cum corpore certa-	
	22	men	173. 26. & 218. 2
Amore sincero nihil in hac		Animæ immortalitatem cre-	
vita melius, aut dulcius		dere salutis fundamentum	
	68-5		170. 10. seq.
Amores fato jungi ac solvi		Animæ sol, mens, sensus	
	63. 21	autem sidera	169. 12
Amphion	41. 2	Animam mortalem esse qui-	
Anacreontis mors	187. 34	bus rationibus astruere co-	
Anaxagoras divitiarum con-		nentur	173. 30
temptor	24. 13	Anima quomodo a Spiritu	
Ancylia	39. 29	Sancto sublimetur	259.
Angelos invocatos multum			34
apud Deum posse	233. 38	Animas non sponte malas ef-	
Angvitenens fidus	275. 26.	se, neque per se in vitia	
Anima quid	169. 18. 28. &	labi	216. 22
		X 2	Ani-

INDEX.

Animalia perfecta & imperfecta	165. 36	naturam dare	121. 22
Animalium creatio	12. 13	Animum turbat sensus	172. 12
Animalibus motus causa quæ	160. 10	Antenor's urbs	171. 32
Animus a corpore solutus		Antheus	43. 19
perfectior	171. 13	Anti-Christi solutio	243. 20
Animus corpore dignior	69. 28	Anticyra	134. 13. & 184. 16.
Animus divinæ naturæ similis, ideoque immortalis	260. 23	Antilochus	138. 18
-- incorruptibilis	261. 28	Antipodes	13. 13. & 299. 11
Animus qua ratione colendus	233. 9	Aplastus Dæmonum rex ejusque descriptio	221. 32
Animi a sensibus revocatio	172. 3	Apollo Cyrrhæus vates	205. 38
Animi bona	69. 10	Apollo Delphicus	53. 24
Animi virtutes ib. 11. & cultura quæ? 231. 10. & 232. 7		Apollo medicus	253. 36
Animi culturæ incumbendum	246. 30	Apollinis numen	2. 7
Animi morbus qualis	204. 11	Apuliæ muscæ	244. 28
Animi munera quanto corporeis præstantiora	25. 20	Aqua morborum causa	105. 16
Animi vim corpore debilitato crescere	171. 15	Aquilo	149. 10. 142. 8
Animo & corpori communes esse motus	165. 29	Arabs mollis	37. 25
Animum non parentes sed		Areña quomodo muscis insidiatur	44. 20
		Arborum diversa fors	195. 6
		Arborum omnis generis catalogus	38. 8. seq.
		Arctophylax	275. 23
		Arcturus	276. 26
		Arete Dea	41. 32. & 44. 35
		Are-	

INDEX.

Aetes filius Timalphes	59.	Avaritia cavenda	236.24
	32. & 213. 7	Avaritia pestis & erinnys	26.
Arietis signi stelli quot	277.		8
	12	Avaritiæ stagnum	221. 23
-- ejusdem ortus	278. 36	Ex avaritia quæ mala nascan-	
Ariminus fluvius	241. 19	tur	26. 12. seq. 236. 25
Arion citharædus	40. 40	Avarus omnis sceleratus	205.
Aristæi armenta	14. 10		10
Armorum detestatio	190. 31.	Avari descriptio	14. 25.
	251. 30	Avari impietas	27. 13
Ars omnis ex usu	102. 28	Avaro nil pejus	236. 29
Arvisia	18. 11	Avarorum dæmon aplastus	
Asini fidus	277. 19		221. 32
Asini bipedes	228. 36	Auctoritas magnorum viro-	
Astræa	227. 6	rum, quantum sæpe judi-	
Astrum quodlibet terra &		cio obftet	181. 12
mari majus	154. 13	Audaces faciunt spes & amor	
Astrorum imagines variæ ab			259. 29
astronomis fictæ	285. 13	Auditus animæ vis	167. 7
Astrorum magnitudo, ibi-		Aulicæ vitæ detestatio	95.
dem			16
Astrorum-vis	284. 28	Auricularis digitus	229. 32
Astronomia disciplinarum		Auroræ descriptio	220.
pulcherrima	246. 24		30
Astuti plures quam pruden-		Aurum unde	118. 23
tes	228. 1	Auri vis quam legum & juris	
Astutorum imperium ferre-		major	96. 38
um seculum	228. 3	Autumnus	183. 19
Atlas	37. 26. & 60. 16		
Atlantides	277. 15		
Atomi, animæne an corpo-			
ra	169. 30		

B.

Bacchus Tartari & Mega-
ræ filius non Deus

49.

X 3

Bac-

I N D E X.

Bacchi currum tigres trahunt	78. 11	Bonorum & Doctórum vo-	
Balena homini paret	12. 25	luptas	320. 16
Barbæ gratia	55. 37	Bonis hominibus nihil mali	
Beatus quis habeat	82. 22	accidere posse	203. 25
Beatus quis	25. 12	Bonis omnia cedunt in bo-	
Beatus vocandus quis	82. 25	num etiam mala	207. 9
Beatum animum non res effi-		Bonis plerumque adverfa	
cit	23. 1	fortuna 173. 4. unde	202. 33
Bellum quatenus licitum	251. 15	Bonum duplex	203. 18
Bello nihil turpius & homi-		Bonum omne a Deo	319. 20
ne indignius	251. 20	Bonum summum, Deorum	
Bellorum studiosi qui	251. 30	conversatio	318. 29
Bilis iræ materia	164. 20	Boni summi cognitio vera	
Blande vincere prudentia		Sapientia	13. 28
	78. 12	Bona corporis ac fortunæ	
Blandiri perniciosissimum		quare pluris fiant bonis ani-	
pueris	104. 12	mi	203. 20
Bonus nemo sponte	124. 11	Bona externa nugæ	311. 15
Bonus diis amicus	206. 15	Bona quorum bonus usus	
Bonus vir Phoenix	72. 24		206. 8
Bonus vir sua ipsius conscien-		Bona duplicia	203. 18
tia contentus	130. 12	Bona vera quænam	24. 13
Bonum virum etiam indo-		Bonorum tria genera	6. 18
ctum pluris faciendum esse		Bonorum fons prima causa	
quam malum quemlibet			198. 27
eruditum	8. 30 seq.	Bootis occasus	279. 21
Boni pluribus malis obnoxii		-- ortus	ibid.
	125. 15	Boreas serenifer	220. 13
		Borealia signa	273. 14
		Briareus	191. 30
		Britanni	79. 26
		E. Cæli.	

INDEX.

C.	Caeli potentia in res nascentes
Cœlibatus an conjugio melior 95. 25	245. 8
Cœlibatus culpatur 61. 1	ad Cœlum omni studio contendendum 311. 23
Cœlibatus sapientem decet 150. 28	in Cœlum paucos venire 244. 10
Cœlum an æternum 292. 26	Cœlum petere terrenis rebus gravato non licere 238. 9
an coeperit olim, ibid.	Cœlo quo quidque propius eo nobilius 150. 18
-- æternum esse 282. 8	Cœlestes orbes quinque 271. 19
Cœlum an colonis vacuum 290. 20	Cœlestia corpora an materia consent etiam 281. 36
Cœlum an rotund. 284. 8	Cœlestium corporum admiranda celeritas 291. 18
Cœlum bonorum sedes 264. 29	Cœlicolorum corpora tenuissima 291. 6
-- Dei regia 301. 28	Cæsaris stirps extincta 121. 19
-- Deorum sedes 154. 26	Calanus 140. 28
Cœlum durone & solido corpore constet 281. 29	Calliope Orphei mater 115. 2
Cœlum oceanus rerum pater 245. 12	Calor an motus causa corporibus 160. 1
Cœlum quid 284. 26	Calor nativus 164. 25
Cœli a stellis diversitas 284. 33	Calore alia solvi, alia indu-rari 207. 31
Cœli ambitus 271. 16	Canis majoris ortus 279. 26.
Cœli corpus non opacum 282. 29	occasus 280. 27
Cœli imagines ab astronomis fictæ 285. 13	Canes duo fid. 276. 5
Cœli laus 318. 38	Canicjes præcox ex mœrore 107. 34
Cœli motus a diisne an per se 287. 21. quatenus æternus 288. 10	X 3
	Car-

I N D E X.

Carnis adversus mentem pu- gna	193. 12	Cent. fidus	280. 12 & 181. 17
Cassiopeiæ fidus	275. 20	Census mediocris commen- datio	94. 10
ejusd. occasus	276. 21	Centrum est anima	169. 34
Castalius fons	53. 21	Centrum mundi terra	149. 14
Caste vivere salvis ingvini- bus quorumnam	61. 25	Cephei fidus	249. 25
Castos haberi, qui sunt cauti	61. 32	Chamæleonta pasci aëre	291. 13
Casus quid	181. 4	Charybdis	42. 30
Casus in nobis est non in re- bus	183. 10	Chimæra	35. 19
Casus in orbe nihil juris ha- bet	183. 33	Chirag. ex ebrietate	49. 23
Casus incertitudo	181. 25	Chirurgi quam clinici ars certior	206. 8
Casus an fato omnia contin- gant	175. 33	Christi præcepta	138. 24
Casuum diversitas quibus ho- mines sunt obnoxii	234. 27	Chronicus ortus seu occasus	278. 24
Cato	24. 17	Cibi usus quis	24. 32
Catonis nobilitas	121. 32	Ciborum luxus	17. 31
Causa prima bonorum fons, ut malorum postrema	198. 28	Cicero Arpinas	19. 14
Causæ primæ effectus unus & qualis	179. 23	Ciceron. nobilitas	121. 32
Causarum aliæ viliores, aliæ nobiliores	178. 22	Cilices	79. 23
Causarum nexus & ordo	178. 18	Circe	110. 18
Causarum ut, quæque prior ita dignior	ibid.	Circe Ulyssis socios in porcos mutavit	43. 35
		Clementiæ expers non homo sed lupus	237. 28
		Clementis Papæ apparatus ad tollendum Lutherum	269. 1
		Ejusdem cum Cæsare con- ventus	241. 31
		Cogno-	

I N D E X.

Cognoscendi vis animæ maxima	166. 35	Corpus an possit esse infinitum	304. 28	
Colloquia turpia vitanda	265. 10	Corpus animæ carcer	217. 22	
Commercii pestis	245. 30	Carceris instar moles	147. 13	
Commercia prava bonos mores corrumpunt	103. 30	Corpus tantum locum occupat	155. 40	
Cometæ ubi appareant & quæ de causa	296. 30	Corpus mutantia	266. 18	
Comœdiarum usus	8. 15	Corpus omne quantum & quale	146. 1. compositum materia & forma constans finitum	146. 8
Compater observandus ei, qui suspectam habet uxorem	100. 7	Corporis bona	203. 18	
Conceptionis vis, talem quemque esse qualis in utero concipitur	102. 18	Corporis humani misera conditio	266. 18	
Conditio aliis felix, aliis adversa, an & fato contingat	194. 20	Corporis illecebræ fugiendæ	134. 37	
Conjugium vid. Matrim.		Corporis vita qualis	263. 32	
Conjugium an Cœlibatu melius	95. 25	Corporis qualis habenda ratio	247. 7	
Conscius sibi bene nihil timet 4. 27. contra qui male	4. 32	Corpori & animo communes notus	165. 29	
Consules Rom. olim ab astro designati	24. 20	Corpore debilitato crescere vim animi	171. 15	
Contagio	105. 18	Corpora cuncta ex materia & forma	281. 32	
Contraria contrariis curari	105. 33	Corp viventia quomodo grandescant	163. 19	
Contraria semper pugnare se non corrumpere	255. 16	Corone sidus	275. 20	
		Coryusidus	276. 8	
		Cosmicis ortus & occasus	278. 20	

I N D E X.

Credendum non cuivis	287.	Dæmones arte magica ab ho-	
	13	minibus cogi	268. 4
Credulos falice decipi	34. 35	stallo includi	298. 16
Crapula vitanda	247. 13	Dæmones lunæ regionem in-	
Crapulam comitantes morbi		colentes	267. 39
	ibid.	Dæmones mali an sint	219. 21
Crater fidus	276. 7. ejusdem	Dæmon. mali nigri	220. 35
ortus	279. 33	Dæmoniorum malorum se-	
Cryſtallo dæmonem includi		des ubi	219. 15
arte magica	268. 16	Debilia paſſim robuſtiorum	
Culturæ viſ	102. 22	libidini obnoxia	125. 20
Cupido 11. 9. Veneris fili-		Delphin fidus	275. 28 quod
us 62. 17. omnium dom-		etiam Deltoton	277. 9
tor	ib.	Democritus opum contem-	
Cupido non Bacchi filius	53.	ptor	24. 4
	19	Demoſthenes fabri filius	121.
Cupido voluptatis comes	40.		38
2. ejusd. deſcriptio	ib.	Demoſthenis nobilitas	121.
Cyclopes	1017.		38
Cyllenes gygas	214. 1. in	Deſidiæ nullam dari laure-	
montem	ibid 23	am	12. 2
Cynofura	275. 18	Deucalion	253. 17
D	D.	Deus an aliquid imperfectum	
Dædalus	5. 20	efficiat	179. 21
Dæmon malus cælo ejeſt. in-		Deus an corporeus	146. 7
ter lun. & terr.	257. 37	Deus au malorum cauſa	197.
Dæmon quare ſubliniore		15. Eod. autore nil mali	
mente præditis inenſior		fieri	199. 1
	199. 16	Deus bonorum omnium cau-	
Dæmon ſapit	186. 10	ſa	144. 34
Dæmon terris præficiens	198.	Deus cunctiarum rerum	

I N D E X.

& auctor & finis	86. 10	Deum nullum esse malum	
Deus fati auctor	192. 33		186. 3
Deus est per se vivens	145. 1	Dii an in terris appareant	
Deus incorporeus	146. 25	hominibus	317. 22
Deus mentis arcana respicit		Dii maxime liberi	287. 30
127. 34. non pretio, sed		Dii quorum munera respu-	
amore colendus	99.	ant	314. 37
	30	Dii sæpe invocandi	316. 24
Deus omnis boni & pulchri		Deorum cibus & potus	291.
fons &c.	144. 38	31. vita & voluptas quæ	
Deus semper bonus ac po-			127. 38
tens	292. 37. & 294. 1	Deorum formæ	305. 19
Dei arcana nemini cognita		Deos affari & videre paucis	
	158. 25	concessum	185. 22. 312.
Dei consilio omnia fieri	184. 3	30. & quibus concessum	
Dei invocatio	211. 5		185. 23
Dei lux	306. 26. & 34	Deos esse utilitas persvadet	
Dei non oblivescendum	234.		99. 33
	37	Deos non solum in cælo sed	
Dei opus infinitum	304. 13	& in aëre complures	304. 39
Dei scientia infinita	303. 19	Deos placandi ratio	314. 18.
Dei summi inter reliquos			seqq.
splendor	305. 20. seqq.	Dialectica vincula	106. 26
Deo placere studendum	257.	Digitus medius infamis	227.
8. & qua ratione	314. 18.		6
Deo ut quidque similis, ita		Dionysii tyranni celebre fa-	
diuturnius	288. 11	ctum	17. 10
De Deo quid meditandum		Dipsados venenum sitiferum	
	233. 1		222. 13
Deum nosse omnia etiam		Disciplinarum præcipuæ	
peffima	181. 32	quæ	246. 25
		Disci-	

I N D E X.

Disciplinis strenue incum- bendum 246. 29	Divitiarum vanitas 15. 27.
Diffimulare qui nescit, vivere nescit 73. 36	usus quis esse debeat 25. 26
Divina voluntas duplex 193.	Divitiis felicem vitam agere difficile 247. 31
29. semper eadem 288. 22	Doctrina improbi, infani gladio similis 204. 19
Divin. auxilium ante omnia implorandum 211. 3	Doctrinæ usus & pretium 8. 30
Dives quis 247. 34	Doctrinæ sedulo incumben- dum 241. 3
Divitis virtute carentis de- scriptio 248. 15	Doctrinam ex fato continge- re 188. 18
Diviti malo an bonæ divitiæ 204. 32	Doctus iniquus, ut furio- sus habens gladium 246. 34
Divite avaro & stulto nihil intolerabilius 205. 14	Docti & æqui victus qualis esse debeat 247. 10
Divitum luxus in vestitu 18. 28	Docto evasuro labore ac stu- dio opus est 126. 21
Divitum pericula 17. 23	Doctumne an bonum esse præstet 8. 30
Divitiæ summum bonum an sint 13. 33. & 25. 21	Doctum pariter probumque esse egregium 246. 32
Divitiæ malorum hominum non bona 204. 30	Doctorum & bonorum volu- ptas quæ 320. 16
Divitiæ ob quid petendæ 20. 25	Doctis nunquam deesse ne- cessaria 21. 41
Divitiæ quales sui cultores reddant 23. 30	Dolor ad mentem revocat 207. 15
Divitiæ quomodo acquiren- dæ 247. 28	Dolor nullus ubi nullum ju- dicium 162. 29
Divitiæ spernendæ 236. 23 & 237. 11	Dominis duobus servire ne- mo potest 315. 30
Divitiæ veræ quæ 237. 18	Doro-
Divitiarum abusus nostro se- culo 27. 5	

I N D E X.

Dorophonus	215. 9.	Deum & alia multa	147.
Doxa ejusque ex Jove filii			25
	ibid. 8	Epicuri descriptio	30. 20
Dryades	37. 28	Epicuri Philosophia seu di-	
E.		sputatio de summo bono	31. 17
Ebrietas quantum menti			34. 14
obstet	48. 10	Epicuro anima mortalis	34. 14
Ebrietas visum turbat	ib. 20	Errantia sidera	296. 19
Ebrietas vitanda	ib. 27	Error facile imitabilis	181. 12
Ebrietatis detestatio	ib.	Eruditorum nugæ	287. 10
Ebrietatem qui morbi conse-		Erymanthus gigas	213. 35
quantur	29. 20	-- in montem	214. 23
Ecclesiæ sanctæ assertioni		Exemplis magis quam verbis	
credendum	318. 25	docendi pueri	245. 26
Eclipseos ratio	282. 24. &	Exemplis rudes melius doce-	
	298. 38	ri	32. 34
Edendum ut vivas, non vi-		Estensis familia	2. 27
vendum ut edas	49. 31	Euripidis mater ignoratur	
Effectus a causa quid differat			121. 39
	178. 24	Europa fertilis & bellicosa	
Electri vis attractiva	195.		79. 20
	15	Eurus	149. 10
Elleboro neminem non indi-		Eurydiæ	35. 38
gere	134. 13	F.	
Eloquentiæ vis ac pretium		Fabricsius	24. 18
	20. 12	Fabula, non omnis sper-	
Elysi campi	103. 13	nenda	8. 15
Engonasis	275. 22	Facies pulcherrima quæ	315.
Engonasis occasus	270. 19		11.
Ens quid	271. 10	Fatundia absque consilio	
Entia incorporea, præter			111. 12.
		Fama	

INDEX.

Famæ inane studium	128. 39	Filiorum morbus & mors	
Famæ præmia post obitum		quomodo ferenda	101. 17
	190. 17	Filiorum vitia parentibus	
Famæ spes ad virtutem im-		imputanda	ibid. 37
pellit	2. 24. & 190. 20	Finis optimus qui ultimus	
Fatum causarum series	178.		84. 22
	18	Fluminum perpetuus cursus	
Fati auctor Deus	193. 32	unde	297. 20
Fato cuncta obnoxia	177. 22	Fontes unde	297. 29
Fatone an casu omnia fiant?		Forma	60. 8
	177. 7. seq.	Forma absque materia con-	
Fatorum ordo certus	181. 3	sistens, perfectior	308. 8
Fatis omnia regi	63. 22	Forma & materia naturæ	
Felix in terris quis	25. 6	principia	305. 15
-- vere quis	90. 22. & 108. 21	Forma rebus esse tribuit	305.
-- rarus ut Phœnix	91. 10		11
Felle carentia animalia non		Formæ incorporeæ extra cœ-	
irasci	164. 22	lum	208. 10
Fœmina nihil mendacius	58.	Formæ qua lege res gene-	
	24	rent	230. 15
Ferreum seculum ubi astuti		Forti viro ubique patria	248.
regnant	228. 3		13
Fidelis nemo	98. 18	Fortuna an regat mortalia	
Fides etiam inter conjunctif-			184. 4
simos rara	135. 14	Fortuna quæ & Pluton.	199. 7
Filii ætate adhuc tenera bene		Fortuna rerum domina &	
instituendi	101. 39	opum donatrix	94. 24
Filii parentum plerumque		Fortuna veteribus Dea habi-	
similes	97. 40	ta	177. 17
Filiorum corrigendorum ra-		-- qualis Dea	ibid.
tio	104. 8		Esq.

INDEX.

Fortunæ bona nulli propria aut certa 237. 11. ideoque spernenda 239. 39	Ganymedis forma 19. 21
Fortunæ comes libido 124. 24	Gaudia eo dulciora quo rari- ora 22. 14
Fortuna in rebus humanis 94. 26. & 196. 30	Gemmæ aliis lapidibus qua- re nitidiores 148. 21
Fortunæ jocus stultorum im- perium 229. 15	Getæ 21. 10
Fortunæ modestæ commen- datio 94. 10	Getuli 79. 23
Fortunæ potestas in terram & terrestria 196. 31	Gigantes in Arcadia olim 214. 29
Fortunæ rete 186. 36	Gloria vera post cineres 240. 11
Fortunæ sola resistit virtus 21. 11	Gloriæ humanæ vanitas 239. 16
Fortunata insulæ 154. 35	Gloriæ vanum studium 238. 27
Fraus Pluti ancilla 36. 28	Gorgones 110. 17
Fraus Veneri gratissima 99. 14	Græci nugaces 60. 13
Fraudem fraude repellere etiam jure licet 253. 24	-- mendaces 91. 11. & 12
Frugalitas veterum 25. 26	Græcia mendax 110. 22
Fulgura unde 219. 16	Gravia ad centrum ferri 298. 32
Fulmina a Dæmonibus cieri 225. 16	Gulæ dæmon qualis 47. 37
Fumo, hoc est vana gloria nihil levius 239. 16	Gulæ & laboris filius somnus 50. 1
G.	Gulæ nihil indignius homine 48. 4
Gades 273. 14	Gula perire plures quam gla- dio 49. 28
Gallorum in Italia bel- lum 208. 25	Gyges H. 191. 29
Ganymedes, qui & Aquarius 281. 10.	Hæretici qui 87. 38
	Hæmonia 173. 14. an recte de anima dicatur. ib. Hectro-

I N D E X.

Hectoris nobilitas.	120. 18	infantia, pueritia, juvenus,	
Heliacus ortus & occasus		ætas gravior & senectâ	ib.
	278. 27	Hominis Philaytia & scientiæ	
Heliadum lacrymæ	160. 14	persvasio	116. 10
Helice	275. 17	Homini tactus & gustus	
Herculanus nodus	186. 15	qua cæteris animantibus	
Herculeæ columnæ	297. 14	perfectior	168. 30
Hercules Ferrariæ Dux	2. 25	Hominem Deos affare posse	
Hercules quoque voluptati		coram & videre	318. 29
succubuit	43. 20	Hominem veterem quomodo	
Herculis gesta	43. 10. seq.	exuere oporteat	311. 10. seq.
Hermus aurifer	108. 17	Hominum diversa genera	
Heroës qui	260. 22		230. 8.
Hædi fidus	276. 30	Hominum diversi colores	
Homo deorum simia & risus			225. 38
quando	115. 32	Hominum ignorantia & er-	
Homo homini juvando natu-		ror	215. 23
ra creatus	27. 1	Hominum pertinax cæcitas	
Homo homini maxime for-			13. 20
midanda.	135. 2	Hominis vita militia	124. 11
Homo inter deos & bruta		Honos alit artes & virtutem	
medius	173. 18		33. 8
Homo quando felix	90. 22.	Honor homini sufficiens quis	
qua ratione diis gratus fiat			131. 8
	314. 19	Honor qui confertur indigno	
Homo sermone tantum & ma-		non honor	ibid.
nibus bestiis præstat	88. 35	Honor somnium	ibid. 26
Homo spiritualis quis	264. 20	Honor virtutis præmium	
Hominis creatio	131. 13		316. 15
Hominis misera nativitas	ib.	Horatii nobilitas	121. 35

Huma-

INDEX.

Humanæ vitæ consideratio	226. 23	Inferi ad australem plagam	112. 37
Humanî generis calamitas & miseria	131. 13	Inferi an in terræ centro	215. 16
Humiles a Deo amari	238. 22	Inferi re vera inter homines	225. 12
Hyades	277. 16	Inferor. descriptio	136. 21
Hyale	249. 26	Inferos apud quid jam agatur	243. 3
Hydræ sidus	276. 10	ad inferos quavis etiam hora	
ejus orrus	279. 26	innumeros tendere	244. 13
occafus	281. 17	Infinitum an ex finitis partibus	146. 22
Hydrochous	270. 12	Infinitum nullum corpus	304. 31
Hyems	295. 10	Ingenium ex fato contingere	188. 17
-- unde	ibidem	Ingenio quosdam natura non arte donari	10. 22
I,		ab injuria abstinendum	234. 22
Jana dæmon	267. 35	Infanti quale hominum genus	230. 1
Icarus	5. 19	Inscitia errorum & sceleris mater	13. 17
Icari casus	128. 20	-- leges ridet	13. 10
Ignavia vires hebetat	247. 19	Insidiarum humanarum varii modi	135. 8
Ignis aëre levior	294. 15	Institutio quanti momenti	245. 18
Ignis animantia vivificans	163. 21	Insula stella censetur	155. 12
Ignes in terra gigni multos	301. 18.		
per aëra volantes			
unde	294. 20		
Imperia prudentib. commissa optima habere	227. 1		
Improbis perpetuus comes			
metus	4. 35		
Indoctus raro probus	246. 14		
Indulgentiar. merx	229. 2		
Infantia mala	131. 21		

I N D E X.

Insulæ fortunatæ	154. 39	Juvenum studia	32. 24
Invidia amantibus metuen-		L.	
da	65. 10	Laborem citra nihil egre-	
Invidia maxime oculos infe-		Lgium fieri	103. 25
stat	224. 13	Laborem contemni spe &	
Invidiæ detestatio	65. 13	amore	259. 30
Invidiæ pater ac rex dæmon		Labore cur membra langve-	
qualis	224. 8	scant	161. 18
Jovis ac Doxæ filii	215. 1	Lampyrides	292. 22
Jovis planetæ domus	274. 2	Lapis Philosophorum qualis	
Jovis sphæra & motus	273.	& quomodo inventus	249.
	19		24
Jovem latinis Deum sum-		Lapidis Philosph. virtutes	
munum bonum dici	145. 1		250. 13
Ira frananda	240. 15	Laudis studium inane	128. 38
Ira stultis cognita	229. 27	Leges ab imperitis maxime	
Iris Junonis nuncia	219. 30	negligi	10. 13
Iris unde & ubi appareat		Leges aranearum telæ similes	
	296. 32		126. 15
Italiæ bellum	208. 22	Leges bello opprimi	251. 24
Jucundum natura omnes		passim nummis succumbere	
quærere	33. 35		126. 10
Judæus bruciphagus	170. 37	Lectio animi esca	265. 12
Jura silent bello	251. 23	Lepus fidus	276. 9
Justitiæ studium	234. 22	Lethæus fl.	111. 34
a Justitia quæ potissimum ab-		Leucothea	135. 30
strahant	ibid.	Libræ signi stellæ quot	277. 23
Justos malum non pati	207.	ejusdem ortus	280. 9
	7	Liber an sit qui uxorem du-	
Justos quare Deus interdum		xit	95. 34. & 100. 35
malis exerceat	ibid.		Li.

I N D E X.

Liber qui habendus	189. 28	tus	269. 1
de libero arbitrio	187. 21	Lunæ corpus durum	282. 22
Libertas cœlibatus pericu- losa	101. 1. seq.	Lunæ domus	274. 11
Libertas omni pretio pretio- fior	92. 30	Lunæ ecclipsis unde	298. 38
-- pernicioſa res pueris	103. 29	Lunæ maculæ quidnam	292. 8
Libertatem vendere turpissi- mum	95. 14	Lunæ arx	214. 28
Libertate ſine nil laudabile	ibid.	Lunæ regio	292. 12
Libertate nil magis genero- ſos decet	ibid.	Lunæ ultima ſphæra, terris- que proxima	ibid.
Libidine omnia plena	139. 7	-- ejus motus	273. 29
Locum nullum eſſe fruſtra, ſed omnia inhabitari	301. 26	Lunam ſupra, bona & feli- cia omnia, infra mala	215. 30
Locum præter corpus nil oc- cupat	155. 40	Lunicularum cum giganti- bus bellum	214. 10
Locuſtarum prodigium	208. 28	Lux an aliqua ſine corpore	305. 15
Lopadis & Uranii filia Ve- nus	60. 14	Lux ſolis effectus	294. 8
Luciferi dæmonum principis deſcriptio	224. 21. ſeq.	Lucis divinæ particula ſoli impreſſa	306. 27
Lucretia	98. 12	Lucis ſubjectum ac funda- mentum an aër	ibid.
Lactum mora manifeſcere	101. 33	Lucem etiam abſque aëre conſtare	ibid.
ad Lutherum tollendum		Luxuria Pluti filia	36. 24
Clementis Papæ appara-		Luxus divitum deſcriptio	17. 30. ſeq.
		Libya anguifera	223. 10
		Lycaus gigas	213. 34
		-- in montem	214. 23

INDEX.

Lyncei visus	190. 21	Marini rupes	242. 3
Lyrae sidus 276. 33. occasus		Martis motus	218. 20
280. 30. ortus	ib.	Matrimonium a Deo institu-	
M.		tum	60. 40
M achaon medicus 254. 10		Matrimoniumne an virgini-	
Magica arte cogi dæmo-		tas præstet	62. 4
nes 185. 28. tam bonos		Maxima duo simul esse non	
quam malos	185. 18	posse	293. 35
Mala corporis & fortunæ		Medicina nisi perfecta peri-	
quibus mala	208. 10. seq.	culosa ars	106. 33
Mala quatenus a Deo & quo-		Medicinæ commendacio 254.	
modo Deus permittat fieri			4
	198. 9	Medicus egregius nunquam	
Mala unde proveniant 198. 21		mendicus	253. 34
Malorum cognitio non mala		Medici carnifices	106. 33
	182. 8	Medici consulendi ratio 105.	
Malorum nostrorum causa			37
peccatum	202. 27	Medici sophiæ & dialecticæ	
Malorum fons causa postre-		studiosi	106. 26
ma dæmon	198. 22	Medicorum imposturæ ibid.	
Malus omnis æger	203. 33	& ignorantia	ibid.
Malorum hominum succes-		Medicorum nostra ætate so-	
sus	172. 30	phia	231. 11. seq.
Malis hominibus boni nihil		Medicis se committere non	
contingere posse	204. 15	tutum, sed quibus	107. 14
Malis quare interdum gra-		Meditantes quare oculos	
tificandum	73. 35	claudant	172. 5
Marmora quare aliis lapidi-		Melphis	208. 23
bus nitidiora	148. 21	Melicertæ	135. 31
Mare cur falsum	298. 10	Menarchus lunicular. rex,	
Maris diversa nomina 297. 16		deque eo plura	213. 25
		Mens	

INDEX.

Mens in nobis divina	189. 3	Monachorum descriptio	99.
Mentis acies	234. 18	18.	libido ibid.
Mentis affectus diversis ex		in Monachorum quorundam	
causis	133. 30	libidinem	241. 12
Mentis bona	69. 10	Monstra quoque non casu fie-	
Mentis & carnis pugna	193. 13	ri, & cur ita dicta	183. 23
Mentis oculus ratio	190. 14	Moralis vita	123. 27
Mentis proprius orb.	157. 7.	Morbo in tempore occurren-	
Mercurius Deorum nuncius		dum	105. 32
	271. 11	Morborum turba quibus ho-	
Mercurius sublimatus	259.	minum vita infestatur	133.
	22		21
Mercurii domus	273. 26	Mors nemini parcit	237. 7
-- sphaera & motus	ib.	Mors non metuenda, sed qui-	
Merc. invocatio	248. 37.	bus	137. 28. & 141. 15.
Meridianæ plagæ descriptio		Mors non omnia delet	172. 26
	226	Mors perpetuus somnus	50.
Metus perpetuus improbis			30
comes	4. 32	Mors quid	101. 31
Miaistor dæmon, ejusque de-		Mors somno quanto melior	
scriptio	224. 9		135. 26
Michael archangelus Sarco-		Mors ultima malorum meta	
theum æthere depulit	225.		101. 22
	11	Mortis commendatio	135.
Midæ stultitia	17. 17. seq.		27. seq.
ad Minervæ sacraria durum		Mortis memor esto	234. 37
iter	127. 15	Mortis prædiction.	188. 11
Molochæus leo	18. 34	Mortem a nemine non me-	
Momi quæstio de monachis		tui	115. 6
quibusd.	241. 7	Mortem ultro accersere	
Monachi porci	ib. 15	divinæ leges prohi-	
Monachor. cœlibat.	61. 14		bent,

I N D E X.

bent, quam vivere fatius	tur	177. 6. & 7
140. 35	Mundus archetypus	317. 18
Morte nihil certius vel incertius	-- spelunca latronum	139. 33
187. 37	-- au alius adhuc supra cœlum	156. 30
Mores a teneris receptos durare etiam in adultis	Mundi ætas	293. 26
245. 18	Mundi condendi quæ causa fuerit Deo	293. 7
Mores nostro seculo prorsus extincti	4. 1	
Mores, qui a teneris hauriuntur, etiam senibus inesse	Mundi diviso a summo creatore facta	158. 20
102 5. seq.	Mundi princeps Christo & Paulo quis dictus	184. 24
Morum honestas	4. 20	
Moribus decorari homines non vestitu	19. 24	
Mori credendum	293. 15	
Motiva animæ vis quomodo voluntati pareat	161. 15	
Motus vitæ præcipuum indicium	159. 38	
Motus causa corporibus vita	149. 33	
Motu & quiete res omnes distinctæ	286. 16	
Mundus an æternus, vid. Cœlum. & 197. 39. & 293. 14	Muneribus Deos non corrupti	313. 27
Mundus an propter homines creatus	153. 33	
Mundus an propter solum hominem conditus	ibid.	
Mundus an ratione regatur		
	Murenæ cum serpente congiugium	223. 18
	Musarum fons	110. 6
	N.	
	Napææ	11. 6
	Narniæ ruina	208.
		23

Nata-

I N D E X.

Natalium splendore gloriari	etum profert	103. 7
stultum 120. 23	Nebulae unde	294. 22
Natura diurna lex cunctis re-	Nectar	291. 31
bus ab initio imposita 183.	Nemrothi turris	214. 12
12	Nequitiae nutrimenta, gula	
Natura matris an noverca	& otium	61. 22
dicenda 230. 25	Nili fragor	283. 30
Natura minimis contenta	Nili septem ostia	78. 35
331. 9	Nili fidus	276. 4
Natura arborum quorum-	eiusdem ortus	277. 35
dam causa 104. 30	& occasus	279. 23
Naturae non multo potentior	Nisus rex in avem conversus	
usus 102. 16. & 103. 6	51. 33	
Naturae lex 234. 26	Nobilis an qui dives	118. 23
Naturae lusus in monstris ac	Nobilis appellatio	123. 15
iformibus foetibus eden-	Nobilis vere quis 19. 5. & 34	
lis 183. 26	Nobiles nomine tenus, sed re	
Naturae ordo quomodo im-	nebulones 119. 19. 123. 5	
probilis 288. 21	Nobilitas animi non corpo-	
Naturae vim assuetudine	ris decor	119. 4
quandoque frangi 102. 17.	Nobilitas generis quid 118. 30	
& 26	Nobilitas omni pretio digni-	
Naturae totius consideratio	or	118. 28
271. 8. seq.	Nobilit. vera quae	120. 18
Naturam frenari quidem,	Nobilitatis stulta aestimatio	
non autem vinci posse 102.	117. 25. seq.	
23	Nobilitatem per testamenta	
Naturae quid sit 289. 1	non relinqui	120. 29
Naturam solus Deus vincit	Nodus Herculeus	186. 16
288. 36	Nox quid	298. 35
Naturae sine arte nil perfe-	Y 4	No-

INDEX.

Noctes longiores aut bre-	ca esse voluit	320. 9
viores, quando & quā ra-	Ordo rerum pulcherrimus	178. 36
tione	Orestis & Pyladæ amicitia	75. 10
Nubes unde	Orientis descriptio	11. 15
Numina amanda	Orion navigantibus invidus	28. 32
O.	Orion fidus	275. 3. ejusd.
O bssequio paratur amor	ortus	279. 15. occals 280.
72. 14	Orpheus	0. 37
Occasus descript.	Ortus signorum triplex	78. 20
221. 28	Ossa	122. 7
Occasus signorum triplex	Ostrea cyzicea	183
278. 18	P	P.
Oceanus pro cælo	Pædagogus qualis esse de-	
155. 10	beat	245. 22
Oceanus quare nympharum	Pæon medicus	254. 20
pater	Paludes unde	297. 21
245. 13	Pamphages Uranii filius tri-	
Otium tempestivum vires re-	guttur	60. 3
parat	Panchaia thura	37. 2
246. 20	Panis qui levior melior	148
Otium nequitia nutritimen-		D
tum 61. 22. vitiorum fomes	Parentes morborum causæ	104. 14
98. 9	Parentes quantum in filiis	
Otia vires debilitat	quales evasuri sint, re-	
247. 19	rant	24. 16
Oculi animi speculum	Parentum nobilitas quati-	
167. 16	momenti	12. 22
Oculos quare claudamus me-	Par-	
ditantes aliquid		
172. 5		
Odoratus animæ vis		
167. 7		
-- quomodo fiat		
168. 20		
Ogygia		
5. 15.		
Oloris fidus		
275. 21.		
Omnia interire		
35. 13		
Ophthalmia		
127. 19		
Opinio lunam imitatur		
151. 24		
Opposita oppositis curari		
105. 33		
Optima in terris Deus pau-		

I N D E X.

Parnassi colles	1. 2	Perfectissima duo simul esse	
Parfimoniz laus	24. 32	non posse	144. 18
Parthenope	126. 34	Persarum gazæ	21. 1
Patientiz commendatio	240.	Persephone	111. 33
	23	Perseus	110. 20
Patriæ bonorum in cœlis		Persei sidus	275. 24
	311. 25	Perusium	126. 35
Patrum sanctiorum vita	318.	Pestis causa	105. 18
	19	Phantasia	162. 18
D. Pauli de prædestinatione		Philœreus dæmon, ejusque	
locus translatio	196. 20	descriptio	222. 33
Pauper quanto securior		Philomela	39. 7
divite	27. 10	Philosophiz moralis difficul-	
Pauperes minus expositi pe-		tas	123. 29
riculis, quam divites	21. 9	Philosophor. lapis	250. 13
Pauperes non despiciendi		ejus virtutes	248. 30
	237. 25	Phœnicis raritas, Græcorum	
Pauperum neglectus	21. 1	figmentum	91. 11
Paupertas æquo animo fe-		Phyfica virtutis quam diffi-	
renda	237. 31	lis	126. 22
Paupertas multis utilis	238.	Phhfcus, medicus, & clini-	
	13	cus	106. 10
Pax hominem maxime decet		Pictorum audax inscitia	284.
	251. 29		17
Pacis studium maxime homi-		Pietas reliquarum virtutum	
nes decet	240. 27	janua	233. 26
Peccatis levioribus non of-		Piscium signi stellæ quot	277.
fendi superos	314. 30		30
Pellex uxore quantum dete-		Planetæ eorumque ratio	273.
rior ac incommodior	97. 30	20. & domus	274. 3
Pellicis concubitu maxime		Planetæ etiam ventorum	
uxores offendi	100. 17	causæ	296. 18

INDEX.

Planetarum epicycli	285. 37.	ria & forma	281. 32. 289.
	seq.		20
Plato 7. 4. Socratis discipulus		Princeps mundi quis Christo	
122. 10. mundi lumen	69.	& Paulo dictus	184. 24
	23	Principis imago vulgus	223.
Platonis ideae	308. 19		34
sententia de astris fixis	284.	Principum nostri temporis	
	36	studia	140. 19
Plotinus divinus	159. 13	Principum in ferendis sacer-	
Pluviae unde	294. 22	dorum flagitiis oscitantia	
Plutonis in aula quid jam fiat			229. 6
	243. 3	Probitas exulat	125. 18
Pœnitentia fera	236. 6	Probitasne an scientia præ-	
Polyphemi armenta	14. 1	stantior	8. 30
oculus	190. 15	Probitate nihil amabilius	74.
Pompeji extincta stirps	121. 9.		11
Pontifices an dulcius vivant		Probum pariter doctumque	
cæteris mortalibus	91. 32	esse egregium	246. 32
Pontifices bellicosi Christi do-		Prodigalitas cavenda	26. 17
gma num secuti	267. 7. & 8	Prodigia bello Italiam ve-	
Pontificum rapina	139. 35	xante visa	208. 27
Precum assiduitate vincendi		Prophetarum vaticinia unde	
superi	316. 25. seq.		175. 13
Primordia sive principia re-		Proteus	181. 25
rum an lis & amicitia	160. 19	Prudens	109. 18
Primum mobile	273. 8	Prudentia	69. 17
Principium rerum unicum		Pruina unde	294. 23. & 295.
tantum	143. 7		10
Principia esse perspicua de-		Psitacus	39. 8
bere	159. 30	Pueri qualis debeat esse	
Principia naturæ duo, mate-			ad

I N D E X.

ad Philosophiam institu-	qualis	190. 12
tio 245. 18	oculus mentis	ibid. 14
Puerorum turpis amor 20.	Ratio paucorum ut opinio	
18. & 20	multorum	117. 32
Pueris blandiri perniciosum	-- quomodo affectibus succumbat	192. 28
104. 11. & 12	Rationis cum affectibus certamen	ibid. 34
Pueris pro vera sapientia	Rationi credendum in ambiguis	287. 19
Poëtarum nugas prælegi	Ratione quinam regantur	151. 22
232. 18		
Puerilis ætas educationi ac disciplinæ maxime idonea	Ratione sana paucissimos uti	134. 10
102. 7		
Pueritia quomodo a magistris coercenda	Religionis usus	170. 31
126. 24	Remisses dæmon	268. 26
Putei unde	207. 29	
Pyræmon	5. 12	
Pyrois solis equus	53. 12	
Pyræha	253. 18	
Pythagoræ litera	235. 30	
Pythagoras Samius	159. 12	
Q.		
Quercus uno ictu non cadit	316. 92	
Quies animum reficit ac vigorem revocat	175. 39	
Quiete & motu res omnes distinctæ	286. 16	
R.		
Rana bovem æquare volens rupta	128. 22	
Ratio prudentum rectrix at opinio vulgi	159. 19	
Ratio lumen ac vis animi		
		Roma-

INDEX.

Romani imperii ruina ex superbia	238. 18.	fus sequitur	189. 28
Romanor. ambitio	130. 1	-- solus liber	ibid.
Romanor. nobilitas virtute parta	120. 7. vitiis amissa ib.	-- uno minor Jove	ibid.
S.		Sapientis exemplum & imago	258. 10
Sagitta fidus	275. 27	Sapientem an etiam bella gerere deceat	251. 13
Sagittarii signi stellæ quot	277. 28	-- in fenestra quid deceat	254. 25
Salamandras in igne vivere	291. 12	-- in terris nullum reperi	269. 15
Salis montes in mari	297. 36	-- quæ ars potissimum deceat	253. 26
Salmonis	62. 34	Sapientibus tantum orbis imperium committendum	239. 26
Sancti Patres eorumque vita solitaria	318. 14. seq.	Sapientia Diis similes reddit mortales	108. 10
Sanguis calefactus an motus causa	160. 2	Sapientia factum pectus non inhabitat	109. 13
Sanis omnia sana	208. 8	-- peccati expers	186. 1
Sanitatis curandæ ratio	104. 22. & 105. 23	-- fera stultitiæ proxima	236. 21. sola animi cultrix
Sapere Deorum proprium	128. 10	231. 26. solis divi convenit	269. 20
Sapere frustra qui sero sapit	257. 7	-- tristitiam curasque gignit	153. 21
Sapiens Diis amicus	255. 27	Sapientia vera quæ	231. 15
Sapiens pacis studiosus esto	240. 28	Sapientis descriptio	108. 24.
Sapiens quando quis fiat	96. 13. quantum reliquos mortales antecellat	seq. vulgo invisa	255. 15.
Sapiens quo ordine quis fiat	245. 2. rationem non sensus sequitur	laus	232. 10. seq. Sarco-

INDEX.

Sarcotheus 199. 8. mundi princeps ibid. Dæmonum princeps & Rex. 224. 21	Serpentis veneno deposito murænam amicam petentis, seque postea conficientis descriptio 223. 18
Sarracilus dæmon 267. 35	Serpentis veterem pellem exuentis descriptio 315. 2
Sathiel dæmon ibid.	Servus quis & quam miserum servire 94. 30
Saturni gramen 274. 2	Sibyllæ furor 158. 34
Saturni sphaera & motus 273. 17	Sibyllarum castitas 62. 3
Saturno rege aureum seculum 38. 12	Sidera directa & obliqua quæ 274. 29
Sceleris in homine sedes ubi 218. 15	Sidera errantia 274. 2
-- foror stultitia 193. 27	Sidera quo quæque modo oriantur aut occidant 278. 35
Scientiam nostram ex rebus nasci 182. 35	Siderum lapsus 294. 16
Scoria 148. 8	Siderum vis in nascentes 245. 4
Scorpionis signi stellæ quot 278. 11. seq.	Sinon 5. 15
Scorpii ortus 280. 20	Sirius 18. 36
Scorpiones unde 224. 18	Sisyphi saxum 14. 30
Scylla 42. 30. & 51. 26	Societas prava vitanda 245. 30
Sebethydes unde 208. 26	Sol cur luceat 305. 8
Seculi nostri mores execrandi 27. 11	Sol lucis causa 294. 8
Semele 49. 15	mundi archetypi Deus summus 157. 15
Sensus gaudia quatenus licita 46. 16	Sol quare præter ceteros planetas scintillare videatur 285. 40
Sensus mentis sidera 169. 12.	Solis
rationis ministri 191. 16	
Septentrionis signa 274. 14	
Serpens sidus 275. 27	

INDEX.

Solis circulus obliquus	272.	Somnus nullus sine aere	283.
	25		13
Solis domus	274. 9	Soni causa	168. 8. seq.
Solis cursu variari tempora	299. 15	Sophia	137. 17
	306. 36	animi cultura	231. 10
Solis materia luci aptissima		Sophia vera quæ	ibid. 15
		quæ non	ibid. 23
Solis motus a reliquis sex		Sophus quo ordine quis fiat	245. 3
planetis diversus	285. 35		
Solis sphaera & motus	273. 21	Soractis incola sapiens	257.
Soli impressa divinae lucis			14
particula	306. 27	Spes pharmacum nobis natu-	
Solem in cælo lucere solum,		ra consilio datum	153. 24
ab eoque reliqua omnia		Spei calcar	259. 29
astra lumen accipere	292.	Sphærarum octo motus pri-	
	10	mo mobili contrarius	283.
Soles tres apparentes quid			14
	297. 3	Sphærarum superficies le-	
Solatia quo rariora eo dul-		vissima	283. 23
ciora	22. 7	Sphærica figura omnium	
Solitaria vita aut insana aut		perfectissima	284. 9
divina	318. 15	Spiritualis homo quis	264. 21
Solitudo sapientem quando		Spiritus Sanctus assidue pe-	
deceat	308. 10	tendus	259. 32
Somnus mortis imago	135.	eiusdem in sublimandis	
	26	animis vis	259. 20. &
Somnus pacem mortalibus			21
affert solus	135. 18	Spiritus motus intra visce-	
Somnus quid	136. 17	ra animæ minister	160.
Somni quietem quibus infe-			30
stari natura voluerit	135. 22		

INDEX.

Stagna Erebi tria; limosum,	-- maxima turba	152. 23
spinosum, fumosum	218.	Stultis creandis natura gau-
25	det	153. 22. seq.
Stellæ Deorum templa	234.	Stultos esse quare natura vo-
20	luerit	ibid.
Stellæ dura corpora	282. 22	Stultitia hominum unde
Stellæ pro infulis	155. 12	3. 218. 9
Stellæ sua cuique vis	284. 24	Stultitia humani generis ma-
Stellarum delapsus	294. 16	ter ac nutrix
Stellarum diversa a cælo spe-		134. 17
cies	284. 33. item virtus &	Sceleris foror
splendor	ibid. 24	193. 27
Stellarum fixarum motus		Stultitia pharmacum nobili
285. 27		consilio datum naturæ
Stellæ quare scintillare vide-		153.
antur	285. 27	24
Stellarum motus a Diisne an		Stultitiæ fons unde
per se	288. 29	129. 3
Stomachi morbus ex ebrieta-		-- origo
te	49. 27	218. 9
Strongylus	5. 11	Stultitiæ humanæ sedes
Studiosis literarum facultati-		20
bus opus	20. 28	Stupor ex crapula
Studia literarum, ob volu-		247. 15
ptatem	32. 38	Substantiæ sedes cælum
Stulti magistratus fortunæ		180.
jocus	229. 15	17
Stulti quale hominum genus		Substantiam in terris cerni
228. 10		nullam posse
Stultorum infinitus nume-		150. 15
rus	134. 12	de Summo bono diversæ opi-
		niones
		13. 33. seq.
		Superbia
		124. 25
		-- rebus secundis cognata
		225. 7
		Superbiæ stagnum
		218. 30
		Superi amandi
		315. 18
		-- a quibus amentur
		ibid.
		21
		Super-

INDEX.

Superstitio unde	99.27	ma	148. 28
D. Sylvestri templum in So-		& quasi fæx	ibid.
raete	259.8	Terra infima	149. 14
Symplegatics	15.7	-- reliquis elementis infir-	
Syrenum voluptas	235. 15	mior	ibid. 15
		Terra & mare punctum tan-	
		tum reliquo mundo colla-	
		ta	154. 11
		Terra & mari quodlibet	
		astrum majus	ibid.
		Terra lacrymarum vallis	
			311.33
		Terra mundi stabulum ib.	
			35
		Terra malorum parens ib.	
		Terra vilissima mundi por-	
		tio	319. 3
		Terra mater & noverca	260.
			25
		Terra opacum fidus	158.
			9
		Terræ globum sol assidue	
		circuit	298. 35
		Terræ pars qualis Oceano	
		tecta, qualisque relicta no-	
		bis	298. 15
		Terræ præfectus a superis	
		homo	ib.23
		Terram habitari totam un-	
		dique	299.24
		Sub terra etiam homines ib.	
			20
		Terra	
Tactus animæ vis	167.9		
-- cunctis animantibus			
ineft	168.29		
-- quomodo fiat	ibidem		
	27		
Tagus aurifer	13. 36. 252.		
	16		
Tantalus auri typus	17. 24.		
	& 205. 18		
Talpa bipes	264. 10		
Tempus omnia fert ac ra-			
pit	120. lin. ult.		
Tempus cognoscendum	236.		
	10		
Temporis & loci habenda			
ratio	73. 36		
Temporis fugacitas	236. 11		
Tempore omnia consumi			
	79. 15		
Tempora solis cursu varian-			
tur	299. 15		
Terra breve hospitium	311.		
	25		
Terra elementorum vilissi-			

I N D E X.

Terrarum præses dæmon		Typhurgi descriptio	220.
malus	198. 25		30
In terris nihil puri sed mix-		V.	
ta omnia	180. 8	Valetudo	69. 8
Thaumanciæ laus	50. 35.	Valetudo omni censu	
	& 219. 30	præstantior	104. 23
Thebæ Oedipodonia	41. 1	Vapor duplex	294. 24
Theorea scopulus	210. 21	Vaticiniorum certitudo un-	
Thesaurus ubi, ibicor	238.	de	182. 20
	11	Venenum quatenus bonum	
Ticini ruina	208. 23		83. 26
Tigride sævior	56. 33	Ventus ex resoluta aqua	
Timalphes Arcetes filius	59.		296. 27
	33. & 116. 37	Venti cardinales qui & quot	
- - ejusque colloquium	213.		295. 14
	9	Venti unde	294. 23
Titulorum nostra ætate ar-		Ventorum in aëre potestas	
rogantia	123. 8	quanta	295. 10
Tonitrua à dæmonibus cie-		- - eorundem vires i id-	
ri	225. 14		9
Tonitru unde ibid. &	150.	Ventorum materiæ	296.
	26		9
Trabes ignitæ in aëre	306.	- - causa movens ibid.	
	32		& 296. 18
Tropicus cancri	272.	Veneris domus	274. 10
	16	Veneris sphaera & motus	
Triton	28. v. ult.		273. 24
Typhones	28. 29	in Venere nemo fidelis	99.
Typhurgus dæmonum rex			13
	221. 26	Vergiliæ	277. 15
		Z	Veri-

I N D E X.

Veritas aureus ramus &c.		Virtus celsior exit cum pre-	
	115. 19	mitur	53. 31
Veritas lumen invisum	117.	Virtus florente adhuc ætate	
	16	amplectenda	236. 14
Vertumnus	181. 25	Virtus fortunæ sola resistit	
Verum cognoscere Deo-			21. 11
rum proprium	127.	Virtus hominis substantia	
	22		180. 15
Vesper	51. 33	Virtus in medio vitiorum	
Vestales.	61. 33		78. 20
Vestis usus quis	24. 33	Virtus malis odiosa	199. 22
Vestium luxus	18. 27	Virtus prima Deum colere	
Vestium splendor authorita-			233. 19
tem parit	18. 38	Virtus propter se, non pro-	
& gratiam	19. 24	pter honorem petenda	
[Victima]			130. 2
[Hostia] fidus	278. 10	Virtus sola non facit bea-	
- ejus ortus	280. 22	tum	90. 12
Victus habenda ratio	107.	Virtutis in cælo sedes	103.
	18		20
Vigiliis nimis & corpus &		ejusdemque descriptio	
mentem corrumpi	107.		ibid.
	31	Virtutis iter angustum	ibid.
Vigorem requie interjecta			35
restitui	246. 21	difficile	152. 20
Vir bonus pacis studiosus		Virtutis nostro tempore ne-	
	248. 28	glectus	96. 36
Virginitas vera diis gratif.		Virtutis pars moralis, quam	
fima	251. 5	amara & difficilis	123.
sed cui concessa	ib. 9		26
Virtus adversis agitata nite-		item altera Physica	126.
fcit	207. 22		22
		Vir	

I N D E X.

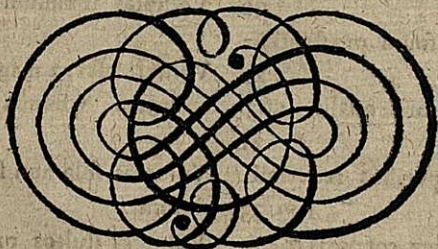
Virtuti nihil magis ad- sum quam voluptas	135.	Vita hæc fragilis quare con- temnenda	312. 20
	11	& petenda alia	ibid.
Virtuti tutissimum ubique viaticum & patria	248.	Vita moralis	123. 27
	13	quam difficilis	ibid.
Virtutem citra præmia ne- gligi	7. 21	Vita morte pejor	265. 20
Virtutem etiam vulgo suspi- ci	20. 5	somnium	266. 9
Virtutem fortunæ non cede- re	248. 12	Vitæ hujus calamitas sæpe meditanda	266. 14
Virtutem utilitate & hono- ribus ali	33. 8	Vitiorum catervæ in terris unde	198. 16
gratiosos reddi	20. 1	Viventis corpus quomodo grandescat	163. 19
Virtutum præcepta	233. 20	Ulyssis focii in porcos mu- tati	43. 36
Vim vi repellere etiam jure licitum	253. 24	Voluntas animi virtus	69.
Visus animi hospiti.	166.		11
	23	Voluptas fugienda	42. 31
Visus ebrietate turbatur	151. 2	Voluptas jucundior quo ra- rior	22. 34
Visus quo pacto fiat	166.	Voluptas quænam digni- or divitis an pauperis	23. 29
	32	Voluptas summum bonum	33. 33
Visus sensuum præstantissi- mus	166. 10	Voluptas serva magis quam regina vocanda	43.
Vita corporis qualis	263.		38
	31	Voluptas sola non facit bea- tum	90. 13
Vita corporibus movendi causa	149. 33	Voluptas stultos pravosque reddit	44. 27
Vita duplex corporis & ani- mi	260. 16	Z 2	Volu-

I N D E X.

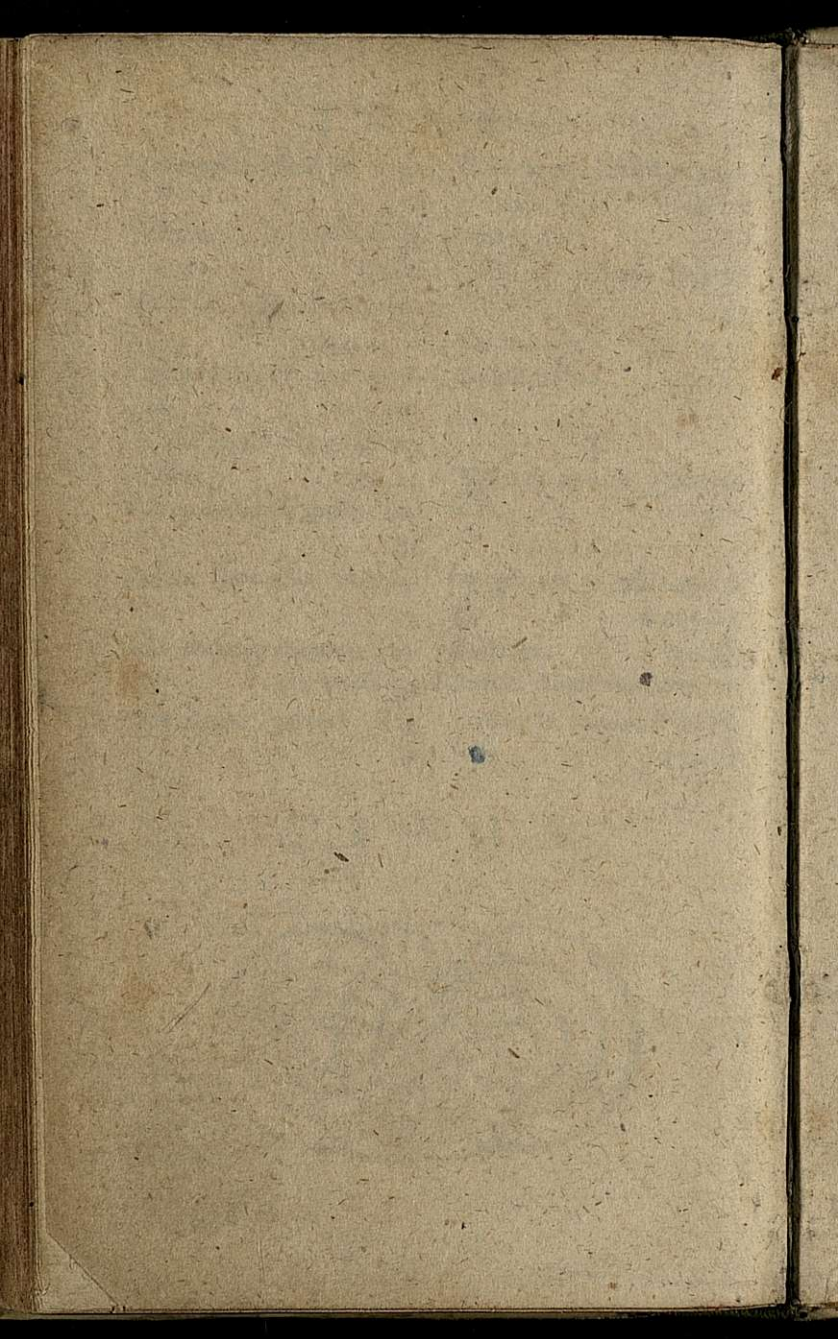
Voluptatis descriptio	42.	Utile omnes jam præter vir-	
	13	tutem sequi	96. 36
Voluptatem propter omnia		Uxoria fides	97. 11
fiunt	33. 14	Uxor an ducenda	sapienti
Voluptati fræna imponenda			250. 23
	234. v. ult.	Vulcanus	9. 31
Voluptate nihil perniciosi-		Vulgus bellua	230. 11
us	21. v. ult.		
- - nil magis virtuti adver-		X.	
sum	235. 11	Xerxis agmina	221. 14
Votum castitatis quale	61.	Z.	
	11		
Uranie invocatio	281.	Zephyrus	51. 26. 149. 10.
	24		& 295. 15
Ursæ utriusque signum	275.	Zodiacus	274. 13
	17. & 276. 14	Zodiaci duodecim signa co-	
Ufus naturam parturit	102.	rumque nomina & latitu-	
	16	do	274. 20

F I N I S.

2-
6
I
ti
3
I
I

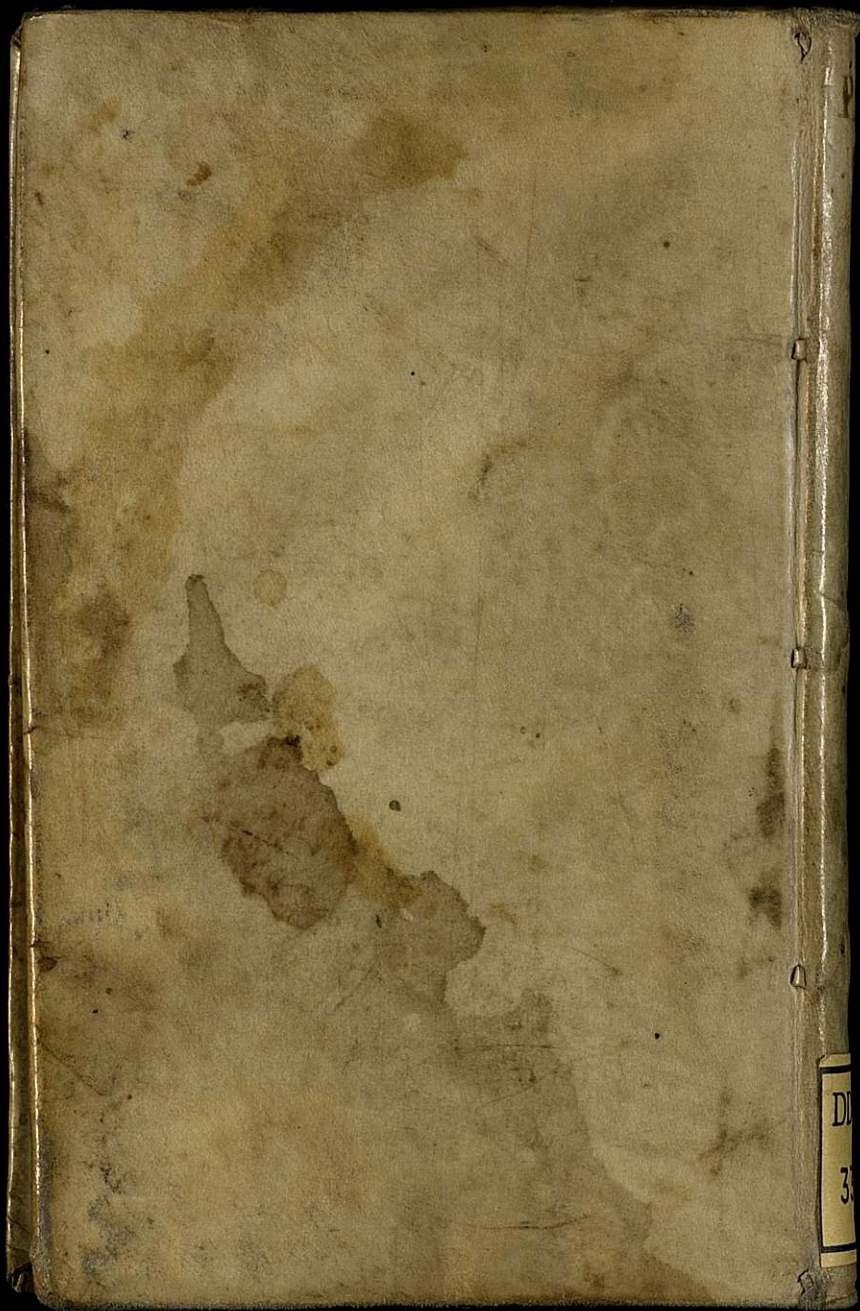

146 / 1153

352

© SUB GÖTTINGEN / GDZ | 2011

QpCARD 201

